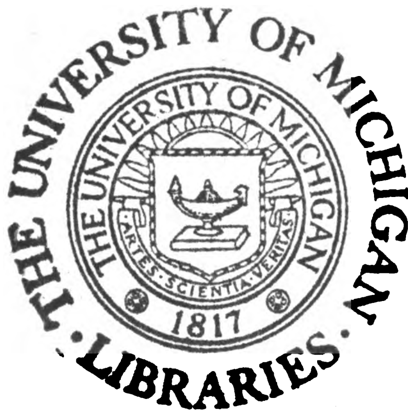

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES SCIENTIA VERITAS
1817
LIBRARIES

ARKIV

ZA

POVĚSTNICU JUGOSLAVENSKU.

KNJIGA I.

UREDIO

IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI.

(Izdano troškom družtva za jugoslavensku pověstnicu i starine.)

U ZAGREBU.
TISKOM DRA. LJUDEVITA GAJA.

1851.

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES SCIENTIA VERITAS
1817
LIBRARIES

ARKIV

ZA

POVĚSTNICU JUGOSLAVENSKU.

KNJIGA I.

UREDIO

IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI.

(Izdano troškom družtva za jugoslavensku pověstnicu i starine.)

U ZAGREBU.
TISKOM DRA. LJUDEVITA GAJA.

1851.

Predgovor.

Kad je veća strana naroda jugoslavenskog živućeg u austrijskom carstvu, uslěd najnoviih nepovoljnih zgodah, u takov tužan položaj pala, da su nam tudjinci istu živu žicu naše pověstnice silom presěći, te u našem prastarom slobodnom domu sav temelj, na kom nam biaše sazidana mila kuća dědovah naših, lukavim načinom podkopati naměravali; onda se je po svem jugoslavenstvu pojavio jedan glas nezadovoljstva, i po svuda čula se je rěč: Ta šta žele s nama nepoznati i nepozvani ovi ljudi? Što oni radé, to je proti našoj naravi slavenskoj; to je proti našim pravam, zakonom i krvju stečenim i potvrdjenim; to je proti tečaju i smislu naše *pověstnice.*

Ali u čemu sastoji ta naša pověstnica jugoslavenska, to kod nas malo tko potanko znade. Mi neimamo još sve do danas, po priměru drugih narodah, dobre kritički napisane pověstnice našega naroda. Samo po ustmenom predavanju znade naš narod, da mu je něgda bolje bilo, i da je imao sjajniu i slobodniu prošastnost. Po zimskih dugih večerih, kad se oko svetog domaćeg ognja čeljad sakuplja, stane po gděkoji starac pripovědati od starih boljih vrěmenah. Prilikom sajmovah, seoskih zborovah i crkvenih proštenjah, pěva slěpac uz javorove gusle od starih junakah i slavnih ratovah naroda našega. Pěva o poštenosti i prostodušnosti naših predjah, i o lukavosti i nezahvalnosti naš.h glavarah i tudjinskih susědah. Ali sve to predstavlja našemu narodu njegovu pověstnicu samo u někoj slici dalekog bogatog i velikog grada, koi se svakomu putniku dopada, bez da se je s njime pobliže upoznao i u njem potanko se razgledao.

Da se toj velikoj oskudici u našoj domaćoj književnosti někako doskoči, pozvao je odsěk prosvěte bivšeg banskog věća dne 21. travnja prošle godine, několiko zagrebačkih književnikah na dogovor o tom: kako da se najlagljim putem znanost domaće pověstnice kod našeg naroda razprostrani. Ovi književnici zaključe jednodušno, da se na tu svrhu utemelji u Zagrebu *„družtvo za jugoslavensku pověstnicu i starine"*.

Misao ova nadje odmah s početka kod svega našega naroda veliki odziv. Bansko věće, neodvisno još tada od tudjega upliva, odredi na predlog odsěka prosvěte iz državne hrvatske pěneznice 500 for. u sr. za

izdavanje časopisa istoga družtva, pod imenom: *„Arkiv za pověstnicu jugoslavensku.“* Světli ban kraljevinah Dalmacie, Hrvatske i Slavonie, baron *Josip Jelačić* Bužimski, primi na sebe pokroviteljstvo istoga družtva i pokloni na izdavanje Arkiva drugih 500 for. u sr. Velikodušni naš jugoslavenski domoljub knez *Mihail M. Obrenović*, darova družtvu *sto* forintah u sr. Istim načinom odlikovao se je i naš vrědni sučlan *Ambroz* mladji *Vranicani*, poklonivši družtvu takodjer 100 for. sr. Za kratko vrěme upiše se prěko dvěsto članovah sa godišnjimi prinesci od 2 for. sr. i to dade povod, što se je rečeno družtvo već 1. listopada prošle godine, u svojoj prvoj velikoj skupštini, polag ustanovljenih pravilah ustrojiti, svoje dělovanje započeti, i ovu prvu knjigu svoga Arkiva pod štampu dati moglo. Budući pako, da se u tom kratkom vrěmenu, za stalnog urednika ovog Arkiva nitko pojavio nije, primio je načelnik istoga družtva, privrěmeno i bezplatno uredničtvo, te nastojao je za ovaj časopis onoliko raditi, koliko mu samo njegovo zvanje, i njegova službena putovanja dopustiše. —

U obziru članakah, koje smo stavili u ovu prvu knjigu našega Arkiva, gledali smo za sada većom stranom na takove predmete, koji zasěcaju u pověstnicu kraljevinah Dalmacie, Hrvatske i Slavonie; nu nismo nikad iz pred očiuh izgubili ukupno jugoslavenstvo, dapače uzeli smo několiko članakah govorećih o bajoslovju, književnosti, umětnosti i u obće o pověstnici sviuh Slavenah stanujućih na jugu. U drugoj knjigi obratit ćemo veću pozornost na takove spomenike i predmete, koji spadaju na pověstnicu srbsku, bosansku i bugarsku; osim toga bavit ćemo se takodjer i u napred sa vele zanimivom historiom Hrvatah i Slovenacah stanujućih u gornjoj Ilirii.

Napokon prisiljeni smo ovdě javiti našim čitateljem, koji bi možebit privrěmenog urednika ovog časopisa radi upotrěbljenog u toj knjizi *pravopisa*, nedoslědnostju ukorili, da smo mi ovaj pravopis samo poslie potankog věćanja i učinjenog zaključka odbornikah našega družtva, te radi lagljega razumljenja i porazumljenja primili.

U Zagrebu dne 12. veljače 1851.

I. K. S.

I.

Politička pověstnica.

---

1. KRONIKA HRVATSKA IZ XII. VĚKA.

Ovu kroniku, koju evo sad prvikrat u njezinom izvornom hrvatskom jeziku světu priobćujemo, nadje koncem 15. ili početkom 16. věka knez poljički Dmine Papalić *) u krajini, u někom selu zvanom Marković, za koje veli Lucić, da leži u okolici grada Bara.

Od rečenog Papalića dobi jedan prepis Marko Marulić Splitjanin, slavni spisatelj onoga vrěmena. Taj prevede god. 1510. istu kroniku, na prošnju Papalića svog priatelja, na jezik latinski, koi prevod bude poslie tiskan u knjizi Ivana Lucića (Lucius) „de Regno Dalmatiæ et Croatiæ“ Francofurti 1666. pag. 303. i u Schwartnera „Scriptores rerum hungaricarum“ Tom. III. Isti prevod nalazi se takodjer u rukopisu u knjižnici otoka Murana kod Mlětakah, pod brojevi 721 i 1116. **)

Godine 1546. dobi istu hrvatsku kroniku Jerolim Kaletić, i prepisà ju s nova iz Papalićeva prepisa u Omišu gradu. Od ovoga Kaletića dobi ju napokon Ivan Lucić. Samo njemu imamo zahvaliti, što je znameniti taj pismeni spomenik u svom izvornom hrvatskom jeziku sve do danas sačuvan. Prilikom svog putovanja u Rim, ponese on onamo istu ovu kroniku, zajedno sa njezinim latinskim prevodom, sa jednim prepisom solinske historie Tome arcidiakona splitskog i sa više historičkih spisah. Kad on u Rimu umre, dodju svi ti rukopisi, nezna se kako, u vatikansku knjižnicu, gdě se i danas još pod brojem 7019. čuvaju. ***)

Papalić prepisa ovu kroniku iz jedne *stare knjige* i ona biaše pisana „*hrvatskim pismom.*“ Kaletić ju prepisa latinskimi slovi, onim izopačenim načinom pisanja, kojim su se služili Dalmatinci sve do najnovieg vrěmena. ****) Tko zna, što su u Dalmacii něgda razuměvali pod imenom

---

*) U starinskom zakonu Poljičkom, od kojega jedan prepis i urednik ovog časopisa ima, napominje se isti Dmine Papalić, kako je kao poljički knez sudio něku parbu pri sv. Martinu medju Dočani god. 1482.

**) Daru Histoire de Venise. Vol. VII. page 445.

***) Vidi Assemani Kalendaria Ecclesiae Universae T. I. str. 300., i slědeće Šafařik: Geschichte der slav. Sprache und Literatur str. 250. Palacky: Časopis českého muz. 1837 III. str. 363. i Lit. Reise nach Italien im J. 1837 str. 68. Čertkov: Opisanije vojni vel. knjaza Svjatoslava Igorevića. Moskva 1843 str. 107.

****) Mi smo u prvom stupeu zadržali posve Kaletićev način pisanja.

hrvatskog pismu, on neće ni malo dvojiti, da onaj rukopis, koga Papalić nadje, biaše pisan *glagoljskom azbukom*. Samo ova azbuka bila je još u 16. věku za vrěme Trubara i Antuna Dalmatina u istoj Němačkoj pod imenom *hrvatskoga pisma* poznata; a ćirilsku su azbuku u Dalmacii i izvan Dalmacie nazivali ili prosto ćirilovom ili srbskom.

U koje upravo vrěme spisana bi ova kronika, težko je točno naznačiti. Nu znaduć od Kaletića, da je u jednoj *staroj knjizi* nadjena, pa promotrivši rěči Marulićeve, koi u posveti svog prevoda (god. 1510.) veli:

„Commentariolum a te (Dominico Papalich) in Craina nuper repertum inter *vetustissimas* gentis illius scripturas, Dalmatico idiomate compositum, tuo rogatu latinum feci.“ Onda možemo već iz toga izvoditi, da je tomu rukopisu, kad ga Papalić nadje, barem već sto, do dvě sto godinah bilo.

Nu još se bolje možemo uvěriti o starosti iste kronike, kad ju uzmemo prispodabljati sa poznatom kronikom popa Dukljanina (Presbyter Diocleas), koi je živio od god. 1150. do 1200.

Poznato je, da isti dukljanski pop svoju kroniku na prošnju někih svetjenikah i gradjanah dukljanskih iz hrvatskog jezika, ili kako on kaza, „*ex sclavonica littera*“ na latinski jezik prevede. Prvi i veći dio istog prevoda sudara se, izim někih n. Menkostih, mal ne od rěči do rěči sa našom hrvatskom kronikom. Stopram poslie smrti Ćaslava, počimlje Dukljanin dogadjaje kralja Vladislava i njegovih naslědnikah posve drugčie pripovědati. Naš kronista napominje za Radislavom samo tri kralja, sa smrtju pako Zvonimira kralja zaključuje; a Dukljanin navodi čitav red imenah svakojakih neretvanskih. dalmatinskih, bugarskih, i srbskih županah i kraljevah, te svršuje sa knezom Radoslavom i Dešom, sinom Urošovim, koje stavlja u vrěme Emanuela cara. (1143 do 1180).

Iz rečenoga možemo izvoditi, da je ovu hrvatsku kroniku ili sám pop Dukljanin u svojoj mladosti pisao, te sám svoje dělo pod starost (in senectuta mea) na latinski jezik preveo; ili pako da je on, buduć da se nigdě za spisatelja hrvatskoga texta nepriznaje, iz kog starieg rukopisa prvi dio kronike sa svojimi popravci preveo, pa ovomu dodao čitav drugi dio, počamši od smrti Časlava, sve do Radoslava i Deše. Odkuda je on uzeo gradivo za drugi dio svoje kronike, to pripověda sám u svom predgovoru, gděno veli: „Verum tamen nullus legentium credat, alia me scripsisse, prœter ea, quœ a Patribus nostris et antiquis senioribus veridica *narratione* referre audivi.“

Nije ni malo věrojatno, da je tko drugi poslie Dukljanina našu kroniku iz njegovog hrvatskog texta prepisao ili iz prevoda latinskog opet natrag na hrvatski preveo. Jer da se je to tako sbilo, nebi nipošto u tom prepisu ili prevodu izostati bila mogla sva ona od Dukljanina uvrštena razjasnjenja sa čitavim drugim dělom. I tako možemo iz svega gore navedenog izvoditi, da je po našem uvěrenju kronika ova zaisto ili staria ili pako barem tako stara kao i rukopis popa dukljanskog, te da zajedno š njime dvanaestomu věku pripada.

Kakovu ima kritičku vrědnost i ova i Dukljaninova kronika, to će svatko znati, koi je malo dublje proučio staru pověstnicu Hrvatah i Srbah. U obadvě te kronike ima veoma malo historičke istine, i njihovi spisatelji nisu se držali niti potrebitog razredjenja niti tečaja historie. Tu ima tako

směšnih anakronizmah i tako poremetjenog nagomilanja imenah raznih obće hrvatskih, kao i neretvanskih, srbskih itd. knezovah, županah i kraljevah, da bi se čověk morao začuditi, kako si je mogao tko truda uzeti za bilježenje ovakvih neistinitih i poměšanih stvarih, kad nebi znao, da se je u ono vrěme sve onako pisalo, kako su starci pripovědali, ili pěvali, pa da su onda ljudi tako tvorili historiu, kao što narod naš tvori narodne junačke pěsme. Više se možemo čuditi dvojici inače slavnih spisateljah, naime Maruliću i Pejačeviću, koji su kronike ove držali za pravu istinitu historiu. Marulić dao je svomu gore navedenomu prevodu naslov: „Regum Dalmatiæ & Croatiæ gesta", premda se u čitavom dělu osim dva tri hrvatska kralja i bana o svih ostalih ni rěči negovori. Pejačević htěo je naprotiv u svojoj historii Srbie sva različita i mnogobrojna imena kraljevah, koja u tih kronikah dolaze, vindicirati jedino Srbljem, trudeći se zajedno velikom pomnjom u onu směsu, koja u njih vlada, uvesti něki kronologički i kritički red. Naravna je stvar, da je i on uprav tako promašio svoj cilj, kao i Lukari, Orbini, Du Fresne, Kačić Švear i mnogi drugi, koji su se slěpo držali rečenih kronikah.

Nu pokraj svega toga nemožemo tvrditi, da ova naša kronika, negledeć na lěpotu i starinu jezika, neima baš nikakve vrědnosti. Tko zna razlučiti kukolj od pšenice, moći će i na ovom zaraštjenom polju naći po gděkoje čisto zrno za buduću kritičku pověstnicu, te će se moći ovom našom kronikom uprav tako služiti, kao što se služe n. p. Ugri svojim bezimenim Notariom kralja Bele. Ovo je i nam ponajviše dalo povod, što smo to domaće dělo stavili odmah u prvi svezak naših spomenikah i tim ga izbavili one tmine, u kojoj je i poslě svog prevoda još do tri i pó stolětja čamilo.

U izdavanju ove kronike poslužili smo se sa dva rukopisa. Jedan od ovih prepisà u Vatikanu god. 1819. Matia Kapor iz Korčule, i poklonì svoj prepis 24. svibnja god. 1841. gosp. dru. Ljudevitu Gaju, koji ju našemu historičkomu družtvu priateljski za porabu pozajmì. Drugi prepis posudio nam je g. Stanko Vraz, koji ga iz Praga donì. U obadva rukopisa bilo je dosta pogrěšakah, i mi smo mogli naš tekst samo tako izpraviti, što smo točno prispodabljali jedan rukopis s drugim. Nu uvěreni smo, da se i sad još po gděkoja pogrěška nalazi, koja će dotle neizpravljena ostati, dok nam kojom srěćom za rukom nepodje, naš tekst sravnati sa starim prepisom u Rimu, ili pako sa samim glagoljskim izvornikom, koji se možebit još sada gděgod u Dalmacii ili Arbanskoj čuva.

I. K. S.

1.

Kako je u rimskom rukopisu.

Vime boga sfemoguchiega tvorca neba i zemglie Chragliuiuchi cesar vgradi basiligi Cesarstva vurime vchose bihu prosfitlilij blaxeni muxi jerman Biskup: j pristoglia chapitulschoga: i pristoglia chamixie scilii bischup i tolicogie poctouanj i blaženi mux benedijch Blixu gore ciciliansche pribivasse Na lit gospodignich trista i pedeset i sedam. j tada izide nichi puch i mnostvo gliudi od istocha chise zouihu gotj gliudi tuuardi i golemo gliuti prez zachona chacho diugij chim gliudem bihu gospoda trij bratincj chi bihu sinove chraglia Sfiholada chim bratincem bise ime parvomu bris drugomu totilla tretomu stroil bris chogi bisse naj starigij vmarsi otac gnich

briz sede napristoglie i misto ot ceuo ipoce gospodouatj totilla i stroj

2.

Kako se čita.

U ime boga svemogućega, tvorca neba i zemlje. Kraljujući cesar u gradi Basilii, cesarstva u vrime, u ko se bihu prosvitlili blaženi muži Jerman biskup i pristolja kapitulskoga i pristolja Kamižie sicili i biskup,i tolikoje počtovani i blaženi mužBenedik, (ki) blizu gore Cicilianske pribivaše, na lit gospodinjih trista i pedeset i sedam. [1]) I tada izide niki puk i množtvo ljudih od iztoka, ki se zovihu Goti, ljudi tvàrdi i golemo ljuti, prez zakona, kako divji; kim ljudem bihu gospoda tri bratinci, ki bihu sinove kralja *Sviholada*,[2])kim bratincem biše ime: pàrvomu *Bris*, [3]) drugomu *Totila*, tretomu *Stroil.* Bris, koji biše najstariji, (umàrši otac njih,)

Bris sede na pristolje i misto otčevo, i poče gospodovati. Totila i Stroi-

---

Proměne koje se nalaze u prevodu popa Dukljanina.

1) Regnante in urbe Constantinopolitana Imperatore Anastasio, qui se et alios Eutychiana haeresi maculaverat, Romae vero praesidente Gelasio Papa secundo, eo tempore praeclaruerunt in Italia: Germanus Episcopus et Sabinus Carusinae Sedis Episcopus, atque venerabilis vir Benedictus apud Castinum montem, exiit quoque gens etc.

2) Regis Senuladi.

3) Quorum primus Brus.

la tada vzgovorisse ovi duua pomislimo chacho spomochiu brata chraglia brissa mj dabijsmo gospod stuo: j uisocho ime dobillj j tacho sa sfitom i sfogliom chraglia brissa brata sfoga schupista voischu v to velichu i poidosta od sfogie didine Inni parvo pridosta na chraglieustuo ugarscho i chraglia pobisse i ot niasse chraglieustuo I potom toga poidose na prida i pridose utarnouinu. smnostuom veliom voische i zuuidiusij toj chragl Dalmatinschj chogi pribiuasse vcudnom i uelichom gradu solinu posla posle i listoue chragliu istrianschomu dabij schupio upospih sfu moch svogiu i dabista oba posla protiua tim zgora recenim i sillam gnich zagiedno odtj matisse i tachoj ona oba recena chraglia schupishe veliche voische i oba zaiedno sfoischami stasese i poidose suprotiua silnim voischam gotom i sritostase i stase bllizu i suprotiu gnim sfachij dan po osam dan meu sobom scharamuçahu sfelichim giedne i dru ge strane vitexi i hrabrjmi gliudij magnisina zastose mnogo tuuardo i nemilostiuo biahu jere i sublis satorj jednich i druzich bihu j tacho osmidan charstiane i receni pogane orusasese i opravise na recenu aruagniu i pocese boij osmi dan meu sobom

lo tada uzgovoriše ovi dva: pomislimo, kako spomoćju brata kralja Brisa i mi da bismo gospodstvo i visoko ime dobili. I tako sa svitom i s voljom kralja Brisa brata svoga skupista vojsku u tô (kruto?) veliku i poidosta od svoje didine. I oni pàrvo pridosta na kraljevstvo *ugarsko*,[4]) i kralja pobiše, i otniaše kraljestvo. I potom toga pojdoše naprida, i pridoše u Tàrnovinu[5]) s množtvom veljom vojske. I zvidivši to kralj Dalmatinski, koji pribivaše u čudnom i velikom gradu Solinu, posla posle i listove kralju istrianskomu, da bi skupio u pospih svu moć svoju, i da bista oba pošla protiva tim zgora rečenim, i silam njih zajedno odtimati se. I tako ova oba rečena kralja skupiše velike vojske, i oba zajedno s vojskami staše se i pojdoše suprotiva silnim vojskam Gotom, i sritosta se i staše blizu i suprotiv njim. Svaki dan po osam dan meu sobom skaramučahu s velikim jedne i druge strane vitezi i hrabrimi ljudi manjisina, (?) zašto se mnogo tvàrdo i nemilostivo biahu, jere i subliz šatori jednih i druzih bihu. I tako osmi dan kàrstjane i rečeni pogane oružaše se i opraviše na rečenu àrvanju, i počeše boj osmi dan meu sobom,

4) Pannoniam provinciam.
5) Pervenerunt in Templana.

pochli se stase sgiutra prigia tire
deri povecergnoj bissese tvuuardom
j nemilostiuom Aruagniom jedna-
chim boiem meusobom smnostuom
martac jedne idruge strane
neznaiuchise dotogai vurimena
Comu bisse mogaio vechie boiatj
zasto nigiedna od stran ne ustupa-
se i bisse viditj da su boj pocellj
zasto giednih i druzih ziuj dohaiahu
na misto ubienih. —
Dallj vgiedan ças tomu nitchor
nesumgniechie nere povogli
onogaj chomu nitchor nemore
rechij zasto tachoj ucinij: onj
gotj nemilostiuj dobisse jedasj

Croz nichij grih chogi tada vchar-
stianech pribivasse j prez izma (sic)

bij pobiena strana charstianscha
j ubien bij chragl Istrinschi i mnogo
tisuch charstianj po dobitgiu bij pod
mac obrachieno j velle harvat
bi pobieno da chragl Dalmatie
s mallo vitezij smartnom ranom
ragnien vbisse i bij prinesen vsla-
uni j cudni grad solin vchom
gradu bij zauechie dan opchienj
plac j tuga neizreçena
potom toga sfach cas restisse
moch i uogischa Totille i brata
mu stroilla j puch gnih cudnim
zachonom sfachij ças restisse moch
j voischa i toij vidiussij dabisse
vechie od reda mnostvo i uoisch
zazuasse barune j poglauice

pokli se staše sjutra prija tire (tri)
deri po večernjoj, biše se tvàrdom
i nemilostivom àrvanjom jedna-
kim bojem meu sobom, s množtvom
màrtac jedne i druge strane,
neznajući se do togaj vrimena,
komu bi se mogao veće bojati,
zašto nijedan od stran neustupa-
še, i biše viditi, da su boj počeli,
zašto jednih i druzih živi dohajahu
na misto ubijenih. —
Da li u jedan čas tomu nitkor
nesumnjeći, nere po volji
onoga, komu nitkor nemore
reći, zašto takor učini, oni
Goti nemilostivi dobiše, jedasi
(jeda li?)
kroz niki grih, koji tada u kàr-
stjaneh pribivaše, i prez izma (ka)

bi pobijena strana kàrstjanska,
i ubijen bi kralj istrinski, i mnogo
tisuć kàrstjani po dobitju bi pod
mač obraćeno, i vele hàrvat
bi pobieno, dà kralj Dalmacie
s malo vitezi smàrtnom ranom
ranjen, ubiže, i bi prinešen u sla-
vni i čudni grad Solin, u kom
gradu bi za veće dan općeni
plač i tuga neizrečena.[6])
Potom toga svak čas restiše
moć i vojska Totile i brata
mu Stroila i puk njih čudnim
zakonom, svaki čas restiše moć
i vojska: i to vidivši da biše
veće od reda množtvo i vojsk,
sazvaše *barune* i poglavice,

---

6) Taj boj opisan je tu mnogo obširnie nego li kod Dukljanina' koji medju ostalimi o kralju dalmatinskom kaže, da je pobĕgo u svoj grad Solin; a naša kronika veli: da je i smrtno ranjen bio.

j chto muse dogovorisse i sfit vazesse
dabise imille voische
razdilitj izgiedinisse nato ouamo
sfe ça bihu vazelli poganj
rassuse i posgasse da nemogu
gliudi nj dobit cij uzroch u sfoie
vuratiti se I uase totilla voj
schu sfogiu i poide i rassu ist
rigiu i Aquilegiuu i pogide
chacho mungia palechij j gradoue
razsipagliuchj i pride vitagliu
na lit gospodignich trista i sedam
deset i osmo cinechie cudne
j tuuarde Aruagnie slatinj
Da nistar magnie nistar mu
se nemogasse suprotivitj jere
boxia voglia bisse chomu bisse
i proide ch ciciligij obniamsij
vitaligij i pozgausi i razasapsij
mnoge grade i ulize votoch
ciciligschij j potom mallo vuri-
mena zivij j onde sfoij
chonac vcinj chachomu bise
Rechao sluga bozgij benedich
v tom stroil brat gniegou
s foischom sfogiom vaze chra
glieustuo od ilirie a to giest
sfa zemglia ça gest sonu
stranu vualdemie deri do
polonigie jon luuerdimj
aruagniamj i znemilostiuj
mi bogij sfe obngia jere
nitchor suprotivitise nemo-
gasse I pride vbosnu j slise
v dalmaciu i rassu primor
sche grade Dalmu narun
j bogatij i lipij solin j grad schardun
i mnoge slavne grade poloxi

i k tomu se dogovoriše, i svit vaze še
da bi se imile vojske
razdiliti. I sjediniše na to ovamo
sve ča bihu vazeli pogani,
razsuše i požgaše, da nemogu
ljudi ni dobit ki uzrok u svoje
vratiti se. I vaze Totila voj-
sku svoju, i pojde i razsu Ist-
riju i Akvileju, i pojde
kako munja paleći i gradove
razsipljući, i pride u Italiu
na lit gospodinjih trista i sedam
deset i osmo,[7]) čineći čudne
i tvàrde àrvanje s Latini.
Dà, ništarmanje ništar mu
se nemogaše suprotiviti jere
božja volja biše, komu biše.
I projde k Sicilii, obniamši
u Italii i požgavši i razasapši
mnoge grade, i ulize u otok
Sicilijski, i po tom malo vri-
mena živi i onde svoj
konac učini, kako mu biše
rekao sluga božji *Benedik*.
U tom Stroil, brat njegov,
s vojskom svojom vaze kra-
ljestvo od Ilirie, a to jest
sva zemlja, ča jest s onu
stranu valdemie (?) deri do
polonie;[8]) i on tvèrdimi
àrvanjami i s nemilostivi-
mi boji sve obnjà, jere
nitkor suprotiviti se nemo-
gaše. I pride u Bosnu, i slize
u Dalmaciu, i razsu primor-
ske grade: Dalmu, Narun
i bogati i lipi *Solin*, i grad Skardun.
I mnoge slavne grade položi

7) U Dukljaninu nenapominje se nigdě godina.

8) Dukljanin kaže samo prosto: Illyriam provinciam ingressus.

na zemgliu j nebimu zado
voglno posla sina sfoga choga
jure imise ibise imal
i sgnim voische dabij obnial
i Dogniu zemgliu i zagoorschu
a tomu sinu bisse ime sfiolad
j odpraui sina smnostuom voj-
sche j meutjm ·razumiuse
cesar iz grada cesarstva daie
stroil poslal sina smnostuom
voische vdongiu i vgorschu
zemgliu a on daie ostao
vprilinitu a toie vbosansche
strane i posla Cesar jzuuiditj
j staligie stroil razdilit vojsche
jstino izuuidiuse pouidisse
Cesaru i Cesar sabrauf voische
j poide na stroilla chij Stroil
vidiuf voische schupij sfoie
i pogide charuagnj jere bisse
slauna sartçça I tilom jachi
j oggniem junach chij nere
chacho sardit lauf nosechiese
i bij od uechie ran obragnien
che nehaiuchie da od charuj
ostauglien A od ran sprexen pade
s chognia vtech nemoguchie
i dospise vbitiga Agnegovj vij-
diusse toj vbig obratisse i mno
go od gnich schupiusise i pocesse
tuuarditj i obranisese j cesaroua
voischa robij zemgliu i vurati
se bogata vcesar grad sfelichom
slauom vesella potom toga
slisausi sfiolad sin stroilou zdui
sese sfoischami sto barse moxe
za osfetiti smart otca sfoga

na zemlju, i nebi mu zado-
voljno, (i) posla sina svoga koga
jure imiše, i biše imal
i š njim vojske, da bi obnjal
i donju zemlju, i zagorsku,[9])
a tomu sinu biše ime Sviolad.
I odpravi sina s množtvom voj-
ske, i meu tim razumivše
cesar iz grada cesarstva, da je
Stroil poslal sina s množtvom
vojske u donju i u gorsku
zemlju, a on da je ostao
u *Prilinitu*,[10]) a to je u bosanske
strane: i posla cesar izviditi,
i stal je Stroil razdiliti vojske.
Istino izvidivši, povidiše
Cesaru i cesar sabrav vojske
i pojde na Stroila, ki Stroil
vidiv vojske, skupi svoje,
i pojde k àrvanji, jere biše
slavna sàrdca i tilom jaki,
i ognjem junak, ki nere
kako sàrdit lav noseć se.
I bi od već rán obranjen,
ke nehajuć, dà od kèrvi
ostavljen, a od rán sprežen, pade
s konja, uteć nemogući,
i dospiše ubiti ga. A njegovi vi-
divši to, u big obratiše, i mno-
go od njih skupivši se i počeše se
tvàrditi, i obraniše se, i cesarova
vojska robi zemlju i vrati
se bogata u Cesargrad, s velikom
slavom vesela. Potom toga
slišavši Sviolad[11])sin Stroilov zdvi-
že se s vojskami što bàrže može,
za osvetiti smàrt otca svoga:

---

9) Et resedit in regione Praevalitana.
10) In Praevalitana urbe.
11) Senudilaus.

da iure Cesar sto chtio bise
vcinio -i- posao i on vidiuse
da iest ucignieno -i- da nemore
oprauiti zauede zemgliu i poce
na otceuo misto gospodouatj I gos

poduiuchie jmj sina j postauimu
jme sillijmir jbi chraglieu-
stvo gniegovo bosna i valdemia
deri do polonie tacho primor
scho chacho i zagorscho chraglieustuo
j tacho tuj gospoduiuchie
mnoge hudobe j progognieniа i zlo-
be charstianom i nepravde cignj-
ase navulastito chogi v pri
morschih gradih pribiuaiu j tacho
drugonadeste lito gospodstua
gniegoua vmrj j osta na gnie-
gouu mistu gospodouatj sin
gniegou silimir, chij acho i
poganin bisse zasfachim smj-
rom i zgluibaugiu ziuisse
cinechij giednacho praudu -i-
velle charstiane gliubgliase
j nedadisse progoniti gih i naredij
s gnimi damu budu dauati dohodach
I tacho opet napunj zemgliu harvas-
schu - i pocinu za gniega zemglia
I zagniegoua gospodstva charstiane
v miru pribiuasse i imj sina i
bimu ime bladin i chraglieua
silimir lijt duuadeset i giedno i
vmrj bladin i sin gniegou zangia gospod-

stuo j poça na otceuo misto
gospodouatj redom j putom otca
sfoga silimira i bladin chragluiuchj
tacho jmj sina i bij ime sinu
gniegouu ratimir jta chacho
vlize uznanie poce chazatise
vele hohol i mimored suproch

da jur je cesar, što ktio biše,
učinio, i pošao. I on vidivši
da jest učinjeno, i da nemore
opraviti, zasede zemlju, i poče
na otčevo misto gospodovati. I
gos-
podujući imi sina, i postavi mu
ime Silimir, i bi kraljev-
stvo njegovo Bosna i Valdemia
deri do Polonie, tako primor-
sko, kako i zagorsko kraljevstvo.
I tako tu gospodujući
mnoge hudobe i progonjenja i zlo-
be kàrstjanom i nepravde čini-
aše, navlastito koji u pri-
morskih gradih pribivaju. I tako
drugonadeste lit gospodstva
njegova umri, i osta na nje-
govu mistu gospodovati sin
njegov Silimir, ki ako i
poganin biše, sa svakim s mi-
rom i ljubavju živiše,
čineći jednako pravdu. I
vele kàrstjane ljubljaše,
i nedadiše progoniti jih, i naredi
š njimi, da mu budu davati dohodak.
I tako opet napuni zemlju hàrvaš-
ku, i počinù za njega zemlja,
i za njegova gospodstva kàrstjane
u miru pribivaše. I imi sina, i
bi mu ime Bladin, i kraljeva
Silimir lit dvadeset i jedno, i
umri. Bladin sin njegov zanjà
gospod-
stvo, i poča na otčevo misto
gospodovati redom i putom otca
svoga Silimira, i Bladin kraljujući
tako imi sina, i bi ime sinu
njegovu Ratimir, i ta, kako
ulize u znanje, poče kazati se
vele ohol, i mimored suproć

sfachomu ochoran buduchi ioschie
otac vgospodstuu i izlise nichj
puch smnostuom pres cisla tgia
deri isprichoriche veliche chase
dij vellija chij puch i zuede xene
i ditçu i uojschu sgnimi gredihu
j ssobô nosahu sfe imanie sfoie
chij cudnim zachonom hoiahu
j tj obniasse chraglieustuo chose
zouisse seno buia allij parvo
sfe mimohoiachu poglauica gnjh
bise mux vurimenit choga zovj,
hu gnjih jasichom bare ça giest
nascim cesar pod chim bisse
deuet duzef chi gospodouahu
j obladahu tai puch choga bisse
cudno mnostuo posli obniase
sledusiu j poidosse vmacedoniu

j gniu prigiose isfu zemgliu la
tinschu chise onada rimgliane
darzahu a sadasse zouu carnj
latini chih cesar sonimj jma
mnoge aruagnie j uidechie
da protiua gnim nemose bitj
vcinj mir sgnimi otaij puch
tuuardo viru darzase j tacho
ostauise latine vmiru
j uidechij chragl bladin, çudesa
togaj pucha j mnostuo ueliko
j razumj da giednim giasichom
govore mnogo bij vesel i tudie
sprauj posle j posla chgnim chij
Cichia jasicha mnogo milostiuo
j spoctengiem primisse jumiru
stase daiuchijgim bladin dohodach
chacho Cesar bisse vcinio jutach —

svakomu okoran. Budući jošće
otac u gospodstvu, izlize niki
puk s množtvom prez čisla, tja
deri iz priko rike velike, ka se
di: Velija, [12]) ki puk izvede žene
i ditcu, i vojsku, š njimi gredihu
i s sobom nosahu sve imanje svoje,
ki čudnim zakonom hojahu.
I ti obniaše kraljevstvo, ko se
Zoviše Seno buja, [13]) ali pàrvo
sve mimohojahu. Poglavica njih
biše muž vrimenit, koga zovi-
hu njih jazikom Bare, [14]) ča jest
našim: cesar, pod kim biše
devet dužev, ki gospodovahu
i obladahu taj puk, koga biše
čudno množtvo. I posli obniaše
Sledusiu (?) [15]) i podjoše u Ma-
cedoniu,
i nju prijoše, i svu zemlju la-
tinsku, ki se onda Rimljane
dàržahu, a sada se zovu *càrni*
latini, kih cesar s onimi imà
mnoge àrvanje, i videće,
da protiva njim nemože biti,
učini mir š njimi. Otaj puk
tvàrdo viru dàržaše, i tako
ostaviše Latine u miru.
I videći kralj Bladin čudesa
toga puka, i množtvo veliko,
i razumi da jednim jazikom
govore, mnogo bi vesel i tudie
spravi posle, i posla k njim. Ki
cića jazika mnogo milostivo
i s počteniem primiše i u miru
staše, dajući im Bladin dohodak,
kako cesar biše učinio, i utak-

12) Volga.
13) Sylloduxiam provinciam.
14) Praeerat eis quidam nomine Kris, quem lingua sua Cagan appellabant.
15) Sylloduxiam.

misese stati pod harac mnogo gliubesniuo ciuisse tolicho vechie cholicho vire i giasicha bihu jednoga i ne ucese razsipatj da pocese ciniti sella j pribiualischia j napu gnieuatj sto rassulij bihu i tuuardo vcesse zemgliu vzderzati (sic) chu prigiallj bihu meutjm vmrj chra gl bladin i sede na misto gniego uo sin gniegou ratimir i poce chraglieuatj chij bisse velmi char stianschij nepriategli poce mimored ciniti protiua charstianom i is chase zatartj jme charstianscho po svem chraglieustuu svomu i ta cho mnoge grade j mista charst gianscha rascini a charstiane vhlapstuo obratj i tacho prjmorsche gradoue zgara recene vchihse opet bihu zemglacj i mischiane schupiuse poduignuli za otca gniegoua chraglia bladina do rassu i vhlapscinu obrati tada charstiane videchise vtoj tuzij j ne vogli pocesse pogorah i varsih od gor i tuuariah cinitj chacho tcho mogasse za shranitisse dochla bog prigleda i duigne bic poganschij i dochla milostiu prigleda tolichim neuogliam jumrj ratj mir j neostavi sina na gniegouu mistj i stauisse jedan od gniegova cholina ion vmarse nebise vechie chra gli togaj cholina chj oba ne milostiuo charstiane progognia

miše se stati pod harač, (i) mnogo ljubeznivo živiše, toliko veće, koliko vire i jazika bihu jednoga. I ne učeše razsipati, dà počeše činiti sela i pribivališća i napunjevati što razsuli bihu, i tvàrdo učeše zemlju uzdèržati, ku prijali bihu.[16]) Meu tim umri kralj Bladin, i sede na misto njegovo sin njegov Ratimir, i poče kraljevati, ki biše velmi kàrstianski nepriatelj, i poče mimored činiti protiva kàrstianom, i iskaše zatàrti ime kàrstiansko po svem kraljevstvu svomu. I tako mnoge grade i mista kàrstjanska razčini, a kàrstiane u *hlapstvo* obrati. I tako primorske gradove zgara rečene, u kih se opet bihu zemljaci i mišćane skupivši podvignuli za otca njegova kralja Bladina, do razsu ì u hlapšćinu obrati. Tada kàrstjani videći se u toj tuzi i nevolji, počeše po gorah i vàrsih od góri tvàrjah činiti, kako tko mogaše za shraniti se, dokla bog prigleda i dvigne bič poganski, i dokla milostiv prigleda tolikim nevoljam. I umri Ratimir, neostavi sina; na njegovu misti stavi se jedan od njegova kolina, i on umàrši, nebiše veće kralji togaj kolina, ki oba nemilostivo kàrstjane progonja-

16) Tu govori Dukljanin něšto drugčie: Similiter et rex Bladinus cernens quod maxima multitudo Populi esset cum eis, fecit pacem, coeperuntque se utrique populi valde inter se diligere, id est *Gothi qui et Sclavi* et Vulgari, et maxime quod ambo populi gentiles essent, et una linqua esset omnibus, deinde Vulgari jam ex omni parte securi construxerunt sibi villas et vicos et inhabitaverunt terram quam coeperunt usque in praesentem diem.

hu i po ouih duigiu giedan za druzim druga duua chra glievasse i ne mnogo lit xiuisse podopuschieniu onogaj chij sfe more chogij sfi ce tiri vele nepraudeni i charst gianom nepriategli j suprotj va gnim tuuarda sartca i to licha progognienia cigniahu cholichobj mnogo gouoriti zasto mnogo suproch charstianom cignasse tacho chij vprimorsche chacho chij i vzagorsche strane bihu i tako mnogi charstiane nemogahu tarpitj i mnozi stis- nutj od neuoglie chpoganom se pricigniahu i chgnih zachonom pristaiiachu a chi vuarsih i vtuariauah obrase i uolise tarpitj onu tugu i nevogliu prigimati j gnih progognienie chogiest vurimengie negolij vuiche dussu izgubitj j pomagnchause tij recenj j nepraudenj chragli osta sijn giednoga chij bij napochognj chomu bisse ime satimir j ta chacho prigia gospodstuo poce gliubiti charstiane i nedagih progonitj j zagnega opet poce vira procvitati i ocitouatise charstiane jere cichia straha kri ahuse i vtom vrimenu bise vgradu chise zouisse tesalonij — cha jedan çlouich mnogo naucen i filosof jmenom Chostanc j taj mux bisse sasfima dobar j sfeta zivota i vonom mistu

hu, i po ovih dviju jedan za druzim druga dva kraljevaše, i ne mnogo lit živiše, po dopušćenju onoga ki sve more, koji svi četiri vele nepravdeni i kàrstianom nepriatelji i suprotiva njim tvàrda sàrdca (bihu) i tolika progonjenja činjahu koliko bi mnogo govoriti, zašto mnogo suproć kàrstianom činjaše, tako ki u primorske kako ki u zagorske strane bihu, i tako mnogi kàrstiani nemogahu tàrpiti, i mnozi stisnuti od nevolje, k poganom se pričinjahu, i k njih zakonom pristajahu; a ki u vàrsih i u tvàrjavah (bihu) obraše i voliše tarpiti (i) onu tugu i nevolju priimati i njih progonjenje, ko jest vrimenje, negoli u vike dušu izgubiti. I pomanjkavši ti rečeni i nepravedni kralji, ostà sin jednoga, ki bi napokonji, komu biše ime Satimir, [17]) i ta kako prija gospodstvo, poče ljubiti kàrstiane i nedà ih progoniti, i za njega opet poče vira procvitati, i očitovati se kàrstiani, jere cića straha krijahu se, i u tom vrimenu biše u gradu, ki se zoviše Tesalonika, jedan človik mnogo naučen, i filosof imenom Kostanc, [18]) i taj muž biše sasvima dobar i sveta života, i u onom mistu

17) Na tom městu zove Dukljanin ovoga kralja Zvanimirus.

18) Philosophus Constantinus nomine, filius cujusdam Leonis Patricii.

velich mestar i velmi spametan i od ditignstva mux sfet j nadahnut duha sfeta i izide iz tezaloniche j poide vchazarichu i onde pripouida viru char stianschu i charschiase chise obra chiahu j vime otca. i sina. i. duha sfeta. i. na viru charst jianschu obratj sfu bulgariu jta vmrj chragl satamir j prj gia chraglieustuo i poca chra glieuatj mux dobar i prauden jmenom budimir choga bisse Meinimj obratil receni bozgij slu ga i mux chij chragl bise nauu cen chogi za mnogo dan pricase se sfilosophj chogih razumom sfogim dobiuasse j pogide i on v chazarichu i ondi dobrouoglno primisega i uesegliahuse gospod stuu gniegouu i ode pribiua chra gliuiuchij sfetj puch chogi Costant bisse obratil i tada bisse papa Stipan j posla lijstoue cha sfetu muzu costâ cu zouuchiga chsebij jere slisao bisse chacho pripouidasse viru Isusovu i da bisse tolich puch obratjo na viru isusovu j zatoga

velik meštar, i velmi spametan, i od ditinstva muž svet, i nadahnut duha sveta, i izide iz Tesalonike, i pojde u Kazariku, i onde pripovida viru kàrstiansku i kàrsćiaše ki se obračahu, i u ime otca i sina i duha sveta. I na viru kàrstjansku obrati svu Bulgariu. I ta (d) umri kralj Satimir,[20] i pri jà kraljevstvo i poča kraljevati muž dobar i pravden, imenom *Budimir*,[21]) koga biše meu nimi obratil rečeni božji sluga i muž; ki kralj biše naučen, koji za mnogo dan pričaše se s filosofi, kojih razumom svojim dobivaše, i pojde i on u Kazariku, i ondi dobrovoljno primiše ga i veseljahu se gospodstvu njegovu, i onde pribiva kraljujući sveti puk, koji Kostant biše obratil.[22]) I tada biše papa Stipan, i posla listove ka svetu mužu Kostancu zovući ga k sebi, jere slišao biše kako pripovidaše viru Isusovu, i da biše tolik puk obratio na viru Isusovu, i zato ga

---

19) Venit in Caesaream provinciam.

20) Saramirus.

21) Na město Budimira stavlja Dukljanin Svetopelka, kojega je valjda poměšao sa moravskim Svatoplukom. Nu vrědno je znati da za vrěme kralja Svatopluka moravskoga, u Dalmacii zaisto dva Budimira živiše, koji u povelji velikoga župana ili vojvode (Ducis) Mučimira od god. 892 podpisani dolaze; prvi kao dvorni župan, a drugi kao župan kneginje (Comitissae). Moguće je, da poslě smrti Mučimira jedan od ovih koju godinu vladaše, ili barem saboru predsědaše. U ostalom poznata je stvar, da u ovo vrěme věra krštjanska u Dalmacii uvedena nije, već da se je to mnogo prie zbilo.

22) Od rěči Budimir do ovdě, izostavljeno je sve kod Dukljanina.

viditi zelise j tacho sfetj mux Costanc naredi popoue i chgnjgu haruacchu i istumacij iz garcchoga haruacchu i chgnigu haruaccha istumacij euan gielia i sfe pistule criquene j tacho staroga chacho nouoga zachona i ucinj chnige spapinim dopuschieniem i naredj missu i vtuuardi zemgliu vuiru isucharstouu i va se proschienie i obrati chrimu put sfoij chogimu pod posluh sfeti zapovidin bise i grednu chie na vuratisse na chra glieustuo sfetoga pucha choga bisse na viru obra tjo chogih gospodovasse mudrj i dobrj chragl budimir chogi po Costancuu bisse naucen vuiru j razumiuse chragl prisastie Costanca bij velle vesel ispod steniem primijga j tada pocce Costanc zivot i cudessa isuchar stoua pripouidatj j napuni i utu uardj chraglia vuirj sfetoga jedi nstuua i troistua boxanstuenoga i ufsem chragl virova i charstise sasfimi chij ios vchraglieustuu gniegovu bihu necharschienj ip papa chada bise poslal po blazeno ga muxa Costanca posad chogi chgniemu doide po papinu dopuschiengiu po sfetiga za choludra j prj biuase blaxeni mux s chragliem nicholicho dan chogi iure utuu argien v uirij i vzachonih

viditi želiše. I tako sveti muž Kostanc naredi popove i ***knjigu hàrvacku***,[23] i iztumači iz gàrčkoga hàrvatsku knjigu, hàrvatski iztumači evangjelia, i sve pištule crikvene, i tako staroga, kako novoga zakona, i učini knjige s papinim dopušćenjem, i naredi misu, i utvàrdi zemlju u viru Isukàrstovu, i vaze prošćenje, i obrati k Rimu put svoj, koji mu pod posluh sveti zapovidan biše, i grednući, navrati se na kraljevstvo svetoga puka, koga biše na viru obratio, kojih gospodovaše mudri i dobri kralj Budimir, koji po Kostancu[24]) biše naučen u viri. I razumivši kralj prišastje Kostanca, bi vele vesel, i s podšteniem primi ga, i tada poče Kostanc život i čudesa Isukàr stova pripovidati, i napuni i utvàrdi kralja u viri jedinstva, i trojstva božanstvenoga. U svem kralj virova, i kàrsti se sa svimi ki još u kraljevstvu njegovom bihu nekàršćieni, i papa kada biše poslal po blaženoga muža Kostanca, pošad koji k njemu dojde po papinu dopuščennju, posveti ga za koludra, i pribivaše blaženi muž s kraljem nikoliko dan, koji jure utvarjen u viri, i u zakonih

---

23) Linqua Sclavonica.

24) Ovdě pridaje Dukljanin: Constantinus cui nomen postea Kyrillus a papa Stephano impositum est.

jsucharstouih vazam proschienic od obrassa chraglieua jonoga sfetoga pucha poide chrimu j vto vrime bij ucigneno veselie velicho meu chàrstianj i sfij oni chij bihu u tuuariauah i uuarsih gorschih jchi tagiahuse i crigiahuse i nepouidahuse charst giane occito vasese od vuargsi Strah isfij chij bihu progognienj vu vratisese j pocesse slavitj jme Isusouo propetoga i tacho chragl sfetoga pucha zapovidi sfim chogi latinschij gouorahu dase vurate sfij vmista sfoia i da poduisu j naprave gradoue chogi po poganeh bihu razsutj j pozgani i tacho ischase budimir chragl sfetoga pucha chachobij razsute gradoue sazidal i napu nio i tomu vlise vmisal chachobij za sfoga vurimena opet zemgliu chachoie jpar, uo billa naprauitj zasto imase mnostuo gliudi da sfe bisse izmisano i tacho razabratj chragl odlucij zemgliu i gliudi istauiti opet u praue zachone i ischase chachobij mogal najboglie iznaiti i natoj schupij sfe starce jmu darce gospodstuua sfoga i poce gnim od voglie i odlucenia gouoriti molechij dabij obog liemu redu pomislio j tomu da se naide nacin chuogllij I misli chraglieui j tacho stechi nicholicho dan nitchor nebij tchobij tomu vmil red najtj ti chragliu nichij put vcha zatj od odlucenia gniegoua

Isukàrstovih, vazam prošćenje od obraza kraljeva, i onoga svetoga puka, pojde k Rimu. I u to vrime bi učinjeno veselje veliko meu kàrstiani, i svi oni ki bihu u tvàrjavah, i u vàrsih gorskih, i ki tajahu se, i krijahu se, i nepovidahu se kàrstjane, očitovaše se, odvàrgši strah; i svi ki bihu progonjeni, vratiše se, i počeše slaviti ime Isusa propetoga. I tako kralj svetoga puka zapovidi svim koji latinski govorahu, da se vrate svi u mista svoja, i da podvižu i naprave gradove koji po poganeh bihu razsuti i požgani. I tako iskaše Budimir kralj svetoga puka, kako bi razsute gradove sazidal, i napunil, i to mu ulize u misal, kako bi za svoga vrimena opet zemlju, kako je i pàrvo bila, napraviti; zašto imaše množtvo ljudi, dà sve biše izmišano, i tako razabrati kralj odluči zemlju, i ljudi staviti opet u prave zakone, i iskaše kako bi mogal najbolje iznajti. I na to skupi sve starce i mudarce gospodstva svoga, i poče njim od volje i odlučenja govoriti, moleći da bi o boljemu redu pomislili, i o tomu, da se najde način k volji i misli kraljevi. I tako stojeći nikoliko dan, nitkor nebi tko bi tomu umil red najti, niti kralju niki put uka — zati od odlučenja njegova.

jbij napugnien mudrosti od boga
j pridemu vmisal da posglie cha
sfetomu otcu papij stipanu
jcha cesaru Costantinu onj chmis
li gniegovoj dabi dali pomoch
j dabimu poslali baruolexe stare

vchichsu pisane sfe zemglie i
ohraglieustuo j molechi recenj
chragl sfetoga otca papu dabij
sgnimi poslalij nicholicho i mu
darcj i chada posli od chraglia i
sfetoga pucha chpapij stipanu doidose

tomu sfet otac bij velle ve
sel i dobrovoglian cichia toga
nouoga pitania od dostoinoga
christianina chij poposlih moglia
se sfeta otca papu dabiga hotil
napitati hliba nebeschoga i daga
nasladi ricij boxie chu sartcem
zegliase cuti j chtomu svet otac
dobrovoglno prigleda i posla nau
cena clovicha a vicharja sfoga
vime sfoie i sfete crique char
stiansche giednoga gardinala
chomu poda usfem oblast sfogiu
da more dati i vzeti sfezatj
i razuezatj j posla drugoga gar
dinala i sgnimi duua bischupa
Atoj da imigiu oni sfeti puch
chripitj i vuirj pripouidatj
j dagih jmagiu veselitj od gnih
dobra vcignienia j popoue
crique vcinitj i cripue
charstitj i ine ricij potribnie
charstianom narediti·j tacho
prisadce receni gardinallij.

I bi napunjen mudrosti od Boga,
i pride mu u misal da pošalje
svetomu otcu papi Stipanu,
i ka cesaru Konstantinu, oni k mis-
li njegovoj da bi dali pomoć,
i da bi mu poslali barvoleže
(privileže) stare
u kih su pisane sve zemlje, i
kraljevstva. I moleći rečeni
kralj svetoga otca papu da bi
šnjimi poslal nikoliko i mu-
darc. I kada posli od kralja i
svetoga puka k papi Stipanu
dojdoše,
tomu svet otac bi vele ve-
sel i dobrovoljan, cića toga
novoga pitanja od dostojnoga
kristjanina, ki po poslih molja-
še sveta otca papu da bi ga hotil
napitati hliba nebeskoga i da ga
nasladi riči božje, ku sàrdcem
željašė čuti. I k tomu svet otac
dobrovoljno prigleda i posla nau-
čena človika, i vikarja svoga
u ime svoje i svete crikve kàr-
stjanske, jednoga gardinala,[25]
komu poda u svem oblast svoju,
da more dati i uzeti, svezati
i razvezati; i posla drugoga gar-
dinala i šnjimi dva biskupa,
a to da imiju oni sveti puk
kripiti i u viri pripovidati,
i da ih imaju veseliti od njih
dobra učinjenja, i popove
crikve učiniti, i crikve
kàrstiti, i ine riči potribne
kàrstianom narediti. I tako
prišadče rečeni gardinali

25) Misit itaque vicarium suum Honorium nomine Sanctae Romanae Ecclesiae Presbyterum Cardinalem.

i bischupij naidosse chraglia na planinj chase disse hliuaj suproch chim izlisse chragl smno stuom gliudi iere cechasegih zac znase gnih prisastie na oue strane jbisse schupio odasfiih rusa gou chij pod gnim bihu j tui oda sfud doidose charstiane j tacho chragl sasfim mnostuom cho prj gniemu bisse prigiagih sfelichim pocteniem j tacho chragl zapovidi da vuas puch zemglie gni emu podlosne schupesse na ovom pogli j vtoj vurime doidose posli od cara mihaila j oni po sli s pocteniem velicim bise priatj j buduchij sfij schupglienj i bisse vechie jasichouf isgnimi i sni mi bisse dobri chragl sfetoga naucha j pocese zachonom sadua

deset dan od chih osam dan ne govorisse negoli ostrani criqu eni criquam prigliedajuchie chgnim red naprauglianichie j nareiuuichie put od spasenia potom toga cetiri dnjchisse (chtisse?) stare privelese chij bihu iz rima prineseni tacho garcchih chacho sfih chraglieufstuj i gospodstua jasicha haruatschoga tacho primorska chacho zagorscha j toj slisechij vuas puch chacho spovidahu priuelezj starj po papij i cesaru poslani od sfih zemegl i chacho digliahu zemgliu

i biskupi, najdoše kralja na planini, ka se diše *Hlivaj.* [26]) Suproć kim izlize kralj s možtvom ljudih, jere čekaše ih, zač znaše njih prišastje na ove strane. I biše skupio oda svih rusagov ki pod njim bihu, i tu odasvud dojdoše kàrstjani, i tako kralj sa svim možtvom, ko pri njemu biše, prija ih s velikim počtenjem, i tako kralj zapovidi, da vas puk zemlje njemu podložene skupi se na ovom polji. I u to vrime dojdoše posli od cara *Mihajla*, i oni posli s počtenjem velicim biše prijati. I budući svi skupljeni, i biše veće jazikov*) š njimi. I š njimi biše dobri kralj svetoga nauka, i počeše zakonom za dva

(na)-

deset dan[27]), od chih osam dan negovoriše negoli o stvari (?) crikveni, crikvam prigledajući i k njim red napravljajući, i narejujući put od spasenja. Po tom toga četiri dni čtiše stare privileže, ki bihu iz Rima prinešeni, tako gàrčkih, kako svih kraljevstvih i gospodstva jazika hàrvatskoga, tako primorska, kako zagorska. I to slišeći vas puk, kako spovidahu privileži stari po papi i cesaru poslani od svih zemelj, i kako diljahu zemlju

26) In planitie Dalmae.

27) Advenerunt Legati nobiles et sapientes missi ab Imperatore Michaele, *Leo et Joannes* et alii sapientes, qui a Rege et Cardinalibus honorifice suscepti sunt. Igitur omnes congregati, tam latina quam et sclavonica linqua qui loquebantur jussu Honorii Apostolici Vicarii et Christianissimi Regis Suetopelek per spatium dierum XII. etc.

*) »Jazik« je ovdě crkveno-slavenska rěč i znači »narod.«

od zemglie i chacho bisse zemglia	od zemlje, i kako biše zemlja
od zemglie poctouanja i puch	od zemlje počtovania, i puk
od pucha j chraglieustuo od chra	od puka, i kraljevstvo od kra-
glieustua j toj sfe razumivse	ljevstva. I to sve razumivši
bij velle ugodno tacho chra	bi vele ugodno tako kra-
gliu tacho sfim chij ondi vsch	lju, kako svim ki ondi u sku-
upu bihu j gardinallij i biskupij	pu bihu, i kardinali i biskupi
sfogliom sfoga pucha posvetisse	s voljom svega puka posvetiše
chraglia j potuuardise vchraglie	kralja i potvàrdiše u kraljev-
ustuo isfim zemgliam che pod	stvo, [28]) i svim zemljam ke pod
gnjim bihu zapouidisse posluh	njim bihu, zapovidiše posluh
j vogliu chraglieuu i ostatcha	i volju kraljevu i ostatka
gniegoua j potom vcinisse archibis	njegova, i potom učiniše arkibis-
chupe i bischupe i posfetisegih i raz	kupe i biskupe, i posvetiše ih i raz-
dilisegih pogradih onachoj chacho jpar	diliše ih po gradih, onako kakó i pàr-
uo raspa bisse billo j cha poctenia	vo raspa biše bilo, i ka počtenja
bihu paruo i millij da i vnapridak	bihu pàrvo imali, da i u napridak
onacho bude j tacho poslase duua	onako bude. I tako poslaše dva
archibischupa jednoga vlipi i nesri	arkibiskupa, jednoga u lipi i nesrić-
chnij grad solin choga mallo allij	ni grad Solin, koga malo ali
nistar bisse ostalo jere ponemilostiue	ništar biše ostalo, jere po nemi-lostive
gote bisse posgan i rassut a drugoga	Gote biše požgan i razsut, [29]) a drugoga
archibiscupa poslase uduchlij i mnoge	arkibiskupa poslaše u Dukli, i mnoge
bischupe razdilise pomistih j podlo	biskupe razdiliše po mistih, i podlo-
sisegih pod posluh recenih arhi	žiše ih pod posluh rečenih arki-
bischupou tolicho pod sfachoga j tacho	biskupov, toliko pod svakoga, i tako
mnoge crique che bihu zatuorene	mnoge crikve ke bihu zatvorene,
vzduignute bisse j naredisse bischupom	uzdvignute biše, i narediše bisku-pom
j archibischupom dase sfete crique	i arkibiskupom da se svete crikve.
i postavi chragl zagovor velik	I postavi kralj zagovor velik
sfim sfim mistom da sfachij	svim svim *(sic)* mistom, da svaki
brani criquu j criquene stuuarij	brani crikvu i crikvene stvari,
j dabij nesmio nitchor posilitj cri	i da bi nesmio nitkor posiliti cri-

28) Atque coronatus more Romanorum Regum.

29) Dukljanin negovori ništa o požganju i razsutju Solina grada.

qu nij redounicha vnicemur j da
nitchor nima suproch gnoj mochij
ni stobod sschine razmj gnich pogla
uica stosu archibischupij i bischupij
j tchobij protiua tomu vcinio toie vcinio
suprotiua chragliu i chrunj ça iest
suprotiua sfemu chraglieustuu i ta
cho criqnene i duhovne stuarj paruo
narediusse potom toga porecenih duigim
baruelexih razdillij zemglie i stavigim
meiasse j tolichoie meugradij
i županmj j naredisse gradouom i
mistom zachone i obicaie j razdilij
vode i naredi gradovom i mistim
dohodach j svim zemgliam mejase
polosivse j sfe narediufse stoie
sonu stranu gore chmoru prozua
primorie i riche che izhode izgor
od zapada suncenoga i pristaiu v
velichu richu dunaij onuj richu
zuuase surbiu i primorie raz
dillij na duoie pocamse od mista
grada chij popoganih bij razru
sen chi se zove dalma gdi sachodom
bisse deri do mista cho se zove valdemin
od Dalme do valdemina prozua
haruate bille stassu Dalmatinj nisgni
i gios odmista dalme do bandalona

kvu, ni redovnika u ničemu, i da
nitkor nima suproć njoj moći,
ni slobodščine razmi njih pogla-
vica, što su arkibiskupi i biskupi;
i tko bi protiva tomu učinio, to je učnio
suprotiva kralju i kruni, ča jest
suprotiva svemu kraljevstvu. I ta-
ko crikvene i duhovne stvari pàrvo
naredivši, potom toga po rečenih dvim
priveležih razdili zemlje, i stavi im
mejaše, i tolikoje meu gradi
i županm. I prediše gradovom i
mistom zakone i običaje, i razdili
vode, i naredi gradovom i mistim
dohodak. I svim zemljam mejaše
položivši, i sve naredivši, što je
s onu stranu gore k moru, prozva
primorje, i rike ke izhode iz gór
od zapada sunčenoga i pristaju u
veliku riku Dunaj, onu riku (zemlju)
zvaše *Surbiu.* [30]) I primorje raz-
dili na dvoje: počamši od mista (i)
grada, ki po poganih bi razru-
šen ki se zove *Dalma*, gdi zakonom
biše, deri do mista ko se zove *Valdemin*,
od Dalme do Valdemina prozva
Hàrvate bile, šta su Dalmatini nižnji; [31])
i još od mista Dalme do Bandalona

---

30) Vocavit Sumbra.

31) Deinde maritima in duas divisit provincias a loco Dalmae, *ubi Rex tunc manebat et Synodus tunc facta est* usque ad Valdevino vocavit Croatiam albam, quae et inferior Dalmatia dicitur, *cui interiori Dalmatiae consensu Domini Papae Stephani* et legatorum ejus instituit Salonitanam Ecclesiam metropolim, sub cujus Regimine has Ecclesias statuit, vid.: Spalatum, Tragurium, Scardonam, Stransonam, quod nunc est Castellum Jadrae, Enonam, Arbuam, Absarum, Vegliam et Epitaurum quod nunc dicitur Ragusium.

grada casse sada zoue — Dracdotla prozua dongiu Dalmatju i tachoie sur biu. Ca iest zagorie i tuij na duoie raz dilise pocamse od gorgnie strane drine ça iest na zahod suncenj do gore morauе a toij prozua Box nu j od drine do lipa prozua sas cale Rascha zemglia isfa chomu mistu postauisse me giasse i sfachomu tih mist posta uisse bana a nigdi duxa i tada sfa chij tih banouf i duzeuj budu od pupori sine plemenitj i onij da vcine chnexe od sfoga cholina i vcinise satniche chij satnicij bisse nad stotjnu gliudij i te satniche ucinise sfache zemglie gliudij i dase sfachomu ba nuu sedam satnichouf i da budu recenі satnicij zbanj puchu suditj A zduxi alitj shercessij pet chnezouf j da sgnimj pravosude puchu i na pisase časti i dohotche banom i her cegom i chnezom i satnichom i od lucisse da sfachij chnez prizoue jednoga satnicha i da nima prez recenoga reda nigiedan sud bitj tuuard, i odlucise da sfachij sudac ima chragliu dauati treti dil dohotcha

grada, ča se sada zove Drač, dotla prozva donju Dalmaciu i takoje Surbiju, ča jest Zagorje, i tu na dvoje razdiliše, počamši od gornje strane Drine, ča jest na zahod sunčeni, do gore Morave, a to prozva Bosnu; i od Drina do Lipa prozva zas (sve) ča je, Raška zemlja. [32]) I svakomu mistu postaviše medjaše i svakomu tih mist postaviše bana, a nigdi duža. I tada svaki tih banov i dužev budu od pupori sini plemeniti, i oni da učine kneze od svoga kolina. I učiniše satnike, ki satnici biše nad stotinu ljudi, i te satnike učiniše svake zemlje ljudi, i daše svakomu banu sedam satnikov, i da budu rečeni satnici s bani puku suditi, a s duži aliti s hercezi pet knezov, i da š njimi pravo sude puku. I napisaše časti i dohodke banom i hercegom i knezom i satnikom, i odlučiše, da svaki knez prizove jednoga satnika, i da nima prez rečenog reda nijedan sud biti tvàrd. I odlučiše, da svaki sudac ima kralju davati treti dil dohodka,

32) Item ab eodem loco Dalmae usque *Bambalonam* ciuitatem quae nunc dicitur Dyrachium Croatiam *rubeam* vocavit, quae et superior Dalmatia dicitur, et sicuti inferiori Dalmatiae Salonitanam Ecclesiam constituit Metropolim, simili modo superiori Diocletianam Ecclesiam pro jure antiquo statuerunt Metropolim, sub cujus regimine has Ecclesias declararunt, scilicet: Antibarium, Buduam, Ecatarium, Dulcignum, Suacium, Scodram, Drivastum, Polletum, Sorbium, Bosonium, Tribunium, Zaculmitum. Surbiam autem quae et Transmontana dicitur in duas diuisit prouincias. Unam a magno flumine Drina contra occidentalem plagam, usque ad montem Pini, quam et Bosnam vocavit. Alteram vero ab eodem flumine Drina contra occidentalem plagam usque ad Lapiam et Lab, quam Rassiam vocavit.

daga poznaiu za gospodina i da bude
chragl sfim a oni sfachij posebij
da chragl nadasfimi poglauie i
starisina i da sfij zapouid chra
glieuu tarpe i mnoge dobre zacho
ne postanise chebij mnogo gouoritj
da acho tcho hochie napuno znati
naredbu chu vcinise i mejase chudi po
stauisse i zemgliam imena vazmj chgni
ge che prij haruatih ostase i
prignih se nahode a souuse me
todios i potom nareieniu gardina
lij i bischupij i posli cesarovj videchie
dasu sfacha naregiena od blaxe
noga chraglia i sfetoga pucha
vazese proschienie i odpravise
se sfelicim pocteniem i darij
i posli posadcij hercesij i banij i chne
zoue i satnicij chij bihu posta
uglienj i uas puch sfogliom chraglie
uom razaidosese i poidose domom
i vsfoiu zemgliu i potom blaxeni
chragl chraglieua lit cetardeset
i misicij trij sfogliom chij sfe moxe
j imij v starost sfoiu sina i sed
minadeste dan vmrij na deuet mis
seca marça i pogreben bij v criqui
blazene sfete marie v gradu docholigij
sfelichim pocteniem i placem sfega pucha
odasfuda prihaiahu za mnoge

da ga poznaju za gospodina, i da bude
kralj svim, a oni svaki po sebi;
da kralj nada svimi poglav je i
starišina, i' da svi zapovid kra-
ljevu tàrpe. [33]) I mnoge dobre zakone
postaviše, ke bi mnogo govoriti;
dà ako tko hoće napuno znati
naredbu ku učiniše, i mejaše kudi po-
staviše, i zemljam imena, vazmi knji-
ge, ke pri Hàrvatih ostaše, i
pri njih se nahode, a zovu se me-
todios. I po tom narejenju kardina-
li i biskupi i posli cesarovi, videći
da su svaka narejena od blaže-
noga kralja i svetoga puka,
vazeše prošćenje i odpraviše
se s velicim počtenjem i dari.
I posli pošadši, i hercezi i bani i kne-
zovi i satnici, ki bihu posta-
vljeni, i vas puk, s voljom kralje-
vom razajdoše se i pojdoše domom
i u svoju zemlju. I potom blaženi
kralj kraljevà lit četàrdeset,
i miseci tri, s voljom ki sve može,
i imi u starost svoju sina, i sed-
minadeste dan umri, na devet mi-
seca marča; i pogreben bi u crikvi
blažene svete Marie u gradu Dokliji
s velikim počtenjem i plačem sve-ga puka.
Oda svuda prihajahu za mnoge

33) Centuriones qui recte ac juste populum judicarent et *tributa acciperent* et Banis praesentarent. Bani post haec *medietatem Regi persolverent et medietatem sibi tenerent*; Comitibus vero id est Jupanis jussit sub se habere unum Sednikum, qui cum eo similiter judicaret populum cum justitia, et duas partes tributorum Comites, id est Jupani, Regi ut soluerent, tertiam vero suo usui retinerent, Banis autem sive Ducibus nullam rationem facerent, sed unusquisque teneret et dominaretur Jupanis eorundem provinciarum ac regionem, sed solo Regi rationem redderent.

dni chonoij criquij placuchie
sfoga dobroga gospodina i ditichia
chomu izdillij jme bihu sfetolich
proslauise za chraglia i gospodina

i crugnien bij i pomazan od Archi
bischupouf vonoij criquij sfete gos
poie gdi otac lezasse iditich restuchie

naslidouasse zachon gos
podstua otca sfoga i mnogo cha
cho j otac boiasese boga i obsluze

uase zapouidij bozgie j imij sina
od sedamnadeste lit i sedam misecij
j izdimu jme stipan vuladislau
i potom ispustiu lit vmrij chragl
i poce chraglieuati na misto otca
sfoga vuladislau sin gnegouf
j chragliuiuchie bisse mnogo hrabar
j cripach vzjuotuu da netirase
put otcca sfoga ni vgospodouaniu
ni vzapouideh boxgih i imi sina
j tacho chragliuiuchie neprafdeno
j suproch zapouidem boxgim i pogi
de jedan dan vlof iere mnogo
jmase obicaij louitj j tacho louechij
s odluchom boziom duisese zuir
za chom otide i nanesega chogn
na giednu giamu i vgniuse
vpade izbise i izesega martua
j osta na misto gniegouo chragle
uati sin gniegou chomu bisse jme
polislauf j chragliuiuchij polislau
vto vurime bise vchraglieustuo vgar

dni k onoj crikvi plačući
svoga dobroga gospodina. I ditića,
komu izdili ime bihu Svetolik,
proslaviše za kralja i gospodina,
i krunjen bi i pomazan od arkibiskupov u onoj crikvi svete gospoje, gdi otac ležaše.[34] I ditić restući,
naslidovaše zakon gos-
podstva otca svoga, i mnogo, ka-
ko i otac, bojaše se Boga, i obsluževaše zapovidi božje. I imi sina
od sedamnadeste lit i sedam miseci,
i izdi mu ime *Stipan Vladislav*,
i potom izpustiv lit, umri kralj,[35]
i poče kraljevati na misto otca
svoga Vladislav sin njegov,
i kraljujući biše mnogo hrabar
i kripak u životu, dà netiraše
put otca svoga, ni u gospodovanju
ni u zapovideh božjih, i imi sina.
I tako kraljujući nepravdeno,
i suproć zapovidem božjim, i po-
jde jedan dan u lov, jere mnogo
imaše običaj loviti, i tako loveći,
s odlukom božjom dviže se zvir,
za kom otide, i nanese ga konj
na jednu jamu, i u nju
upade, izbi se, i izeše ga màrtva.
I osta na misto njegovo kralje-
vati sin njegov, komu biše ime
Polislav.[36] I kraljujući Polislav,
u to vrime biše u kraljevstvu ugar-

---

34) Dukljanin dodaje: ex illa denique die mos adolevit, ut in eadem Ecclesia eligerentur et ordinarentur omnes Reges hujus terrae. (Valjda je on razumévao knezove i župane Neretvanske).

35) Suetolicus genuit filios et filias; XII. anno Regni sui mortuus est, regnauitque *Vladislauus* filius ejus pro eo.

36) Thomislaus.

scho chragl jmenom atella j on scbupij voische i izaide sfoischom na chraglia polislaua bisse poli slauf mlad i chripach varua gniah j cinise meusobom mnoge aruagnie i vasda atilla chada se biahu izgubgliase i napochon nemogase suprotiuiti j pobise j polislauf ima chchier i pognoj sijna duua i chraglieua lit sedamdeset i sedmonadeste lito hodechie vmrij slavom veli chom i sin starigij priamsi na misto otca sfoga gospodstuo chomu ime bisse sebijslauf i vgniegouo vrime on chra gliuiuchij nastupisse na gnie ga opet onj narod gotij i obsedosemu schadar grad i toij slisauf sebijslau schupij mnostuo velicho gliudij i pride vgrad na gnih sator i ondij mnostuo gotij pod mac obarnu sfe a mnoge pohitasse nichij pobij gose chacho voische sasfima razabieni i toij cufsij cragl vgarschij Attjlla da su gottij nastu upillij na sebij slaua pride na gniegouf grad i popliniuf i pozgau use razsuga vechij dio opet se barso vuratiusse vchraglieustuo sfoie i pridose sebislauu glasoue da Attjlla iest pod gradom gnie gouim i barsso duuisese j poide nagniega i naide daie poplin iuf i pozgau posagio zac on cha cho çu daie sebislau razbigio gotte tacho sto ucinij Attilla

skom kralj imenom Atilla, i on skupi vojske i izajde s vojskom na kralja Polislava. Biše Polislav mlad i kripak u àrvanjah, i činiše meu sobom mnoge àrvanje, i vazda Atilla, kada se bijahu, izgubljaše, i napokon nemogaše suprotiviti se, i pobiže. I Polislav ima kćer, i po njoj sina dva, i kraljeva lit *sedamdeset.* I sedmonadeste lito[37]) hodeći, umri slavom velikom, i sin stariji prijamši na misto otca svoga gospodstvo, komu ime biše *Sebislav.* I u njegovo vrime on kraljujući, nastupiše na njega opet oni narod Goti,[38]) i obsedoše mu *Skadar* grad. I to slišav *Sebislav,* skupi množtvo veliko ljudih i pride u grad na njih šator, i ondi množtvo Gotih pod mač obàrnu sve; a mnoge pohitaše, niki pobigoše, kako vojske sasvima razbijene. I to čuvši kralj ugarski Atilla, da su Goti nastupili na *Sebislava,* pride na njegov grad, i popliniv i požgav sve, razsú ga veći dio, opet se bàrzo vrativši u kraljevstvo svoje. I pridoše *Sebislavu* glasovi, da Atilla jest pod gradom njegovim, i bàrzo dviže se i pojde na njega, i najde, da je popliniv i požgav pošao, zač on kako čú, da je Sebislav razbio Gote, tako što učini Atila,

---

37) Genuitque Thomislaus Rex filios et filias, et XIII. anno Regni sui mortuus est.
38) Eo tempore venerunt *Graeci.*

s onim pobisse nesmigiuch cechatj
sebislaua ostaui da se opet grad
nacinij i napunij i potom vse
bislaua rodistase duua sina jed
nomu bij ime rasbijvoij a dru-
gomu vuladimir. chraglieuva
Sebijslau lit duuadeset j cetirij i
vmrij i ostasta duua sina
gniegoua vchraglieustuo gniegovo
Razbijuoij i Vladimir i bise
starigij razbijuoij i hotj razdilitj
chraglieustuo i da bratu gorgnju
stranu zagorie cho subriu zouu
caiest chdunaiu i bugare chisse
sada zouu ca iest tgia do pa
ugnia poglia xeli sis A sebij
vase razbijuoij primorscho
chraglieustuo i oxenise vuladi
mir chcieriu chraglia vgarschoga

i bij tuuard mir meugnima i ima
vuladimir sinoue i ccherierij i potŏ raz

bjuoij chraglieuausij lit duuana
deste j vmrij prez sina j pride
vuladimir brat gnegouf i uasse
chraglieustuo i chraglieua vchra
glieustuo zagorscho lit duuadeset
a u primorscho osmo lito vmrij j ul

lize na otceuo misto gospodouatj
sin gnegou i siedini chragliev
stuuo i vcinj opet jedno chacho
j prigia bisse billo j gniegouo gospod
stuo negliubliahu dongii harvatj

s onim pobiže, nesmijuć čekati Sebislava, ostavi da se opet grad načini i napuni. I potom u Sebislava rodista se dva sina, jednomu bi ime *Razbivoj*, a drugomu *Vladimir*. Kraljeva Sebislav lit dvadeset i četiri, i umri, i ostasta dva sina njegova u kraljevstvo njegovo, Razbivoj i Vladimir. I biše stariji Razbivoj, i hoti razdiliti kraljevstvo, i dà bratu gornju stranu, Zagorje, ko Subriu zovu, ča jest k Dunaju, i *Bugarę, ki se sada zovu*, ča jest tja do paunja polja Želisis (?), a sebi vaze Razbivoj primorsko kraljevstvo. I oženi se Vladimir (s) kćerju kralja (b) ugarskoga,[39]) i bi tvàrd mir meu njima. I ima Vladimir sinove i kćeri, i potom Razbivoj kraljevavši lit *dvanadeste*, umri prez sina.[40]) I pride Vladimir brat njegov, i vaze kraljevstvo, i kraljeva u kraljevstvu zagorskom lit dvadeset, a u primorsko (m) osmo lito umri, i ulize na otčevo misto gospodovati sin njegov,[41]) i sjedini kraljevstvo. i učini opet jedno, kako i prija biše bilo. I njegovo gospodstvo neljubljahu donji Hàrvati,

---

39) Dukljanin nenapominje da bi Vladimiru pokraj Srbah i Bugari u dio pali bili, već kaže samo, kako i naša kronika, da se je oženio sa kćerju kralja ugarskoga, što je valjda u prvom izvorniku pisano bilo *bugarskoga*.

40) Post haec Razbivoii *septimo anno* Regni sui mortuus est.

41) Dukljanin ga imenuje *Charanimir*, koj u našoj kronici dolazi niže pod imenom Kanimir.

j odvargosese od gniega i schupij chragl voische sfarhu istrinsche zem glie i vbosnu gorgniu i poide nag nie. i onj-i. zajdosse-i- docachasega na poglie hliuanscho.i. onde bisse meu' gnima tuuardo aruagnie i bogij.i. mnogokrat bisese j napochon bij ubien chragl cho mu bisse ime chanimir .i. duisese na misto gniegouo sijnouac gnegou chomu jme bisse christiuoij i chragliuiuchij v chraglieustuo ima sinoue i chie rij i chraglieua lit duuadeset j trij nesfarsiusij vmrj iosta namisto gniegouo sin vchraglieustuo chomu bisse jme tolimir i vurime gniegoua chraglieustua prijsta vue seliu sfa zemglia i imj sinoue j umrij. i umrij chragleuausij lit sedamnadeste i osta na misto gnie go chraglieuatj sin gniegouf chomu bisse jme pribislauf chogij vurime sfoie vcinij mnogo hudob i zagnie goua vurimena vzduigosese zemglia nemogose se tarpiti hudobe ni zlobe gniegoue i ubisse chraglia pribislaua i tillo gniegovo vrichu vargosse i vcinisse chragliem na misto gniegovo sina gniegova cepijmira j priam chraglieustuo posla po bana sfoga j pohitasse mnoge bosgniane chij bihu billij vzroch smartj chraglja

i odvèrgoše se od njega. I skupi kralj vojske svàrhu Istrìanske zemlje, i (dojde) u Bosnu gornju, i pojde na nje, i oni izajdoše i dočekaše ga na polju Hlivanskom, i onde biše meu njima tvàrdo àrvanje, i boji, i mnogokrat biše se, i napokon bi ubijen kralj, komu biše ime *Kanimir* (Branimir?) Dviže se na misto njegovo sinovac njegov, komu ime biše *Kristivoj*.[42]) I kraljujući u kraljevstvu, ima sinove i kćeri, i kraljeva lit dvadeset i tri nesvàršivši, umri.[43]) I osta na misto njegovo sin u kraljevstvu, komu biše ime Tolimir. I u vrime njegova kraljevstva pristà u veselju sva zemlja. I ima sinove, i umri. I umri kraljevavši lit sedamnadeste. I osta na misto njegovo kraljevati sin njegov, komu biše ime *Príbislav*,[44]) koji u vrime svoje učini mnogo hudób. I za njegova vrimena uzdvigoše se zemlja,[45]) nemogoše se tàrpiti hudobe, ni zlobe njegove. I ubiše kralja Pribislava, i tilo njegovo u riku vàrgoše. I učiniše kraljem na misto njegovo sina njegova *Cepimira*.[46]) I prijam kraljevstvo, poslà po bana svoga, i pohitaše mnoge Bošnjane, ki bihu bili uzrok smàrti kralja,

42) Ovamo stavlja Dukljanin *Tvrdoslava*, a poslě njega *Ostrivoja*.
43) Genuit filios et filias Rex Ostrivoi et XXII anno mortuus est.
44) Predislaus.
45) Magnates Bosnae.
46) Crepimirus.

otcca ngjegova i vmorigih zlom smartiju i vto vurime chragliu iuchij cepimir jzidosse gliudij jmenom nimcij izpod zuizde i primisse istriju i pocesse vli zouatj vharuacchu zemgliu i toij cufsij cepimir chragl schupij mnostuo velicho i izabra izme ugnih hrabrih gluidij i vcinj voische i pripravistase obij stra ne charuagni i bogiu mnogo se bi sta da cepijmir nimce i gnih mno stuo pod mac obratj i izgnagih i podigosse izfe xemglie i posli togaj posla duž od nimsche xemglie posle chragliu cepimiru dabij dao chiier sfogiu za sina gniegoua chomu sinu bisse ime Staosar i vgodno bij chragliu jere dux bisse i gospodin one zemglie i sfadba bij ucigniena j ostasta vmiru i vgliubaui i Cepimir chraglieua lit duua deset i pet i misecij sedam i osta ui sina na misto sfoie chomu bisse ime svetoxach i poce na misto otceuo gospodouatj i bij mnogo pitom i chrotac gospodin i dobar chragl i imi sina i bij jme sinu gniegouu radoslaf i za zivota sfoga vcinij sina sfoga chraglia radoslaua i ne mnogo ziuij i osta radoslauf i naslido ua ti ia puut i dobrotu otcca sfoga i bij sfachom dobrotom na resen i ima sina Seislaua chise

otca njegova. I umori ih zlom smàrtju. I u to vrime, kraljujući Cepimir, izidoše ljudi imenom Nimci izpod zvizde, i primiše Istriu, i počeše ulizovati u hàrvatsku zemlju. I to čuvši Cepimir kralj, skupi množtvo veliko, i izabra iz meu njih hrabrih ljudih, i učini vojske, i pripravista se obi strane k àrvanju i boju, i mnogo se bista. Dà Cepimir Nimce i njih množtvo pod mač obrati, i izgna ih, i pogiboše iz sve zemlje. I posli toga poslà duž od nimške zemlje posle kralju Cepimiru, da bi dao ćer svoju za sina njegova, komu sinu biše ime Staozar[47]). I ugodno bi kralju, jere duž biše i gospodin one zemlje. I svadba bi učinjena. I ostasta u miru i u ljubavi. I Cepimir kraljeva lit dvadeset i pet, i miseci sedam (jedan).[48]) I ostavi sina na misto svoje, komu biše ime Svetožak. (Svetozar). I poče na misto otčevo gospodovati, i bi mnogo pitom i krotak gospodin, i dobar kralj. I imi sina, i bi ime sinu njegovu Radoslav. I za života svoga učini sina svoga kralja Radoslava. I ne mnogo živi i osta Radoslav, i naslidovà tja put i dobrotu otca svoga, i bi svakom dobrotom narešen. I ima sina *Seislava*,[49]) ki se

47) Suechozor.
48) et mensem unum.
49) Dukljanin ga imenuje podjedno Ciaslaus.

prozua odmetnich jere duisse posluh criqueni i otcuu sfo mu izchasse vazeti gospodstvo j mnoge suprotiuschine cignia se i dobri chralj poce iskatj pro gnatj sina i chimu pomoch daua hu i schupij voische i poide i pod stupij odmetniche j pogamsigih iere zemglia nectiase suprotiua sfo mu staromu gospodinu neuirno vciniti i dobrij chragl mnoge oslobodij i prostignim sfesto bihu vcinillij a niche choie bihu uhitillij poda vrabotuu vitezom sfogim seislauf zato na otcca svoga razgniuasse j uasemu vuas posluh j pocemu ciniti mallo poctenia i seislauf odasua od dobroga chraglia bana i mnoge chneze i satnike i vitesse chogi za strah gnie gouf rad dobroga chraglia chgnie mu pristupisse i on videchij dase sfe bogij i damu dagiu po sluh oduarxese i uaze gospod stuo otceuo i progna dobroga chra glia otca sfoga snemirnimj haruatj chogi uazdasu boielli billij prid strahom i pitomigi pod silom nere vuladani dobrotom dobrjmj j radoslau chragl bixechie prid sinom gierega sin tijrase pribise chmoru j onde razumj daie sin zagnim blixu i uidechie da ruchu sina sfoga nemore ubignutj xagliase chiga gliubljahu zasto mnoxi chnexij i satnicij sfoie ostauiusij sfe sfoie nasfitu i sgnim po bigose tja i vechiese brignia

prozvà odmetnik, jere dviže posluh crikveni, i otcu svomu iskaše vazeti gospodstvo, i mnoge suprotivčine činjaše. I dobri kralj poče iskati prognati sina, i ki mu pomoć davahu. I skupi vojske, i pojde, i podstupi odmetnike, i pogazi jih(?); jere zemlja nektiaše suprotiva svomu staromu gospodinu nevirno učiniti. I dobri kralj mnoge oslobodi, i prosti njim sve što bihu učinili. A nike, koje bihu uhitili, podà u rabotu vitezom svojim. *Seislav* zato na otca svoga razgnjivà se, i vaze mu vas posluh, i poče mu činiti malo počtenja. I Seislav odazvà od dobroga kralja bana, i mnoge kneze, i satnike, i viteze, koji za strah njegov, rad dobroga kralja, k njemu pristupiše. I on videći da se sve boji, i da mu daju posluh, odvàrže se, i vaze gospodstvo otčevo, i progna dobroga kralja otca svoga s nemirnimi Hàrvati, koji vazda su bolji bili prid strahom i pitomiji pod silom, nere vladani dobrotom dobrimi. I Radoslav kralj bižeći pred sinom, jere ga sin tiraše, pribiže k moru, i onde razumi, da je sin za njim blizu, i videći da ruku sina svoga nemore ubignuti, žaljaše ki ga ljubljahu, zašto mnozi knezi i satnici svoje ostavivši, sve svoje na svitu, i š njim pobigoše tja, i veće se brinja-

50) Rex denique fugiens venit in locum qui dicitur Lasta, cernens itaque itd. venit ad litus maris.

se gnimi nego sam sobom
j uidechij da inuda nemogu
ugitj udrisse vmore plouom
I pride na chognih chgiednomu
chamichu chij vmore ane
velle dalecho bije od chraia
j tacho chragl i chij bihu sgnjm
vbigosse ruchuu nemilostiuoga
seislava i malo potom po box
giem dopuschengiem mimo
gredisse jedno driuo cho izpri
chomora gredisse A to izpuglie
j gredisse na harvacke strane
i tacho sfij pocesse vapitj i zuatj
na driuo i oni mornarij cufse
vapaij poslase viditi sto bisse
onoj zuanie i vpitaufsij iui
diuscij sto bisse zgodilose imisse
od gnieh milosardie i primise
chraglia i sfih chij sgnim bihu
vbrod sfoij i pocesegim cinitj
velicho poctenie i opet uu
vratisese sgnim vpugliu i od

tadisse zove onij chamij
chuda bihu prjbigllij Radosagl
chamij dosada i dogi driufsij
vpugliu receni chragl
Radoslauf poide vrim sasfimij
j seislau prochleti od boga videcchij
da otac gniegouu vbisse
vmore vuratisse i vze
zemgliu i pocce na otceuo
mišto chraglievati jutoij vu
rime bisse iedan mladich te
chomil popovich i taij pissase
i darsase razlog od ouac nichoga

še njim nego sami sobom.
I videći, da inuda nemogu
ujti, udriše u more plovom.
I pride na konjih k jednomu
kamiku ki u more, a ne
vele daleko, bije od kraja.
I tako kralj, i ki bihu š njim,
ubigoše ruku nemilostivoga
Seislava. I malo potom bož-
jim dopušćenjem, mimo-
grediše jedno drivo, ko iz pri-
ko mora grediše, a to iz Pulje,
i grediše na hàrvatske strane.
I tako svi počeše vapiti i zvati
na drivo, i oni mornari čuvši
vapaj, poslaše viditi što biše
ono zvanje. I upitavši i vi-
divši što biše zgodilo se, imiše
od njih milosàrdje, i primiše
kralja, i svih ki š njim bihu,
u brod svoj, i počeše im činiti
veliko počtenje. I opet
vratiše se š njim u Pulju. 51)
I od
tada se zove oni kami,
kuda bihu pribigli, *Radosalj*
kami dosada. I dojidrivši
u Pulju rečeni kralj
Radoslav, pojde u Rim, sa svimi.
I Seislav proklet od Boga, videći
da otac njegov ubiže
u more, vrati se, i uze
zemlju, i poče na otčevo
misto kraljevati. I u to
vrime biše jedan mladić Te-
homil popović; 52) i taj pasaše
i dèržaše razlog od ovác nikoga

51) Et duxerunt (eum) ad *civitatem Sypontinam.*

52) Eo tempore erat quidam adolescens nomine Tycomil *in partibus Sragæ* filius cujusdam Presbyteri de vico *Rabici.*

chneza allij hercega na vgrih
j tehomil bisse velle gliub
glien od sfoga gospodina jere
bisse mnogo iachij vziuotuu
i dobar na noge i barz velle
j chada godir ovaij gospodin gnie
gou. vlouf gredisse vazda chtise
da techomil sgnim bude igie
dan dan lovechij techomil
vdrij giednu vislicu chase zo
visse palussa chu nectechij tolic
ma vdritij zgodisse daiu vdrj
poglauj vtachoij misto daiu vbij
tô mistij cichia cessa tehomijl
pobisse prid strahom chogij ima
se od gospodina zasto recenij
mimo sfe ine pse cichia
dobrote ouuij vizlicu gliubljasse
i pribisse techomil cha chragliu
seislauu ionga drago primij
i vtoij uurime ouij herceg scupij
voische na vgrih i pride vboznu
j plinouaseiu i rassipasse i cufse
chragl Seislauf sfelichom voi
schom poide nagitiga i naide
ga na drinschoij zupanigij bli
zu drine riche i stafsase
bise mnogi bogij i recenj techo
mio chacho lauf nasasese i
hrabro mimo inih nose-chi se
nemilostiuo sicisse i doide na
hercega jere jure vgrij bihu
potisnuti j posicega i pade scho-
gnia j techomil prischociusij
glauuuu ysicce j vazamiu
ponese i prichazaiu chragliu

kneza ali hercega na Ugrih. 53)
I Tehomil biše vele ljub-
ljen od svoga gospodina, jere
biše mnogo jaki u životu,
i dobar na noge, i bàrz vele.
I kada godir ovi gospodin nje-
gov u lov grediše, vazda ktiše
da Tehomil š njim bude. I je-
dan dan loveći Tehomil,
udri jednu vižlicu, ka se zo-
više Paluša, ku nekteći tolik-
ma udriti, zgodi se, da ju udri
po glavi u tako misto, da ju ubi
u tom misti. Ćića česa Tehomil
pobiže pred strahom, koji ima-
še od gospodina, zašto rečeni,
mimo sve ine pse, ćića
dobrote, ovu vižlicu ljubljaše.
I pribiže Tehomil ka kralju
Seislavu, i on ga drago primi.
I u to vrime ovi herceg 54) skupi
vojske na Ugrih, i pride u Bosnu,
i plinovaše ju, i razsipaše. I čuvši
kralj Seislav, s velikom voj-
skom pojde najti ga, i najde
ga na drinskoj županii, bli-
zu Drine rike. I stavša se,
biše mnogi boji, i rečeni Teho-
mio, kako lav nosaše se, i
hrabro mimo inih noseći se,
nemilostivo sičiše. I dojde na
hercega, jere jure Ugri bihu
potisnuti, i posiče ga, i pade s ko-
nja. I Tehomil priskočivši,
glavu mu usiče, i vazam ju,
ponese i prikaza ju kralju

53) Pascebatque greges ovium cujusdam Principis cui nomen *Budislaus*. Dukljanin nekaže, da je taj Budislav bio Ugrin.

54) Dukljanin nedrži ovog hercega za onog istog kod kog je Tihomil prie služio, jer kaže: Regnante Ciaslavo Rege *Kiis Princeps* Ungarinorum cum suo exercitu venit Bosnam etc.

seislauu i totij mnogo jednih
j druzih pomagncha od maça da
vechie vgar i onde bissc mnogo
cuiglienie od vgar chogij
bihu vhichienj a chij rannij
lezahu schuchahu chacho prazoue
A seislauf dobiusse osta sfelicim
veseliem i poda techomilu zupu
na drini chase zovc drinscha
zupania i damu chchier Bana
raskoga za xenu i mnogoga
poctoua i cufse zena onogaij
hercega smart muxa sfoga
poide chragliu vgarschomu ispla
ccm pouidij hercega voiuode
gniegoua a muxa sfoga smart
j izprosij vchraglia vojsche za
osfetiti toliche vgre j muxa sfoga
i schupij chragl mnostuo voische
chogij sfij dobrouoglno gredihu
na tachouu osfetuu i da onoij
gospogii da ona osfetj muxa
sfoga i toliche vitese vgarsche
pobiene i ona vazamse voische
doide vzemgliu Seislauouu i naj
idega brez reda iere zagniu
nistar nesnase nere chada
doide nasatore jere vlouu
bisse i vgrij vdrise na satore
j chraglia paruo nere moxe na
chognia schocitij vhitise ziua
sne mallo sfe blistuo gniegouo
jere sfij prigniem bihu j ta ze
na hercegoua zapouidi vitezom
sfogim da sfesu Seislaua ruche i noge

Seislavu. I toti mnogo jednih
i druzih pomanjka od mača, dà
veće Ugàr.[55]) I onda biše mnogo
cviljenje od Ugàr, koji
bihu uhitjeni, a ki ranjeni
ležahu, skukahu kako prasovi.
A Seislav dobivši, ostà s velicim
veseljem, i podà Tehomilu župu
na Drini, ka se zove drinska
župania, i dà mu kćer bana
raškoga za ženu, i mnogo ga
počtovà. I čuvši žena onoga
hercega smàrt muža svoga,
pojde kralju ugarskomu, i s pla-
čem povidi hercega, vojvode
njegova a muža svoga, smàrt.
I izprosi u kralja vojske za
osvetiti tolike Ugre, i muža svoga.
I skupi kralj možtvo vojske,
koji svi dobrovoljno gredihu
na takovu osvetu, i dá onoj
gospoji da ona osveti muža
svoga, i tolike viteze ugarske
pobijene. I ona vazamši vojske,
dojde u zemlju Seislavovu, i naj-
de ga brez reda;[56]) jere za nju
ništar neznaše, nere kada
dojde na šatore, jere u lovu
biše. I Ugri udriše na šatore
i kralja; pàrvo nere može na
konja skočiti, uhitiše živa
s nemalo sve bližtvo njegovo,
jere svi pri njemu bihu. I ta že-
na hercegova zapovidi vitezom
svojim, da svežu Seislava ruke i
noge

---

55) Město gdě se je taj boj bijo, imenuje Dukljanin *Civedino*, (quasi prorugitus pecorum, sic enim rugiebant ibi Ungari dum interficerentur ut porci, in loco ubi interfectus fuit Kiis Princeps Ciscono.) Da nije taj Civedín današnji Svinjar u Slavonii?

56) Invenitque eum in Seremo.

gniegoue i sfesauga obruxe i pouazdan
onacho naruxena sfachomu na ocij
darxe aoduecer ça iest na ishodu
dne ciniga vurichij vrichu sauu
j tacho stuoreno bij. i. izpugnieno
na glaui gniegoui prochlestuo nagniem
vcignieno od dobroga chraglia
otcca gniegoua zac on i uas
dom gniegouf zlom smartgiu
poginusse i za chonac vcinisse
j tacho poide po zlu seislaf
on i dussa gniegoua potom vcj
gnieniu slisause dobrij chragl
j dostoinj Radoslauf smart gore
dostoinu sina sfoga seislaua
j naslidnichouu gniegouih zah
fallij bogu chogij praudeno sudj
j vuratise chragl chmistu sfomu
z blagoslouom sfetoga otcca pape
j prijsadci meu nedostojne harua
te dobra gospodina i zabiuse
sfe gnih vcignieie choie supro
tiua gniemu bihu vcinillij
gospodoua sfe spraudom chacho
dabij nistar uigdar vcignieno
billo i tacho chragliuiuchij
imij sina i postauimu ime chol
loman j tacho umrij i osta na
misto otççа gospodouatj i onim
putem chogimse bisse od dobro
ga otcca naucigio chraglia rad
doslaua achtomu isam chiude
dobre bisse i tacho sgliubuom
pucha i praudom uelichom

njegove. I svezav ga obruže, i po vas dan
onako naružena svakomu na oči
dàrže, a do večer, ča jest na izhodu
dne, čini ga uvrići u riku Savu.
I tako stvoreno bi i izpunjeno
na glavi njegovi prokletstvo na njem
učinjeno od dobroga kralja,
otca njegova, zač on, i vas
dom njegov zlom smàrtju
poginuše, i za (o) konac učiniše.
I tako pojde po zlu Seislav,
on i duša njegova. Po tom uči-
njenju slišavši dobri kralj
i dostojni Radoslav smàrt gore
dostojnu sina svoga Seislava,
i naslidnikov njegovih, zah-
vali Bogu, koji pravedno sudi,
i vrati se kralj k mistu svomu,
s blagoslovom svetoga otca pape.
I prišadši meu nedostojne Hàrva-
te dobra gospodina, i zabivši
sve njih učinjenje, koje supro-
tiva njemu bihu učinili,
gospodova sve s pravdom, kako
da bi ništar nigdar učinjeno
bilo. I tako kraljujući
imi sina, i postavi mu ime *Ko-
loman*. I tako umri, i osta na
misto otca gospodovati [57]) onim
putem, kojim se biše od dobro-
ga otca naučio, kralja Ra-
doslava. A k tomu i sam ćudi
dobre biše, i tako s ljubvom
puka i pravdom velikom

57) Do ovdě sudara se Dukljaninova kronika sa našom, odtud počimlje pako posve drugčie. Zvonimira kralja ne napominje Dukljanin, kao i nijednog drugog hrvatskog kralja osim jedinoga Krešimira. Iz svega produženja njegove kronike vidi se, da je i on naměravao pisati više historiu svoje dukljanske i neretvanske domovine negoli čitave Dalmacie i Hrvatske.

chraglieua j imj sina j posta
uimu jme chrisimir j tacho
nicholicho lit ziuiusse umrij
j osta nagniegouo misto
sijn chrisimir i bij sfachom
dobrotom vresen i napugnien
straha boxiega i chragliuiuchie
jmi sina i postauimu jme zuo
nimir j taeho ziuij lit trideset i
giedno i vmrij i osta chragliem
Zuonimir chogij pocteni chragl
sin dobroga spomenutgia poce crique
veoma ctouatj i gliubiti
i poce dobre pomagatj a progonitj zalle
j bij od sfih dobrih pogliubglien a od
zalih nenauigien iere nemo
gasse zla viditj i tacho nebisse
on za haruate zasto onij ne
chie bitj dobrotom dobitj da
boglisu pod strahom j za dobro
ga chraglia zuonimira bisse ve
sela sfa zemglia jere bisse puna
i vresena sfachoga bobra i grado
ve puni srebra i zlata i neboia
sese vbogi daga izij bogatj i
negiachij damu vazme jachij
ni sluga damu vcinij neprauo
gospodin jere chragl sfih bra
gniasse zasto nisam prezprau
deno neposidasse tacho nij
inim nedadise j tacho velicho
bogastuo bisse tacho vzagorie
chacho vprimorie bise za
praudenoga chraglia zuoni
mira i bisse puna zemglia
sfachoga blaga i bise vechie
vridna vreha na zenah i
mladih gliudij nachognih
nere i nada sfe imanie

kraljeva, i imi sina, i posta-
vi mu ime Krišimir. I tako
nikoliko lit živivši, umri.
I ostà na njegovo misto
sin Krišimir, i bi svakom
dobrotom urešen, i napunjen
straha božjega. I kraljujući
imi sina, i postavi mu ime Zvo-
nimir. I tako živi lit trideset i
jedno, i umri. I ostà kraljem
Zvonimir, kôji počteni kralj,
sin dobroga spomenutja, poče
crikve
veoma čtovati i ljubiti,
i poče dobre pomagati, a progo-
niti zale.
I bi od svih dobrih poljubljen, a od
zalih nenavidjen, jere nemo-
gaše zla viditi. I tako nebiše
on za Hàrvate, zašto oni ne-
će biti dobrotom dobiti, dà
bolji su pod strahom. I za dobro-
ga kralja Zvonimira biše ve-
sela sva zemlja, jere biše puna
i urešena svakoga dobra, i grado-
vi puni srebra i zlata. I neboja-
še se ubogi, da ga izjede bogati, i
nejaki, da mu vazme jaki,
ni sluga, da mu učini nepravo
gospodin. Jere kralj svih bra-
niaše, zašto ni sám prezprav-
deno neposidaše, tako ni
inim nedadiše. I tako veliko
bogatstvo biše, tako u zagorju,
kako u primorju biše za
pravdenoga kralja Zvoni-
mira. I biše puna zemlja
svakoga blaga, i biše veće
vridna ureha na ženah i
mladih ljudih, i na konjih,
nere inada sve imanje,

i xemglia zuonimiroua bisse
obilna sfakom raschosom ni
se nichogar boiasse nigim njt
choree mogase nauditj razmj
gni uf gospodina boga chogij doj
de sfarhu ostatcha gnih -cha
cho pismo gouorij.
Ot ccij zobasse chiselo grosdie
a sinouom zubij vtarnuse
po oni nacin i vto vurime
zgodise da Cesar rimschij
sfogliom sfetoga otçça pape
posla posle i listoue sfoie ovacho
gdostoinomu chragliu zuonimiru
prosechie i molechie chacho dra
ga brata i meu chragli char
stianschimi chraglia poctouanoga
Otote molimo i prosimo da
schupis chsebij sfuu gospodu
zemglie tebij podlosne
j sfih od vuridnosti i chada
bude schupschina da proctis
meu sfimj ouuij drugij list
choga stuogim listom sagliese
od strane nasse gospodstuu
vasemu molechie chada procte
da odgouore i da dadu nam
naznanie vogliu sfogiu i odlu
cenie cho vcine vitezi i baru
ni sfogliom gospodstua tuoga
i tacho dobrij i sfetj chragl
zuonimir priamse listoue
od pape i cesara zapouidj
po sfe chraglieustuo sfoie da
bude schupschina i sachonom
vpetih criquah vchosouij da
sfachij bude dodan duadeset j pet
j prisatce vurime da pride
mnostuo velicho j legose voische
j naredise straxe j chada doide
dan da vcinij slaunj i dobrij

I zemlja Zvonimirova biše
obilna svakom razkošom, ni
se nikoga bojaše, ni im nit-
kore mogaše nauditi, razmi
gnjiv gospodina Boga, koji doj-
de svàrhu ostatka njih, ka-
ko pismo govori:
Otci zobaše kiselo grožđje,
a sinovòm zubi utàrnuše.
Po oni način i u to vrime
zgodi se da cesar rimski
s voljom svetoga otca pape
poslà posle i listove ovako
k dostojnomu kralju Zvonimiru,
proseći i moleći kako dra-
ga brata, i meu kralji kàr-
stjanskimi kralja počtovanoga:
„Oto te molimo i prosimo, da
skupiš k sebi svu gospodu
zemlje tebi podložne,
i svih od vridnosti. I kada
bude skupšćina, da pročtiš
meu svimi ovi drugi list,
koga s tvojim listom šalje se,
od strane naše, gospodstvu
vašemu, moleći, kada pročté,
da odgovore, i da dadu nam
na znanje volju svoju i odlu-
čenje, ko učine vitezi i baru-
ni s voljom gospodstva tvoga.“
I tako dobri i sveti kralj
Zvonimir prijamši listove
od pape i cesara, zapovidi
po sve kraljevstvo svoje, da
bude skupšćina zakonom;
u petih crikvah u Kosovi da
svaki bude do dan dvadeset i pet.
I prišatše vrime da pride
množtvo veliko, i legoše vojske
i narediše straže. I kada dojde
dan, da učiniti slavni i dobri

chragl zuonimir otuoritj lij stoue pape i cesara vclichoga grada Rima sfogliom sfetoga otcca pape chogi chazahu Brata nasega zuonimira moli mo sflasnicij i puchom xemglic j chraglieustua gniegoua dabij hotil odlucitj i snami biti za giedno spomocchiu jne gospode charstiansche chogi onache listo uc jmigiu od nas i onij da odluce vogliu gnih i da nam dadu na znanie jesulij chuogli nasoj pristallij ca iest zdopuschien giem bozgim i sina gniegoua chogi iest poroien od diue Marie i muchu i charuf pro ligio na driuo crixa i nagn iem vmoren choia smart bij odchuplienie sfita i oslobo gienie sfetih otac iz limbe ne tamnosti i tacho zdopus chieniem gniegouim i spom occhiu vgniega viruiuchijh jesmo odlucillij osloboditj mi sta choiagie za gliubau na su ocharuauio jgdie pridao duh otççu crox muchu i trud i greb vchom bij polozeno prij slauno tillo gniegouo I toij çufse bogom prochletj i neuirni harvati chij ne mnogo prigia dase pomoch hudobnomu sinu da dobroga gnih gospodina chraglia Rad oslaua iz chraglieustua gniego ua izagnati i soruznom Ru chom snemilostiuom sinom gniegouim iz xemglie prognatj tada cufsij toij neuirnicij ne

kralj Zvonimir otvoriti listove pape i cesara velikoga grada Rima, s voljom svetoga otca pape, koji kazahu: Brata našega Zvonimira molimo s vlasnici i pukom zemlje i kraljevstva njegova, da bi hotil odlučiti i s nami biti, za jedno s pomoćju ine gospode kàrstjanske, koji onake listove imaju od nas, i oni da odluče volju njih, i da nam dadu na znanje, jesu li k volji našoj pristali, ča jest s dopušćenjem božjim, i sina njegova, koji jest porojen od dive Marie, i muku i kàrv prolio na drivo križa, i na njem umoren; koja smàrt bi odkupljenje svita i oslobodjenje svetih otác iz limbene tamnosti. I tako s dopušćenjem njegovim, i s pomoćju u njega virujućih, jesmo odlučili osloboditi mista, koja je za ljubav našu okàrvavio, i gdi je pridao duh otcu, kroz muku i trud i greb, u kom bi položeno prislavno tilo njegovo.“ I to čuvši Bogom prokleti i nevirni Hàrvati, ki ne mnogo prija daše pomoć hudobnomu sinu, da (more) dobroga njih gospodina kralja Radoslava iz kraljevstva njegova izagnati, i s oružnom rukom s nemilostivim sinom njegovim iz zemlje prognati; tada čuvši to nevirnici, ne-

dasse nij lijstoue doctitj ischo
çise ne samo dabij pristallij
na dostoinu molbu sfetoga
otçça pape i çesara Rimschoga da
sfeta mista izruch poganschih
jzmu i oslobode da onij bogom
chletj pocasse cricatj i uichatj na sfe
toga chraglia tuzechise i uapigiu
chij giednim glasom chacho na issu
charsta zidoue da on ischie izue
sti gnih iz domouf gnih i zen i ditce
gnih i zspapom ter scesarom odtjmat
ti mijsta gdie bog propet j gdie
greb gnegouf A stoie nam zato
j neuirni harvati vazesse zllu mi
sal j neprauden sfit j meu sobom
zlo vichie vcinise i sebij i ostatchu
sfomu rasap i vicgnie pogargienie
j tacho pocese vapitj chachono zido
ve vapise na isucharsta chada
recce poglauica boglie da jedan vm
re nere tolich puch da pogine.
j tacho sramotnj j neuirnj harvatj
pocesse gouoritj vapigiuchie chacho
psij alli vucij boglie da on sam
pogine ner da nas izdidine nas
se izuede cichia boga i inim mj
sta tolicho dalecho obnimati zemglie
i gradoue jne i nacho nere chacho
psij na vuche laiuchij laiuchie
chada idu tacho onij na dobroga
chraglia zuonimira chomu nedase
ni progouoriti nere zbuchom
j oruzgiem pocesse sichij gniega

daše ni listove dočtiti, i sko-
čiše, ne samo da bi pristali
na dostojnu molbu svetoga
otca pape, i cesara rimskoga, da
sveta mista iz rúk poganskih
izmu i oslobode, dà, oni Bogom
kleti počeše kričati i vikati na sve-
toga kralja, tužeći se i vapiju-
ći jednim glasom, kako na Isu-
kàrsta Židove: „da on išće izves-
ti njih iz domov njih, i žene i ditce
njih, i s papom ter s cesarom odtima-
ti mista, gdi je Bog propet i gdi je
greb njegov. A što je nam zato!“
I nevirni Hàrvati vazeše zlu mi-
sal, i nepravden svit, i meu sobom
zlo viće učiniše, i sebi i ostatku
svomu rasap i vičnje pogàrdjenje.
I tako počeše vapiti, kakono Židovi
vapiše na Isukàrsta, kada
reče poglavica: „Bolje da jedan umre,
nere tolik puk da pogine!“
I tako sramotni i nevirni Hàrvati
počeše govoriti vapijući kako
psi ali vuci: „*Bolje da on sám*
pogine, ner da nas iz didine na-
še izvede ćića Boga, i (da ide) inim mi-
sta toliko daleko obnimati, zemlje
i gradove ine.“ I nako (ne inače) nere kako
psi, na vuke lajući
kada idu, tako oni na dobroga
kralja Zvonimira, komu nedaše
ni progovoriti, nere s bukom
i oružjem počeše sići njega,

*

i tillo gniegouo raniti i charf
proliuatj sfoga dobroga chraglia
i gospodina chogi lezechij vcharuij
izragnien velicimj boliznj pro
chle tadai neuirne haruate
j ostatach gnih bogom i sfetimj
gniegouimj i sobom nedostojnô
smàrtju gniegouom j dabij vechie
haruati nigdar neimalij gospo
dina od sfoga jasicha nego vazda
tugiu jasichuu podloznj billij
j tacho izragnien lezechie a harua
te prochligniuchie izdahnu i
poide duh gniegouf pomilosti
onogaij chij sfe moxe sangielj
veselitj vuiche vichom.
I toij slisausij chragl vgarschij
jmenom Bella paruij stose
bisse zgodillo vharuatih pride
na pospih sfoischom golemom
j vuaze chraglieustuo haruaccho
i pozali smart slaunoga chra
glia zuonimira i vazam
haruate i zagorscho i primor
scho i bosanscho chraglieustuo j
imisse chraglia bellu za gos
podina jere svoga bihuu
vbillij pres crijuine i porecenom
chragliu vgarschomu haruatj
bisse podlozenj od voglie vne
vogliu i od slobodnih vrabotu
obratj i bij chacho pismo gouorij
da zlij teg zluu plachiu cecha
i bisse za svoij teg plachienj onij
prochletj i neuirnj haruatj
Croxi griha zasto pogubisse svoga
dobroga gospodina chraglia zuonj
mira chacho zudigij gospodina isu
charsta j tacho prochletj xudigij
jnim sluze ne imaiuchij ni onij
od sfoga giasicha gospodina dobrj

i tilo njegovo raniti, i kàrv
prolivati svoga dobroga kralja
i gospodina, koji ležeći u kàrvi
izranjen, velicimi bolizni, pro-
klè tada nevirne Hàrvate,
i ostatak njih, Bogom i svetimi
njegovimi, i sobom i nedostojnom
smàrtju njegovom, i dà bi veće
Hàrvati nigdar ne imali gospo-
dina od svoga jazika, nego vazda
tudju jaziku podloženi bili.
I tako izranjen ležeći, a Hàr-
vate proklinjući, izdahnu. I
pojde duh njegov po milosti
onoga, ki sve može, s angjeli
veseliti (se) u vike vikom.
I to slišavši kralj ugarski
imenom *Bela pàrvi,* što se
biše zgodilo u Hàrvatih, pride
na pospih s vojskom golemom,
i vaze kraljevstvo hàrvatsko,
i požali smàrt slavnoga kra-
lja Zvonimira, i vazam
Hàrvate, i zagorsko i primor-
sko i bosansko kraljevstvo. I
imiše kralja Belu za gos-
podina, jere svoga bihu
ubili prez krivine. I po rečenom
kralju ugarskomu Hàrvati
biše podloženi od volje u ne-
volju, i od slobodnih u rabotu
obrati. I bi kako pismo govori:
da zli tég zlu plaću čeka.
I biše za svoj tég plaćeni oni
prokleti i nevirni Hàrvati
krozi griha, zašto pogubiše svoga
dobroga gospodina kralja Zvoni-
mira, kako Žudii gospodina Isu-
kàrsta. I tako prokleti Žudii
inim služe, neimajući ni oni
od svoga jazika gospodina. Dobri

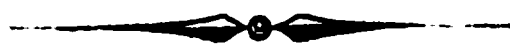
chragl zuonimir zivij vchra
glieustuo dochle bij vbien lit
triedeset i pet. A vbien bij na lit
jsucharstouih tisuchia i osamdeset
a toj tisuchia i osamdeset magnie
giedno
Gospodin dmjne papalich nagide

ouoj pismo vchraini · vmarchouich
vgiedne . chnijge stare pisane ·.
haruacchim pismom izpisah re
ceni dmine ric po rich a gia
Gierolim chaletich ovoj pripisah
iz recenih chgnig na tisuchia i pet
sat i cetardeset i sest na sedam
dan otubra miseca v omissu bogu
hfalla.

kralj Zvonimir živi u kra-
ljevstvu, dokle bi ubijen, lit
1156 trideset i pet. A ubijen bi na lit
Isukàrstovih tisuća i osamdeset
a to tisuća i osamdeset, manje
1158 jedno. [58])
Gospodin Dmine Papalić najde
ovo
pismo u krajini u Marković,
u jedne knjige stare, pisane
hàrvatshim pismom, izpisá re-
čeni Dmine, rič po rič. A ja
Jerolim Kaletić, ovo pripisah
iz rečenih knjig, na tisuća i pet
sat i četàrdeset i šest, na sedam
dan otubra miseca u Omišu. Bogu
hvala.

---

58) Svaki će znati da je tu pisac ove kronike u svačemu pogrěšio, jer je poznato, kako je Zvonimir još god. 1086 izdavao povelje, kao što se i to zna, da je posle Zvonimira vladao još Stěpan II. a za vrěme Kolomana něko doba i Petar Gvozdanski; pa da od ugarskih kraljevah nebiaše Bela I. komu se podložiše Hrvati, već izprva Vladislav I., a poslě Koloman. Jedino je to znatno, da god. 1079, u koju naša kronika stavlja bunu hrvatsku i smrt Zvonimira, buna u Hrvatskoj zaisto biaše. Ove bune kolovodja bio je župan *Veselin*, koga isti papa Gregur pismeno na mir nagovaraše.

2. ILIRSKE PORODICE U MLETAČKOM PLEMSTVU.

Velika je to žalost za jedan narod, kad ima mal da ne više takih članovah, koji su kao potudjenici radili *proti* narodu, nego li takovih, koji su kao pravi narodoljubci živili samo za narod i na njegovu korist. U prvom stanju biaše žalibože od něgda narod naš ilirski.

Ja sam na jednome městu govorio već o potudjenicih starih Ilirah, koji su rimsko carstvo proslavili i uzdržavali.*) Napomenuo sam na drugome městu něšto i o naših renegatih, koji su carstvo osmansko uzvisili i ukrěpili.**) Poznata je stvar, kako su slavenski potudjenici ugarsko kraljevstvo i magjarsku narodnost podigli bili. Pa znamo napokon, kako još i danas naši ljudi tudjinstvu dvore, a na svoje zaboravljaju. Eno pogledajmo u Tursku, Prusku, Saksonsku i u Austriu, pa ćemo po svuda u onih čelovodjah, oko kojih se sve vrti, naći sinove ili potomke našeg naroda.

Vrědno bi bilo, da se o svih tih potanko progovori, nu těsni prostor ovdě toga nedopušta. Zato sam nakanio napomenuti za sada samo one porodice, koje su iz raznih pokrajinah ilirskih došle u Mletke, i tamo radi svojih zaslugah za tudjinstvo dobile plemenštinu.

Kao što to obično biva, proměniše potomci ovih porodicah svoja prvašnja slavenska imena, te poprimiše talianska. Oni zaboraviše na svoje običaje i svoje poreklo, te postaše Taliani. Nu ako su oni većom stranom i zaboravili na slavenstvo, nesměmo mi Slaveni zaboraviti na njih, jer u njih leži mnogo naukah za děcu i potomke naše.

Po starinskom predavanju utemeljili su Mletke u petom věku Veneti ili Slaveni, kad su ovamo pred Huni utekli bili iz Grada (Grado) i okolice oglejske (akvilejske). Mletci su stajali mal da ne u srědini južnih Slavenah, koji su něko vrěme vladali čitavim Jadranskim morem. Mnogi duždevi plaćali su danak županom i kraljem hrvatskim. Slavenska snaga

*) Gledaj Danicu ilirsku od god. 1842 br. 2—5.
**) Gledaj Lunu od god. 1846.

iz pobližnjih pokrajinah podkrěpljivala i uzdržavala je Mletke sve do najnovijeg vrěmena. Žitelji grada mletačkoga bili su još u 16. věku velikim brojem Slaveni. Isto mletačko plemstvo sastajalo je većom stranom iz slavenskih porodicah; pa ipak u Mletcih slavenstvo nije moglo mah uzeti, već je moralo města ustupiti talianštini! Odkuda to? —

Svi će inostranci odgovoriti na to, da je tomu uzrok veća izobraženost Talianah. Ali tko zna, da u prvoj polovini srědnjeg věka u naših pokrajinah, ako ne veći, a to barem isti stupanj izobraženosti biaše, koji i u Talianskoj; tko na dalje zna, da baš onda u Grčkoj, gdě je ipak bila sve još najveća izobraženost, Slavenstvo silno naprědovaše, prodrěvši sve do Peloponeza i Atene; onaj neće naći glavna uzroka u tom, što su Slaveni od Talianah manje izobraženi bili.

Mletci stajahu od svoga postanka pod političkim vlastim rimsko-bizantinske i rimsko-němačke vlade. Po ovoj usadi se ne samo u Mletcih, nego s vrěmenom i po svem jadranskom primorju *rimski duh.* Pošto se s vrěmenom sa sviuh stranah i talianske porodice u Mletke nasele, a sa rimskimi zakoni i običaji najprie čisto rimski, pa poslie pokvareni rimsko-talianski jezik urine; onda biaše naravno, da talianština uprav tako u Mletcih gospodstvo preuze, kao što poslie u Istrii, Gorici i u někih dalmatinskih gradovih. Kod prostoga puka ili gradjanstva mletačkogu ostà i u naprěd něko tamno předavanje, da jim krv nije protekla iz talianskoga vrěla. Mletački crveni kastelani, koji slavensku oděću do danas sačuvaše, nepriznavahu se nikad za korěnite Taliane, i vodjahu svake godine krvni rat sa plavimi Nikoleti talianskega korena. I to sve do one dobe, dok mletačka vlada krvni taj običaj u navadnu igru nepretvori, premda medjusobnu mržnju sve do danas izkoreniti nije mogla. Glavna i najlěpša strana u Mletcih zove se i danas strana slavenska. A talianski Mletčani moradoše po starodavnom običaju svoje kape skidati, kad na toj strani srětoše jednog Slavena. Ali pokraj svega toga nadvlada u Mletcih ipak gospodstvo taliansko, jer politički upliv sjedinjenoga tudjinstva biaše veći, nego li upliv razkomadanoga slavenstva. Iz toga se učimo, da se niti u Mletcih niti u ostalom primorju jadranskom talianština nikada ukorenila nebi bila, da su se ilirski Slaveni imajući razna vladanja, sjedinili bili pod jednom kojomgod vladom, pa da nisu radi věre i někih neznatnih koristih slušali savěte tudjinacah, koji su jih uvěk vabili u mrěžu sakritih věrigah.

Kao posledica političkoga razkomadanja Ilirah može se smatrati i pomanjkanje narodnoga ponosa. Svaki čověk cěni i ljubi po naravi ono više, što je jako i silno, nego ono, što je slabo. To biaše uzrok zašto su se često baš oni ljudi našega naroda, koji su něku osobitu silu u sebi ćutili, i koji su ovu silu najviše cěniti znali, svomu oslabljenomu narodu iznevěrili i potudjili. Kao potudjenici počinili su takovih

dělah, da kako na korist tudjinstva — s kakovimi se rědki narodoljubci ponositi mogu.

Ovo isto uvidit ćemo još bolje kad stanemo pretresivati děla onih porodicah kojih ću imena doli navesti. Ima medju njimi takovih imenah, koja se u Mleteih još danas kao něka svetinja napominju. Ima medju njimi članovah, koji su resili duždevu stolicu i obnašali čast najviših državnikah. Ima i takovih, koji su bili u rodu sa kraljevi i knezovi; a ima drugih, koji su se proslavili svakojakimi znanostmi i umětnostmi. Premda su svi ovi većom stranom za svoj narod izgubljeni bili, ipak treba narod upoznati š njimi, da bude unaprěd znao onim putem udariti, na kojem nebude prisiljen puštati vlastite sinove, da padaju u čeljust tudjinstva; da se bude umio mudro koristiti sa svojim porodom, kao što se ini narodi koriste; te da se nauči, da nije dosta biti blag i krotak, već da se valja pametno ograditi proti lukavštini svojih grabežljivih susědah, držeć se stare svoje poslovice: *Bez ograde po zlu ide baština.* Veličina Grkah nije stajala u bogatstvu njihovih gradovah, niti u sili njihovog Alexandra i njihovih dobitnih vojnikah, već je stare Grke podigla bila ona sveta ljubav, koju su ćutili prema svemu, što biaše *grčko*, ono postojano i krěpko natěcanje u svemu sa inimi narodi (njihovimi barbari), i ono ponosito ogradjenje svog življa, kad su i medju najsilniimi puci živili na svojih malenih naselbinah.

Imena dole naznačenih porodicah izvadjena su iz samih talianskih izvorah, i to ponajviše iz rukopisnih kronikah i registrah mletačkih, koje sam našao u mletačkoj knjižnici sv. Marka i u carskoj u Beču.*) Svakomu od ovih rukopisah pridani su takodjer grbovi istih porodicah, s dodatkom, kad je koja upisana u red plemićah, kakvog je bila značaja, i kad je izumrla. Ja ih stavljam ovdě sve redom abecedarnim, te činim pozorne čitatelje moje, da se nisam strogo držao rěčih baš nijednoga rukopisa, već da sam se svimi samo poslužio, jednim više, drugim manje.**) —

*) Budući da su ovi rukopisi pisani ponajviše u 15. i 16. stolětju, pobilježene su u njih samo one porodice, koje su do onog vrěmena plemenštinu zadobile bile.

**) Bečki su rukopisi slědeći: 1. Codex M. S. C. Nro. 5530 (Hist. Prof. Nr. 68. olim Ambr. 306). »Chronicha de tutti li Dosi venetiani quali primamente furon fatti ed eletti nella antiqua città di Eradiana.« Na strani 20. slědi. »Familiae Venetae etiam cum armis.« 2. Codex M. S. C. Nro. 5588. (Hist. Prof. 123) Collectanea quoedam de Bello a Venetis contra Genuenses gesto in oppugnatione Clodiae anno 1379. Na strani 31—97 slěde: »Familiae Venetae« rukopis 15. věka. 3. Codex M. S. C. Nro. 5598. (Hist. Prof. 125). Chronicon Venetum ab Antenoris appulsu in Italiam usque 1592 Na strani 18—62 slědi »Chroniche de tutte le casade della nobile città di Venetia con le arme de tutti li gentilomeni Venitiani che hadabitar in essa città et de molti cittadini di Venetia fuorestieri et signori li quali sono eletti alla dignita del grande conseglio di

Abramo. Članovi ove porodice dodjoše iz Trsta i dobiše mletačku plemenštinu god. 1109. Prie nego su došli u Mletke, bavili su se poljodělstvom. Mnogi od njih proslaviše se u ratovih, osobito g. 1397 u Kandii, za vrěme prve tamošnje bune, koju da vlada utiši, poslà onomo 340 mletačkih plemićah. —

Albani. Dodjoše iz Kopra grada istrianskog i biahu starinski tribuni. God. 1112 dobiše mletačku plemenštinu. Kao plemići dadoše sagraditi crkvu San. Servolo. Poslie smrti Ivana Albana, koj biaše jedan od četrdesetnikah, primi porodica ova ime *Calbani* i bi kasnie nazvana takodjer *Calbo*.

Albigo ili Albizo. Dodjoše iz Muje grada istrianskoga, postadoše plemići god. 1028 i biahu od starine tribuni. U ponašanju biahu veoma oštri, te gledjahu mnogo na svojn korist. Ova porodica izumre god. 1272 sa Petrom Albigo.

Aleardi. Dodjoše iz Zadra (da Schiavonia, dalla citta de Zara) najprie u krajinu trevizansku, a od tuda u Mletke, gdě dobiše plemenštinu. Bili su odprie poljodělci, poslie bogati trgovci. God. 1226 izumre ova porodica u Jakobu Aleardu.

Amadio. Dodjoše iz otoka Osora (da Osero in Schiavonia) i baviše se pomorstvom i trgovinom.

Amezi nazvani takodjer *Amizo* i *Amizi*. Dodjoše s Neretve i biahu veoma razboriti i pošteni ljudi. God. 1086, kad su imali Mletčani rat s Neretvani (Hrvati), učini kod jurišanja grada Skafa (Castello Scafago?) Mletčanom něku veliku službu Nikola Amizo, i postade radi toga plemićem, za vrěme dužda Vitala Falera. God. 1293 izumre ova porodica sa Ivanom, koji biaše u někom okružju stari sudac (Justissier vechio).

Badoeri. Dodjoše iz ugarskog (?) grada Praga (de Ongaria della città de Praga) najprie u Lombardiu i nastaniše se u Pavii. Poslie se razděliše na dvoje, jedna grana otide u Padovu, a druga u Raklianu (ili Radianu). Oni koi dodjoše u Padovu, utemeljiše město Peraga (Praga?) i preseliše se poslě u Mletke, gdě su uz drugih najstariih 11 porodicah god. 684 (druga kronika kaže 703) izabrali prvoga dužda Anafesta Poluza.*) Od iste porodice dobi s vrěmenom jedna grana ime *Participaci*, i spadaše medju najslavnie plemićke kuće u Mletcih. Mnogi od njih biahu mletački duždevi, medju koje se broji i Orso Badoer, kojega jedna kronika zove Poretom (Orso Badoer ditto Poretha), što uprav slavenski glasi.

---

essa citta de tempo in tempo. Iz 16 věka. — Mletački rukopisi, na koliko sam ih na brzu ruku još god. 1842. pobilježio, nose slědeći naslov: 1. Registro delle Famiglie nobili Veneciane con l' armi loro miniate. Iz 16. věka. 2. Codex M. S. C. Nro. LIV. classis VII. »Croniche di Venetia« etc. takodjer iz 16. věka.

*) Ovaj Anafesto od Heraklee biaše dužd (doge) god. 697—717.

Badoeri Participati postadoše s vrěmenom na toliko oholi, da su htěli čast duždevu kod svoje porodice naslědnom učiniti, al im to za rukom nije pošlo. U Mletcih dadoše sagraditi crkvu sv. Ivana evang. i sv. Jurja većega (S. Zorzi major); Sabellico kaže da i crkvu S. Krsta sa manastirom.

Barba (major). Dodjoše iz Trsta, postadoše plemići za vrěme Lorenca Tiepula i biahu prie tribuni, puni dobrote i mudrosti. Prvi od ove porodice, koj plemenštinu dobi, zvao se je Franjo.

Barbani. Dodjoše iz trstjanske okolice i postadoše plemići god. 800. Biahu ljudi savěstni i krěpostni. Sa Nikolom Barbanom izumre ova porodica god. 1279.

Barbarigo, nazvani takodjer *Barbazini*. Dodjoše takodjer iz okolice trstjanske, postadoše plemići god. 1291., i dadoše u družtvu sa porodicom Erizo i Gratiaboni god. 1312. sagraditi crkvu sv. Marie Šibeničke (Santa Maria Zebenigo, poslě Zubenigo). Biahu ljudi od sviuh ljubljeni i cěnjeni, zajedno pako smioni i hrabri, te nestajahu na jednom městu, već putovahu mnogo po móru i stranih zemaljah. Jedan Bečki rukopis kaže, da je ova porodica izumrla god. 1508. sa Ivanom krst. Barbarigo.

Barbaro. Dodjoše iz trstjanske okolice i zvahu se prie Magadesi (druga kronika kaže: Mangodosi). Biahu ljudi ponizni, krěpostni i ljubitelji svoje otačbine. Bili su od starine tribuni i zadržali su svoju plemenštinu sve do najnovieg vrěmena. U někom ratu u Romanii proslavi se od ove porodice Marko Barbaro i bi na glavi ljuto ranjen.

Barbolani. Dodjoše takodjer iz okolice trstjanske, nu već god. 1232 izumre ova porodica.

Barbania. Dodjoše iz Istrie, nezna se kada.

Bassadonna. Dodjoše iz Muje (Muggia), postadoše plemići god. 1297 i biahu ljudi mudri i veoma savěstni.

Belli. Dodjoše iz Dalmacie iz grada *Trogira*. Radi dugog stanovanja u Mletcih i radi zaslugah, koje steče Anton Belli, dobi ova porodica plemenštinu god. 1116. u vrěme druge pobune grada Zadra. Izprva bili su Belli trgovci i pomorci. Kasnie su obnašali svakojake časti i biahu na glasu radi svoje lěpote i velika staza, radi poštenja i velika bogatstva. U Torčellu i Buranu dadoše sagraditi crkve. God. 1290 izumre ota porodica sa někim Belliom, koj biaše jedan od petorice mirovnikah (cinque della pase). Ovog zove jedan rukopis Markom, drugi Franjom, a tretji Petrom.

Belloni. Dodjoše iz *Dalmacie* i postadoše plemići 1297. Biahu izprva trgovci, a obnašahu poslě svakojake časti. God. 1339 izumre ova porodica sa Markom, koj biaše jedan od petorice mirovnikah.

Beloselo. Dodjoše iz grada *Kopra*. Radi velikih zaslugah Andrie Belosela, koje učini za vrěme duždа Jakova Kontarina, kad biaše u

Istrii rat sa patriarkom oglejskim, dobi ova porodica god. 1297.*) plemenštinu. Odprie biahu poljodělci i vcoma věšti svakojakim zanatom. Ova porodica izumre god. 1364. sa Petrom Beloselom.

Bianchi. Dodjoše iz Kopra. U staro vrěme biahu pomorci i trgovci, poslie sakupivši blago, dodjoše u Mletke i postadoše radi svog smionstva i dugog stanovanja u Mletcih plemići god. 1297. Porodica ova izumrě god. 1317. sa Šimunom Bianchiom.

Boccole nazvani takodjer *Dalle bochole* i Bocconini. Dodjoše iz *Senja*, ili kao što drugi pišu, iz otoka *Krka* (Veglia), te dobiše plemenštinu god. 1291. Biahu ljudi veoma věšti na moru, pošteni, smioni i veliki ljubitelji svoje otačbine; biahu takodjer šaljivi nu zajedno i nepostojni. Ova porodica izumrě god. 1488 (drugdě stoji 1483.) sa Franjom dalle Boccole, koji je po světu srěću tražio.

Bocho nazvani takodjer *Bochi*. Dodjoše iz okolice *trštjanske* i postadoše plemići god. 1297. Biahu ljudi dobri i veoma pobožni, te dadoše sa svojimi susědi sagraditi crkvu sv. Marciliana. Ova porodica izumre sa dva poslědnja potomka, od kojih jedan Petar umre god. 1312 a drugi Jakob god. 1351, koj biaše pěneznik u oružnici.

Boncil nazvani takodjer Bonzilli. Dodjoše iz *trstjanske* okolice, gdě su se odprie bavili trgovinom i pomorstvom. Došavši u Mletke dobiše god. 1291 plemenštinu radi svog dugog stanovanja u tom gradu. Sa Leonom Boncilom izumrě ova porodica god. 1318.

Bonzi. Dodjoše iz Trsta, odkuda su bili radi někih gradskih razprah protěrani i dobiše plemenštinu god. 1297. U Mletcih sagradiše crkvu sv. Antuna (Santo Padre da Riva. — S. Antonio Lattiran), koju god. 1423 do 1473 dadoše popraviti redovnici iste crkve. S Ivanom Krst. Bonzom, koj biaše podestà u Rovigu, izumrě ova porodica god. 1483.

Bragadini. Dodjoše iz otoka Krka. Biahu ljudi slavni i veoma mudri, te radi njihove velike mudrosti zvali su ih u věće vladarsko, kadgod bi se velike stvari rěšavale. Zajedno s někimi drugimi porodicami dobi i ovo pleme mletačku plemenštinu još prie desetog stolětja, budući da već god. 982, za vrěme carevah Vasilia i Konstantina, u jednoj povelji, koju ovi carevi dadoše opatu svetog Jurja većeg u Mletcih, dolazi podpisan i sig. Gizio Bragadin. Porodica ova cvaše do najnoviеg vrěmena, te nosiaše u svom cimeru *crven krst na modrom polju*. Mnogi njezini članovi obnašahu najveće časti, te igrahu veliko kolo u mletačkoj historii.

Buniscalto gledaj Burichaldo.

---

*) Něki rukopisi kažu god. 1213, nu to se neslaže sa vladanjem Jakova Kontarina, koj duždevaše od god. 1274 do 1279.

Burdealdi. Ova porodica naseli se iz *Trsta* te izumre god. 1381.

Burichaldo nazvani takodjer Buniscalto. Dodjoše iz okolice trstjanske i biahu od starine plemići. Mletačku plemenštinu dobili su god. 916. Od porodice ove biahu ljudi veoma dobre ćudi, mudri i dobroga ponašanja. U Alvizu Burichaldu izumrě njihovo pleme god. 1321.

Bussi. Ova porodica dodje u Mletke takodjer iz Trsta.

Chachanigo. Dodjoše iz Romanie ili Maćedonie, nu nezna se upravo od kojeg su bili porekla. Plemenštinu dobiše već u osmom stolětju, a godine 831 biaše jedan od ove porodice, imenom Marin Chachanigo, biskup od Olive. U Pantaleonu Chachanigu (Kakanigu), koj biaše odvětnik (avochato al Petition), izumrě ova porodica god. 1304.

Calbani biaše istog plemena sa *Albani.*

Caotorta. Dodjoše iz grada Kopra. Biahu ljudi dobri i od starine plemići. God. 1310 dobi mletačku plemenštinu Vincenzo Caotorta u vrěme znamenite bune Bajamonta Tiepola, u kojoj on mletačkoj vladi věike usluge učini. Ova porodica cvaše još u 16. věku.

Carosi nazvani takodjer *Caroxa, Caroxa barbati* i *Caroxo.* Dodjoše iz *Kotora* i biahu ljudi hrabreni i pošteni. Alberto Caroxo, koj je u vrěme bune Tiepolove za grad Mletke mnogo zaslugah stekao, dobi god. 1310. prvi plemenštinu. Ova porodica dade sagraditi crkvu S. Salvadore te izumrě god. 1370 sa Markom Karoži.

Castrioti biahu iz *Arbanske.* Prvi od njih dobi plemenštinu slavni Jure Kastriotić Skanderbeg god. 1463, poslie njega dodjoše njegovi potomci stanovati u Mletke. Porodica ova biaše tu još u 16. věku.

Catatrinovi. Dodjoše iz *Dalmacie* u prastara vrěmena. U Vincencu, koj biaše pobiratelj vinskog danjka dospije ova porodica god. 1260.

Cathacanevo. Dodjoše iz Dalmacie i biahu iz prva poljodělci i pomorci. U vrěme něke zadarske bune dobiše plemenštiuu radi svoga junačtva. Porodica ova dade u Muranu sagraditi crkvu sv. Kornelia i Cipriana zajedno sa monastirom, te izumrě god. 1287 sa Jakobom Cathacanevom.

Colombi. Dodjoše iz Kopra.

Cèrnovichi. Dodjoše iz Zete i Crnegore. Mletačku plemenštinu dobi prvi Ivan Crnović god. 1470 za vrěme duždе Kristofa Mora. Ivan je zapisan u knjigi plemićah pod slědećim naslovom: „Il Magnifico e potente Giovanni Zernovich, signore nelle parti di Zenta superiore e vajvoda.“ Pošto su Turci svu Arbaniu sa Skadrom i sve do Crnegore zauzeli, otide jedna grana Crnovićah stanovati u Mletke, koja se tu i dokonča, ma nezna se upravo kada. Grb ove porodice biaše gola ruka, koja na modrom polju probada mačem poluměsec.

Choco. Dodjoše iz Arbanie i zvahu se prie *Chochini.* Dobiše ple-

menštinu god. 1197, biahu ljudi veoma pošteni, savěstni i živiahu sa svimi u priateljstvu.

Comino. Dodjoše iz Skadra, biahu ljudi bogati i poglavice stranakah (Capi de parte). Radi svoje věrnosti i mnogih zaslugah dobi 2. ožujka god. 1464 plemenštinu Areniko Comino, koj ostavi mnogo potomakah za sobom.

Cossazza. (Kosačići). Dodjoše iz *Hercegovine.* Godine 1455 za vrěme duždа Franje Foskara, biše u zlatnu knjigu plemstva upisani Stěpan i njegov sin Vladislav Kosačić, pod slědećim naslovom: „L' illustre don Stefano duca di Santa Sava, Gran vajvoda del Re della Bossina, e don Uladislao suo figliuolo.“ Potomci porodice ove živiahu još u 16. věku na mletačkoj zemlji.

Dagnusdei nazvani takodjer *Danusdio*, *Donusdio*, *Donusdei* i *Donisdio.* Dodjoše iz okolice trstjanske i dobiše plemenštinu god. 1297. Biahu ljudi mudri i poštovani, te imadoše ilirski grb sa zvezdom i měsecom na crvenom i modrom polju. Porodica ova izumrě god. 1312, ili polag drugih 1355, sa Nikolom Donusdiom, koj stanovaše u Rivoaltu. I. Kollar kaže u svom Cestopisu str. 68, da se je ova porodica prie zvala *Datidad.*

Dalbore. Dodjoše iz Novigrada (Cittanova) u Istrii i postadoše plemići god. 1371.

Dalle frascade. Dodjoše iz *Istrie*, biahu ljudi veoma prostoga poroda, nu poslie se obogate, i dobiše plemenštinu god. 1297. Ova porodica izumrě sa Venturom Dalle frascade god. 1372.

Dalle boccole. Gledaj Boccole.

Da Casenoue. Dodjoše iz hrvatskog ili dalmatinskog primorja (Schia„vonia); biahu pomorci i ljudi veoma ljubeznivi. Porodica ova izumrě god. 1361.

Da muglia. Gledaj: *Muglia.*

Dalorzo. Dodjoše iz grada Muja (Muggia). Postadoše plemići još u 9. věku, budući da već god. 912 Karlo Dalorzo Prokurator u Mletcih biaše. Mnogi od ove porodice bili su takodjer tribuni i ljudi veoma savěstni. Porodica izumrě u Astolfu, takodjer Prokuratoru god. 1316.

Dandolo, gledaj *Ipato.*

Dandazano ili Dondazani i Dondanizi. Dodjoše iz Arbanie. Biahu veliki junaci, lěpa stasa a crnomanjasta obraza. Ova porodica izumrě god. 1245 ili 1212 sa Petrom Dondazanom.

Daporto. Dodjoše iz Koprà. Radi svojih zaslugah u vrěme rata s Genovezi dobiše plemenštinu god. 1381. Ova porodica dospije u Donatu Daporto god. 1409.

Delorenzi. Ova porodica doseli se iz grada *Muja.* Članovi njezini

biahu od starine tribuni i dobri trgovci. Radi svog dugog stanovanja u Mletcih dobiše god. 1297 plemenštinu. Ovo pleme izumrě sa Pavlom Delorenzo god. 1347.

De renier, gledaj *Renier*.

De saccho, gledaj *Saccho*.

Frangepani. Premda ovu porodicu mnogi spisatelji, te iste one kronike, iz kojih sam ja ovo crpio, za porodicu rimsku drže; neima ipak nikakovih dokazah, kojimi bi se potvrditi moglo pogrěšno ono mněnje. Poznato je, kako su u srědnjem věku ne samo kod nas u Hrvatskoj, nego i u Němačkoj i po čitavom skoro světu sve znamenite porodice vukle lozu ili iz Rima ili iz ostale Italie, ili pako iz daleke Grčke. Isto tako htěli su u staro vrěme naše Frankopane, Šubiće (Sulpitii), Karloviće (Torquato), Blagaje (Ursini), Škerlce i Skaliće (Scaligeri) itd. pretvoriti u same Rimljane i Taliane. Pred sudom kritike razpršе se dakako podobne sanjarie. Ja sam našao u starinskom jednom mletačkom rukopisu u Marciani (neznam više pod kojim brojem), na kratko zabilježene sve porodice, *kada i pod kojim duždem dobiše one* plemeštinu. Za vrěme duždovanja *Antona Veniera* zabilježeno je slědeće: „1386 à 7. di Luglio il Magnifico et egregio signor Giovanni Conte di *Segna* di Frangepani.“ To je onaj isti Frankopan, koj zavadivši se s Matiom kraljem, svoj otok Krk Mletčanom predade, i kojega porodica u Mletke stanovati otide. Kronike iz kojih sam ovo crpio, zovu ga Anzello Michiele i kažu da je došao sa 20,000 dukatah. Nu isto piše se i o Ivanu, koi u někih hrvatskih poveljah dolazi takodjer pod imenom *Anž*. Njegov sin Nikola ili Mikloš, rodjen od mletačke matere, bude potvrdjen u plemenštini god. 1443., kako to u gore navedenom rukopisu za vrěme dužde Franje Foskara pobilježeno stoji: „1443 Fu rinovato il Privilegio al Magnifico conte Nicolo de Frangepani, che fu fatto a suo padre.“ Po svoj prilici primili su ovoga sinovi ili ime Michieli, ili su pako stupili u najbližje srodstvo sa starinskom porodicom ovoga imena, jer sve kronike tvrde, da je ova porodica jedna ista sa Frankopani. Osim poznatog frankopanskog grba, kog su stopram u 14. ili 15. věku poprimili, imala je mletačka ova grana još drugi grb urešen žutimi kolobari na bělom i modrom polju.

Galiteli. Porodica ova dodje iz grada Kopra u Mletke, dobi tu plemenštinu, te izumre god. 1301.

Garaselo. Porodica ova dodje iz Kopra i dobi plemeštinu god. 1082. Garaseli biahu ljudi pametni i pošteni, te dadoše sagraditi crkvu sv. Jurja. S Antonom Garaselom, koi biaše jedan izmedju onih dvanaest, koji Henrika Dandola za duždа izabraže, izumrě porodica ova god. 1209.

Gradenigo. Porodica ova spada medju one, koje su poslie razorenja Ogleje iz staro-venetske pokrajine te iz Ogleje poběgle na otoke jadranske i sa-

gradile tu Mletke.*) Po svoj prilici primi ta porodica ime od svog starinskog stana Grada (Grado), u kom městu dade sagraditi i crkve S. S. Apostolah i sv. Ivana. U Mletcih biaše malo znamenitiih i slavniih porodicah od Gradenigah ili Gradenićah. Někoji biahu duždevi, drugi poglavice pojedinih pokrajinah, poslanici, visoki častnici itd. Gotovo neima važnie historičke dobe, u kojoj nebi tkogod izmedju njih veliko kolo igrao bio.

Gretolli. Doseliše se iz grada *Kopra* i dobiše plemenštinu god. 1082. Biahu ljndi ponizni i poštenog ponašanja, te ljubljahu veoma staru svoju domovinu. Sa svojimi susědi dadoše sagraditi crkve sv. Jurja (S. Zorzi in alega?) i sv. Klimenta. Ova kuća izumrě god 1121.

Gumani. Doseliše se iz Dalmacie ili Hrvatske (Schiavonia). U vrěme ono, kad poslě smrti hrvatskog kraljevskog plemena i Mletčani i Ugri Dalmaciu zadobiti htědoše, pomagaa je Dominik, ili polag druge kronike Toma Gumani dužda mletačkoga Ordelafa Faliera (1102—1117) kod obsědnutja grada Zadra. Rad svojih zaslngah dobi za svoju porodicu mletačku plemeštinu. O ljudih toga plemena piše se, da su bili hrabreni, savěstni i dobri katolici. Kuća im izumre sa Angjelom ili Nikolom Gumanom, od kojih jedan oko god. 1249—1282. državni častnik (al officio di pioneghi) biaše. U grbu su nosili běle i crne kocke, kao grb hrvatski.

Guori. Dodjoše iz *Šibenika* najprie u Lombardiu a poslie u Mletke, gdě postadoše plemići god. 1297. Biahu trgovci, ljudi pametni i pošteni, nu suviše oholi. Plcme im cvaše još u 16. věku.

Ipato ili *Ipati.* Dodjoše iz Dalmacie najprie u Padovu, a odtuda u Mletke. Porodica ova biaše jedna izmedju najstariih u Mletcih, budući da je već tretji dužd Mletački *Orso* (726—736) od ovoga plemena bio. Kasnie razděli se ista porodica na dvoje, kao što njihovi razděljeni grbovi svědoče. Nu već godine 1181 nestà posve toga imena i porodica proměni svoje starinsko ime Ipato u Dandolo (sono conversi in Dandoli). Koliko je znamenito ovo ime u mletačkoj, te u istoj obćinskoj historii světa, znat će svaki od naših čitateljah, te netrěba dalje štogod o tom govoriti. Ipati dadoše sagraditi crkve sv. Hilarie i sv. Zakarie, te biahu ljudi veoma mudri.

Istrego. Dodjoše iz *Dalmacie.* Plemenštinu dobi prvi Dominik Istrego god. 1126. Biahu pomorci i trgovci, te ljudi veoma umni (ingenuosi). U 13. věku dobiše od mlětačke vlade něko dobro na otoku Kandii u poklon i preseliše se onamo. Tu je izumrla ova kuća god. 1481. sa *Nikolom Istregom*, koi biaše obćinski odvětnik u Kandii. —

Istrioli. gledaj *Mazzauroli.*

Jalina. Doselilisu se iz *Arbanie* u Mletke, i postadoše tu plemići

*) Sanudo hoće da je ova porodica došla iz Pule u Istrii. —

nezna se uprav u koje doba. Biahu od starine tribuni, trgovci, ljudi veoma bogati i pošteni, dobri katolici i ljubitelji svoje domovine S vrěmenom otidu u Kandiu, te izgube tamo plemeštinu, buduć da nisu mnogo za nju marili.

Lazzari, gledaj *Vuković*.

Magro. Doselilisu se takodjer iz *Arbanie* i biahu ljudi veoma pametni i pobožni, te ljubitelji svoje domovine. U stráne i vladine poslove nisu se mnogo měšali. S vrěmenom presele se i oni u Kandiu, gdě su cvali u 16. věku.

Manotto. I ovi su se doselili, kao i gore rečeni iz Arbanie, te biahu takodjer nazvani *Minossi*. Bili su ljudi veoma krasni, krěpostni, úmni i ljubitelji svoje domovine, God. 1318 biaše od ove porodice Paskval Manotto oružnik od vojske, kad je ova pod kapetanom Dominikom Michielom poslana bila u Kandiu.

Mazzaruoli, nazvani takodjer *Istrioli*. Dodjoše iz Trsta, biahu ljudi hrabri i bogati. Prilikom něke bune u Kandii dobi radi svojih zaslugah Nikola Mazzaruoli plemenštinu.

Memmi. Dodjoše iz Pule.

Menegaro ili *Monagaro*. Dodjoše iz Otoka *Krka* (Veglia) i biahu kod kuće ljudi veoma priprostog roda. U Mletcih uzvise se na toliko, da su se s vremenom brojili medju prve i najslavnie porodice Malamoka i obližnjih otokah, zašto bi god. 756 (naša kronika veli 771, nu onda duždevaše Mauritio Galba) Dominik Menegaro izabran za dužda mletačkoga. Kada je izumrla ova porodica, nezna se.

Michieli, gledaj *Frangepani*.

Miegano. Dodjoše iz *Arbanie*, i dobiše plemenštinu god. 1297. Biahu ljudi savěstni i dobrog ponašanja. S vrěmenom otidu zajedno s drugimi svojimi zemljaci u Kandiu, gděno su cvali još u 16. věku.

Migliani (Miljani). Dodjoše iz Novigrada Istrianskog.

Morosini. (latinski Maurocenus) Slavna ova porodica doseli se u Mletke iz primorskih stranah ilirskih, gdě je već odprie, nezna se pod kojim imenom, bila na glasu, imajući mnogo dobarah i gradovah na kršovitih brěgovih jadranskoga mora. *) U Mletcih budu članovi ove porodice nazvani Morasini i Molesini, poslie Morosini, jednako s onom manje glasovitom porodicom, koja od stranah Morejskih dodje, te isto ime, ali drugi cimer nosiaše. Biahu ljudi rečenog plemena bogati, krasna stasa i velikodušni. U Mletke dodjoše prilikom pohoda někog pape (alla venutta de uno Papa) i postadoše odmah plemići. Odprie imali su u svom grbu mo-

---

*) »Questi venneno da Schiavonia, forno Morlachi et signorizavano molti castelli et rezevano tutto quel brazo delle montagne.« pišu naše kronike.

dru prevornicu (Querbalken. Sbarra) na zlatnom polju, an Alberto Morosini, koj biaše brat Tomazine *) matere Slavonskog vojvode a kasnieg ugarskog kralja Andrie III., **) proměni porad toga, što je bio stupio u srodstvo sa kraljevi, stari svoj grb i doda mu běli krst sa kolom iste boje. Taj grb zadržaše poslie svi potomci njegove grane. ***) Iz ove kuće porodiše se mnogi duždevi, vojvode, proveditori i svakojaki drugi veliki i pametni ljudi. Pleme Morosinsko cvaše sve do najnovieg vrěmena.

Mugari ili *Mugaro*. Dodjoše iz Arbanie. Biahu ljudi velikog úma, dobri katolici i ljubitelji svoje domovine. Poradi svoje dobrote postadoše plemići i preselivši se kasnie u Kandiu, cvatiahu tamo još u 16. věku.

Mugie ili *Muggia*. Dodjoše iz *Muje* grada istrianskog. Biahu od starine tribuni, ljudi pobožni, milostivi i darežljivi. Ova porodica izumre u Petru od Muggie god. 1386.

Muglia (da) ili *Mulla*. Ova porodica doseli se po svědočanstvu svih kronikah iz Hrvatske. Biahu trgovci, lěkari, učitelji fizike i pomorci. Radi svoga bogatstva dobiše plemenštinu, a pleme im izumrě ili god. 1263., ili polag drugih 1388. u *Marku od Mulle*.

Muse ili *Musse*. Dodjoše iz Kopra. Kao plemići izumrli su god. 1334.

Navagier (kod Kollara *Nogar*). Dodjoše s *Neretve* (Narona). Biahu od starine tribuni, ljudi dobri i savěstni, mala stasa, i věrni svojoj staroj domovini. Nezna se, kada uprav postadoše plemići.

Participaci, gledaj *Badoeri*.

Polani ili *Bolani*. Dodjoše iz Panonie (bez dvojbe dolnje) u Pulu, a odtuda u Mletke, ili polag drugih upravo samo iz Pule (Pola). Biahu već kod kuće od plemenite krvi i hrabri vitezovi. U Mletcih spadali su medju najstarie porodice, buduć da se napominju uz onih dvanaest, koji izabraše prvoga duždа Poluza Anafesta god. 697. (u kronici 687). O postanju njihovoga grba pripovědaju kronike slědeće: Něki od Polanih biaše velik priatelj někoga drugoga plemića iz kuće *Barozzia* i *Bassaniah*, (biaše jedno

*) Ovoj Tomazini poda njezin sin kralj Andria oko god. 1291 naslov herceginje od Hrvatske i Dalmacie.

**) Poznato je, da taj Andria biaše sin Stefana sina kralja Andrie II. i Beatriee. Kao progusnik oženi se Stefan u Mletcih sa Tomazinom iz kuće Morosinah, i rodi tu Andriu poslědnjega kralja krvi Arpadianske. —

***) Ma el fu uno ser Albertino Moresini, che li uolse a Zonzer (k cimeru) la croçe et la Zoia. Et questo perche lui haveva uno neuodo filio de Madonna Tomasina Moresiną sna sorella, el qual suo neuodo haueva nome And eazo (Principe di Schiavonia — dodaje marcianska kronika) el quale fo Fioló del Re de Ongaria qual haveva nome Steffano. U drugoj Marcianskoj kronici stoji: Che fo fiol de m. Steffano, che fo fiol del Re d Ongaria et questo fo dell anno 1292 la vigilia de san. Domenico, et questo fo de volonta de tutto el popolo et de tutti li baroni della Ongaria. (Kronika bečka.) —

pleme). Jednoč sretna se slučajno ova dvojica od tih kućah pred crkvom sv. Marka, gledajući sliku koja predstavljaše prizor, kako je tělo sv. Marka doneseno u Mletke. Medju ostalim biaše tu naslikovan i jedan barjak sa grbom zlatnog i bělog polja, koje presěca modra resa (Tresse). Taj grb dopade se obadvima, i oni se obrekoše, da će ga proměnuti sa svojim starim. Od toga vrěmena poprimiše ove dvě porodice Polani i Barozzi — Bassani jednaki grb, a nisu bili jednoga plemena. God. 1129. postade iz ove kuće Petar Polani mletačkim duždem.

Polo. Dodjoše u Mletke iz Dalmacie i biahu ljudi mudri i veoma smioni. Radi zaslugah svojih u vrěme rata s Genovezi dobi god. 1381. plemenštinu Nikola Polo, stanovnik od sv. Jeremie; a s Markom, koj biaše kastelan u Veroni, izumrě ova porodica god. 1418. Od ove iste kuće biaše takodjer slavni, svemu světu poznati putnik i spisatelj Marko Polo. U svom grbu imali su dva crna pileta (poli) sa crvenima nogama na modrom i zlatnom polju.

Prelli. Doselili su se iz Istrie, odkuda su pred Atilom poběgli bili. S vrěmenom postadoše plemići mletački, a god. 1028. izumrě porodica ova.

Quintavalli. Dodjoše iz *Istrie*, gděno biahu starinski tribuni i ljudi od svih ljubljeni i štovani. Dobivši plemenštinu mletačku, dadoše sagraditi krasni dvor (castello) na onoj strani grada, koj se još danas Quintavalle zove.

Ragogio, nazvani takodjer *Ragozzi*, *Raguzeo*, *Ragusin* i *Ragusoni.* Dodjoše iz *Dubrovnika* (Ragusa). Biahu ljudi krěpostni i hrabri. Poradi zaslugah Aleksandra Dubrovčanina u vrěme něke bune zadarske, dobi ova porodica plemenštinu. S Ivanom Dubrovčaninom, koj biaše savětnik na otoku Kandii, izumre ovo pleme god. 1252.

Rebolini, nazvani takodjer Rebonin i Robolin. Dodjoše iz Trsta. Biahu ljudi velikodušni, pobožni i ljubitelji svoje domovine. Dobiše plemenštinu god. 1291. U Andrii ili Antonu Rebolinu, koj biaše kod staroga suda (giustizia vechia) dospije ova porodica god. 1339.

Renier. Dodjoše iz *Dubrovnika.* Biahu najprie pomorci, trgovci i ljudi pošteni i bogati. Radi zaslugah Nikole Reniera u vrěme rata s Genovezi, kada ovi Chiozzu obsědjahu, dobi ova porodica plemenštinu god. 1381. Od iste kuće biaše predposlědnji duždd mletački Pavao Renier. (1779.—1788.)

Sabadin. Dodjoše iz *Istrie.* U vrěme rata s Genovezi proslavi se svojim junaštvom Nikola Sabadin, koj, bivši kapetan někog istrianskog grada, više genoveskih galiah u běg natěra i několiko mletačkih brodovah iz robstva oslobodi. Radi toga dobi plemenštinu god. 1329. Nu š njime izumre zajedno porodica ova god. 1388.

Saccho. Dodjoše iz *Dalmacie.* Biahu od starine ljudi bogati i vlasteli.

Nezna se, kad su upisani medju mletačke plemiće, nu već god. 1101. nalazi se u pismih Renaldo de Saccho, kao plemić, kavalir i meštar.

Sagredo nazvani takodjer *Zagredo* i *Zagrado*. Dodjoše iz *Šibenika*. Njihovim nastojanjem pade Šibenik pod Mletke, zašto i dobiše god. 1297. plemenštinu. Biahu malena stasa. Něke kronike pišu, da su bili ljudi zli i nerazumni, a druge opet kažu, da su bili věšti pomorci. Sa svojimi susědi dadoše sagraditi crkvu sv. Trojice.

Saviani. Dodjoše iz *Soluna* grada, i postadoše plemići, nezna se u koje doba. God. 1305. nestá ove porodice.

Segelli i *Sezelli*. Dodjoše iz *Šibenika*. Biahu věšti pomorci, ljudi bogati i mudri; su ljubljahu vrhu svega boj, zato su se rado krvali. Mnogi kažu, da je ova i Zagradska porodica bila jedna. God. 1109. nalazi se uspomena poslědnjeg Matie Segella.

Semithecoli. Dodjoše iz *Istrie*. Biahu ljudi divljeg obraza i ponašanja, ali pobožni. U crkvi sv. Tome dadoše sagraditi veliku kapelu i preseliše se poslie u Kandiu.

Senedori. Dodjoše iz *Istrie* na otok Buran, i postadoše plemići već god. 611. Biahu ljudi pošteni i věšti pomorci. Jedan od ove porodice, sin Ivana, biaše biskup na otoku Torčelu. Sa drugim Ivanom izumre porodica god. 1401.

Senier. Dodjoše iz *primorja* ilirskog (Schiavonia). Biahu ljudi dobri i ponizni, pleme im izumre sa Tomom Senierom god. 1202.

Signolo nazvani takodjer *Segnadi*. Dodjoše iz *Senja*. Biahu ljudi priprosti, su ljubljahu veoma svoju domovinu. Dobiše plemenštinu god. 1227. Dadoše sagraditi crkvu sv. Pantaleona i nestade ih god. 1412.

Spatafona. Dodjoše iz *Ribnice*? (Raiffenbergo) od granice furlanske. Biahu od starine tribuni, ljudi mudri, pošteni i plemeniti vitezi. Dobivši plemenštinu neostaše dugo u Mletcih, već odoše u Siciliu god. 1272.

Soveri. Dodjoše iz *Dalmacie* ili Hrvatske (Schiavonia). Biahu ljudi ponizni i blagi, mudri i govorljivi. Radi svoje poštenosti postadoše mletački plemići. U Tomi Soveru, koi biaše odvětnik prokuratorah sv. Marka, izumre ova porodica god. 1302.

Stanier. Dodjoše takodjer iz *Dalmacie* ili *Hrvatske* (Schiavonia). Biahu hrabri vojniei i ljudi pošteni. U vrěme pobune zadarske dobi Alberto Stanier radi svojih zaslugah plemenštinu. God. 1306 izumre ova obitelj u Marku Stanieru, koi biaše vojnički častnik na Lidu.

Stenini ili *Steno*. Dodjoše takodjer iz *Dalmacie* ili Hrvatske (Schiavonia). Pleme im izumre god. 1302. u Tomi Steninu. Taj biaše odvětnik prokuratorah sv. Marka. Valja da je ova porodica jedna sa Soveri.

Suzenelli. Dodjoše iz *Šibenika*. Biahu ljudi mudri i uljudni. Radi svoje poštenosti postadoše plemići. God. 1241. izumre njihovo pleme.

*

Tagliapiera i *Tagliapietra*. Dodjoše iz Rovinja. Biahu graditelji kipotvorci, te ljudi umni i bogati. Sagradiše mnogo lěpih kućah, i izrězaše mnogo lěpih kipovah. Radi zaslugah Natala Tagliapietre, (t. j, kamenorězca) koje učini u vrěme rata s Genovezi, poděljena mu bi god. 1381. plemenština. Porodica ova cvaše u Mletcih i u Buranu još u 18. věku.

Trandomenego ili *Trandomenigo* i *Tradenigo*. Dodjoše iz *Pule*. Biahu od starine tribuni, zašto ih nazvaše takodjer *Tribuniapoli*. Porodica ova spada medju najstarie obitelji mletačke. Jur god. 836. biaše Petar Tradenigo dužd mletački, a god. 982. nalazi se njihovo ime u više navedenoj povelji carevah Vasilia i Konstantina. Rečeni Petar Tradenigo dade sagraditi monastir sv. Kristine (S. Christina di mani) i ratovaše sa neretvanskimi Hrvati zlim uspěhom. Poslie (god. 864.) bude blizu crkve sv. Zakarie u Mletcih ubijen od Stěpana Sabina, Dominika Kalabrončina i Petra Zenara. Porodica ova izumre god. 1018. sa Petrom Tradenigom.

Vendramini. Dodjoše iz *Dalmacie* ili *Hrvatske* (Schiavonia). Biahu s početka trgovci, i trgovahu na Rivoaltu sa sirom. Biahu inače ljudi oholi i siloviti. U vrěme rata s Genovezi dobi god. 1381. Andria Vendramin plemenštinu radi svojih zaslugah, nu zajedno stoji zabilježeno u pismih onoga vrěmena, da njegov brat Ivan *) plemenštinu nedobi, jer nije htěo pripomoći novoj svojoj domovini, koja biaše u ono doba u velikoj nuždi. Porodica ova cvaše još u 16. věku, a god. 1476. bude Andria Vendramin za dužda izabran.

Vidal. Dodjoše iz grada *Soluna*. Biahu veliki trgovci, ljubljahu mnogo novce, a malo cěnjahu priateljstvo. God. 1355. postadoše plemići, a god. 1432. izumre im pleme sa Marinom Vidalom, koi biaše član věća četrdesetorice.

Videlizi ili *Vindelizi*. Dodjoše iz otoka *Krka* i zvaše se prie *Largini*, *Larzegneri* i *Larzigni*. Biahu još kod kuće plemići. Jur god. 1094. dolazi u jednoj povelji Vitala Faliera podpisan Ivan Videlizi kao plemić i član velikoga věća. God. 1281. izumre ova porodica sa Petrom Videlićom (Videlizi).

Vuković. Porodica ova vladaše něgda mnogimi zemljami i gradovi u Hercegovini, Bosni i Maćedonii, te stajaše u srodstvu sa istimi carevi bizantinskimi i trapezuntskimi iz plemena Angjelah i Komnenah. God. 1438. dodje Juraj Vuković u Mletke kao poslanik Ivana Cara od Trapezunta, kojega sestra Ana, Jurjeva žena biaše. Mletčani poděle istomu Jurju i njegovim naslědnikom otom prilikom n znak osobitog štovanja 31. prosinca plemenštinu mletačku. To biaše uzrok, zašto su se Vukovići poslie padnutja Carigrada i razorenja svojih pokrajinah i dobarah preselili iz stare domovine u Mletke, gdě su se zajedno s mnogimi drugimi ilirskimi po-

*) Oavj Ivan biaše guardian grando della scuola de S. Zuanne Evang.

rodicami za uvěk udomili. Stupivši poslie u rodbinstvo sa porodicom *Lazariah* počeše se zvati *Vukovići* — *Lazari*, koje poslědnje ime ostane im sve do danas.*) Iz njihovoga kolěna proizlaziše ne samo slavni vojvode, nego i glasoviti spisatelji, umětnici i svakovrstni veliki muževi. Vukovićem imadu Slaveni zahvaliti takodjer prvu ćirilsku tiskarnu u Mletcih. O svih ovih govorit ću obširnie na drugom městu.

Zernovich gledaj *Cernović*.

Ziurani. Dodjošc iz *Srbie*. Biahu ljudi smioni, nu ipak blagi i dobri. Putovahu mnogo po světu baveć se trgovinom, i dadoše u Mletcih sagraditi mnogo lěpih kućah. U plemiće biahu zapisani god. 1297. i cvaše još u 16. věku.

Zorbani nazvani takodjer *Zordani* i *Zorziani*. Dodjoše isto takodjer iz *Srbie*. Biahu od starine tribuni, ljudi mudri, smioni i umni pomorci. Činjahu mnogo dobra za obćinsku korist, ljubljahu svoju domovinu, te dadoše zajedno sa svojimi susědi sagraditi crkvu sv. Pantaleona. Ovo pleme izumre god. 1325. sa *Nikolom Zorbanom*.

Osim ovih ilirskih porodicah našao sam još u jednom rukopisu knjižnice Markove u Mletcih dolestavljene kraljeve i knezove Srbske, bosanske i hrvatske upisane takodjer u plemiće mletačke. Rukopis otaj nosi slědeći naslov: „Tutte le casate dei Signori e Forestieri aggiunti nel numero del Maggior consiglio doppo il serrarsi di guello, con tempo e coi Dogi, sotto de queli furono creati.“ Zatim slěde imena duždevah, a pod njimi imena onieh, koji su za vrěme njihovog duždovanja upisani u broj plemstva.

Duce Domino Antonio Venier,

1383 a di 30 Luglio. L' illustre et eccelso Don Stefano Tucitho (Tvrtko) Re di Rascia e della Bossina e parti Marittime.

1386 a 7. di Luglio. Il Magnifico et egregio signor Giovani Conte di Segna di Frangepani (kod Frangepanah napomenuto).

1391. Illustre et eccelso Domino Dabissa Re di Rascia e della Bossina.

Duce Michaele Steno.

1401. a di 7. d' Augusto. Il Serenissimo Signor Tuertcho Re della Rascia et della Bossina e delle parti marittime che fu figlio del Re Tucitho (Tvrtko).

1410. a 5. di Genajo. Il Magnifico e potente don Sandali (Sandal - Hranić) Gran Vojvoda del Regno di Bossina e delle terre marittime.

1410. a 13. d' Augusto. Il Magnifico e potente Don Folco (Wolco Vlk)

---

*) Fr. Schröder Repertorio Genealogico delle Famiglie confermate nobili e dei titolati nobili esistenti nelle provincie Venete. Venezia 1831. vol II. pag. 412 Cicogna (Em. Aub.) delle Iscrizioni Veneziane. Venezia 1824. T. III. p. 299.

che fu del magnifico Signor Lazaro Conte di Schiavonia, dilettissimo e perfettissimo amico nostro.

Duce Domino Francesco Foscari.

1422. a 15. di Febrajo. I mangifici Conte Vokaz e Conte Volco Fratelli di Conte Sandali, e il Conte Stefano Figliuolo del detto Conte Vocaz. Tutti della casa de Cosazza, (Kosačić) che furono figliuoli del Magnifico Chragno (Hranja) olim gran Contestabile del Re della Bossina.

1434. a 13. di Marzo. Il Magnifico e Potente Don Giorgio Possilovich vojvoda, che fu figliuolo del Magnifico Vojslavo Conte e nipote del signor Duca.

1435. Il Magnificó Don Giorgio Despota di Rascia e Signor della Servia.

1443. Fu rinovato il Privilegio al Magnifico Conte Nicolo de Frangipani, che fu fatto a suo padre. (Kao što gore napomenuh).

1444. Il serenissimo Don Stefano Tomas Re della Bossina et il Magnifico Giovanni figliuolo del Magnifico Vojvoda Radislavo Paulovich.

1455. L illustre Don Stefano Duca di Santa Saua, gran vojvoda dell Re della Bossina e don Uladislao suo figliuolo.

Duce Pasquale Malipieri.

1461. Il serenissimo Don Stefano Re della Bossina.

Duce Christoforo Moro.

1463. Il Magnifico e Potente Giovanni Castrioti detto Scanderbego, figliuolo del Signor Giorgio Castrioti Signor in Albania.

1464. Il Magnifico e potente Don Tomasso Cincino? e Constantino e . . . . . . suoi fratelli, divotissimi e fedelissimi amici nostri signori in Albania.

1470. Il Magnifico e potente Giouanni Zernouich, Signore nelle parti di Zenta superiore e vojvoda.

Duce Augustino Barbadcio (Barbarigo).

1497. L illustre signor Don Giouanni Coruini, figliuolo del Serenissimo Re Mathia d' Ungheria, Duca di Schiauonia e Liptouia e Opauia.

I. K. S.

3. Povelje otokah Krka, Cresa i Osora.

1.

SVĚDOČANSTVO O NAJSTARIIH PLEMIĆIH OTOKA KRKA.

Jussu Nobilium Veglensium tempore magnifici domini Marcj Contareni tunc Comitis Veglensis confectum 1248.

In Christi nostri nomine Anno eiusdem Nativitatis millesimo ducentesimo quadragesimo octavo indictione sexta veneris x. intrante Julio: quum esset discordia de nobilibus viris de vegla: et de sua nobilitate, nos Marcus Contarenus de mandato domini Ducis Comes Vegle et eius Consiliarij Joannes fuscarenus et Jacobus de Canali posuimus in presencia nobilis viri domini Joannis teuplo (Tepolo) comitis arbensis illustriss domini ducis venetiarum filij quinque nobiles viri (sic) ad sacramentum, qui jurauerunt ad sancta dei euangelia de dicere et inquirere omnes nobiles viros de vegla). branicius de Castro muscho: et Stephanus de bano: et Judex bora: et Sprecia de dominico: et Sprecia de Nicolla sunt illi qui jurauerant ad sancta dei euangelia de dicere omnes illos nobiles de Vegla; et dixerunt per sanctum sacramentum de progenie doganich; (aut dognanis.) de domo branicij sunt nobiles: blasius de Clissa; rabaldus nepos branicij: Jassinus frater branicij: et petrus nepos branicii. De progenie Subinich sunt nobiles Stephanus de bano: banus filius bore: nicolla filius quondam nicolle: filius quondam Mille: antonius filius quondam Joannis xube. De progenie rogomorich sunt nobiles; Judex bora: dominicus eius frater: petrus eius nepos: Jarislaus eius nepos: et andreas eius nepos dicti bore; sprecia de Nicolla: Jassinus filius dicti Sprecia: Jarislaus quondam nicolle: sprecia de dominico: Jarislaus frater dicti sprecie; andreas de syro. De progenie Judinich sunt nobiles: smina uxor quondam simo-

nis, Mater de Jano: dominicus de suçura, tunc Jarislaus filius sclauogosti: tunc aduc (sic) nobiles ulcina (vlčina) de domcha: Nicolla eius frater: dessa quondam filius rambaldi: petrus romanus: barbanus de dominico dessa: Priboslaus filius Smislani de bescha: et amicus de martinusso: preterea branicus et Stephanus de bano: et Judex bora et Sprecia de dominico; et sprecia de nicolla: per sacramentum quod nos fecimus vobis domino marco Contareno Comiti vegle: et vestris consiliarijs: dominis Joanni fuscareno et jacobo de Canali, dicimus omnes predictos viros, damusque pro nobilibus vobis domino marco contareno comiti vegle: et vestris consiliarijs dominis Joanni fuscareno: et Jacobo de Canali, dicentes predictus branicius et Stephanus de bano: et Judex bora: et sprecia de dominico: et sprecia de nicolla quod ijdem nobiles nunquam dederint aliquod tributum: nec dacia comitibus qui fuerunt hic retro in vegla, specialiter tempore quondam nobilium virorum Comitum Joannis, vidonis et emericj de vegla non soluerunt dacia nec tributa. Preterea dicimus de magistro luciano quod nos scimus, quod nobiles viri Comites Joannes, vido et emericus de vegla receperunt dominum magistrum de vegla per nobilem virum: et nunquam dedit aliquod tributum, uel dacia predictis Comitibus qui fuerunt hic retro: sed de nobilitate domini magistri nihil scimus. Preterea dicimus de andrea, de barba de strangogna: quia scimus quod comites qui fuerunt hic retro in vegla habuerunt ipsum Audream per nobilem et nunqüam dedit aliquod tributum uel dacia dictis Comitibus qui fuerunt hic retro, sed de nobilitate dicti andree nihil scimus. Insuper dicimus de ortobello quia scimus quod Comites qui fuerunt hic retro receperunt (eum) per nobilem: et nunquam dedit aliquod tributum uel dacia dictis Comitibus qui fuerunt hic retro: sed de nobilitate dicti ortobelli nihil scimus: preterea dicimus de domo de bunicj, de tragomiro: quia scimus quod comites qui fuerunt hic retro in vegla habuerunt ipsam domum per nobilem et nullum tributum uel dacia dedit dictis Comitibus qui fuerunt hic retro in vegla: sed de nobilitate sua nihil scimus: preterea dictus marcus Contarenus Comes vegle et eius consiliarij domini Joannes fuscarenus et Jacobus de Canali visis et auditis rationibus prout branicius de Castro muscho: et Stephanus de bano: et Judex bora: et Sprecia de dominico et sprecia de nicolla dicebant et testificabant per sanctum sacramentum quod omnes predicti homines erant nobiles et nullum tributum uel dacia dederunt dictis Comitibus qui fuerunt hic retro in Vegla: predictus dominus marcus Contarenus Comes vegle et eius Consiliarij domini Joannes fuscarenus: et Jacobus de Canali absoluerunt omnes predictos viros ab omni datio: et tributo prout fuerunt absoluti per comitibus (sic) qui fuerunt hic retro in Vegla. Actum fuit in Vegla in curia domini marci Contareni Comitis vegle.

Ego Joannes Matei de ordano de padua imperialis aucle notarius interfui Jussu dictj branicij et Stephani et Judicis bore: et sprecie de dominico et sprecie de nicolla rogatus scripsi et corroboraui.

Ego Andreas bragadinus Comes auseri utj vidi in matre, testis sum in filia et manum misi.

Ego Magister Joannes de monte Imperialis aucle notarius et Cancellarius Chersi rogatus huic exemplo me subscripsi et meo consueto signo signavi.

Et Ego bartolomeus notarius et cancellarius Vegle ex[ui] *(exemplavi?) et me subscripsi.*

2.

RAINERIO ZENO DUŽD MLETAČKI DARUJE POLOVINU KRČKOGA OTOKA SKINELI, SINU BARTOLOVU I NJEGOVOMU OSTANKU; A DRUGU POLOVINU BRATJI FEDERIKU, BARTOLU I VIDU, SINOVOM VIDA KNEZA KRČKOGA I NJIHOVOMU OSTANKU.

Privilegium concessionis insule Vegle in pheudum in 1260.

Hoc est exemplum exempli cuiusdam scripture infraserti tenoris.

In Christi nomine amen. Decet cuilibet dominantis arbitrium amplecti liberaliter petitiones rationabiles devotorum, eas precipue ad exauditionis gratiam admittendo, que non minus regnantium laudes, quam et eorum commoda et honores respicere dignoscuntur, hinc est quod Rajnerius geno, dei gratia venetiarum dalmatie atque Croatie dux, dominus quarte partis et dimidie totius imperii romani, cum nostris judicibus et sapientibus nostris de minori et maiori nostro consilio, ac Collaudatione populi in prima (?) conditione attendentes puram fidem et devotionem rectam, quam egregii viri, joannes: guido: et henricus olim comites Vegle ac ipsorum predecessores ad nos et predecessores nostros ac commune venetiarum hactenus habuerunt, ipsorum comitum meritis inspiciendo, et benevolentiam quam erga ipsos nobiles nostri predecessores per tempus preteritum habuerunt, disponentes in eorum heredes ostendere operis per effectum. Concedimus et confirmamus viris nobilibus: schinelle, nato quondam egregii

viri comitis bartolomei *) Vegle, ac ejus filiis petro, schinelle, bartolomeo et federico, bartolomeo et guidoni, filiis quondam comitis guidonis de vegla et eorum heredibus masculis in perpetuum ita quod unus alteri succedat universum comitatum vegle et insule de preuichij cum omnibus redditibus, viris, rationibus, honorificentiis, collectis, et regaliis suis ad eundem comitatum et insulam siue insulas spectantibus, ut ea omnia de cetero habeant, teneant et possideant sine aliqua varietate, sicut ipsi comites et eorum predecessores per tempus preteritum hactenus habuerunt: et tenuerunt habendo, sicut dictum est, dictus Comes schinella: et filij: et eorum heredes medietatem totius dicti Comitatus: et predicti: federicus. bartolomeus et guido **) ac eorum heredes aliam medietatem, propter que omnia dictum comitatum regere et gubernare debeant secundum bonas et antiquas consuetudines in ipso Comitatu ob optentas; homines et personas ipsius comitatus in Jure eodem modo et Justitia conservantes, secundum bonas et antiquas consuetudines ipsius comitatus, ac comitatum manutenere et defendere bona fide ad nostrum nostrique communis venetiarum honorem ac statum ipsius comitatus ab omnibus ul (uidelicet) hominibus: et omni gente sine nostro nostrorumque successorum auxilio ac communi Venetiarum, excepta coronata persona: et ipsius exercitu manifesto. Nuntios autem, ac nostros: et communis Venetiarnm ac galeas et ligna Currentia que illuc per tempora adire contingerint debent recipere honorifice et tractare benigne. Inimicos autem Comunis Venetiarum ut Inimicos reputabunt: amicos vero pro amicis habebunt et dilectione mutua honarabunt: et non facient Compagniam cum ullo Cursario, vel societatem cum aliquibus ex eis contrahent: qui disrobationem pijraticam exercentes homines offendent: uel offendere nitterentur, siue alios undecunque sint venetias venientes et de Venetijs redeuntes. — et est sciendum quod pro dicta concessione ipsius comitatus solui et dari debent Comuni Venetiarum libre nonigente Venetice parue. De quibus libris nongentis medietatem soluere et dare debent dictus comes schinella et filii ac eorum heredes, quibus concessa est medietas dicti comitatus: et aliam medietatem soluere et dare debent predicti federicus, bartolomeus et guido, et eorum heredes, quibus alia medietas dicti comitatus concessa est, de quibus habere debemus Nos dux pro salario nobis concesso libras

*) Ovomu Bartolu darovà u jednoj povelji od god. 1193 kralj ugarski Bela III. kneževinu modrušku. Ista povelja čuva se u svom izvoru u zemaljskom arkivu zagrebačkom.

**) Dvojici od ovih knezovah, naime Federiku i Bartolu, pokloni g. 1260. kralj Bela IV. grad Senj, radi njihovih velikih zaslugah u vrěme tatarske navale. Povelja Bele nalazi se u prepisu od kralja Karola Roberta u zagrebačkom zemaljskom arkivu. Federiko i Vido napominju se takodjer u zakoniku vinodolskom od god. 1280.

septingentas veneticas paruas, et L. 200 habere debet nobilis vir laurentius teuplo donec vixerit, et eo decendente dicte ducente in commune Venetiarum debeant libre devenire. Preterea quandocunque per commune Venetiarum armabuntur galee triginta, aut a triginta superius, armari debet una galea per homines ipsius Comitatus, eorum expensis, et si magnitudo venetiarum ibit per partitionem quod unus ex comitibus de *domo vegle* ibit personaliter in dicto exercitu, et stabit donec alij nobiles de venetiis morabuntur, eorum comitatuum sumptibus et expensis. Item infra decem annos proxime venturos debent et teneantur dicti comites, tam comes schinella et filij et horum heredes, quam predicti federicus, bartolomeus et guido et eorum heredes ponere in Venetiis in possessionibus libras decem millia veneticas paruas, ponendo uidelicet (?) a quatuor annis proximis in antea quolibet anno tantum quantum aduenerit cuilibet parti per ratam in deposito pro ipsis possessionibns comparandis, de quibus medietatem ponere debent comes schinella et filii et eorum heredes, et aliam medietatem predicti federicus, bartolomeus et guido et eorum heredes. Et si acciderit quod comitatum ipsum in Nobis remaneat propter defectum masculinorum qui non essent in domo vegle, dicte possessiones in ipsos remaneant libere, et in eorum heredes, ad faciendum ex iis pro anima et pro corpore quidquid voluerint ordinare. Item quandocunque nobis et nostris successoribus et comuni Venetiarum necesse fuerit habere gentem, quod comuni Venetiarum teneant dicti Comites dum vixerint equaliter per sacramentum dare operam, qui in insula vegle et comitatu ac alijs terris circum stantibus inveniantur ad soldum comunis Venetiarum usque centum vel ducentos homines, pro tali soldo quale dabitur in venetiis: et quidcunque frumentum valebit in venetiis a triginta solidis paruis super, pro quolibet stari dabunt operam dicti comites bona fide dum vixerint equaliter, quod de comitatu predicto et alijs terris circum adjacentibus in majori quantitate qua potuerint conducatur venetias ad vendendum, et est sciendum quod decedentibus omnibus comitibus supradictis et eorum heredibus masculis, ita quod nullus masculus supervivat, idem comitatus cum omnibus supraconcessis in nos et comune venetiarum debeat libere devenire, quem regi et teneri facere debemus secundum bonas et antiquas consuetudines in ipso comitatu obtentas, nobisque duci et nostris successoribus et comuni venetiarum tam ipsi comites, qui nunc sunt, quam eorum heredes, qui per tempora fuerint, infra unum annum postquam pervenerint ad etatem, fideles erunt sacramento astricti in perpetuum, et omnia que continentur superius cum eorum heredibus ipsi comites nobis supradicto duci et successoribus nostris et comuni venetiarum nostro sacramento astricti se obseruaturos promiserint, nisi remanserint per nos et successores nostros vel majorem

partem nostri consilii, secundum (?) quod non possint nec debeant esse ex dictis comitibus nisi duo rectores, quibus de honorificentijs comitatus debeant rendere, et si aliquis ex dictis comitibus terram exierit, aut alia causa absens fuerit, unus alius esse debeat rector de collonello illo, de quo fuerit qui 'absens erit, et si omnes dicti Comites erunt extra terram, constituant unum aut duos rectores, sicut eis utilius apparebit, et si omnia sicut continentur superius obseruata non fuerint, pars comitatus illius qui non fecerit, amitatur cum omnibus supra concessis, et in alios deveniat, de cujus collonello fuerit obseruantibus (sic) ipsis que superius dicta sunt, donec ille qui non fecerit ad nostram et comunis venetiarum fuerit gratiam restitutus, si vero omnes predicti Comites aut eorum heredes non predicta fecerint, predictus comitatus in nos et comune venetiarum cum omnibus suis concessis devenire debeat, cum omni plenitudine rationis ad faciendum, exinde quiquid nostre nostrique fuerit consilij voluntatis, secundum bonas et antiquas cosuetudines in ipso comitatu obtentas ipsum regi et tenere facere debeat (ili debeant). et est sciendum quod prèdicti comites simul esse debent de nostro maiori consilio sacramento astricti quando per tempora in venetiis erunt, et ad maiorem huius rei firmitatem et evidentiam pleniorem presens priuilegium fieri jussimus, et per manus Conradi curie nostre cancelarij roborari curauimus: Anno domini millesimo ducentesimo sexagesimo.

Ego raynerius geno dei gratia dux, manum misi.
Ego Joannes quirinus judex, manum misi.
Ego Joannes Gradenicus judex manu scripsi.
Ego Gibertus Dandolus judex manu scripsi
Ego marcus totulus consiliator m. sc.
Ego marsilius Georgij consiliator m. sc.
Ego marcus marco consiliator m. scr.
Ego Thomasinus maurocenus consiliator m. sc.
Ego nic. quirinus consiliator manum misi
Ego conradus ducalis aule venetiarum cancellarius hijs omnibus interfui et de mandato ipsius domini ducis, scripsi, complevi et roboravi.

Ego predictus diaconus atque veglensis notarius hoc exemplum privilegij factum per conradum dicte aule Venetiarum cancellarium bullatum bulla plumbi domini rajnerij geni ducis, bulla integra et non corrupta et cum filis de seta integris et non corruptis, non viciatis nec maculatis, vidi, legi, de verbo ad verbum auscultaui et ut in eo continebatur, ita in hoc legitimo exemplo nihil per me addito aut decerpto, quod bona fide rogatus per Climam (?) et peblanum (sic) et voricum vlasinum, cumem voricum, cimecam, Stepchum Jacobi vorici et stephanum filii desse de castro muscho exemplavi et forma publica roboraui. Actum est hoc Vegle

in plathea ante januam quondam nicolai de borre, coram his idoneys testibus: germano olim veglensi nunc in apulia in ciuitate baruli commorante, andrea beringo nec non et bonacursio de venetiis et aliis ad hoc conuocatis et rogatis testibus. Currente millesimo ducentesimo sexagesimo tertio, indictione sexta, mense Januarij die duodecimo intrante.

Ejusdem tenoris habetur in libro antiquissimo statutorum comunitatis Vegle sub rubrica: Copia concessionis dominorum Comitum.*)

3.

KRALJ SIGISMUNDO, POTVRDJUJE NIKOLI (FRANKOPANU) KNEZU KRČKOMU, SVA ONA PRAVA KOJA JE NJEGOVA PORODICA ODPRIE IMALA NA OTOKU KRKU, I NA SUSĚDNIH OTOČIĆIH PRVIĆU PLASNIĆU I OMIŠU. GOD. 1412.

Sigismundus dei gracia Romanorum Rex semper Augustus ac Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerie, Comanie, Bulgarieque Rex Marchio Brandenburgensis, nec non Bohemie et Lucenburgensis heres. Vniuersis et singulis X[ti] fidelibus presentibus et futuris presencium noticiam habituris. Salutem in salutis largitore. Ne transeant cum tempore que in tempore aguntur, prouidencia adinuenit humana et rerum gestarum series sub litterarum testimonio perpetue memorie comendetur, proinde ad vniuersorum tam presencium quam futurorum noticiam harum serie volumus peruenire. Quod Magnificus vir dominus Nicolaus Comes Vegle, Segne, Modrusce etc. Ad nostre Maiestatis presenciam veniens nobis porexerit priuilegiales patentes litteras predecessorum nostrornm Regum Illustrium Hungarie progenitorum nostrorum. Suplicans exinde nostre Celsitudini humiliter ac deuote ut eas litteras regales Juraque sua ac

---

*) Ovu povelju prepisà zajedno sa priašnjim svědočanstvom o najstariih plemićih otoka Krka mletački tajnik Marko Antonio Vinciguerra god 1480. Prepis njegov pridan je njegovoj kronici otoka Krka, od koje suvrěmeni jedan prepis kupio sam ja po slučaju kod mletačkog starinara Bonvechiata. Moja kronika razlikuje se mnogo u štilu od one kronike koju na světlo izdà Solitro u svom dělu: »Documenti storici sull' Istria e la Dalmazia« Venezia 1844. vol I.

I. K. S.

omnia in ipsis continencia sibi heredibusque suis, heredumque suorum successoribus aprobare, ratificare et nostro dignaremur patenti, regalique priuilegio confirmare. Ideo nos ultra beneuolenciam nostram regiam quam sibi pro suis meritis grata liberalitate gerimus, visis auditis et diligenter intelectis Juribus suis, Inclinatique iustis requisicionibus suis, attendentesque fidelitates et seruiciorum merita gratiosa per eum nostro Culmini exhibita *Insulam suam Veglensem*, Ciuitatem, Castrum, villam, siluas, nemora, portus maritimas, (sic) salinas, scopulos vocatos videlicet *peruich*, *plasnich*, et *almis* cum illorum pertinencijs, Juraque patronatus ecclesiarum nostra Regia auctoritate perpetuo ipsi magnifico viro Comiti Nicolao predicto, suisque heredibus ac heredum successoribus, approbamus, ratificamus, confirmamus ac relinquimus pacifice possidere, habere et tenere pleno iure et cum omni Integritate, In cuius rei memoriam perpetuam presentes concessimus litteras has nostras priuilegiales, pendentis autentici sigilli nostri dupplicis quo videlicet ut Rex hungarie utimur munimine roboratas. Datum per manus Reuerendi in X. patris domini Eberhardi Episcopi Zagrabiensis aule nostre Maiestatis summi cancellarij fidelis nostri grate dilecti. Anno domini Millesimo Quadringentesimo duodecimo. Kalendis Nouembris, Regnorum autem nostrorum anno hungarie etc. XXVI. Romanorum vero tercio.*)

4.

KRALJ UGARSKI I POLJSKI LUDOVIK I. DARUJE MEŠTRU SARAČENU, KOMORSKOMU ŽUPANU U SRĚMU I PEČUHU, PORADI OSOBITIH ZASLUGAH, OTOKE DALMATINSKE CRES I OSOR. U VIŠEGRADU GODINE 1371.

Nos Lodovicus Dei Gratia Rex Hungariae, Poloniae, Dalmatiae & significamus tenore praesentium, quibus expedit universis memoriae commendantes, quod Nos cui interest ex innata Regia Liberalitate uniuscuiusque Obsequiorum merita propensius in Statera librare aequitatis, et illis, quos Regiae remunerationi dignos efficiunt, grata impendere praemia Meri-

---

*) Povelja ova pisana je na podugačkoj finoj pergameni. Veliko početno pismo S. izšarano je dobrim ukusom. Pečat je izgubljena. Čuva se u zagrebačkom zemaljskom arkivu u svezku 1646. novouredjenih pisamah, pod brojem 4. — Jedan Vitezovićev prepis ove povelje tiskan je u Krčelićevom dělu »Notitiae praeliminares etc.« na strani 209. ali ima više pogrěšakah.

torum; Intuitis fidelitatibus et fidelium servitiorum laude dignis meritis fidelis nostri dilecti Magistri *Saracheni Comitis Camerarum nostrarum Syrmiensis,* et Quinque-Ecclesiensis, quibus Idem tam sollicite, tamque curiose in cunctis Nostris, et Regni Nostri agendis, sibi confisis, et commissis, studuit nobis complacere, ut in eius obsequiis Noster Animus mitissime conquievit, volentes sibi pro tantis gratuitis Servitiis Regiae remunerationis Antidotò occurere. Regio cum favore quandam Insulam Nostram Absari, et Kersi appelatam, in Regno Nostro Dalmatiae intra ambitum Maris habitam, cum omnibus suis Juribus, Utilitatibus, pertinentiis, et proventibus Universis, quovis nominis vocabulo vocitatis, et ab antiquo ad ipsam Insulam Absari, et Kersi spectantibus, de manibus Nostris Regiis, ex certa Nostra scientia eidem Magistro Saracheno, si haeredibus caruerit, usque duntaxat terminum suae vitae: si vero ex Altissimi providentia, cujus nutu singula diriguntur, ipsum Magistrum Sarachenum haeredes, seu prolem habere contingat, de foemore suo descendentes, tunc Jure perpetuo, et irrevocabiliter, Novae Donationis Nostrae Titulo in filios filiorum suorum, et haeredum per haeredes dedimus donavimus, et contulimus, imo damus et conferimus sub hiisdem praerogativis, quibus alii Nobiles ipsorum Regnorum nostrorum Dalmatiae & Croatiae eorum Possessiones proprias conservant, possidendam, tenendam et habendam; Harum sub secreti nostri Sigilli Testimonio Literarum, quas in formam nostri Privilegii redigi faciemus, dum Nobis fuerint reportatae. Datum in Visegrad feriâ quartâ proximâ ante Festum Beatae Margarethe Virginis, et Martyris; Anno Domini Millesimo Tercentesimo Septuagesimo primo. *)

5.

IVAN BISKUP ZAGREBAČKI I NAMĚSTNIK KRALJEVSKI U HRVATSKOJ I DALMACII, DOSUDJUJE ŽUPANU IVANU SARAČENU, BRATU POKOJNOGA JAKOVA SARAČENA, DA MOŽE USLĚD POVELJE KRALJICE MARIE, NA OTOKU CRESU I OSORU UPRAV TAKO VLADATI I SVE ONO OD STANOVNIKAH ISTIEH OTOKAH TRAŽITI, ŠTO PO PRAVU PRIPADA TRAŽITI I OSTALIM PLEMIĆEM DALMATINSKIM I HRVATSKIM OD SVOJIH PODLOŽNIKAH I KMETOVAH. U GRADU NINU GOD. 1396

Nos Johannes Dei et Apostolicae sedis Gratia Episcopus Zagrabiensis, et Secretarius Cancellarius Serenissimi Principis Domini Sigismundi ea-

*) Izvornik nalazi se u c. kr. tajnom arkivu u Beču, a službeni i točni prepis u zemaljskom arkivu u Zagrebu medju novouredjenimi pismi, u svesku 1540 Br. 21.

dem Dei Gratia Regis Hungariae, Dalmatiae Croatiae &c. Marchionisque Brandemburgensis &c. nec non in dictis regnis Dalmatiae et Croatiae Vicarius, & Judex ejusdem Domini Regis Generalis; Memoriae Commendantes tenore praesentium Significamus quibus expedit universis; Quod nobis in Congregatione nostra generali ex Mandato et speciali commissione ejusdem Domini nostri Regis universis Nobilibus et alterius cuiusvis status Conditionis et praeeminentiae hominibus Regnorum Dalmatiae et Croatiae praedictorum feria secunda proxima post festum sacratissimi Corporis Christi in Civitate Nonensi per Nos celebrata existentibus causasque nonnullorum Nobis quaerulantium, iusto Juris tramite discutientibus, Nobilis Vir Magister *Johannes Saracheni* Comes Insularum Kersy et Absary vocatarum de medio aliorum in nostri praesentiam exurgendo, nobis detexit quaerulose, quomodo alias condam Serenissimus Princeps Dominus Lodovicus rex Hungariae, felicis Memoriae praedictas insulas Kersy et Absary, cum omnibus earum Utilitatibus et pertinentiis universis condam Magistro *Jacobo Sarachено* fratri suo Carnali, per suas Vigorosas Literas contulisset, et ipse Magister Jacobus Sarachenus insulas praedictas, a tempore hujusmodi Collationis quoad ultimum terminum vitae suae, pacifice et quiete possediset, juxta suae libitum voluntatis. tandem ipso condam Magistro Jacobo Saracheno, volente Deo coeli ab hac luce decesso, condam Serenissima Princeps *Maria* Regina Hungariae felicis recordationis, easdem insulas Kersy et Absary, simul cum omnibus Villis ad easdem pertinentibus, ac aliis quibusvis fructibus, proventibus, Utilitatibus, commoditatibus, obventionibus et Emolumentis earundem, anotato *Magistro Johanni*, et per eum suis haeredibus, et posteritatibus universis sub eisdem conditionibus, pactis et servitiis, conservandas perpetuo contulisset novae suae Donationis titulo, quibus caeteri nobiles et posessionati homines, in dictis regnis Dalmatiae et Croatiae existentes possessiones eorum et Jobagiones in eisdem residentes forent soliti conservare; exponens nihilominus annotatus Magister Johannes et per modum querimonie nobis significans, quomodo cives, et incolae praescriptarum insularum suarum rebellione ducti et Contumacia debitam obedientiam et reverentiam ipsi Magistro Johanni facere recusantes, omnia et singula servitia, quibus eidem ex more et consvetudine statutis obligati forent, a multis retrolapsis temporibus sibi facere et exhibere recusassent et abnegassent et de praesenti abnegarent in sui juris praejudicium satis grande: petens sibi ex parte praedictorum dictorum Civium et incolarum insularum suarum praedictarum per Nos justitiam impertiri, quo percepto Stephanellus Petrisii, Dragonya filius eiusdem, Cristolinus, Lucianus, Luczko, Nicola, Johannes Agucii, Lamprencius de Hibenicze, Kolijcza de Absaro, Demince de Capysoli et Dominicus Janoti speciales Sindici et procuratores jam dictorum Civium et incolarum cum suf-

ficientibus literis procuratoriis eorundem, in nostri praesentiam personaliter exurgendo suis ac dictorum aliorum universorum Civium & incolarum personis ad objecta ipsius magistri Johannis responderunt ex adverso, quod ipsi annotato Magistro Johanni semper, et a tempore quo ipsae Insullae per Regiam Majestatem eidem collatae fuerunt, et donatae, debitam obedientiam prout decet eorum comiti exhibuissent, et omnes proventus ex parte ipsorum sibi provenire debentes, eidem plenarie persolvissent, sed tamen ipsi Cives et incolae dictarum insularum semper et ab antiquis temporibus Nobiles praefuissent et in eadem Nobilitatis praerogativa, qua Cives Nobiles aliarum Civitatum Regni Dalmatiae persistunt, perstetissent, et nulla alia servitia, nisi ea, quae idem Cives Nobiles Civitatum Dalmatiae Regiae Majestati vel eorum Comitibus per ipsam Majestatem Regiam inter ipsos pro tempore constitutis forent facere Consveti, praedicti Cives et incolae Insularum Kersy et Absary dicto Magistro Johanni facere et exhibere tenerentur. Et quia nos visis et diligenter examinatis litteris privilegialibus dictae condam Dominae Mariae Reginae, per ipsum Magistrum Johannem comitem in specie productis coram Nobis, clare vidimus in eisdem contineri, quod ipsa Domina Regina insulas praedictas, annotato Magistro Johanni cum eisdem servitiis et Conditionibus, quibus ut praemittitur Nobiles et possesionati homines, dictorum Regnorum Dalmatiae et Croatiae eorum Possessiones & Jobagiones in eisdem residentes soliti sunt conservare, contulisse dinoscitur perpetuo possidendas, a praedictisque Nobilibus regnorum Dalmatiae et Croatiae et signanter juratis Assessoribus dictae nostrae generalis Congregationis sumus evidenter edocti quod ipsi Nobiles eorum possessiones & Jobagiones in ipsis residentes in omnibus solutionibus, taxationibus, Collectarum & Datiorum exactionibus ac aliorum quorumvis fructuum proventuum & redituum perceptionibus tenerent, conservarent, possiderent et gubernarent juxta eorum voluntatis Arbitrium, et beneplacitum; praenominatique Procuratores & Sindici dictorum Civium & Incolarum praedictarum Insularum Kersy et Absary per Nos amoniti et requisiti, nulla prorsus literalia instrumenta super Nobilitate et libertate ipsorum hujusmodi, quam se et dictos Cives et incolas habere allegabant, coram Nobis producere et exhibere valebant, nec se inposterum ostendere et producere posse affirmabant, ideo Nos recensitis pensatis et consideratis praemissis rationibus, agnoscentes annotatum Magistrum Joannem comitem merum jus & plenum dominium insulis habere in praedictis, easdem insulas Kersy videlicet et Absary simul cum omnibus earum utilitatibus et pertinentiis Universis, quovis nominis vocabulo vocitatis annotato Magistro Johanni Comiti et per eum suis haeredibus, herumdumque suorum successoribus et posteritatum cunctis sobolibus auctoritate et Potestate dicti Domini nostri Regis, qua ad plenum fungimur de praesenti, juxta tenores et continentias praescrip-

tarum literarum reginalium, quas quoad omnes earum clausulas, articulos et continentias auctoritate praemissa confirmamus, duximus perpetuo relinquendas: committentes et adjudicando decernentes, ac ipsi Magistro Johanni et suis posteris plenariam dantes et attribuentes potestatem; ut ipse Magister Johannes et sui posteri praedictas insulas, Civesque et incolas earundem praesentes & futuros a modo perpetuis temporibus, juxta Donationem et Collationem ipsius Condam Dominae Mariae Reginae sub conditionibus pactis et servitiis quibus ut praemissum est caeteri Nobiles et possessionati homines dictorum regnorum Dalmatiae et Croatiae Possessiones & Jobagiones eorum sunt soliti conservare, tenendi, conservandi possidendi regendi et gubernandi plenam, et omnimodam habeat potestatem juxta suae Arbitrium voluntatis, praedictique Cives & Incolae dictarum insularum praefato Magistro Johanni et suis haeredibus debitam obedientiam et reverentiam tamquam eorum Dominis plenum merum et omne Dominium habentibus inter ipsos facere ac eisdem in omnibus et per omnia obedire et obtemperare debeant et teneantur: & singula eorum mandata et praecepta cum effectu plenissimo adimplere. In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes eidem Magistro Johanni concessimus propter carentiam majoris et Pontificalis nostri sigilli, sigillo nostro annulari appensive consignatas. Datum quinto Decimo Die Congregationis Nostrae praedictae in loco memorato, Anno Domini Millesimo Tercentesimo Nonagesimo Sexto. *)

---

*) Izvornik ove i slèdećih poveljah pod 6, 7, 8, i 9, nalazi se u c. kr. tajnom Arkivu u Beču. Službeni, ali nakoliko se načina pisanja onog věka tiče žaliboże ne točni prepisi, čuvaju se u zemaljskom zugrebačkom arkivu u svezku 1513, novouredjenih pisamah, pod brojevi 20, 23, 25, 28, i 29.

6.

KRALJ SIGISMUNDO SVĚDOČI, KAKO SU MEŠTRI BLAŽ I MIHALJ SINOVI MEŠTRA IVANA SARAČENA IZJAVILI SE, DA ĆE POVELJU JELISAVETE KRALJICE VRHU DAROVANIH ISTOMU IVANU OTOKAH CRESA I OSORA PREDATI U RUKE BANA NIKOLE GORJANSKOGA*) I BRATA MU IVANA, KOJIM ISTI SIGISMUNDO REČENE OTOKE DAROVA. U BUDIMU GOD. 1397.

Nos Sigismundus Dei gratia Rex Hungariae Dalmatiae Croatiae &c. ac Marchio Brandeburgiae & memoriae commendamus per praesentes quod Magistris Blasio, et Michaele filiis Magistri Joannis Saracheni de Meszthegenew coram nobis personaliter constitutis, per eosdem propositum extitit uniformiter, pariter et relatum, quomodo ipsi quasdam litteras patentes condam serenissimae Principis Dominae Elisabeth Reginae Felicis reminiscentiae socrus nostrae factum Donationis cuiusdam Insulae Kersi, et Abseri nuncupatae, ampnibus Pellagi vallatae, in dicto Regno nostro Dalmatiae situatae, nunc Magnificis viris Nicolao de Gara Dalmatiae, & Croatiae, ac Sclavoniae Regnorum Nostrorum Bano, et Johanni ejus Germano, filiis condam Nicolai Palatini per nos perhempniter collatae, clare concernentes dudum preannotato Magistro Johanne Saracheni, et suis fratribus vigorose emanatas, per ipsosque in-Laribus, et scriniis paternis indilate requirendas, et quamprimum receptas in specie assignare ipsis Nicolao Bano, et Johanni Germano suo in solidum assumpsissent, imo spoponderunt, et assumpserunt coram Nobis praesentium patrocinio, corumque ultronea voluntate mediante. Datum Budae feria secunda proxima ante festum Ascensionis Domini Anno eiusdem Millesimo Tercentesimo Nonagesimo septimo.

---

*) Slavna ova porodica dobi ovo ime od Gorjana (Gara) grada ležećeg u Slavonii. Prie tog zvala se je Družina.

*

7.

KRALJ SIGISMUNDO DARUJE NIKOLI I IVANU GORJANSKOMU SVE KRALJEVSKE DOHODKE OD TRIDESETNICE I SOLARINE, NA OTOCIH CRESU I OSORU. U DJAKOVU GOD. 1398.

Relatio Stephani de Debrew Thesaur.

Nos Sigismundus Dei Gratia Rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Marchioque Brandenb. etc. Notum facimus universis, quibus incumbit, per praesentes, quod quia nos exigentibus, imo plurimum requirentibus fidelissimis obsequiis, gratissimis complacentiis, strenuosis actibus, et gestis virtuosis, laude dignisque, et praeconio attollendis meritis Viri Magnifici Dni Nicolai de Gara dictorum Regnorum Nostrorum Dalmatiae et Croatiae, nec non Sclavoniae Bani, ac Johannis fratris ejusdem uterini, Filiorum scilicet condam Dni Nicolai Palatini Gara de praedicta per ipsos Sacro Dyademati, et per consequens Nostro Regio culmini, ac toti Regno nostro, uti cunctis liquet, cum sumpma fidelitatis constantia temporibus, et locis opportunis intrepide exhibitis, et inpensis, eisdem, et eorundem haeredibus, quandam Insulam Nostram Regiam Absary & Kersy appellatam in Regno Nostro Dalmatiae, intra ambitum Maris existentem, cum quibusvis eiusdem utilitatum integritatibus, aliis litteris nostris exinde confectis mediantibus nostrae Regiae novae Collationis Titulo perhempniter, & in aevum perhibemur contulisse. Jdcirco etiam nos volentes eisdem fidelibus Viris pro eorundem multimodis plurimis et uberrimis fidelitatibus, et fidelium obsequiorum corundem laudedignis meritis in praefatis aliis litteris Nostris seriosius et clarius explicatis, regio ampliori respondere donativo, *Tricesimam* nostram Insula in praefata exigi consuetam, nec non *Camera Salium* nostrorum regalium Marinorum in dicta Insula vendi solitorum simul cum obventionibus, & emolumentis, ac Juribus universis ad praefatas Tricesimam et Cameram Salium Nostrorum rite pertinentibus, veluti de nostris Regiis manibus memoratis Domino Nicolao Bano et Johanni fratri suo Carnali, ipsorumque haeredibus, haeredumque cunctis sobolibus, et successoribus universis praemisso novae nostrae Donationis titulo auctoritate regia, ex certaque Nostrae Majestatis scientia de Praelatorum et Baronum nostrorum Consilio praematuro dedimus, donavimus, et in aevum contulimus, immo damus

donamus perhempniter et effective conferimus per ipsos eorumque haeredes, et posteritates Universos perpetue et irrevocabiliter possidendas, tenendas, pariter et habendas pleno jure, patrocinio presentium mediante, sine duntaxat praeiudicio juris alieni, praesentes autem in specie dum nobis fuerint reportatae easdem in Nostri privilegii formam redigi faciemus pro eisdem. Datum in Dyako in Dominica Judica Anno Domini Millesimo Trecentesimo Nonagesimo octavo.

8.

KRALJ SIGISMUNDO POTVRDJUJE NA PROŠNJU BANA NIKOLE GORSKOGA, PRIAŠNJU SVOJU POVELJU U KOJOJ ISTOMU NIKOLI I BRATU MU IVANU DAROVA KRALJEVSKE DOHODKE OD TRIDESETNICE I SOLARINE NA OTOCIH CRESU I OSORU. GODINE 1398.

Sigismundus Dei Gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galiciae, Lodomeriae, Comaniae, Bulgariacque Rex ac Marchio Brandenburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius, nec non Bohemiae, et Lucenburgen: haeres. Omnibus Christi fidelibus tam praesentibus quam futuris praesentium notitiam habituris salutem in eo qui Regibus dat feliciter gubernare, et victoriose triumphare. De facili memoria labitur hominum, quam non serenat lucida series litterarum, proinde ad Universorum notitiam harum serie volumus pervenire, Quod vir Magnificus Dominus Nicolaus de Gara, Dalmatiae, Croatiae praedictorum, ac Sclavoniae Regnorum Nostrorum Banus, sua nec non Egregii viri Magistri Johannis fratris sui carnalis in personis, nati scilicet condam Nicolai Palatini de Gara praedicta, ad nostrae Celsitudinis veniens conspectum, exhibuit nobis quandam litteram nostram patentem maiori et autentico sigillo nostro consignatam, super perhempnali collatione Trecesimae Nostrae in Insula eorundem Absari, et Kersi appelata, in Regno Nostro Dalmatiae intra ambitum Maris existenti exigi consuetae, et Camerae salium Nostrorum Maritimorum Insula in eadem vendi solitorum, per nos iisdem facta confectam, et emanatam tenoris infrascripti, supplicans exinde Majestati nostrae nominibus, quibus supra, humiliter, et devote, ut easdem ratas, gratas, et acceptas habendo, nostrisque Litteris Privilegialibus verbotenus inseri faciendo, pro ipsis, et eorum haeredibus perpetuo Valituras dignaremur confirmare. Cuius quidem Litterae nostrae tenor talis est: Nos Sigismundus Dei gratia Rex Hungariae, Dalmatiae Croatiae etc. Marchioque Brandenburgensis etc. Notum facimus

Universis, quibus incumbit, per praesentes, quod quia nos exigentibus, immo plurimum requirentibus fidelissimis obsequiis, gratissimis complacentiis, strenuosis actibus, et gestis virtuosis, laudedignisque, et praeconio attollendis meritis Viri Magnifici Domini Nicolai de Gara, dictorum Regnorum Nostrorum Dalmatiae et Croatiae, nec non Sclavoniae Bani, ac Johannis fratris eius uterini, filiorum scilicet condam Domini Nicolai Palatini Gara de praedicta, per ipsos Sacro Diademati, et per consequens nostro Regio Culmini, ac toti Regno Nostro, uti cunctis liquet, cum supraema fidelitatis constantia, temporibus et locis opportunis intrepide exhibitis, et impensis, eisdem, et eorundem haeredibus quandam Insulam Nostram Regiam Absari, et Kersi appellatam, in Regno Nostro Dalmatiae intra ambitum Maris existentem cum quibusvis ejusdem utilitatum integritatibus aliis litteris nostris exinde confectis mediantibus Nostrae Regiae novae collationis tittulo perhempniter, et in aevum perhibemur contulisse. Ideo etiam nos volentes eisdem fidelibus nostris pro eorundem multimodis, plurimis, et uberrimis fidelitatibus, et fidelium obsequiorum eorundem laudedignis meritis in praefatis aliis Litteris nostris seriosius et clarius explicatis Regio ampliori respondere donativo, Trecesimam nostram Insula in praefata exigi consuetam, nec non Cameram salium Nostrorum Regalium Maritimorum in dicta Insula vendi solitorum, simul cum obventionibus et emolumentis, ac Juribus Universis ad praefatas Trecesimam et Cameram salium nostrorum rite pertinentibus, veluti de nostris Regiis manibus memoratis Domino Nicolao Bano et Johanni fratri suo Carnali, eorumque haeredibus, haeredumque cunctis sobolibus et successoribus Universis praemisso novae nostrae Donationis titulo auctoritate Regia, ex certaque nostra Maiestatis scientia, de Praelatorum, et Baronum nostrorum Consilio praematuro dedimus, donavimus, et in aevum contulimus, immo damus donamus perhempniter, et effective conferimus per ipsos, eorumque haeredes, et posteritates Universos perpetue et irrevocabiliter possidendas, tenendas, pariter et habendas pleno Jure, patrocinio praesentium mediante, sine duntaxat praejudicio Juris alieni, praesentes autem in specie, dum nobis fuerint apportatae, easdem in nostri Privilegii formam redigi faciemus pro eisdem. Datum in Dyako in Dominica Judica Anno Domini Millesimo Trecentesimo nonagesimo octavo. Nos igitur humillimis, et devotis supplicationibus ipsius Domini Nicolai Bani, nominibus, quibus supra, Nostrae per eum subiective oblatis Majestati, Regia Benignitate exauditis, et clementer admissis, praetaxatam nostram Litteram, videlicet patentem, non abrasam, non cancellatam, nec in sui aliqua parte viciatam, sed prorsus omnis suspicionis vitio destitutam, immo sincerae integritatis et veritatis plenitudine praepollentem, praesentibus de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali insertam, quoad omnes earum continentias, clausulas, punctos, et articulos acceptando approbamus et ratifica-

mus. Eas nihilominus exigentibus plurimumque requirentibus fidelissimis obsequiis, gratissimis complacentiis, nec non laude dignis et praeconio attollendis gestis, strenuosisque, et virtuosis actibus praenarratis, et limpidius superius declaratis antefati Domini Nicolai Bani ex certa Nostrae Maiestatis scientia auctoritate Regia, et potestatis plenitudine, de Praelatorum et Baronum nostrorum Consilio praematuro simul cum donatione praedictorum Trecesimae, et Camerae salium superius in earum tenoribus limpidius enodatis, pro eisdem Domino Nicolao Bano, et Johanne eius fratre uterino, eorumque haeredibus, haeredumque suorum successoribus et posteritatibus Universis, absque duntaxat praeiudicio Juris alieni innovantes perpetuo valituras confirmamus praesentis scripti nostri patrocinio mediante. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes concessimus Litteras nostras privilegiales pendentis, et autentici sigilli nostri dupplicis munimine roboratas. Datum per manus Reverendissimi in Christo Patris et Domini Domini Johannis de Canisa Dei et Appostolicae sedis gratia Archi-Eppi. Almae Eccliae Strigoniensis, Locique eiusdem Comitis perpetui, nec non Primatis, et Apostolicae sedis praedictae Legati, ac Aulae nostrae Regiae Maiestatis eximii Cancellarii Fidelis nostri et dilecti. Anno Domini Millesimo Tercentesimo nonagesimo octavo, Quarto Idus Mensis Aprilis, Regni autem nostri Anno duodecimo. Venerabilibus in Christo Patribus et Dominis, Valentino Tituli Sanctae Sabinae S. S. Romanae Ecclae Presbytero Cardinali, et Ecclesiae Quinque-Ecclesiensis Gubernatore, ac eodem Domino Johanne ipsius Strigoniensis, Nicolao Bubek Collocen. Andrea Spalaten. et altero Andrea Ragusien. Archi-Episcopis; Luca Varadien. Materno Transylvanien. Eberchardo Zagrabien. Stephano Cieo Agrien. Joanne Jaurien. Petro Vachien. Johanne Bosnen. Demetrio Vesprimiensi, fratre Thoma Syrmiensi, Michaele Nitriensi, Gregorio Chanadiensi, Grisogono Traguriensi, Francisco Scardoniensi, Ladislao Tyniniensi, Johanne Nonensi, Antonio Sibiniceensi, Nicolao Corbaviensi, et Leonardo Scenjen, Ecclesiarum Episcopis, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Nec non Magnificis viris, Detrico Bubek Regni Nostri Palatino et Comite Albensi, Stiborio de Stiborich Vajvoda Nostro Transylvano, et Comite de Zolnok, Comite Frank filio condam Conte Bani de Zechen Judice Curiae Nostrae, eodem Nicolao de Gara Regnorum nostrorum Dalmatiae Croatiae praedictorum, ac totius Sclavoniae, Francisco filio condam Comitis Stephani Bubek Machoviensi Banis, Honore Banatus Zeuriniensis vacante, Georgio filio Jakch de Cusal Tavernicorum, Stefano filii Johannis de dicta Kanisa Janitorum, Johanne dicto Grof Dapiferorum, Emerico de Peryn Pincernarum, Johanne filii Ladislai filio condam Comitis Stefani Agazonum nostrorum Magistris, eodem Stiborio Comite Posonien, aliisque quamplurimis Regni Nostri Comitatus tenentibus, et Honores.

9.

NA PROŠNJU NADVORNIKA VLADISLAVA GORJANSKOGA POTVRDJUJE LADISLAV KRALJ UGARSKI GODINE 1455 RADI VELIKIH ZASLUGAH ISTOG NADVORNIKA, ONU POVELJU, KOJOM JE GOD. 1398 KRALJ SIGISMUNDO DAROVAO NIKOLI I IVANU GORJANSKOMU I NJIHOVOMU OSTANKU OTOKE CRES I OSOR RADI ZASLUGAH PO NJIH I PO OTCU UČINJENIH U RATU PROTI BUNTOVNOM BANU MAČVANSKOM IVANU HRVATU, I PROTI SRBLJEM, BOŠNJAKOM, TURKOM I VLAHOM.

Ladislaus Dei Gratia Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galliciae, Lodomeriae, Comaniae, Bulgariaeque Rex, ac Austriae, et Stiriae Dux, nec non Marchio Moraviae etc. Omnibus Xti. fidelibas praesentibus et futuris praesentium notitiam habituris Salutem in datore salutis. Rerum Moderator omnium Dominus non sine humanis rebus pro futuro Consilio permiscui sui populi caetum distinguens Regale fastigium praeposuit, Idemque caeteris Potestatibus inferioribus inaequali gradu sibi invicem distantibus, veluti quibusdam basibus et columpnis firmavit, ut solida ejus auctoritate recta foveantur, honesta conserventur, et ad virtutum emulationem Subjecti omnes ardentiori studio provocentur. Quorum quidem singulorum fidem, devotionem, et obsequendi promptam voluntatem et si congruo favore Regia Excellentia prosequi debeat, recta tamen ratione congruit, ut horum votis, quorum opera res suas dirigi, statum foveri, ac famae et Nominis sui gloriam auctam (esse conspicit,) facile respondeat, illos munificentia attrahat, liberalitate mulceat, et non solum parta per eos dona conservet, verum etiam meritis et factis digna praemia largiatur. Ad universorum igitur notitiam harum serie volumus pervenire. Quod fidelis noster sincere dilectus Magnificus Ladislaus de Gara huius Regni nostri Hungariae Palatinus, et Judex Comanorum, Consanguineus noster meritissimus, nostrae Majestatis adiens in Conspectum exhibuit (et praesentavit) celsitudini nostrae quasdam Litteras Coufirmationales Excellentissimi Principis condam Domini Sigismundi similiter hujus Regni nostri Hungariae etc. Regis etc. Avi nostri praecarissimi beatae recordationis sub ejus majori duplici Sigillo in pendenti communitas, quibus mediantibus idem Avus noster Donationem suam, quam prius Magnifico condam Nicolao de Gara similiter Palatino, Patri memorati Ladislai moderni Palatini et Johanni fratri ejusdem — — — haeredibus et posteritatibus de Insula sua Absary et Kersy appellata in

Regno Dalmatiae, intra ambitum maris habita, ac Juribus, Utilitatibus, et proventibus, ac quibuslibet emolumentis, ad eandem Insulam pertinentibus fecisse dignoscebatur, simul cum statutione exinde secuta confirmasse dignoscitur; Supplicans Majestati nostrae humiliter et devote, ut easdem Litteras ratas, gratas, et acceptas habendo, ac pro se, et suis haeredibus in perpetuum valituras innovando confirmare — quidem Litterarum tenor talis est. Sigismundus Dei Gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galliciae, Lodomeriae, Commaniae, Bulgariaeque Rex, ac Marchio Brandenburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius, nec non Bohemiae, et Lucemburgensis haeres. Omnibus Xti. fidelibus tam praesentibus, quam futuris praesentium notitiam habituris Salutem in eo, qui Regibus dat feliciter gubernare, et victoriose triumphare. Coelestis altitudo Consilii supra cuncta tenens Imperium in excelsis ad hoc — Regum et Principum constituit potestates, ut ípsi levatis in circuitu oculorum circumspectibus illis suae munificentiae dexteram porrigant adjutricem, et sinum pandent dilectionis, dignasque reddent merces, quos devotionis et fidei sinceritas, verusque fervor fidelitatis, ac alta sanguinis nobilitas merito recommendant. Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire. Quod Vir Magnificus Dominus Nicolaus de Gara Dalmatiae et Croatiae praedictorum, ac Sclavoniae Regnorum nostrorum Banus, sua et Viri Egregii Johannis fratris sui Uterini nati scilicet condam Nicolai Palatini de Gara praedicta in personis nostrum Regium adiens in conspectum exhibuit nobis quasdam duas Litteras, unam videlicet nostram patentem nostro majori et autentico sigillo consignatam super perhemnali collatione cuiusdam Insulae nostrae Absary, et Kersy appellatae, in Regno nostro Dalmatiae praetaxato intra ambitum maris habitae. Et aliam Honorabilis Capituli Ecclesiae Nonensis clause emanatam super legitima ejusdem Insulae statutione pro eisdem rite factis, et confectas tenorum subsequentium, Supplicans exinde nominibus, quibus supra, Majestati nostrae humiliter et devote, ut easdem ratas, gratas, et acceptas habendo, nostrisque Litteris Privilegialibus verbotenus inseri faciendo pro ipsis, et eorum haeredibus perpetuo valituras dignaremur confirmare. Quarum unius utputa nostrae Regiae Litterae patentis tenor per omnia sequitur in haec verba: Nos Sigismundus Dei Gratia Rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. ac Marchio Brandeburgensis etc. Cunctis Xicolis praesens Carmen cernentibus, quibus incumbit, pandimus in his scriptis. Quod nos Regalis peritiae perspicua contemplatione, quae suis fidelibus subditis sinum consvevit aperire amoenae dilectionis, recensitis et sagaciter in animo Nostro Regali praemetitis multiphariis praeclaris fidelitatibus ac Laudis praeconio, sumpme attollendis fidelium servitiorum immensis meritis, ac virtuosis innumeris gestis, et sinceris uberimis proficuisque complacentiis, ac Laudedignis fidelibus multimodis obsequiis, quibus fideles

nostri dilecti Magnificus Vir Nicolaus de Gara Dalmatiae et Croatiae praedictorum, ac Sclavoniae nostrorum Regnorum Banus et vir Egregius Johannes Germanus suus, nati scilicet condam Nicolai Palatini de Gara praedicta a juventutis ipsorum gradibus praeclarae fidelitatis sincera constantia prae caeteris suis consodalibus eminentius praesigniti, de virtute ad virtutes ingenti urbanitate progredientes, jugiter et sollerter sacro Regio Diademati, penultimoque nobis Polorum Rege aminiculante antefato sacro Regio Diademati cum ingenti solita solempnitate non sine ipsorum filiorum Nicolai Palatini ope et virtuoso aminiculo coronatis in universis nostris, et Regni nostri Expeditionibus validis, et variis, ac Negotiorum diversorum prosperis et adversis processibus juxta nostrum immensum decus, beneplacitumque, et honoris eximii augmentum, et totius ipsius Regni nostri ingentem ad perfectum, et commodum, ac compendium oportunum, locis et temporibus plerisque vicibus sumpme incumbentibus indefessa solertia, et strenua militia, efficaci peritia, gravia, cum eorum proximis, et complicibus in suis personis, ac cunctis Bonis in nostris obsequiis sufferendo pericula, laudabiliter et ferventer insigniterque adeo studuerunt complacere, et prodesse fervido eorum nisu, et toto posse, ut noster Re„gius animus in Ilaritate desiderabili exinde praesignitus mitissime conquievit, enactumque et consecutum est creberrime ex eorum praetaxatis virtuosis gestis, ipsumque Regnum nostrum decoris, et utilitatis ingentis concupitum incrementum. Quae quidem gesta strenua suo modo singillatim exprimere longum esset, et praesentibus inserere taediosum, ad memoriam tamen futurorum de Universalibus ad particularia et de specialibus ad singularia descendendo, et multa ad pauca reducendo, ac longa ad brevia et modica succincte restringendo praesentis Epigramatis serie et tenore duximus aliqua ex ipsorum factis meritorum, et virtuosis complacentiis edisserenda compendiose. Potissime clare reminiscentes quomodo temporibus dudum impacatis et discriminosis retrolapsis, nobis minime in aetate provecta stabilitis, et ipso sacro Diademate nondum coronatis, interim viris perfidis, utrisque Johanne tunc Bano, et Priore, in profundum malorum immersis et infidelitatis facinore obfuscatis indicibilia pericula et dampna in dicto Regno nostro Hungariae nequiter perpetrantibus, et adversus Reginales Majestates Elizabeth videlicet socrum et Mariam Conthoralem nostras praecaras circa Oppidum Gara in publica strata cum ipsarum Egregia Comitiva protunc progredientes rabido cum insultu insidiose irruentibus, et easdem immaniter detinere et cunctis pretiosis Thesauris spoliare, ac Crimen laese Majestatis comittere, inibi, utiliquet cunctis, non verentibus, praelibatus Dominus Nicolaus Palatinus Pater ipsorum una cum eisdem teneris prolibus ac caeteris plerisque consangvineis et complicibus suis, pro tuitione ipsarum Dominarum suarum summa cum diligentia absque

metu laeti contra et adversus ipsos perfidos viros, et eorum falleratam et sceleratam Catherwam, infideles scilicet Regiae Majestatis, diutius imperterrite bellando et pugnando, demum per eosdem Infideles devictus, interemptus fuit, decolatus et vita privatus, ac universis Bonis suis mobilibus et immobilibus per eosdem prorsus destitutus et spoliatus, eodem Nicolao nunc Bano Deo volente, praecipiti et repentino ex recessu de manibus ipsorum dempto et liberato, praefatus vero Johannes Germanus suus ibidem detentus exstitit et captivatus. Nosque pro eo non medicae turbationis et inquietudinis habuimus et concepimus anxietatem, et idem vir magnificus Nicolaus Banus postremo cum suis proximis et caeteris Regnicolis nostris versus Themeskew pro ipsis Infidelibus comprimendis, et ad proterviam eorundem conterendam ex nostro jussu potenter progrediens, et flumen Danubii versus Sirimiam, dum idem Johannes tunc Banus inibi existens grandem potentiam in obprobrium contumeliam et dispendium nostrum perperam accumulasset, intrepide transmeando, eundemque Infidelem nostrum et suam dampnabilem cohortem favente Domino Coeli in fugam victoriose convertit, et extra terminos Regni nostri abegit, et eliminavit, et in remotis partibus — — re coegit, denique his peractis in expugnationem Insulae Ivanygh appellatae, ubi grandis coetus virorum armigerorum dictos infideles iniqua sugestione imitantium pululabat et rigide hostiliter contra bonum statum Reipublicae saeviebat, praefatus Nicolaus Banus una nobiscum praetextu liberationis Reginalium Majestatum jugiter insudans, et — — nisu anhelans, non modica bella ibidem peragendo et viriliter comittendo, mortis pericula suorum complicum minime evitans, nobisque tandem — — — Domino volente, in cujus manu sunt omnium jura Regnorum, sacro Regio Diademate nostro antelato feliciter coronatis, et sceptra Regiminis Regni cum Throno Gloriae prospere adeptis, denuo et ex novo adversus ipsum Johannem infidelem Banum in Districtum de Chewrwgh remeantem Idem Nicolaus Banus cum caeteris plerisque nostris Baronibus et Proceribus valida cum potentia proficiscens, et bellica certamina cum eodem ingenti armatorum pluralitate vallato imperteritus — — — — — Coeli imperante inibi devicit, et vexillo suo proprio ablato nostrae Majestati in signum victoriae transmisso, et repraesentato, ac castris nostris Regalibus per eundem vi et temere occupatis inibi existentibus expugnatis, et a suis manibus ereptis, alienatis pariter et ablatis, ipsum infidelem nostrum versus castrum Posegavar tunc sub sua ditione habitum per semitas ulpinas dimisso froeno profugientem ad idem castrum persequendo potenter impulit, et de eodem castro per nos — — et alios fideles nostros obsesso, ex subdola astutia Stephani filii Dyonisii Vajvodae de Simonthornya tunc ibidem sub palliata infidelitate et simulata fidelitate existentis, clam eggredientem et avulsum ad

territoria Regni Boznae affugare in Brachio excelso non cessavit; praeterea annotato Johanne condam Bano infidele nostro, Boznensium exquisito perimmenso armatorum Equitum et Peditum subsidio, Districtum Regni nostri Belyn nuncupatum pro se ipso usurpare et vendicare machinante, Idem fidelis noster Nicolaus Banus praeclare fidelitatis fervore laudabiliter accinctus et suffultus, undam Zavae ex nostro Regio edicto cum sua armata et valida legione transfretando in ipsum nostrum Infidelem, et ipsius armatum cuneum, sicuti Tiro fortis, et Athleta egregius hostiliter et imperterite prosiliens eundem infidelem nostrum in acie certaminis bellici ibidem pro tunc alternatim initi, et mutua vicissitudine comissi, Coelico ex opitulamine debellatum, et superatum — — — — — dictum Regnum Boznae impulsum et exulatum, praetaxatum Districtum Belyn nostris Dominio et ditioni reannectere studuit, reintegravitque et juxta posse restauravit. Porro in expugnatione castrorum Boruth et Chehten vocatorum in Regno Rasciae existentium non sine nece et magna strage, multaque sanguinis fidelium nostrorum effusione reobtentorum, idem Nicolaus Banus natus condam Nicolai Palatini Antefati nobis cernentibus, et benerecolentibus pro nostri honoris et eximii decoris incremento — — — — — suis Consodalibus laudedigna fidelia obsequia nostrae palam exhibuit majestati. Nihilominusque dictus Nicolaus Banus in praemissis, et caeteris nostris expeditionibus vexilli proprii gen — — — — — — ubertate praepolentis aminiculo vigorose suffultus etiam in reobtentione, abolitione, et destructione Castri Dabor nuncupati in Districtu — — Uzora situati protunc per Paulum Episcopum fratrem, ac filium, et cognatos nonullos et Complices memorati infidelis nostri condam Johannis Bani, similiter nostros Notorios infideles, nostris Regnicolis obesse et nocere, ac quaeque dampna, et pericula inferre, et irrogare protunc perversa machinatione Satagentes tenti et possessi, Xto juvante idem Nicolaus Banus nobis jugiter adhaerendo, per ipsius, et caeterorum nostrorum fidelium peritiam, subditorum, industriam et opitulamina, prius dictos infideles nostros ab ipso castro excipiendo et detinendo, ipsum castrum concremari, et tandem in cinerem redigi fecimus et favillam. Insuper praetextu recuperationis et reintegrationis Dalmatiae et Croatiae Regnorum nostrorum praedictorum et Castrorum in eisdem existentium, quae manus Boznenzium violenta detinebat pro nostris culmine et Dominio cum ipsius Nicolai Bani suorumque Complicum laborioso certamine et interitu, et bonorum periclitatione nostrae complacere didicit Majestati. Caeterum dum idem Nicolaus Banus honore Banatus Machoviensis fungebatur, et etiam praeterea pro custodia et deffensione Confiniorum Regni nostri per Turcas et Rascienses plurimum lacess — per nostram majestatem deputatus ad aemulorum nostrorum tenutas et territoria in manu potenti plerisque vicibus transfretavit, et

ibidem plurima bellica certamina cum eisdem Turcis et Rasciensibus — — — — — — hospitibus victoriose commisit, ubi plurimi proximi sui milites et clientes, ac notabiles Personae interiere; sed omnipotentis Dei coadjuvante — — — tia cum multis spoliis, ac praedarum receptionibus abinde cum votivo triumpho feliciter continue rediit, ac Nobis Regnoque nostro et Regnicolis nostris quietem, et pacis tranquilitatem per suos fidelissimos Famulatus ipsos inimicos dire prosequendo plerumque reparavit. Penultimo his laudabiliter praehabitis, tempore cujus jam tertia instat revolutio Annualis, cum — — — Celsitudo assumpto fidelium Regnicolarum nostrorum armigerorum valido coetu ad partes nostras Transalpinas se movisset, et pertransito majori — — — ipsarum partium nostrarum Transalpinarum, et applicando ad Castrum nostrum Nicopol vocatum, ubi turcorum imanissimorum contra Xticolas saevientium residebat multitudo, et potenter progrediendo ipsum castrum ductore Xto. praevio valido bellico certamine una cum ipso Domino Nicolao sobole condam Nicolai Palatini antefati, et caeteris nostris fidelibus subditis ibidem ferventer cum ipsis Turcis diutius dimicantibus, ac Laesiones, interemptiones et wlnera lethaliter sufferentibus — — — — — Castellanos in eodem relinquendo, abhincque versus Climata ipsius Regni nostri Hungariae cum Palma victoriae regrediendo dum Alpium Cacumina wlgo Pazzata dicta Indaginibus strictis et semitis non modica arundine compressi asscendissemus, ubi multitudo Olachorum pestiferis jaculis et intoxicatis veneno — — — Sagittis — — — — subditos ex — ensis, et opacis Sylvis crudeliter feriens insidiabatur, memoratus Nicolaus Banus cum vexillo et Complicibus suis memoratis pro tuitione nostrae Personae, et totius Comitivae securiori pertransitu, et libera securitate ad instar saevientis Leonis sine formidine mortis nostro Lateri indesinenter adhaerendo, et praefatos Olahos insidiantes manibus armatis vi repellendo nos cum nostris subditis a praefatorum Olahorum detestabilibus insultibus, et hosti — — — — — interitu — — — notabili — — — tueri, ac defensare viliriter sategit virtuose. Ultimo vero et praecipue cum in anno proxime elapso valido fidelium — — — — in unum aggregato versus Bulgariam pro elidenda et reprimenda Turcorum, nostrorum et Regni nostri Capitalium inimicorum crudeli saevitia et impietate tyrannica, praesertim cum ipsorum fidelium nostrorum Nicolai Bani saepe dicti, et Johannis Germani sui filiorum utputa olim Domini Nicolai Palatini pluries nominati proprium vexillum — — numerositate strenuorum militum, Procerum ac nobilium Virorum Armis bellicis sufficienter praemunitorum condecenter suffultum habentium Personis propriis, opeque et aminiculo eorundem intervenientibus processissemus, et cum eisdem Turcis, ac Bayzath ipsorum Imperatore — — — — campestria, proelia bellica certamina alternata

vicissitudine diut unna aggredientes, et non modicam falleratam ipsorum Turcorum Cohortem Polorum Rege opitulante — — — — armorum acumine in area ipsius Certaminis et proelii potenter concutientes, redigentes et miserabiliter oprimentes, postremoque nobis et nostris fidelibus subditis fortuna adversante, et perversa facie sinistre nostrum exercitum intuente ex hostili ipsorum Turcorum terribili impetu, et insultu eorundem praevalescente viribus proh dolor! nostri Exercitus permitten — — — — et opressis ac ipsorum filiorum condam Nicolai Palatini antefati, et caeteris nonnullis vexillum simul cum praefatis nostris fidelibus subditis, et eorum complicibus loco Certaminis in eodem pro nostra et totius Regni nostri tuitione — — — — — et studiose latius bellantibus per ipsorum Turcorum saevitiam impetuosam elisis, exterminatis, et concassatis, et necis miserabilis voragine consumtis versus praedictas partes nostras Transalpinas terga vertendo retroflex — gressi — invitis nutibus cum eisdem filiis condam Nicolai Palatini, et caeteris paucis nostris fidelibus praelatis, et Baronibus urgente adversitate facientibus, et demum in fluvio Danubii diutius descendentibus praefatum Johannem filium condam Nicolai Palatini cum nonnullis — — commembris nostris pro custodia et conservatione Regni nostri, de loco ubi Thetis et aqua Danubii fluctibus maris in proximo — — — — intrat, remisimus ad Regnum nostrum praenotatum, eodem Domino Nicolao Bano, fratre suo circa nos retento, et demum per ampnes Pelagi in galeis versus Civitatem Constantinopolitanam, et ab eadem ad Dalmatiae et Croatiae Regnorum nostrorum praedictorum Climata diuturne remigantibus, idem Dominus Nicolaus Banus, natus condam Nicolai Palatini nos nullatenus deserere voluit, quin immo nostris Personae et obsequiis sumpma promptitudine et peritia, industria et solertia totis suis nisibus locis et temporibus incumbentibus ubique assistere didicit indesinenter, et nihilominus multa alia ineffabilia gesta, et strenua facta, et virtuosa merita praefati Domini Dominus Nicolaus Banus et egregius vir Magister Johannes Germanus suus cingulo inviolabilis fidelitatis circum — cti laudabiliter pro exaltatione nostri Throni Regalis votive exercuerunt, se ipsos et eorum — — et Complicum suorum Personas, et capita, pro nostro decore, et profectu, ac totius Regni nostri commodo et immensa utilitate — sine pavore laeti, et mortis metu Leonina audacia suffulti constanter, et perseveranter, gratanter, benevole et libenter asperis casibus, uti inter fideles, fideliores, submiserunt et exposuerunt fortunae universis. Et quamquam ipsi fideles nostri nati condam Nicolai Palatini saepius superius nominati prae caeteris ipsorum participibus, praeclarae fidelitatis constantia, et virtuosarum — — — digne proemiandarum meritis eminentius, insigniterque illustrati, pro tot et multo pluribus virtutum et gratuitorum meritorum insigni — ingentiore nostrae remunerationis Dono et

munificentiae Regiae Bravio per nos sicuti benemeriti non indigne forent praemiandi; verum tamen in aliquale praemissorum retributionis Beneficium et ad particularem recompensationem obsequiorum eorundem, ut Regia munificentia ex illarica ad uberiora fidelitatis opera — exercenda promptius incitentur, quandam Insulam nostram Absary, et Kersy appelatam, in Regno nostro Dalmatiae antefato intra ambitum maris habitam, cum omnibus suis Juribus, utilitatibus et pertinentiis, dominio Jurisdictionibus, proprietatibus, proventibus, redditibus, ac limitibus, et terminis universis quovis Nominis vocabulo vocitatis, et ab antiquo ad ipsam Insulam Absary et Kersy spectantibus de manibus nostris Regiis memoratis Viro Magnifico Nicolao Bano, et Johanni Germano suo de dicta Gara ipsorumque haeredibus et haeredum cunctis sobolibus et successoribus novae nostrae Donationis titulo mera auctoritate, et totius potestatis plenitudine ac ex certa scientia nostrae Majestatis dedimus donavimus et in aevum contulimus, imo damus donamus et perhemniter effective conferimus per ipsos, eorumque haeredes, et posteritates universas perpetuo et irrevocabiliter sub hiisdem praerogativis et ritu, quibus alii nobiles ipsorum Regnorum nostrorum Hungariae, Sclavoniae, et Croatiae, eorumque possessiones, populos et Jobagiones proprios conservare dinoscuntur, possidendam, tenendam, pariter et habendam, pleno jure praesentium patrocinio mediante sine duntaxat praejudicio juris alieni Assumpmentes insuper nostro, et successorum nostrorum, utputa Regum Hungariae Nominibus, praetitulatos filios condam Domini Nicolai Palatini, et eorum omnes superstites in pleno et pacifica praetaxatae Insulae, et suarum quarumcunque pertinentiarum Dominio, et possesione, jugiter ubique intra et extra judicium a cunctis Impetitoribus, causidicis, et Actoribus, indempniter et illaese conservare, expedire, defensare penitus et tueri praesentis vigore scripti nostri temporibus successivis universis, Praesentesque in formam nostri Privilegii redigi faciemus pro eisdem, dum nobis in specie fuerint reportatae. Datum Strigonii feria quarta proxima ante festum Beati Barnabae Apostoli. Anno Domini millesimo, tricentesimo nonagesimo septimo. Alterius siquidem, utputa praetaxati Capituli Nonensis clause emanatae Litterae tenor is est: Serenissime Princeps et Domine noster Naturalis humilima ac devota recommendatione praemissis, Capitulum Ecclesiae Nonensis vestrae Serenitatis Capelani devoti orationes ad Dominum effundendas continuas debitas, et devotas; Litteras vestrae Celsitudinis recepimus cum reverentia qua decuit, in mansione sic continebantur, Fidelibus suis Capitulo Ecclesiae Nonensis pro viris Magnificis Domino Nicolao Bano, et Johanne Germano eiusdem, filiis videlicet condam Nicolai Palatini de Gara statutorias, Interius vero sic: Sigismundus Dei Gratia Rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Marchioque Brandenburgensis etc. fidelibus suis Capitulo Ecclesiae Nonensis salutem et gratiam. Cum nos

quandam Insulam nostram Absary et Kersy vocatam in dicto Regno nostro Dalmatiae intra ambitum maris habitam Viro Magnifico Domino Nicolao Dalmatiae et Croatiae praedictorum ac Sclavoniae Regnorum nostrorum Bano et Egregio viro Magistro Johanni Germano suo, filiis videlicet condam Domini Nicolai Palatini de Gara pro ipsorum fidelitatibus et fidelium obsequiorum meritis, sincerisque complacentiis per ipsos nostro culmini immo toti Regno nostro locis et temporibus oportunis exhibitis et impensis, ipsis et eorum haeredibus et posteritatibus universis novae nostrae Donationis titulo, ac omni eo jure quo nostrae rite incumbit collationi, mediantibus aliis Litteris nostris exinde confectis perhempnali jure duxerimus conferendam, ipsosque in Dominium ejusdem per nostrum et vestrum homines legitime velimus facere introduci, fidelitati igitur vestrae firmiter praecipientes mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem, pro testimonio fide dignum, quo praesente Iwan filius Rathk de Werhrycha vel Stephanus filius Bwzthyn de Buchinafalva, seu Simeon filius Baltazari de Nona, seu Stephanus de Pozdorya aliis absentibus homo noster ad faciem praefatae insulae Absary et Kersy nuncupatae, et suarum pertinentiarum accedendo introducat praefatum Dominum Nicolaum Banum, et Johannem Germanum suum in Dominium eorundem, statuatque easdem ipsis praemisso novae Donationis titulo perpetuo possidendas, si non fuerit contradictum. Contradictores vero, si qui fuerint, citet ipsos contra memoratos Dominum Nicolaum Banum, et Johannem in nostram specialem praesentiam ad terminum competentem, rationem contradictionis eorum redituros efficacem, et post haec ipsius statutionis seriem, vel nomina contradictorum et Citatorum, si qui fuerint, cum termino assignato eidem nostrae speciali Praesentiae fideliter rescribatis. Datum Strigonii feria quarta proxima ante Festum Beati Barnabae Apostoli anno Domini millesimo tricentesimo nonagesimo septimo. Nos vero mandatis vestrae Eccellentiae exequi volentes, ut tenemur, discretum et honestum virum Dominum Jacobum Archi-Diaconum, et nostrae Ecclesiae Canonicum una cum dicto Stephano de Posdarya hominem vestrae Celsitudinis ad praemissa pro testimonio duximus destinandum. Qui demum ad nos reversi nobis unanimiter et concorditer retulerunt; Quod ipsi die vigesima Mensis July anni praesentis ad dictum Absarum applicuerunt, crastina autem die convocatis potioribus de dicta insula omnia praedicta ipsis exponendo, qualiter secundum mandatum Regiae Celsitudinis introducunt, et ponunt in corporalem possessionem, et Dominium perpetuum praedictos Dominos Nicolaum Banum, et Dominum Johannem Germanum suum in dictum Absarum et Insulam eiusdem, nec aliquis apparuit Contradictor, immo omnes contenti fuerunt, et ipsos benevole acceptaverunt; his obtentis accesserunt ad Kersum, et ibidem similiter convocatis omnibus de Kerso, et eius Insulae eosdem Do-

minos modo simili introducendo et in corporalem possessionem statuendo, et Dominium perpetuum in dictum Kersum, et ipsius Insulam, qui omnes contenti fuerunt, et ipsos benevole assumpserunt, nec in aliquo quisquam contradixit. Datum nonae die vigesimo Augusti indictione quinta. Nos igitur humilimis et devotis praefati Domini Nicolai Bani Supplicationibus, Nominibus quibus supra, nostrae per eum subiective oblatis Majestati, Regia benignitate exauditis, et Clementer admissis, praefatas binas Litteras nostram scilicet patentem, et adnotati Capituli Nonensis clause emanatam, non abrasas, non concellatas, nec in aliqua sui parte vitiatas, sed prorsus omni suspicionis vitio destitutas, praesentibus verbotenus insertas, quoad omnes earum continentias, et clausulas, ac articulos acceptamus, approbamus et ratificamus. Eas nihilominus exigentibus et plurimum requirentibus fidelissimis obsequiis gratissimis complacentiis, strenuis actibus, et Gestis virtuosis per ipsum Dominum Nicolaum Banum, pro nostri Regii Regiminis exaltatione, et honoris incremento multipharie exhibitis, superius clare enodatis, et luculenter explicatis Regia auctoritate, ac potestatis plenitudine, ex certaque nostrae Majestatis Scientia, et de Praelatorum et Baronum nostrorum Consilio praematuro, et una cum Decreto eorundem, simul cum Donatione Insulae praetaxatae, et legitima eiusdem statutione superius in earum tenoribus limpide expressis pro praefate Domino Nicolao Bano, et Johanne fratre suo antedicto, ipsorum haeredibus et cunctis Sobolibus, ac posteritatibus universis innovantes perpetue valituras cofirmamus, praesentis scripti nostri Patrocinio mediant, salvo duntaxat jure alieno. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam, praesentes concessimus Litteras nostras Privilegiales pendentis, et authentici Sigilli nostri dupplicis munimine roboratas. Datum per manus Reverendissimi in Xto. Patris, et Domini Domini Johanis de Kanyza Dei et Apostolicae Sedis Gratia Archi-Episcopi Almae Eclesiae Strigoniensis, locique eiusdem Comitis perpetui, nec non Primatis et Aplicae Sedis praedictae Legati, ac Aulae nostrae Regiae Majestatis eximii Cancellarii, fidelis nostri, et dilecti. Anno Domini millesimo tricentesimo nonagesimo octavo. Quarto Idus mensis Martii, Regni autem nostri anno undecimo. Venerabilibus in Xto. Patribus et Dominis Valentino tituli Sanctae Sabinae Sacro Sanctae Romanae Ecclesiae Presbytero Cardinali, et Ecclesiae quinque Ecclesiensis Gubernatore, ac eodem Johanne Ipsius Strigoniensis, Nicolao Bebek Colocensis, Andrea Spalatensis, et altero Andrea Ragusiensis Archi-Episcopis, Luca Varadiensis, Martyno Transylvaniensis, Heberhardo Zagrabiensis, Stephano Chyco Agriensis, Johanne Jaurinensis, Petro Vachiensis, Johanne Boznensis, Demetrio Vesprimiensis, Fratre Thoma Sirimiensis, Michaele Nitriensis, Georgio Chanadiensis, Grisogono Traguriensis, Francisco Scardonensis, Ladislao Tininiensis, Johanne Nonensis, Antonio Sibi-

nicensis, Nicolao Corbaviensis, et Leonardo Senensis Ecclesiarum Eppis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Nec non magnificis viris Detrico Bebek Regni nostri Palatino et Comite Albensi, Styborio de Styborich Vajvoda nostro Transylvano et Comite de Zolnok, Comite Franck, filio condam Konija Bani de Zechen Judice Curiae nostrae, eodem Nicolao de Gara Regnorum nostrorum Dalmatiae et Croatiae praedictorum, ac totius Sclavoniae, Francisco filio condam Comitis Stefani Bebek Machoviensi Banis, honore Banatus Zevrinensis vacante, Georgio filio Jakch de Kwsal Tavarnicorum, Stefano filio Johannis de dicta Kaniza Janitorum, Johanne dicto Groff Dapiferorum, Emerico de Pèren Pincernarum, Johanne filio Ladislai filii condam Comitis Stephani Agazonum nostrorum magistris, eodem Styborio Comite Posoniensi, aliisque quam pturibus Regni nostri Comitatus tenentibus, et honores. Nos igitur supplicatione memorati Ladislai Palatini, modo quo supra per eum Majestati nostrae humiliter et devote porrecta Regali Benignitate exaudita, et clementer admissa praescriptas Litteras Memorati condam Domini Sigismundi Regis, Avi nostri praecarissimi confirmationales non abrasas, non Cancellatas nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus suspicionis ambiguitate carentes, ac de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali praesentibus insertas, et transumptas quoad omnes earum continentias, clausulas, et articulos ratas, et gratas habendo acceptamus, et approbamus. Et nihilominus habentes debitum respectum ad integerrimam fidem, inclitas virtutes et praeclara merita praefati Ladislai Palatini consangvinei nostri meritissimi, qui sicuti claritate sanguinis, quo nobis proxima linea attinet, sic et multimodis Patrum et suis virtutibus, et obsequiis merito prae caeteris se reddidit honorandum nam sicuti Progenitores sui Patrum nostrorum temporibus, sic ipse tam eorundem Patrum nostrorum, quam nostri tempore Prudentibus Consiliis, et potentibus armis Regii status semper conservatores fuerunt, et columpnae, et praesertim memoratus Ladislaus Palatinus, post tempus illud, quo Eccellentissimus Princeps condam Dominus Albertus similiter Romanorum ac dicti Regni Hungariae etc. Rex. Genitor noster felicis reminiscentiae vita functus praefatam Dominam Elizabeth Reginam Genitricem nostram egentem ope Viduam, nosque apud incunabula relinquerat, eo enim tempore succedente et fides et status Regni ac Regnicolarum nostrorum magno rerum involucro fluctuabat, ipsum utputa Rectore potente, et defensore vacans a foris teucrorum ferro, intrinsecus vero intestino morbo tremulum scindebantur sine ordine, sine Lege, et sine Regimine omnes indigenae soluti disparitatibus magnis et Schismatibus mentium taborabant, velle suum cuique erat, nec voto uno uniebatur, inter quae omnia praefatus Ladislaus Palatinus, Persona ac omni Patrocinio suo casibus fortunae magnanimiter submissis, integer et constans in fide ac

fidelitate nobis servanda permansit, ferventibusque et tonantibus acerbissimis guerrarum fulminibus praecipuus ipse pro genitricis nostrae praedictae statu, ac nostro jure tuendo erectus stetit, hic denique inter saevas magnasque bellorum paricidiorum furias, quae plerosque etiam fideles prius ipsius genitricis nostrae Servitores ab eiusdem latere perterritos subripuerat, magnorum obsequiorum auctor, ac omnibus immobile fidelitatis exemplar fuit, non cessit insultantibus Hostibus, sed obviam processit, afflictus est Bellis pro nostro nomine, et conflictus fugatus est, spoliatus est: in discrimine gladii praeda factus est; Nulla enim incalamitas, nullus furor, nulla adversitas a fidelitate vera, et charitate, ac obsequio nostro vel separare eum potuit, vel abstrahere. Ad extremum vero, dum pro Jure nosro servando remedia opportune quaerenda obiret apud Dominum Fridericum Romanorum Regem captus indigne, ac vinculatus est, et quem terror ac impetus Hostium non vicerat, Principis illius fraude oblata securitas vicit, cumque ibidem compedibus, et vinculis addictus jaceret, captivam Personam eius, captiva castra secuntur. Nam ea omnia, quae in superioribus Regni nostri Partibus habuerat, praefati Domini Romanorum Regis Bello, insultibus capta fuere. Caeteris ejusdem tenutis circumjacentibus injuriosa Tyrannide devastatis; perdurabat inter haec magnanimus, ipse suarum adversitatum victor, detentus detentore suo fortior erat, ac jure potior, ita ut in illo captivo corpore fidelis cordis eius libertas capi non potuit, quinimo in eodem ipso pectore — — alligato, liber intus ac fidei memor animus mansit, mens quoque eius nostro desiderio aestuans. Statum, Jura, ac partes nostras, quas factis non poterat, voce ac votis promovebat. Quas quidem certe adversitates suas justo et honesto graviores, in quibus et passioni suae, et nostrae compassionis satis aspera monimenta versantur, pigeret referre, taederetque nisi ipsas ad veram eius laudem accedere videremus; Cumque eas pro nobis, et nostro sustulerat nomine, conducunt meritis suis — — — cipua facta haeredibus suis magno exemplo futura haud indigne olim meminisse juvabit. Nec minoris autem pretii erit quod sequitur, si quidem post menses plurimos absolutus tandem a praefati Domini Regis, nunc Imperatoris Romanorum vinculis, ad componendam pacem Patriae, restituendaque haereditaria jura nostra redivivam operam dedit, multos exemplo traxit, multos svasu, et consilio perduxit ad unionem mentium, et quietem Regni captandam, brevique temporis intert — — — — — — cum aliorum nostrorum fidelium cooperatione efficit, ut submotis differentiis, sedatisque Cunctis dissensionibus furibundi bellorum intestinorum strepitus, et faces armorum sopirentur. Quibus sane tunc actis rebus, et paci communi vigor accessit, et futurae tunc universalis obedientiae jam feliciter in nostris manibus consummatae fundamentum exstitit, et robur stabilitum. — Restat adhuc ad pacem ipsam turbandam assvetus Teucrorum insultus, in

qua re pariter saepe dicti Ladislai Palatini Succursus non defuit, nam inter alios defensionis Regni nostri actores idem partem suam non post Principia agens, saepenumero vexilliferas acies suas ad deturbandos eorundem Teucrorum impetus in auxilium gubernatoris Generalis, et aliorum idemtidem agentium mittere non destitit, inter quos plerumque multi ex suis familiaribus, ac caris amicis strenuissimi Perduelles fideliter et fortiter depugnantes Sangvine suo, et periculo Patriae salutem promoverunt, quid multa voluimus, et revolvimus circumquaque considerationem nostram, eundem nulli secundum, nulli imparem reperimus in omnium rerum exercitio quod ad Regnum, et Regni statum subleva — agere, quicunque unquam voluit, aut potuit, in quo videlicet vel solo vel praecipuo relucent, quibus humana integritas, et laudari solet, et gloriari. Magnus certe ad fidei debitum exequendum, clarus ad propositum, et exemplar fidelitatis conservandum, longanimus in diuersis, rectus in prosperis Patriae promotor, et pacis custos, quibus accedit magnus amor, magnumque desiderium eius ad reparandas res nostras novissime volente Domino feliciter actas. Dum enim inter haec praemissa tempora apud manus, et educationem antefati Domini Imperatoris invite retenti prohibebamur per eundem a possessione hujus Regni consequenda, quae nobis universali obedientia et oblata erat, et parata. Idem Ipse Ladislaus Palatinus inter alios nostrae reductionis consequendae avidos, magna diligentia magnum laborem, adorsus est, quo citius, feliciusque oblatae possessionis, et obedieutiae ipsius Regni nostri compotes efficeremur, non pepercit laboribus, non opportunitatem neglexit, non denique cooperari desiit, quousque id, quod ad nostrum Decus, et Honorem optabat, secutum est. Atque ut primum de manibus antefati Imperatoris in Libertatem nostram devenimus, primus ipse inter alios primos Majestati nostrae in sedem nostram Ducalem Wyennensem devota visitatione obviam venit, demum venerunt et alii de toto corpore Regni, nosque eorum Regem, et Dominum naturalem jam dudum antea recognitum nova voluntate confitentes fideli assistentia ad possessionem pacificam in Regimen hujus Regni conduxerunt, inter quae omnia, ipse Ladislaus Palatinus Magnae dilectionis, magnaeque affectionis ad Personam nostram indicia dedit, quibus veluti quodam — benefico condimento cuncta praemissa de ipsius virtuosis obsequiis tacta et dulcoravit (?) in parte nostra, et decoravit. Cum igitur aequum sit, et maxime rationi conveniat, Regali vero dignitati quam maxime expediat benemeritorum votis respondere, praemissas Litteras et omnia in eisdem contenta praememorato Ladislao Palatino, et suis Haeredibus, et Posteritatibus universis perpetuo valituras, ex certa nostra scientia, et animo deliberato, Praelatorum etiam Baronum et Regni nostri Procerum praematuro ad id accedente consilio innovantes duximus confirmandas, et confirmamus praesentis

scripti nostri Patrocinio mediante, salvo Jure alieno. In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes, concessimus Litteras nostras Privilegiales, pendentis et authentici sigilli nostri duplicis munimine roboratas. Datum per manus Reverendissimi in Xto. Patris Domini Dyonisii Sacro Sanctae Romanae Ecciae tituli Sancti Ciriaci in Thermis Presbyteri Cardinalis, Archi-Eppi Strigoniensis, Primatisque et praedictae Sedis applicae legati nati summi Cancelarii fidelis nostri dilecti. Anno Domini millesimo quadringentesimo qunquagesimo quinto.Sexto Calendas Juny. Regnorum autem nostrorum anno Hungariae &c. decimo scxto, Bohemiae vero secundo, Venerabilibus in Xto. Patribus Dominis praefato Dionysio Cardinali Strigoniensi, praefato Raphaele Colocensi, Mafeo Jadrensi, Laurentio Spalatensi, et Jacobo Ragusiensi Archi-Eppis, Jacobo Sirimiensi, Mathia Vesprimiensi, Petro Chanadiensi, Johanne Varadiensi, Andrea Quinque-Ecclesiensi, Matheo Transilvaniensi, Augustino Jauriensi, Ladislao Agriensi, Nicolao Nitriensi, Vincentio Vaciensi, Philippo Boznensi, Demetrio Thinniensi, Jacobo Traguriensi, Felice Scardonensi, Urbano Sibinicensi, Jeronimo Macharanensi, Thoma Pharensi, Andrea Segnensi Ecclesiarum Eppis, Ecclesias Dei feliciter Gubernantibus, nec non Magnificis viris praefato Ladislao de Gara dicti Regni nostri Hungariae Palatino, Nicolao de Uylak et Johanne de Rozgon Vojvodis nostris Transilvaniensibus, Comite Ladislao de Palocz Judice Curiae nostrae Ragiae, Illustri Wlrico Ciliae Zagoriae Comite, ac Regni nostri Sclavoniae Bano, praefato Nicolao de Wylak, et Johanne de Korogh Banis nostris Machoniensibus, Zevreniensi, ac Regnorum nostrorum Dalmatiae et Croatiae Banatuum, item Comitatuum Themesiensis, et Posoniensis Honoribus vacantibus, Johanne de Peren Thavarnicorum, Michaële Orzagh de Guth Janitorum, Simone de Palocz, et Paulo de Alsow Lyndua Agazonum, Ladislao Groff de Bozin Dapiferorum, et Simone Zwdar de Olnod Pincernarum nostrorum Regalium Magistris, aliisque quam pluribus Regni nostri Comitatus tenentibus et Honores.

II.

Bajoslovje i crkva.

1. Vile *)

Mnogo se je dosada već u raznih jezicih pisalo o slavenskom bajoslovju ili Mythologii, pa ipak neimamo još nijednog savršenog děla o tom predmetu. Uzrok je tomu s veće strane zanemarenje puka i njegovog duhovnog blaga, kao što su pučke pěsme, pripověsti, običaji, poslovice itd. Naš Mickievič kaže pravo, gděno veli: „Iz sakupljenih narodnih pripověstih (i pěsamah) slavenskih mogla bi se sastaviti tako veličanstvena mythologia, kao što ju Indiani imadu.

Priašnji pisci slavenskog bajoslovja crpili su svoja děla ponajviše iz knjigah. Stopram u novie vrěme počeli su něki spisatelji; kao Hanuš, Kastorsky, Kollár, a osobito Sreznjevski, upotrěbljavati u svojih bajoslovnih dělih narodne pěsme, običaji i pripověsti. Kod nas Jugoslavenah neuzè si dosad nitko truda, da ide sàm u narod, pa da iz njegovih živih ustah uči onaj način mišljenja i duhovnog uobraženja, kog naš puk kao sveto blago naših praděddovah postojano sačuva u prkos svemu fanatizmu někih duhovnih pastirah i pretěranih crkvenjakah. Pa ipak može se jedino time razsvětliti naše jugoslavensko bajoslovje, a po njem i narodna filosofia i domaća pověstnica.

Iz ono malo tiskom izdanih narodnih pěsamah, običajih i pripověstih može se svaki obsvědočiti, da i Jugoslaveni imadu veoma bogati duhovni život. Nu sve dosadanje sbirke u tom predmetu nisu ništa prama onomu, što još kod puka sakriveno leži.

Koliko su meni moje okolnosti dopustile, sabrao sam i ja kod našeg naroda koješta, što zasèca u nauku bajoslovnu. Za sada evo samo něšta o naših Vilah, koje su kod našeg naroda glavni dio duševnog njegovog světa.

---

*) Članak ovaj bio je stranom već god. 1846 tiskan u Danici hrv. slav. dalm. Nu buduć da je tamo razkomadan na šest dělah, stavljam ga ovdě čitava zajedno s mnogimi proměnami i dodatci.

Mal ne svi domaći i inostrani spisatelji, koji su dosad govorili o naših Vilah, uzporedjivali su ih s rimskimi Nymphami. Isti naš mnogozaslužni Vuk Karadžić tumači u svom rěčniku Vilu kao něku vrst Nymphe. Ako bi se već po sadanjem nevaljanom običaju slavenska bajoslovna bitja s mythologičkimi stvorovi inostranih narodah prispodobiti ili iz njih izvoditi imala, to bismo onda morali za svako naše bajoslovno bitje u mythologii sviuh narodah slična stvorenja potražiti te usporedit ih s njimi. Tako bi smo mogli jugoslavenske Vile, prispodobljajući njihovo duhovno svojstvo, prispodobiti ne samo s rimskom Nymphom, Nereidom i Sirenom, nego i s indianskom Bhavanom, s grčkom Muzom, Hekatom i Plejadom, s rimskim dobrim i zlim geniom, s germanskom Elfom i Sylfom, sa skandinavskom Volom ili Völom, Nornom i Valkürom, s persianskom Periom, s turskom Huriom, s ruskom Rusalkom, s českom bělom, lesnom i vodnom panom itd., jer svih ovih svojstvah združena su u jugoslavenskih Vilah.

Jugoslavenske Vile stanuju u tri preděla ili elementa: u *zraku*, na *zemlji* i u *vodi*, zašto imadu i troja pučka imena: *Vila oblakinja*, *Vila planinkinja* ili *podgorkinja* i *Vila vodena*, poznata takodjer pod imenom *povodkinja* i *morska diklica*. Gledeći na duhovna svojstva děle se Vile u dvoje, jer zastupaju dva temeljita načela, koja u bajoslovju po svem Slavenstvu vladaju, to jest: načelo dobra i zla. Tako su Vile *zračne* uvěk dobre, vodene uvěk zle; a *zemne* sada dobre sade zle. Svojstvo ovo uze narod od njihovog stana. S neba nada se uvěk dobru; s dola, što je iz pod zemlje, uvěk zlu; a od onoga, što je na zemlji sada dobru, sada zlu.

U obće svaka je Vila žena krasna, uvěk mlada, lica blěda, i obučena je u bělo. Ima dugu plavetnu kosu, koja joj niz čelo i ledja razpletena visi do zemlje. Da koja i jedan vlas izgubi, taki bi umrla. U kosi, kažu, da joj stoji i snaga i život. Tělo je njezino tanko kao jela, lagahno kao u ptice, jer ima (kadkad i zlatna) krila. Oči njezine sěvaju kao munja, glas njezin tako je mio i blagozvučan, da onoga za života srce boli od miline, koi je jedanput Vilu pěvati čuo, te od onoga časa nemože više slušati čověčjega glasa. Tko ju jedanput vidi, taj nenalazi više dražesti u zemaljskih lěpotah. Takov čověk čeznući za vilinom krasotom, gine u žalosti, dok za mala neumre. Samo rědki, krěpostni ljudi, koji ili po slučaju ili od samih Vilah pozvani dodju u vilinsko kolo, mogu bez pogibelji obćiti s Vilami. Takova čeljad, bila mužkog ili ženskog spola, nauči od Vilah svakojake nauke, i premda joj Vile samo jedan dio svojih znanostih priobćuju, postane ipak veoma mudra i věšta. Tko se s Vilami pobrati ili posestri móže svakoga u svačem nadvladati, jer mu je posestrima Vila uvěk u pomoći. Narod pripověda, da je někada Kraljević Marko bio osobiti ljubimac Vilah. Tako se pripověda u ogulinskoj regimenti, u plašćanskoj kumpanii, osobito u Jesenici i Janjagori (gdě se

Omer-paša rodi), kako je někoč Kraljević Marko gorom putujući, nabasao na něko město, gdě su gorske Vile kolo igrale. Kada ga ove zagledaše, pozvaše ga u kolo, da se natěcaju š njime u igranju, pa da ga nadvladaju i onda u svoje verige metnu. Ali Marko biaše čvrst na noguh, on poče s Vilami igrati, pa igraše dotle, dok ih sve nenadigra, i dok nisu sve do jedne od umora popadale na zemlju. Nadvladane tako Vile pokorile su mu se i sklopile š njime pobratimstvo; od one dobe, kaže narod, bile su mu sve Vile na službu i pomagale su ga u svakoj srěći i nesrěći. U Jednoj srbskoj pěsmi priča se, kako je istomu Marku devetdeset *posestrimah* Vilah na pomoć došlo proti banu Svilainu; a druga crnogorska pěsma pripověda, kako su mu na planini *Miroči* sve Vile posestrime bile, razmi jedne Vile Ravijoile, koju su ostale prisilile, da mu bude i ona posestrima. Vila se može pretvoriti u svašta, nu to malo kada biva; čestje može Vila iz jednoga elementa poprimiti svojstvo drugoga elementa. Svaka je vila mudra proročica, gatarica, i lěkarica, te može svakoga čověka nadvladati mudrostju i jakostju, a nadariti svakim blagom. Samo dvojica junakah bilo je na světu (pěva puk), koji su nadvladali Vilu jakostju, i to su bili, koko gore vidismo, Kraljević Marko pa ban Sekula, ujak Sibinjanin Janka.*) Vile su osim toga věšte svakojakim umětnostim. One kuju sablje, koje mogu preseći željezo i najtvrdji kamen; grade hitre brodove, u kakovih nikada ljudi brodili nisu; zidju gradove, kakovih svět vidio nije; daruju divne konje, kojim na zemlji para neima, te mogu podignuti větrove, buru, kišu i grâd, osobito kada idu za kim u potěru.

VILE ZRAČNE.

Vile zračne stanuju u *zvězdah* i *oblacih*. U Hrvatskoj oko varaždinskih toplicah drži puk zvězde Vlašiće**) za Vile i pripověda, da su one něgda, još prie nego se je začeo svět, hodale kao Vile po zemlji pěvajući i kolo igrajući, kao što sad rade hrvatske děvojke, koje *sedam* na broju pod imenom: „Vile ladarice“ okolo hode od Jurjeva do Ivanja. Odkad se je proměnio svět (valja s věrom krstjanskom), ostavile su ove Vile našu zemlju i nastanile su se u zvězdah. Kao takove igraju i sada još svaku noć svoje kolo po světlome zraku, pa to i onda kad ih ljudi od oblakah nevide.

Isto tako kao u zvězdah stanuju zračne vile i u oblacih, gdě imadu svoj grad od zlata, skrleta i bisera, kako to jedna hercegovačka pěsma svědoči koja veli:

*) Kako je Sekula ulovio Vilu vidi u Vukovih pěsmah I. stranu 183.; a kako je Marko nadvladao Ravijojlu Vilu, gledaj srbski Ljětopis 1850 I. stranu 33.

**) Vlašići (Plejades, Vergiliae, Siebengestirn) zovu se kod Senja »lastarice,« oko Varaždina »hlastarice,« po Kranjskoj »vlastovice,« po Zagorju »stražari i stražejnčići,« u Poljskoj »baby i Dždžovnice.«

Grad gradila běla vila
Ni na nebu ni na zemlji,
Neg na grani od oblakah.
Na gradu su troja vrata:
Jedna vrata od skerleta,
Druga vrata od bisera,
Tretja vrata suvog zlata —
Vila gleda u oblake
Gdě se munja s gromom igra.

Vile ove stanuju uvěk u zraku i sabiraju tamo oblake i munje, s kojimi se igraju, te gledaju od onuda na svět. Kad i kad dolete na zemlju, da proriču ljudem, pa da ih brane od zla, koje im prěti. Čuvaju višekrat ljude od istih zlih Vitah, i uče svakojake znanosti i umětnosti.

U jednoj hrvatskoj zagorskoj pěsmi savětuje zračna Vila i mlada nedělja něku Mariu, da neide u zelenu goricu sa svojim sinkom, jer su tamo židovi i neznani ljudi, koji će joj sinka oteti. Maria nehajaše za taj savět, podje u goru, pa izgubi sina.

Něka crnogorska pěsma napominje, kako je izletila iz neba *lahkokrila Vila* i počinula na Garačkoj planini, pa odovuda govorila svomu pobratimu Lazaroviću Rami, neka bude na oprezu, jer će na njeg udariti Arbanasi. On je poslušao Vilu, pa i potukao Arbanase. Isto tako pripověda srbska pěsma, kako je žednomu Kraljeviću Marku, putujućemu po gori, viknula iza zraka posestrima Vila:

„Hajde gorom u naprěda,
U gori je zeleno jezero,
Ondě ćeš se hladne vode napit,
Al se čuvaj zamutit jezero,
Na njcm spava brodarica Vila."

Čuje Marko al nehaje zato, pa on ide k zelenom jezeru, napoji sebe i svog šarca, te zamuti vodu. Na to se probudi brodarica Vila i zemetnu s Markom boj, u kome bi ga nadvladala bila, da mu se nije po drugiput prikazala *oblakinja Vila* u zraku. Na što sine po vedrom nebu, kao nebesa da se otvoriše; to je bio uzrok, da se brodarica Vila zagleda u oblake, a Marko dobi tako vrěme, pa po naputjenju oblakinje Vile prodre brodaricu svojim nožem.

U križevačkoj županii i po hrvatskom Zagorju pripověda narod, da na svaki stari petak*) Vila s neba doleti, da uči ženske kako trěba lěčiti i

*) Do mladoga měseea, koji resi i sačinjava s Danicom prastari ilirski grb, drže Jugoslaveni, osobito Hrvati, veoma mnogo. Po njem nazivaju sve dneve prie

ljudem hasniti. Ove žene moraju poći s razpletenimi vlasi u zeleni lug, ondě se dvě od njih zajedno s Vilom uzapnu na kojegodar staro drvo, te slušajući Vilu moraju predivo jesti, da si bolje zapamte, šta ih Vila uči; kad se nauče, postanu vilenice. Ove dvě ženske na drvu, kao i sve ostale slušateljice izpod drva, stoje u savezu kroz jednu nit od prediva, koju u ruci drže, pa dok Vila govori, moradu zajedno presti, ili kako puk veli, trgati predivo. (One izpod drva nejedu predivo). Koja od njih toga neradi, nečuje govoreću Vilu, te nenauči ništa. Koliko leži nauke u toj bajci! Kao da narod hoće kazati, kako bez *složne* radnje i bez truda nitko ništa nenauči ni nesteče, ako ga baš i viša vlast podupire. Kakovu nam predstavlja zajedno krasnu simboličku sliku ova bajka, koja bi zaslužila, da nam ju kojigod věšti slavenski umětnik bojami oživotvori.

VILE ZEMNE.

Vile zemne onake su kao i Vile zračne, samo na někih městih kažu, da imaju kozje noge ili konjska kopita, zašto si noge pokrivaju uvěk bělom dugačkom haljinom. Začetak njihov pripovědaju u Hercegovini na razni način. Jedni kažu, da Vile biahu děvojke ponosite, koje bi se svagda gizdave pokazale i zato ih je Bog prokleo, pretvorivši im noge u zvěrska kopita. Na to one od stida poběgnu u guste dubrave, pa se tu do dan današnji kriju, stideć se pokazati u kolu ostalih děvojakah. Nu Bog im ostavio mladost, pa sad tu živu radjajući si zastupiteljice. Drugi pako govore, da se Vile radjaju iz stanovite trave što po livadah cvate i što ima koren nalik na glavicu crvenoga luka. Ona trava u jutro rano za rosom ima na sebi někakove bale. Iz tih balah, kažu, radjajaju se Vile.*) Kako je gore rečeno, ima zemnih Vilah dobrih i zlih, nu ipak više dobrih nego zlih. Děle se u gorske i poljske.

Vile gorske, koje zelena gora rodi, lov love po planinah, zašto su i oružane strělami. Bave se pěvanjem, sviranjem, igranjem kola, gatanjem proricanjem i lěčenjem. Kad su dobre volje, puštaju se u razgovore s ljudmi i sa zvěradju, na kojoj višekrat jaše; kao n. p. na konjih i jelenih. Kadkad biju i medju sobom boj, na što cěla gora od krike i vike grmi i zemlja se trese. Često mame mlade junake, pastire i lovce u svoje kolo, gdě im děle srěću i nesrěću po svojoj volji, što i slěděća dalmatinska pěsma svědoči:

---

njega »starimi,« a poslie njega »mladimi,« kao na mladu nedělju, mladi poneděljak itd. Mladu nedělju običavaju takodjer izvanredno svetkovati, pa jao onomu duhovniku ili župniku, koji na takovu nedělju sv. sakramenat u crkvi izložio nebi! —

*) Gledaj Kolo sv. V. str. 59.

Junak mi konja jezdiaše,
Predragu srěću iskaše,
Vile mi njega vidješe,
Junaka mi staše dozivat:
„Ovamo svraćaj junače!
Tvoja se srěća rodila,
Sunčanom zrakom povila,
Měsecom sjajnim gojila,
I zvězdami sjajnim rosila.“

U hrvatskom Vinodolu i po Srbii kaže puk, da ima ljudih, koji se i ožene s *gorskimi* Vilami; nu obće je mněnje u narodu, da Vile mogu roditi dětcu, koju onda ženami podmeću. Ali ova dětca neimaju ništa od Vilah, nego to, što su pametnia od ljudske dětce. Zašto se duboko-umnomu čověku kaže, da su ga Vile rodile.

Kad su gorske Vile zle volje, onda su željne nevolje ljudske. Takova je bila ona Vila pri zidanju Skadra na Bojani, koja je uvěk noću rušila, što su ljudi obdan sagradili, dok nisu na njezinu rěč mladu nevěstu Gojka Mrljanovića u zid zazidali. U takvoj zloj volji i ljude muče, kao što hrvatska pěsma iz Zbelave pripověda:

Stani se gore
Ivan mlad!
Nemrem se stati
Gore ja,
Vile mi srce
Bodeju *)

Najvole se baviti gorske Vile pěvanjem, gatanjem i proricanjem. Kao što se zračne vile mogu držati za dobre genie, koji čověka uvěk od zla čuvaju i na dobro svratjaju; tako primaju gorske vile kadkad svojstva nadzemnih savětnikah, koji čověku uvěk unaprěd kažu, čekali ih dobra ili zla srěća.

Kao umne pěvačice bile su Vile poznate istim najstariim stanovnikom Ilirie i Traćie, koji stanovnici upoznali su š njimi i Grke. Starinske grčke bajke pripovědaju, da su se Vile pěvačice (Muse) rodile u planini Pierii u Peonii, gdě po svědočanstvu Cypriana Roberta i današnji Slaveni osobiti su prijatelji pěsamah i pěvanja.**) Sinovi ovih Vilah bili su Lin i

*) Gledaj »Pěsme Ivana Kukuljevića Sakcinskog« straga »Narodne pěsme puka hrvatskoga« list 247.

**) Ovi Slaveni, »rodjeni pěsnici,« oživljuju ovdašnju pustinju turobnimi pěsmami, U běloj haljini obučeni čuvaju svoja stada, koja njihov glas slěde. Litnus (?)

Orfeo,*) rodom iz Traćie, najstarii pěsnici u Europi. S ovimi Vilami natěcao se je u pěvanju, kao što nam Omir pripověda, traćki pěsnik Tamir (Thamyris), koi pozvavši Vile, da se s njim natěcaju, obeća im, ako ga nadpěvaju da će se svakoj kazni dobrovoljno podvrći. Vile su ga nadpěvale, uzele mu citaru i oslěpile ga. — Podobnih bajkah imamo i danas još u narodnih pěsamah. Tako pripověda srbska pěsma, kako je Kraljević Marko naputjivao vojvodu Miloša u planini Miroči, neka pěva, govoreći mu:

„Pobratime Miloš Obiliću!
U tebe je krasno grlo carsko,
Pěvaj brate, te me razgovaraj,
Da nedrěmam gorom putujući,
Zlotvor me je sanak obhrvao,
Mož' bog dati, te će dobro biti.“
Al besědi Miloš Obiliću:
Pobratime Kraljeviću Marko!
Vidim brate, da te j' san obhrvao,
I ja bi ti davno popěvao,
Al sam sinoć s Vilom pio vino
U slavnome městu Smedcrevu,
U vinu sam nadpěvao Vilu,
Nadpěvao Vilu Ravijojlu,
Lěpše mi je grlo neg u Vile:
Pa je meni zaprětila Vila,
Ako mene čuje da popěvam,
Hoće mene ustrěliti strělom
I u grlo i u srce živo.
Carsko će mi grlo preuzeti.“

Našto njemu Marko reče: „Pěvaj brate, ti se neboj Vile, dok je mene i mog vilovitog šarca.“ Miloš zapěva a Marko zaspi. Čuje Vila Miloša da pěva, poče mu ona odpěvati i opet se natěcati š njime u pěvanju.

„Vila leti po vrhu planine,
Miloš pěva, Vila mu odpěva,
Vidje Vila, živ je Bog ubio,
Da je hoće Miloš nadpěvati,
Uze strěle u rožana luka,

---

jedna vrst po njih samih rezane svirke, kojom svoje pěsme prate, podobna je sasvim onoj svirci, na kojoj su někda pastiri Teokrata svirali, kojim su i u svemu mnogo podobni. »Ciprian Robert« Les Slaves dela Turquie. Dio II. knj. IV. gl. 2.

*) Na rečenoj planini Pierii biaše Orfeu, kao osobitomu priatelju pěvačicah Vilah, postavljen spomenik sa kipom tog pěsnika. Arrian u životu Aleksandra knj. I. gl. 11

Zaletje se drumu na kamenje,
Zape luka i dve běle strěle,
Jedna zgodi u to grlo carsko,
Druga zgodi u srce junačko,
I ustrěli Miloša junaka. *)

Kao pěvačice napominju Vile i planinske diklice svi naši starinski pěsnici od XV., XVI. i XVII. věka. Marin Držić pěsnik dubrovnički iz početka 15. věka pisao je osobitu komediu o Vili Tireni. Pavao Vitezović razděli svoje dělce Sibila ili Lado hrvatski u proricanja sedam Vilah. Lucić, Gundulić, Nalješković itd. napominju na više městah Vile.

Kao sto u pěvanju, natěcaju se Vile s ljudmi i u drugih stvarih. U někoj pěsmi dolazi, kako se je někoč okladila Vila s jednom děvojkom, tko će sutradan prije uraniti? Mudra děvojka oprosi pticu lastavicu, da ju probudi, i tako urani ona prie nego Vila; nu Vila joj zato ipak ništa neučini. Dalmatinska pěsma iz Risna pripověda, kako se něki Petar hvalio, da mu je ljuba lěpša od iste gorske Vile, što kad Vila začu, pala je na Petrove dvore i dozivala ga, neka izvede ljubu, da vidi, koja je lěpša. Petar izvede ljubu i zaisto bila je ova lěpša od Vile, na što Vila mirno reče:

„Mala ti je hvala delio!
Ako ti je lěpša ljubovca
Od mene Vile od gore;
A nju je majka rodila,
U svilen povoj povila,
Majčinim mlěkom dojila.
Mene je *gora rodila*,
U zeleni listak povila;
Jutrenja rosa padala
Mene je Vilu dojila;
Od gore vetrić puhao,
Mene je Vilu šikao. —
To su mi bile dadije. **)

Kad se narod pita: u kom jeziku pěvaju vile? svaki ti odgovori, da se to nezna, jer im se rěči nikako razuměti nemogu, nu pěsme su im, vele, něšta slične podskočicam. Njihovo je pěvanje tako milo i lěpo, da bi ih čověk žedan i gladan po više danah slušati mogao. — Samo oni rědki ljudi koji su s Vilama u priateljstvu, razumiju kadkad što pěvaju. Medju ove spada i onaj koi je zapamtio slědeće vilinske pěsme što se u Vukovoj zbirci nalaze:

*) Vuka Karadžića Narodne pěsme u Beču 1845. II. list 215. Srbski Ljetopis god. 1850. č. I. list 33.

**) Dadije: žene, koje na děcu paze.

1.

Da zna ženska glava
Što j' odoljan trava
Svagda bi ga brala
U pas ušivala
Uza se ga nosila.

2.

Kad bi znala mužka glava
Što je nikom vode s' napit
Nigda nebi nikom pila

3.

Kad bi znala mužka glava
Što j' rukavom utrti se
Nigda s' nebi njim utrla.

Osim pěvačicah, ima i sviračicah vilah koje često po šumama na frulu ili u diple sviraju. Kadkad ih je viděti same pod starim kojim hrastom, a kadkad po dvě i po tri, pa se ljudem směju koji ih slušaju čudom se čudeći.

Još čestje nego pěvačice i sviračice, spominju se Vile proročice i glasonoše. Naše narodne pěsme pune su bajkah, kako se je Vila sad jednomn sad drugomu junaku prikazala i njemu proricala, što će se dogoditi; ili mu pako nosila glas, kakvo ga zlo gděgod čeka. U jednoj od najlěpših pěsamah naroda jugoslavenskog, pod imenom „*Smrt Kraljevića Marka*“ dolazi, kako je s Urvine planine posestrima Vila proricala Marku, da će umrěti, i to bolan „*od Boga starog krvnika.*“ te nastavlja dalje:

Pobratime Kraljeviću Marko!
Ako l' mi se věrovati nećeš,
Kada budeš visu na planinu,
Pogledat ćeš s desna na lijevo,
Opazit ćeš dvije tanke jele,
Svu su goru vrhom nadvisile,
Zelenijem listom začinile.
Medju njima bunar voda ima,
Ondje hoćeš Šarca okrenuti,
S konja sjaši za jelu ga sveži,
Nadnesi se nad bunar nad vodu,
Te ćeš svoje ogledati lice,
Pa ćeš vidjet, kada ćeš umrěti.*)

---

*) Vukove Nardue pěsme II. l. 439.

Kada Marko do bunara dodje, nadnese se nad bunar nad vodu, nad vodom je lice ogledao, vidje Marko, kada će umrěti. itd.

Pripověda još narod, da svaki bolji junak i krěpostan čověk svoju Vilu posestrimu ima. Kao takove dužne su Vile čověku u svakoj zgodi u pomoči bìti. Tomu imamo u narodnih pěsamah više priměrah. Tako je velikomu junaku Novaku, kad ga je pod starost něki Manujilo Grčić na mejdanu nadvladao, i starac u běgu Vilu na pomoć zvao, odmah iz gore doletila Vila na pomoć, govoreći mu:

Vrn se natrag Bogom pobratime!
Činit ću se lěpa děvojka,
Savit ću se Grku oko grla,
Ti pogubi sliepa junaka.

Vrlu je posestrimu Vilu imao junak Janko knez od Kolarah. Jedna narodna pěsma napominje o njoj slědeće: Kad bi Janko od Kolarah na dvoboju ubijen bio od Nukića turskog barjaktara, onda

Razžali se i gori i travi
Pa i Vili u pećini stijeni,
Svoga pobra pregorět nemore.

Pa ti Vila u žalosti odnese Jankovog sina Nikolicu Jankovića koji je onda istom godinu danah star bio, te ga donese u svoju pećinu, da ga tu odhrani. Kad je děte već do sablje doraslo, kupi mu Vila konja i oružje i oděl o divno, te mu je Vila ovako beseědila:

Moj Nikola radostna ti majka!
Znaš li sine čije si koleno?
Ti s' jedinak Janka od Kolarah
Dok je Janko u životu bio,
Nad njeg većeg nebiše junaka,
A ja sam mu *bogom posestrimá.* —
Jesil sine za bojak odrasto?
Jel' mišica zapregla od snage?
Igral' srdce od osvete svete?
Směš turčinu na mejdan izići
Eto doli na rosnu poljanu
Gdi je mezhan tvoga babe dragog
Gdi no sam te boju privěžbala? —

Kada Niko odgovori da je jak dosta za osvetiti otca, onda mu Vila dade lěpi nauk kako da ubije Nukića, i Niko ode na vilinskom konju i sa vilinskim oruzjem, te ubije zaisto Nukića na mejdanu.

Druga pěsma pěva (kako gore napomenuh) o Kraljeviću Marku, kako su ga podpomagale devedeset vile posestrime, kad je išo proti Svilajinu banu:

Kad se Marku šaro raztgrao
Devet kopljah u visinu skače
A dvanaesti malo za naprěda,
Iz zubih mu zelen plamen ide.
Sletiše se *Vile posestrime*
Něšta malo devedeset Vilah,
Oko njega strahotu spraviše,
Iz nosdrva studen větar piri,
Iz očiuh grad i kiša najde,
Iz kopit mu munje sijevaše,
Iz ušiuh gromovi pucaše,
A iz grivah bumbul ptica pěva,
A na sapu mudra vidra igra,
A u sedlu sědi junak Marko.

Hrvati u primorju pěvaju, kako je děvojka molila zvězdu Danicu, neka joj dade svoju světlost, da naresi svoju mladost; a kad je to njezina posestrima Vila čula, doletěla je k njojzi, pogladila joj glavu, naresila ju zlatnim perom, a běli vrat biserom. — Po Bosni oko Sarajeva pěvaju, kako se je něka děvojka skrbila za svog dragog da nepokisne, na što joj Vila s gore reče:

Muč, neboj se mlada momo u dvoru,
Razpela sam zelen čador u polju
Pod čadorom tvoje drago zaspalo.

Nu neimadu samo ljudi svoje posestrime Vile, nego ista zvěradi koju su Vile u gori osobito obljubile. Tako pěvaju Crnogorci, Slavonc, i Srblji, kako je něki jelen po Zagórju pasao travu i jadikovao, na što ga upita Vila, što tuži i jadikuje; a jelen joj kao svojoj sestri odgovori, da tuži za svojom košuticom, koju je izgubio. Druge pěsme navadjaju ptice, osobito orlove itd. u razgovoru s Vilami. —

Često se napominju gorske vile kao vidarice (lěkarice), kao na priměr u crnogorskoj pěsmi, u kojoj se kaže, kako je k oslèpljenomu dětetu doletěla od planine vila, te umivši mu oči vodom i zamolivši Boga, povratila mu vid. Često daruju Vile svoje pobratime vilinskimi darovi; tako je darovala Vila Kraljevića Marka sabljom i osobitom jakostju, govoreći mu:

Davor Marko, moj sivi sokole!
Evo tebi pozlatjena ćorda,
I evo ti jakost na mejdanu,
Da pobiješ tko za sablju nije.

Istog Marka nadarilo je sedam Vilah, sedam posestrimah sědećih na putu, svakojakimi darovi, što je potrěbovao u carevoj vojsci. Kaže se, da je Marko istoga Šarca dobio od Vilah.

Osim vilinskih pobratimah može se svatko daru nadati od Vilah, ako im šta dobra učini, ili ako ih gdè slučajno sastane, dobru im rèč reče i lěpo ih pozdravi. Tom prilikom može se s Vilom i posestriti, ako ju zovne sestrom. Od tog časa ide mu sve na ruku i srěća ga slědom slědi. Zato je običaj, kada tko kaže da je vidio Vilu, pa da joj nista nije rekao, s porugom odgovoriti mu: „Tražila te je srěća a ti ju lud nisi umio naći.“ Slovenci u Kranjskoj pripověđaju, da imade ljudih koji su vidili Vilu na razkrstju u šumi, gdě je ležala i spavala, pa ih je srěćne učinila, buduć su nad njom načinili sěnku od zelenih granah da uklone sunčane zrake, koje su joj udarale u prekrasno lice. *) Děvojke u hrvatskom primorju i po vojničkoj granici običavaju na kamenju i na pećinah ostavljati Vilam svakojake poljske plodove, cvětje, svilne sveze i. t. d. Pa kad pometnu svoje darove, zbore na tiho: „Uzmi vilo, što je tebi milo. **)

Vile gorske stanuju na visokih planinah i gorah, te imaju svoje dvorove u spiljah, jamah i pećinah. Najpoznatie vilinske gore, o kojih narod pěva i govori, jesu u Crnojgori: Koma, Vrmoš, Žurim posrěd Hukavicah i Kčev. U Dalmacii: Dobrota i Lovčen. U Srbii: Miroč i Avala. U Slavonii: Fruška gora. U Hrvatskoj: Velebič, samaborske, krapinske i viničke gore. U Krajnskoj Triglav itd. Još se pěva o někoj *Urvini* planini na móru, nu za ovu neznam, gdě leži.

O vilinskih stanovih govore ovo narodne pripověsti. U Dalmacii, vèle ljudi, imade izpod Pestingrada više Dobrote jedna crvenkasta pećina, u kojoj stanuju dobre Vile, koje samo blagoslov i srěću ljudem děle. Vrh te pećine ima jedno uvěk zeleno drvo (naranča), koje se može viditi iz móra, i to su tamo usadile Vile. Iz te pećine izvire bistri vír, kamo pastiri těraju svoja stada, napajajući ih s onom osobito zdravom vodom. Ma u spilju nesmě nitko da poviri, ako ga same Vile nezovnu. — Blizu iste Dobrote, prema Kotoru, stoji druga spilja, od naroda nazvana *„črna jama“*. Tu stoje zlobne Vile; tko u tu spilju jedan krat dodje, nikad se iz nje nepovrati. Unutra je, vele, jedna bašća, nakitjena svakojakim cvětjem i biljem, te je tako lěpa i krasna kao raj. Ima ondě i jedna kućica, sagradjena od kristala; pód posut joj je biserom i ljubicami, a u kući stoji stol uvěk pokrit najboljimi jestbinami u posudah od suhoga zlata. Nu kad čověk ulěze u tu spilju, odmah se pretvori sve u goli kamen. I sjajno zlato, po kojem sunčane zrake spilju razsvětljavahu, obrati se takodjer u tvrdu hrid. Takov čověk mora onda sve dalje i dalje tumarati

*) Vidi: Vraza »Glasi iz Dubrave Žeravinske.«

**) Istí običaj vlada i kod Malorusah, koji věšaju na posvećene dubove: ručnike, motke, konce itd. kao darove za »Rusalke.

po spilji, dok od tuge i nevolje u tmini nepogine. Tu spilju, kažu ljudi, vidio je prě mnogo stolětjah něki mudar i krěpostan čověk iz Dobrote, koji pomoćju božjom iz te spilje izadje; nu od mladjih nije nitko dosta dobar i mudar, da može bez opasnosti u nutra. *)

U Budvi na brdu *Spas* imade jedno vilinsko gumno, gdě su Budljani prije několiko godinah običavali svetkovati spasovo. — Svi, koji su se sastajali tamo, bili su obučeni u svetačne haljine a momci i devojke narešeni věnci od različitog cvětja. Kako bi Budljani na brdo izišli, odmah bi se mladež na gumnu uhvatila u kolo, pa bi svi zajedno zapěvali:

„Dobro jutro běle Vile,
I nama ga dajte!" —

Poslie bi pěvali i druge pěsme, medju ostalim i ovu:

„Viša je gora od gore,
Najviša Lovčen planina;
U njoj je trnje i grablje,
U njoj su sněgi i mrazi
U svako doba godišta;
Vilinski u njoj stanovi,
Svedj Vile tance izvode.**)

U Crnojgori u nahii Rěčkoj nalazi se izpod razvalinah grada Oboda něka čarobna spilja, od koje Crnogorci pripovědaju, da u njoj děd njihov Crnojević Ivan spava. Njega straže gorske Vile, koje će ga probuditi iza sna kada vrěme dodje da sjedini opet sa Crnomgorom ravni kotor i sinje more. ***)

U provincialnoj Hrvatskoj ima u samoborskih gorah spilja *Plačanik*, u kojoj su takodjer něgda stanovale Vile. Pripověda narod, kako je nedavna onuda putovao něki lěpi setjanin, kojega srětnuvši Vile na putu, odvedoše silom u spilju. Kad on tamo, vidi kako cěla spilja sěva od sjajne světlosti i tako je krasno urešena, da čověk ništa lěpšega pomisliti nemože. Kad seljanin ulěze u spilju, reknu mu Vile, neka jednu izmedju njih izabere za svoju ljubu. On im odgovori, da je oženjen, nu to mu nije pomoglo, on marade jednu izabrati i zakleti se, da će ju svakih osam danah posětiti barem jedan put. Probavivši dva dana, poběgne seljanin slědeće noći, kad su Vile po lěpoj měsečini otišle napolje da plěve žito. Na putu dodje jedva do starog samostana, sada crkve

*) Vidi: Magazin Dalmatinski god. 1844. str. 28. i H. Stieglietza: Reise in Dalmatien list 221.

**) Vidi: Vukove narodne pěsme I. str. 188.

***) Crnagora von Paić und Scherb. Agram 1846 str. 31. —

sv. Lenharda, kad ga stigne velik vihar kog su bile podigle Vile; nu on dodje ipak srětno kući, i od ono doba čuvao se je vazda rečene spilje, premda ga je uvěk mamilo něšto onamo.

Podobna spilja od sige (Tropfsteinhöhle) stoji nedaleko od Voće u varazdinskom gornjem polju. Ovu spilju zove narod *Križnakova jama* (od seljanina Križnaka, koj polag nje stanuje), u staro doba biaše joj ime *Vindia.* U toj spilji, pripověda puk, stanovahu něgda dobre Vile. Tu su one šile za žene haljine, plěvile su u susědtvu po polju žito, hranile ljudem marvu itd. U toj spilji našli su prije nekoliko godinah i rimskih novacah; imenito znade se, da su bili novci od Marka Aurelia. Narod veli, da je něki pastěr tražeć svoje izgubljeno krmče, došao bio u tu spilju, i našao mnogo drugih svakojakih novacah, nu bojeć se Vilah, da nije više sobom ponio, osim toliko, čim je dlan ruke pokriti mogao. *)

Kod Krapine ima takodjer iza Strahinske gore, izpod starinskoga židovskoga grada, spilja koju puk *Vilinskom jamom* zove. Tu su něgda stanovale Vile. K ovim Vilam uteče se po narodnoj bajci něka Vulina, tobože sestra Čeha i Leha, kad su ju ova dva brata stala proganjati zato, što ih je bila izdala rimskomu poglavaru i ljubovniku svomu, a nepriatelju bratje i naroda. Iz te jame odkupila su ih poslě bratja od Vilah jednim krasnim volom s pozlaćenimi rogovi, medju kojimi sědjaše dětešce držeć u ruci pozlaćenu jabuku. Sestru su pako bratja zazidala pod vrata Krapinskoga grada. **)

Oko varaždinskih Toplicah pripověda narod, da ove Vile u bližnjih pećinah osobito na gori Ljublju stoje. Kad se vratjaju iz polja u svoju spilju, onda se pretvore uvěk u zmije, te plaze u nutra kroz malu rupu, jer drugih vratah njihove spilje neimadu. Ali čim u nutra dodju, pretvore se opet u lěpe děvojke, ili kako tamo narod veli: gospače (gospodične), i šetju se po svojih prekrasno narešenih dvoranah. Samo kadkad načine veća vrata u tih spiljah, pa primaju krěpostne ljude i nauče ih svašta. Prije někog vrěmena primili su tako jednog seljanina iz Ljubeščice, kog su naučile lěčiti, podavši mu *knjigu vilinsku.* U ovoj knjizi zapisani su bili lěci proti svim zemaljskim boljam. Taj seljak, kog su mi i ime kazivali, biaše još pod svoju starost na široko i daleko u varaždinskoj i križevačkoj županii poznat i na glasu. Vile su mu zabranile bile da se nesmě oženiti; ali on poludi pod starost, pa se oženi, i od onoga dana nije znao više lečiti, a za osam danah umre naglom smrtju ubijen od Vilah. ***)

---

*) Ove dvě pripověsti priobći mi naš revni domoljub g. kapelan Žužel.

**) Ovu bajku čuo sam od g. dra. Ljudevita Gaja.

***) Osim gore navedenih spiljah, dobi od Vilah ime i ona znamenita spilja, koja se nalazi ne daleko od Trsta medju Lipicom i Kornjalom, u Istrii poznata

Vile poljske slične su posve Vilam gorskim, samo što po polju i ravnicah stanuju. U Hrvatskoj, osobito oko Varaždina i po granici, pripověda narod, da su u staro vrěme Vile poljske rado po pašah i livadah hodale, na stanovitih městih, kao na gumnu i po razkrstju svoja igrališta i vijališća držale, ili su pako gděgod sědile te zlatne svoje vlase češljale. Isto tako vidit ih je bilo po měsečini pokraj grobovah ubitih ljudih, gdě su s buktečimi lučmi igrale kolo.

U obće bile su poljske Vile dobre i blagotvorne. Starci, koji su mi o njih pripovědali kazaše mi: „Věruj te gospodine! stara je reč, da su onda još zlatna vrěmena bila. Čedni su bili onda ljudi; polja su radjala samom pšenicom i drugom hranom bez ljudskog trnda i znoja; srdce je sviuh onda jedno bile, volja jedna, jedan zakon, jedan običaj. *Vile* su onda ljudem, jer biahu dobri, pomagale polja žeti, travu kositi, strni pleviti, marvu hraniti, kuće graditi, štibru plaćati; pa su svuda brale čemer (tugu). Nu odkad su se ljudi iznevěrili svojiu starim krěpostim; od kad su pastiri zabacili svirale, tambure i pěsme, te na město njih poprimili bič u ruke i stali pa paši pucketati, huškati i kleti; odkad još k tomu počeše puške pucati i narodi se proganjati; od onda je prestalo Vilah na hrvatskom polju i one odoše nekamo u stranu zemlju. Samo gděkoji čovek, koji je Vilam osobito omilio, vidi ih kadkada, kako po polju kolo igraju ili na pustoj klisuri i goloj stěni *) samotno sěde te plaču ili u žalostnih pesmah nariču.

U někih krajinah jugoslavenskih sastaju se ipak i sad jošte poljske vile i drže svoja igrališća i vijališća. U Prekokupskoj hrvatskoj pripovedaju da igraju kolo u pol kola, kao tobože da predstavljaju u igri mladi měsec.

Takovo město gdě vile kolo igraju može se lahko saznati (pripovedaju u Slavonii) jer gdě su one jednom igrale, onud posvuda rastu gljive. Na takovo město, nedaj bog! da čovečja noga stupi, vile bi mu odmah

---

posvuda pod imenom »Vilenica«. (Gledaj o njoj: Neuestes Conversations-Lexicon. Wien 1836. Supplement-Band pod rěčju »Vileniza«. — Schmidl. Das Königreich Illirien. Stutgard 1840. str. 13. — Die Illyrischen Provinzen und ihre Einwohner Wien 1812 str. 18.) U Bistričkoj gori kod Lipe ima takodjer něka spilja, koja se zove »Vučja jama.« Tu stanuju takodjer Vile, kao u mnogih drugih spiljah.

*) Klisure, hridi i stěne bile su u stara poganska vrěmena slavenskim bogovom osobito mila města. Tako dolazi u Kralodvorskom rukopisu u pěsmi »Čestmir i Vladislav« slědeće.

Nynie sedni ty na ručie koňe
Prolětni lesy jeleniem skokom
Tamo u dubravu
Tam s cesty skala bohom zmilena.

štogod zla počinile. Jedna pěsma napominje kako je nekoć Sibinjanin Janko (Hunjadi Janko) niz Savu na vilinskom igrališću htěo svoj šator razapeti, na što mu se jedna vila ovako zagrozi:

Čû li mene od Sibinja Janko
Ti 'nepenji bijela čadora
Na mojemu divnu igralištu
I na mojem divnu pěvalištu
Jere ću ti sve postrijeljat
Vrane konje i dobre junake.

Ove vile poljske kao i šumske jako su zaljubive. Tako pripověda narod po Slavonii, kako je nekoć išao jedan govedar jutrom rano s govedom na polje. Kad on prodje mimo několiko hrastja, obazri se i ugleda jednu lěpu žensku sa sviralom u ruci. Ona mu se nasmije i pozivlje ga k sebi. Govedar nemara zato pa ide svojim putem, al eto ti vile za njim, pomogne mu těrati goveda i kudgod on, tamo i ona. Na pokon odprati ga i kući. Tako je bilo prošlo više nedeljah i vila ostà sve už njega, š njim je radila, snjime jela, š njime i noćila. Kad nebi města imala na njegovom krevetu (jer su to kućani kadkad tako načinili) tako je ona svu noć njemu vrh glave stajala i njega gledala i ćuvala. Svakojako tražili su da ju od njenog ljubimca odvrate, nu nikako nemogaše, dok ju napokon pomoćju svećenika neprotěraju. *)

VILE VODNE.

Vile vodne děli naš narod takodjer u dvoje. Prvo u onakve, koje su na pól ribe i na pól děvojke; te uvěk u vodi osobito u móru stojé; i ove zove narod: *morske děvice* ili *diklice*, oko Varaždina *morske puce*. Drugo u onakve, koje u rěkah, jezerih, bunarih i studencih stanuju, nu rado iz njih izlaze, i sasvim bělim, krasnim děvicam priliče. Ove se zovu: *Povodkinje vile.* **)

Vile su vodne mal da ne uvěk zlobne. One mame těpe mladiće na vodu, ne da ih daruju, nego da ih k sebi u ponor povuku, odkuda se nitko više nevratja. Po jasnoj měsečini izilaze iz vode, na što se odmah sva voda uzbuni i napěni, a Vile skaču onda i igraju se i plesaju po brěgovih. Više putah, kada kakvog čověka opaze na drugom brěgu rěke, narastu na toliko, da mogu od jednog brěga do drugoga doseći i prěkoračiti jednim korakom najveću 'vodu. Višekrat kupaju svoje čedo, ili bace štogod u vodu i tim ju otruju. Tko poslě takovu vodu pije, mora umrěti. To potvrdjuje jedna hrvatska pěsma iz Zbelave:

*) Uz više pričicah od Vilah, dobio sam i ovu od mladog revnog domoljuba Ognjana Brlića.

**) Vodne Vile poznate su i ostalim Slavenom. Česi i Slovaci zovu ih »vodene i morske panny. Poljaci: »Košcik voduy,« a Rusi: »Vodjane.«

Tekla mi divojka k hladnomu studejnku,
Nagnula glavicu k hladnomu studejnku.

Na to joj nětko reče:

Nepij mi divojka te hladne vodice,
Totu su ti Vile vodu ostvarile, (otrovale)
Ki vodicu pije v crnoj zemli gnije.

A po Bosni pěvaju o nekoj „prelji na bunaru“ koja ožednuvši htěde se ponapiti hladne vode iz bunara, našto joj nešta, valjda posestrima vila. progovori:

Nepij zlato od ovud vodice,
Ovd' je Vila čedo okupala.
Da je mužko nebi ni žalila,
Već je žensko ne bilo joj živo.

Obće se pripověda, da od one vode gdě Vile stanuju, čověk piti nesmě jer ju uvek Vile straže, a osobito se razsrde, ako im tko vodu zamuti. Tako pripověda jedna već gore napomenuta pěsma, kako je Kraljević Marko někoć ožednio, pa tražio vode u gori, na što mu zračna vila iz oblakah progovori: „Hajde naprěd, u gori je zeleno jezero, ondi ćeš se napit vode“, pa dodaje zajedno:

„Al se čuvaj zamutit jezero,
Na njem spava *bradarica Vila*,
Ostrvac *) joj po jezeru plovi,
Zlo junaku. koi je probudi,
I koi joj zamuti jezerce,
Jer uzima težku brodarinu;
Od junaka obe oči črne,
A od konja sve četiri noge.“
Čuje Marko, al nehajc zato,
Jošte malo jezdi u naprěda,
Na jezeru brodarica Vila,
San zaspala u jelahu **) gustu,
Tabane joj vodica umiva
A liščice hladkom je nadkriva.

Marko se nije uzbojao ove povodkinje i zajedno brodarice Vile, nit je gledao na to, što mu o njezinoj zlobi posestrima zračna Vila kazá. On otide k jezeru, potčra svog Šarca i napoji u vodi sebe i njega. Kad podobro vodu zamuti, odjezdi Marko, a Vila se probudi. Kad zagleda vila uzmućenu vodu, ulovi četiri *naprsnice zmije* i sedmaka jelena, zau-

*) Ostve der Dreizack der Fischer.
**) Jelah znači valjda grmlje ili granje od Jelah (Tannengebüsch).

zda ga zmijom, načini od dvě zmije remenje za uzdu, a četvrtu zmiju uze město šibe, sedne na jelena, pa hajde za Markom u potěru. Za mala stigne Marka i zametne s njime boj. Hrvahu se lětni dan do podne, i već je stao Marko klečati pred Vilom a Vila počela se je smějati njegovu junačtvu, kad se eto najedankrat pokaže posestrima oblakinja Vila, te s njezinom pomoćju ubije vodenu Vilu.

Po više stranah pripověda narod od inih junakah koji su pošli mutiti vilinske vode, pa kako ih je povodkinja vila odmah iz gnjeva ustrělila, nu planinkinja posestrima vila kadkad opet izlěčila. U Slavonii se pripověda o nekom čověku kog su vile ljuto iztukle zato što je neko bare s koli prešao, pa su ga vile bile potvorile da im je u vodi sa svojimi koli dvě sto dětce pogazio.

Kad vodne Vile neimadu prava uzroka da učine komu štogod zla, onda traže da ljude medju sobom zavade, pa se vesele, kad gledaju gdě se ljudi medju sobom ubijaju. U Crnojgori pěva se, kako su dva turska brata Mujo i Alija jednom lovili lov i na *mutnom jezeru* uhvatili utvu (mitologičku pticu) s pozlaćenimi krili, na što su obadva zaspali. Zatim nastavlja pěsma:

To gledale tri bijele Vile,
Najstaria Vila besědila:
„Čudna onde dva dobra junaka!
Koja bi ih vila zavadila,
Dati ću joj stotinu dukatah.“

Na to je odmah poletěla najmladja Vila, pala Muji više glave i ronila tople suze, dok Muji progori lice, na što se on probudi. Kad ugleda krasnu děvojku kraj sebe, dozivlje svoga brata, neka ustane, da idu kući. Brat skoči na noge, nu u taj čas mu se privídi, kao da kod brata stoje dvě děvojke, i on reče bratu svomu: „A ne Mujo! hrdja te ubila, tebe dvě, a mene nijedna.“ Na to se posvadiše medju sobom bratja. Mujo povuće handžar i ubije brata svoga, a Vilu namišljenu děvojku baci na vranca konja brata svoga, pa podje s njom kući. Kad su bili na putu, srětne ih crna vrana bez desna krila, te ju Mujo upita: „Kako těbi ptico! bez desnoga krila?“ a ptica mu odgovori: „Meni baš tako kao bratu, koj brata neima.“ Sad stane žaliti Mujo, što je ubio brata. Ali mu Vila hitro reče: „Bila sam negda lěkarica, pa ću ti izlěčiti brata.“ Mujo se povrati s njome veseo k svomu bratu, nu kad on tamo ogleda se, a Vile neima, bratac mu pako baš dušu izpusti. Od velihe žalosti probode se i Mujo istim handžarom, kojim je brata ubio. Evo jasna dokaza, koliko zlobe pripisuje narod takovim Vilam koje stanuju u vodah, kao što i ova stanovaše u jezeru, gdě su bratja lovila lov.

Oko Varaždinskih Toplicah pripověda puk, kako se po večerih takve Vile u vodi kupaju, ili pako pred vodom pěvaju. Višekrat kad se razljute, uzmute svu vodu i podignu silne větrove s ljutom burom, koja isto drvlje u gorah ruši. Ako bi pako tko u onaj čas kad pěvaju, u čamcu ili na brodu po istoj vodi se vozio, pa se njim približio, za njega već neima spasenja, jer ga utope bez milosrdja zajedno sa čamcom (čunom).

Něšto sličnoga pripovědaju o istih Vilah u Dalmacii. Sve tri po tri, kažu Dalmatinci, vidit ih je kadkad na morskom brěgu kako kolo igraju i strahovite kletve izriču. One mogu podignuti buru, vihar, grâd i kišu. Kad bi se na pučini morskoj skršila koja ladja, često ih je viditi, kako djiplju od jednoga vala do drugoga i kako na površju morskom nogama gaze pěnastu vodu. *)

Kod Stubice u Hrvatskoj ima jedan vir, izpod kojega stoji něko bělo kamenito korito, zato se i vir *koritnjak* zove. Ovamo dolaze Vile svaku večer da se kupaju, zašto od ondašnjih žiteljah u to doba onamo nitko po vodu išao nebi. Blizu ovoga vrěla ima i drugi vir nazvan Melinec, gdě voda izvire, po lětu studena, a po zimi topla. Ovamo dolaze Vile samo svoje noge prati pa kolo igrati.

Da dopunim opisanje čudnovatih ovih staroslavenskih bitjah, metjem ovdě i ono, što jedna česka pripověst o vodnih pannah (Vilah) kaže. Vodne Vile (kaže se u toj pripověsti) bile su visoke žene, blěda lica i veoma lěpe. Odevěne su bile zelenom prozračnom haljinom, a od glave do pete pokrivaše ih běla koprena, posuta biserom. Ove Vile mogle su se zaljubiti u čověka i š njim dětcu radjati. Dvor njihov stajao je pod vodom medju samim cvětjem, a sagradjen je bio od čistoga zlata. Njegov pòd bio je zlatni i srebreni pěsak gděgdě pokrit zelenimi sagovi, prepletenimi ružami i biserom" — Slovačka něka pripověst dodaje jošt, da su se iste Vile mogle pretvorit u svašta, kao u patke, ptice itd. **), u što i naš narod věruje.

Osim ovih vodnih Vilah pripověda se kod nas, kao i po svem Slavenstvu, o vodnih muževih (povodnici, vodari), nu o njih, jer ovamo nespadaju, na drugom ću meštu prozboriti.

Někoji domaći spisatelji drže i Rodjenice, koje se po Kranjskoj, Štajerskoj i Koruškoj zovu Rojenice, takodjer za Vile; nu one se medju gore opisane Vile staviti nemogu, kao niti *Věštice*, *Bahornice*, *Dračice*. *Sudice*, *Smrt* i. t. d. — J. K. S.

*) »Hormayer« Archiv für Geographie Historie und Staatskunde Jahrgang VII. a 1815. str. 3—4 Slavische (Dalmatinische) Gesänge.

**) Vidi: Narodni Bachorky a Povesti od Boženy Němcove. Svezak II. i Stanka Rimavskoga »Slovenskje Povesti.« —

2. Ilirski zavod i crkva sv. Jerolima u Rimu.

Tko je i malo promišljao o prošastih dogadjajih Jugoslavenah, znat će, koliko je škodila od najstariih sve do najnovih vrěmenah jugoslavenskomu narodu politika rimska sa duhom rimskim.

Pretresimo dobu od hrvatskih velikih županah Sěbeslava i Branimira, sve do poslědnjega vrěmena kraljevah Zvonimira, Stěpanaa II. i Petra Gvozdanskoga. Smatrajmo dogadjaje Srbaljah od dobe vel. župana Mihalja i od Nemanje I., sve do Dušana; pa od ovoga do despote Brankovića. Zavirimo u stariju historiu bugarsku. Pogledajmo i u Bosnu za vrème Kulina bana, sve do poslědnjega kralja Stěpana Tomaševića. Vidit ćemo, kako uvèk spletke i težnje Okcidenta podkapahu narodne težnje Jugoslavenah.

Više putih obuzima gorka tuga srce pisaoca jugoslavenske pověstnice, kad mu trěba da oko svrne na Rim i da pretresuje ona děla, koja svoj početak imadoše u Rimu a konac u jugoslavenskih zemaljah. Kod razmatranja ovih dělah pokazuju se uvěk turobne slike.

Tim veću radost mora da poćuti našinac, kad mu baš od onuda světla koja zraka sine, od kuda ga uvěk tmina pritiskivaše. Tako se je bez dvojbe mnogi od naših domoljubah obveselio, kad je slušao o Ilirskom zavodu i crkvi sv. Jerolima u Rimu, i kad je proučio lěpu i koristnu svrhu toga zavoda, na koji sada malo tko od našeg narodo i misli.

U malenom od početka zdanju, koje se s vrěmenom u veliku kuću proměni, živiahu odaljeni od svoje domovine mnogi velikodušni muževi našege naroda, baveć se tu knjiženstvom, službom božjom, a najviše dvorenjem putujućih i bolujućih svojih zemljakah.

Mnogi od tih mužěvah umru tu u zabiti bez svake uspomene, inim se slave još i sada imena poradi njihovog duševnog dělovanja i drugih velikih zaslugah; a někojim rese grobove lěpi spomenici, koje im ostavi ponajviše priateljska ruka. Usrěd ovih grobovah počiva i gděkoji putnik od našega naroda, kog vruća želja za znanostmi u Rim potěra, a nemila smrt uvěk još prerano ugrabi.

Medju onimi muževi, koji su tu neko vrěme ili duže živili, biaše osim mnogih drugih, naš domaći pisatelj prve kritičke historie kraljevinah Dalmacie, Hrvatske i Slavonie, Ivan *Lucić* (Lucius) Trogirčanin, a prie i poslě njega naši umni spisatelji: Juraj *Baraković*, Antun *Bogdanović* (Diodati), Petar *Božidarić*, Juraj *Jurjević* (Georgicaeo), Stěpan *Gradić*, Pavao *Gučetić* (Gozze), Aleksander *Kamulović* (Comuleus), Rafael *Levaković*, Tomko *Marnavić*, Josip *Pastričić* (Pastritio) i mnogi drugi. Imena

su ova tako znamenita za naš narod, da već poradi njih rečeni zavod, u kom življahu, i crkvu gdě jim kosti počivaju, kao kakovu rědku svetinju smatrati moramo.

O postanku i naprědovanju pomenutoga zavoda i crkve pripověda se slědeće:

Za vrěme pape Nikole V. dodjoše oko god. 1450 něki jugoslavenski pustinjaci reda sv. Jerolima u Rim, da u tom za njih svetom gradu někoje vrěme proživе. Kad su viděli da u velikom ovom pristaništu sviuh narodah světa njihov narod nigdě vlastitog stana ni konaka nema, odluče da će se sami pobrinuti za takav stan, da kasnii putnici jugoslavenski nebudu morali tumarati po veličanstvenom tom městu kao ovce bez tora i obora. Na skorom saznadu da něka kapela sv. Marine u *ulici* Ripetto pusta stoji, pa ondě biaše dosta prostora za novu crkvu i za jednu kuću. Zamole dakle rečenog papu, da im pokloni tu kapelu, da uzmogu ondě od milostinjah sagraditi crkvu i stan za siromašne putnike svoga naroda.

Nikola V. usliši njihovu molbu, pokloni narodu ilirskomu rečenu kapelu, i do mala podigne se tu troškom blagodušnih darovateljah crkva, zajedno sa zavodom za siromašne putnike i bolestnike naroda ilirskoga. Crkvu i zavod staviše sagraditelji pod obranu sv. Jerolima, ili s toga što su oni pustinjaci bili reda sv. Jerolima, ili s toga što su katolički Iliri tog svetca, kao svoga zemljaka, držali od něgda za velikog svog pokrovitelja.

Da je crkva sv. Jerolima zaista već godine 1479 gotova bila, svědoči nam jedan napis na grobu Pavle Bošnjakinje, koja poslědnju bosansku kraljicu Katarinu u Rim pratiaše, i koja bi poslě svoje smrti u ovoj ilirskoj crkvi pokopana. (Gledaj isti napis na koncu ovoga članka).

S početka biaše i crkva, i pokraj nje ležeća kuća veoma malena, jer bez dvojbe nebiaše dosta novca, da se veća sagradi. Nu s vrěmenom, kad je u Rim sve to više ilirskih putnikah dolazilo, i kad narod spozna kako je koristan takav zavod, koji siromašnim ljudem dolazećim iz daleka puta hranu i konak zabadava davaše, onda se umnoži na skorom raznimi darovi sve više i više priašnja glavnica. Medju prvimi darovatelji stoji něki svećenik Valentin iz Dalmacie, koji u svojoj oporuci za povećanje rečene glavnice 500 zlatnih dukatah ostavi. Njegov priměr slědjahu i drugi.

Nu najveći dobročinitelj crkve i zavoda biaše papa Siksto V. *). Videć da crkva sv. Jerolima niti svojom veličinom niti svojom izvanjskom slikom vrěmenu neodgovara, odvaži se o svom ju trošku povećati i polěp-

*) Někoji naši spisatelji drže ovoga papu za Jugoslavena, rodom iz Kruševca u Boci Kotorskoj. Kakovim pravom, to ostavljam drugim da razvidě.

šati. U tu svrhu naloži slavnomu u ono doba graditelju Martinu Lunghiu stariemu, rodom iz Lombardie, da po svojoj domisli sagradi od temelja novu crkvu. *) Svojom poznatom revnostju i věštinom lati se Lunghi toga posla, i oko god. 1588 biaše krasno njegovo dělo onako svršeno, kako još i danas stoji. Kad je bila crkva iz nova gotova, dade ju Siksto takodjer iz nutra ukrasiti lěpimi slikariami od vrlih one dobe umětnikah, medju kojimi biahu: Antun Viviano, Andria od Ankone, Parido Nogara, Avancino Nuči, Paskvale Kati (Cati) i Benigno Vangjelini, ovaj poslědnji izradi takodjer vrlo umětno slike slavjanskih apostolah Čirila i Metoda. **)

Osim toga utemelji isti papa Siksto glavnicu, iz koje se je imao u navedenom zavodu izdržavati jedan arcipresbiter, šest redovnikah i četvero světovnjakah naroda ilirskoga, te postavi za prvog arcipresbitera Aleksandra Kamulovića (Comuleo) splitčanina, koji je poznat ne samo kao ilirski spisatelj, nego i kao poslanik pape Klimenta VIII. na ruski dvor i u druge inostrane države.

Nu premda po Sikstu V. crkva velikim ukusom ponovljena i ukrašena biaše, ostà už nju još uvěk malena kućica na jedan kat visoka, koja potrěbam zavoda i sve više rastućoj množini putnikah zadovoljiti nije mogla. Budući pako da za gradjenje novacah nebiaše, odluči ravnateljstvo istoga zavoda obratiti se opet na narod ilirski i zamoliti ga, da mu novimi darovi u pomoć priteče. U tu svrhu poslà pismo narodu hrvatskomu i napóse biskupu zagrebačkomu, kao starim svojim podupirateljom, od kojih se i novoj pomoći za sigurno nadaše. Nu na državnom saboru hrvatskom od godine 1609, kad je bilo pozivno ovo pismo čitano, nadje se něki, koji je i sám u Rimu bio, te dokaže sakupljenim stališem i redovom, kako je suvišno takov zavod pomagati, koj od někog vrěmena prvobitnoj svojoj svrhi ni malo ne odgovara. Medju ostalim navede, da se od duže vrěmena město ilirskih sinovah, osim gděkojeg Dalmatina, sami inostranci na konak i u službu istog zavoda primaju; da se narodni jezik kod službe božje zanemaruje; osobito pako, da se na putujuće Hrvate ni obzir neuzima i. t. d. Ova javno postavljena tužba, prisili Hrvate, te su iz svoga sabora pisali u Rim i zahtěvali, neka im se pošalje kratka istinita pověstnica rečenoga zavoda i svrhe njegovog utemeljenja, da se po tom osvědočiti budu mogli, imade li hrvatski narod kakove koristi od onuda i jeda li je vrědno podpomagati taj zavod. Ujedno se priměti u tom pismu, da su Hrvati pripravni pomoćju priskočiti, ako se samo mogu kakovoj koristi iz toga zavoda za svoj narod nadati.

---

*) Baglione. Le vite di pittori, scultori et architetti. Roma 1648. pag. 68. — Nibby Itinerario Istruttivo di Roma. Roma 1824. T. I. p. 307.

**) Titi nuovo studio di Pittura, scoltura ed architettura nelle chiese di Roma. Roma 1721. p. 421.

Za nekoliko měsecih stigne iz Rima odgovor, zajedno sa priloženimi svědočbami o tom: od koga, kada i kako se utemelji ilirski zavod sv. Jerolima u Rimu i kojega se naroda ljudi unj primaju. Radi velike važnosti ovih pisamah priobčujem je ovdě u izvorniku.

Pismo Šimuna Gjorgjića? (Georgius) arcipresbitera ilirskoga zavoda sv. Jerolima u Rimu, pisano stališem i redovom kraljevine Hrvatske i Slavonie

Illmi. et Excel[mi.] Dni Magnates Regnorum Croatiae & Slavoniae!

Alias Illustrissimo Domino Episcopo Zagrabiensi significaui, nos constituisse in hoc Nationis hospitali, eleuatius a terra Domicilium fabricare, ut necessitati peregrinorum nostrae gentis pleniori offitio satisfieri possemus: cui operi inchoando et perficiendo opem suam et Ill[mar.] D. N. W. ac Excells[marum.] implorabamus, ut ad hoc et deuotionis in Deum, et amoris in communem patriam, et nominis sui aeternum monumentum singuli aliquid elœmosinae impertirent.

Et quoniam accepimus quendam in Comitiis exsurexisse, qui paucis ante annis se Romae fuisse aiebat, et sequentia perperam dixisse, uidelicet: Quod vestrates non excipiuntur in hoc Hospitio, Quod Veneti ratione Dalmatarum in eo Juris Patronatum habeant, et quod Civis quidam Possoniensis illud fundauerit, multaque alia a veritate distantia. Quibus Celsitu[nes.] W. responderunt, se cupere de fundatione huiusmodi informari; ac ubi intellexerint illud Crouatis profuturum, suam opem pro fabrica non denegaturos. Quapropter Celsitud[es.] V. V. nouerint, Nicolaum V. piae mem. Pontificem cuidam Hieronymo Heremite et socijs concessisse quandam Capellam Sanctae Marinae nuncupatam pro edificanda Ecclesia et Hospitale S. Hieronymi, ad excipiendos pauperes Peregrinos Illiricos ad Vrbem confluentes; quod processu temporis quondam D. Valentinus Dalmata sacrae Rotae auditor ex testamento reliquit exstruendum, legatis ad hoc quadringentis aureis.

Postmodum Sixtus V. aeternae recordationis ueteri solo aequata Ecclesiam magnificentius adificauit, et in ea unum srchypresbiratum, sex Canonicatus, et quatuor beneficia simplicia pro totidem personis Illyricae Gentis Juris Patronatus D. D. Pronepotum suorum instituit, et dotauit.

In praefato autem Hospitali nemo Patronatum uendicat, sed Congregatio Nationalis Ecclesiasticorum & Laicorum mixta, illnd regit ac gubernat: in eoque Peregrinos ex Dalmatia, Crouatia, Istria & Bosna, trium dierum ordinario uictus et quietis, sepe etiam longioris temporis hospitio amantissime excipit. Quae ut credantur, praefato Illustrissimo Episcopo publicum Instrumentum transmisi, ut Celsitudines Vestras certas reddat, horteturque ut hunc optimo instituto adiutrices manus porrigere dignentur, accepturi a Deo Maximo centuplum in praesenti saeculo et in futuro

aeternae uitae praemia. Diu felicissime valeant Celsitudines Vestrae, Gentis nostrae Decora. Romae VII Non Augti. 1609.

Illustrissimarum & Excellentissimarum Celsitudinum Vestrarum.

Addt. Seruus
Simeon Georgius Archiptbr. Sti.
Hieronymi Illyricorum.

Straga: Illustrissis. & Excellis. DD. DD. Magntibus. Regnorum Crouatiae & Slavoniae, Dnis. & Patronis Obseruis. *)

II.

Izjavljenje Svědokah tko, kako i kada? utemelji ilirski zavod sv. Jerolima u Rimu, i kojega se naroda ljudi primaju u taj zavod?

In nomine Domini Amen!

Per hoc pns. publicum expositionis testium instrumentum, cunctis ubique pateat euidenter, notumque sit, quod anno a nate. eiusdem dni. nri, Jesu Xpi. millesimo sexcentesimo nono, Indictione septima, die uero uigesima secunda, mense Augusti pontus smi, in Xpo. patris et dni. nr. dni. Pauli diuina prouida. papae quinti, anno eius quinto. Testis pro unli. hosple. et Socte. S. Hieronimi hiliricorum de Urbe contra quoscunque. Examinatus fuit Romae in offo mei eiusdem notii. publici infi. per me eundem notarium summarie et ad perpetuam rei memoriam Illmus. et R. D. Petrus filius d. Nicolai Riccij Arbensis Presbiter et canonicus in Urbe, aetatis suae annorum triginta quinque in circa, testis summarie ut sa. examinatus, qui medio eius Juramento, tacto pectore morem dixit et deposuit ut infra. ult. Io testimonio so, che l' hosple. et la chiesa vecchia di S. Gironimo de Schiauoni di Roma fu donata da PP. Nicco. quinto ad alcuni Peregrini di Posonia per allogiare li poueri peregrini della Natione Illirica, et questo io lo so, perche ho uisto la copia della bolla che fece do. Pontifice della da. Concessione, et so che do. hosple non e de Jure Patronoto d' alcuno, ma libero della natione Illirica, et e gouernato dall' homini di da. natione, cosi preti, come laici, et questo lo so, perche sono anche io della natione, et da uenti anni in qua, che io pratico in do. hosple., ho sempre uisto gouernare e fare quanto e stato di bisogno per seruitio del do. hosple., da di. homini della natione Illirica, et non ho mai uisto, ne inteso dire che ci sia ius patronato di alcuna persona, come ho detto di sa., e so, che nel do. hosple. s' allogiano tutti li peregrini et si gouernano e curano tutti l' infermi di da. natione, e particularmente s' allogiano li peregrini di Croatia, come di Zagrabia, et altri loci della Croatia, et particularmente questo anno santo

*) Ex Actis Capituli Zagr. antiquis Fasc. 88. Nr. 12. Pečat biaše s vana pritisnut.

prosso. passato, ui sono stati allogiati in do. hosple. molti e infiniti peregrini della detta Croatia, et questo io lo so, perche l' ho uisto et gli ho aggiuti a fare la charità in dargli a mangiare et altri bisogni. In causa scientiae dixit pta. serie ea quae deposuit de loco et tempore ut sa. de contestibus, de se teste, et alijs hominibus do. hospli. inseruientibus et uicinis ac alijs de natione Illirica pta. Scient. —

Eisdem anno, Indne., die, mense, et pontu, quibus supra. Testis pro eodem contra quoscunque Exit. Romae in offo. mei priusdicti notarij publici infri., per me eundem notarium publicum summarie et ad perpetuam rei memoriam ut sa. Illss. et R. d. Simon fil. q, Georgij Saraceni als. Bradich, Jadrensis, Presbiter et Canonicus in Urbe, aetatis suae annorum triginta quinque in circa, testis summarie ut sa. examinatus, qui medio iuramento tacto pectore dixit et deposuit ut infra, ult. (videlicet). Io so che l' hosple. e chiesa vechia de S. Gironimo della natione de Schiaonia, di Roma, fu donata da Papa Nico. quinto a certi heremiti, al' allogiare li poueri peregrini di da. natione Illirica, et questo io lo so, perche ho uisto il breue che fece do. Pontifice a fauore di da. natione, e so, che do. hosple. non e de Jure patronato di alcuno, ma libero della natione Illirica, et e gouernato da huomini di da. natione, tanto preti, quanto laici, et questo io lo so, perche sono piu de uenti anni che io pratico in do. loco, et non ho mai uisto, ne inteso dire, che do. hosple. ha de Jure patronato d' alcuno, ma sempre ho uisto, come ho do. di sa., esser retto et gouernate dalli di. huomini della natione Illirica, et ho sempre uisto dal do. tempo in qua, allogiare in do. hosple li poueri peregrini, et anco gouernare et curare li poueri infermi della detta natione Illirica et Crouatia, et in particolare de Zagrabia et altri lochi della Schiauonia, che cosi particolarmente non mi ricordo, et questo io lo so, perche mi sono trouato pnte., et ho uisto più et più uolte accetare di. peregrini allogiàrli et cibarli, et anco gouernare et curare l' infermi in detto hosple. dal do. tempo in qua. In Causa scientiae dit. pta. serie pro ea quae supra deposuit de loco et tpre. ut sa. de contestibus, de se teste, et aliis de natione ac uicinis pta. scienx.

Eisdem anno, Indne., die, mense, et pontu., quibus supra. Testis pro eodem contra quoscunque, Exit. Romae in offo. mei eiusdem notij. publici infi., per me eundem notum. summarie, et ad perpetuam rei memoriam Ills. et R. D. Georgius filius d. Mathei literati Pharens. Presbiter et canonicus in Urbe, aetatis suae annorum quadraginta in ca., testis summarie ut sa. examinatus, qui medio iuramento tacto pectore, mores dixit et deposuit ut iñfra, uidelicet: Io testimonio so, che l' hosple. e chiesa uecchia di S. Gironimo della natione Illirica de Roma, fu donata da pp Nico. quinto a certi heremiti di da. Natione, per allo-

giare li poueri peregrini di da. Natione Illirica, et questo io lo so, perche ho uisto la bolla o breue della da. concessione fatta da do. Pontifice a fauore di da. Natione, et so, che do. hosple. non e de Jure patronatus di alcuna persona, ma e libero della natione Illirica, et e gouernato et retto dal huomini tanto Sacerdoti et Ecclici., quanto seculari de da. natione unitamente; et questo io lo so, perche sono circa uenti anni che io pratico in do. loco come huomo della natione, et non ho mai uisto ne inteso dire, che do. hospidale sia de Jure patronatus d' alcuno, ma libero di da. Natione Illirica, et ho sempre uisto dal do. tempo in qua, in do. hosple. alloggiare et receuere tutti poueri peregrini, et anco gouernare et curare tutti poueri infermi di da. natione Illirica, cio e Schiauonia, Crouatia, Zagabria, et glubliana, bosna, seruia, et altri lochi che abraccia da. lingua Illirica, et questo io lo so, perche mi sono trouato pnte. più et più uolte dal do. tempo in qua, et ho uisto allogiare di peregrini et curare d' infermi come ho detto di sa., in causa scientiae — dixit pta. serie pro ea quae sa. deposuit, et de loco et tpre. ut sa., de contestibus, de se teste, et alijs de da. natione et uicinis pta. scien.

Eisdem anno, Indne. die, mense et pontu. quibus sa. Testis pro eodem cont. (contra) quoscunque Exit. Romae in offo. mei eiusdem notij. publici infri. per me eundem notum. summarie et ad perpetuam rei memoriam. Ills. et Rd. Hier. q. Joannis Allegreti Spalatensis Presbiter et archidiaconus dae. Ciuitatis Spalatensis ad pns. Romae degens, aetatis suae annorum quadraginta trium in circa, testis summarie ut sa. examinatus, qui medio Juramento tacto pectoro morem dixit et deposuit ut infra, ult. (uidelicet). Io so, che la chiesa vecchia et hosple di S. Gironimo de' Schiauoni di Roma con il sito doue sono fabricate le case, furno donate da *pp* Nico. quinto a certi heremiti della natione Illirica, ad effetto di alloggiare li poueri peregrini et infermi di da. natione Illirica, e questo io lo so, perche ho uisto lo breue, ouero bolla, di do. Pontifice a fauore di da. natione, et so anco, che do. hospidale non é de Jure patronato d' alcuna persona, ma é libero di da. natione Illirica, et e gouernato et recto dall' huomini tanto preti quanto laici di da. natione Illirica, che per il tempo si ritrouono in Roma, et questo io lo so, perche sono uenti doi anni che io io pratico in do. hosple., come huomo della natione, e non ho mai uisto, ne inteso dire, che do: hosple. hà de Jure patronato d' alcuno, ma libero di da. natione Illirica, et ho sempre uisto dal do. tempo in qua, che in do. hosple. si sono alloggiati et receuuti tutti poueri peregrini et anco gouernati et curati tutti poueri infermi di da. natione Illirica, cio è Schiauonia, Crouatia, Zagabria, et glubliana, bosna, Seruia, et altri lochi che parlano della lingua Illirica, et questo io lo so, perche ho uisto et mi sono trouato pnte. più e più uolte dal do. tempo in qua, et ho uisto allogiare di. peregrini, et curare

di. infermi come ho detto di sopra; in causa scientiae dixit pta. serie p. ea quae supra deposuit, de loco et tempore ut sa. de Contestibus, de se teste, et alijs de da. natione et uicinis di. hosplis. pta. scien. Super quibus omnibus et singulis ut sa praemissis, petitum fuit a me eodem notario publico infro. ut de ptis. omnibus et singulis, unum uel plura, publicum seu publica Instrumentum et Instrumenta conficerem, prout opus fuerit, et requisitus fuero. Actum Romae in Regoe. Campi Martii in uia Cursus et in offo. mei eiusdem notarii pubci. infri. pntibus. ibidem audient. et Intelligent. his ult. D. Camillo Guidarello forosempronicns. dioec. (?) et D. Io Angello Baldo Romano Lectore (?) testibus ad premissa omnia et singula uocatis habitis splr. atque rogatis.

Et quia ego Petrus Martinus Trucela (?) Rom. publicus Dei *Gratia* Aplica. authe. Cap. Cu. Notus., de predictis oibus. rogatus fui, ideo presens publicum depositionis testium instrumentum subscripsi et publicaui requisitus.

Nos eques Julius Glorierius, Octauius Dial (?) et Marius de Rubeis Incliti Populi Romani Conseruatores, omnibus pntes. has nras. lras. uisuris, attestamur suptum. d. Petrum Martinum Trucellam (?) fuisse et esse notarium publicum legalem et authenticum suisque scripturis publicis in iudo. et extra semper indubbia. adtributum fuisse, et de pnti. adhiberi fid. in quorum testimonium (etc.)

Dat. hac Die 26 augusti 1609. *)

Tranquillus scolocius pster.

Straga na pismu. (sa žutom tintom.) 1609. T. Nr. 61. Informatio Testificat. Super eo: quis, qualiter, quando fundauerit hospitale Sancti Hieronymi pro gente Illyrica, in ipsa vrbe Romana. Item quis postea fundat. auxerit, quod Nicco quinto Pontifice fundatum, a xisto quinto Pontifice auctum est. In quod nostrae Sclauo. natis. maxime Zagrab. Romae visitantes admittuntur et hospitio excipiuntur.

Prem da u zapisnicih državnih saboroh onog vrěmena nigdě tomu traga nema, što su Hrvati uslěd ovih pisamah zaključili bili: to se dvojiti ipak nemože, da su barem pojedince svoj rimski zavod s darovi pripomogli; budući da je poslě gorerečena kuća zaisto iz jednoga kata na tri povišena, i na toliko povećana, da sada sa svojimi lici u tri sokaka gleda.

Osim Siksta V. i različitih darovateljah naroda ilirskog, biaše veliki dobročinitelj napomenutog zavoda papa Urban VIII. On je, (valjda po napùtjenju dvojice učenih Ilirah Petra Beneše i Stěpana Gradića koje u vatikanu

---

*) Ex actis Antiquis Capituli Zagrab. Fasc. 88 Nr. 12. Pečat: okrugli štit. odozgor kruna, odozdol okruglo polje na kom stoji napisano SpAR, na okolo pečati Conseruatores Camer — — — —

kao svoje ljubimce držaše, obratio osobitu svoju pozornost na crkvu ilirsku sv. Jerolima i dao ju na svoje troškove još većma ukrasiti. Umni slikar onog vrěmena Josip od Pulje, nazvan takodjer „del Bastaro“, uresi po nalogu rečenog pape crkvu sv. Jerolima sa više lěpih slikah, medju kojima predstavlja jedna istog svetca u veličini živog čověka. *) Nadalje dade Urban VIII. sagraditi kapelu sv. Kaje Dalmatina, te uresili sa slikami krstionicu posvećenu sv. Konstantinu caru, nadari napokon crkvu i zavod sa ilirskimi knjigami, koje u to vrěme Rafael Levaković sa Metodiom Terleckim u Rimu popravljaše, a propaganda rimska na svoj trošak izdavaše. Za tolika dobročinstva postaviše rečenomu papi zahvalni Iliri pomoćju kardinala Aleksandra Cesarina god: 1630 u svojoj crkvi lěpi spomenik, kojega napis na koncu ovoga članka stoji.

Iz gore navedenih rimskih pisamah saznadosmo medju ostalim, kako su se u rečenom Jerolimskom zavodu primali kao putnici pod imenom Ilirah ne samo Hrvati, Srbi, Bošnjaci, Dalmatini, Slavonci i. t. d. nego i Slovenci iz Krajnske, osobito iz grada Ljubljane. Poradi ovih Slovenacah, od kojih valjda sve veći broj u Rim putovaše, porodi se god: 1651 u Rimu pitanje, jedali se oni zaista medju Ilire brojiti imadu ili ne? Budući da pako u Rimu ovo pitanje potanko rěšiti nisu znali, pisalo je ravnateljstvo zavoda ilirskog dne 30. studena iste godine u Ljubljanu, moleći sáme Krajnce, neka mu oni jave, smatraju li svoju zemlju za ilirsku, ili ne? U Krajnskoj vladaše u ono doba kod gospode duh němački i ovi odgovoriše 15. Veljače god. 1652 ni neupitavši narod za to, da se zemlja Krajnska *neima smatrati za ilirsku*, nego za němačku. Valja da se je proti ovomu odgovoru već onda nětko ili u Rimu ili u samoj Krajnskoj podigao, jer godine 1654 ponovi se u Rimu isto ovo pitanje, koje se poslě dugog i žestokog prepiranja, po drúgi put, u smislu prvog Ljubljanskog odgovora rěši. Ovo isto rěšenje bude na zahtěvanje něke kranjske gospode u Ljubljanu poslano i zemaljskomu poglavarstvu priobćeno. Radi njegove znamenitosti postavljam simo i ovo pismo u izvornom tekstu, kako se u Valvazoru tiskano nalazi.

Illustrissimi et Nobilissimi Domini!

Disputata fuit causa in sacra Romana Rota, vertens inter nostram congregationem Hospitalis S. Hyeronimi Illyricorum, et nonullos istius Inclijti Ducatus Carnioliae asserentes ipsum Ducatum esse comprehensum inter Regiones Illyrici, seu Sclauoniae, et non inclusum intra Germaniae Provincias, et propterea omnes ex eodem Ducatu oriundos esse capaces Hospitalitatis et Canonicatuum in dicta Ecclesia pro natione Dalmatica seu

*) Baglione p. 351. Titi kako gore. T de Boni Biografia degli Artisti. Venezia 1840, p. 829.

Illyrica institutorum. Nihilominus ab eadem Sacra Rota die vaneris 15. maii currentis fuit decisum *contra* eosdem ad fauorem praedictae congregationis informante utraque parte.

Inter alia pro affirmativa sententia adducebant Carniolenses primo: quod plures Geographi et Historici non solum connumerent Carnioliam, verum et Carinthiam et Styriam inter Regiones Illyrici et Slavoniae *(sic!)* Secundo: quia Carniolenses communiter omnes loquuntur Illyrica lingua in concionibus, in scholis et aliis negotiis; et Tertio: quia plures Carniolenses fuerunt multis abhinc annis recepti in dicta congregatione ac in ejus Hospitali.

Congregatio autem nostra pro *negativa* Sententia allegabat plures rationes. Et primo: quia Hospitale et Ecclesia praedicti S. Hyeronimi fuerunt erecta specialiter pro particulari proprie vero et stricte sumpto Illyrico: a quo prorsus per omnes fere Geographos seclusae sunt praefatae Provinciae Styria Carinthia et Carniolia. Secundo: quia praefatae tres Provinciae una cum Austria, comprehenduntur sub nomine Pannoniae Superioris, ut affirmant Abraham Ortelius in Thesauro Geographico, et Carolus Stephanus in Dictionario Historico, verbo Pannonia; Petrus Bertius in comentariis rerum Germanicarum lib. 1. fol. 137 et alii Scriptores etc. Tertio: quia Sacra Caesarea Maiestas Ferdinandus secundus, in litteris ad praefatas tres Provincias expeditis die ultima Aprilis 1627 et prima Augusti 1638 declaravit eas esse in Austria inferiori. Quarto: quia plures Classici Geographi comprehendunt praedictas tres Provincias inter Regiones Germaniae, ut praecise tenent: Philippus Cluverius suae Introductionis lib. 3. cap. 8. Io Bleu Atlas novus tom. 2. de hodierna Germania. Io Antonius Maginus Metellus in speculo Orbis; Ortelius in Tabula Germaniae; Elseverius de Republica et statu Imperii fol. 13. David in descriptione statuum Imperii fol. 916. Quinto: quia Episcopus Labacensis est descriptus in circulis et matriculis Imperii Germanici, ac inter Episcopos Germaniae est connumeratus ut omnes concedunt. Quem honorem nullatenus habet Episcopus Tergestinus, quamvis pareat eidem Imperio. Sexto: quia Ducatus Carnioliae habet pro suo Alumno locum in Collegio Germanico a Gregorio XIII. pro natione Germanica Romae erecto, in quo nullum locum habet civitas Tergestina in Italia situata, licet subjaceat Germanico Imperio. Septimo: quia viceversa idem Ducatus nullum habet locum in Collegio Illyrico in Civitate *Lauretana* a Sanctissimo Gregorio XIII. *pro natione et Provinciis Illyricis* instituto, sicut nec in aliis collegiis *Bononîae* et *Viennae* pro natione *pariter Illyrica* fundatis: nec minus habuit locum in Hospitali et Congregatione S. Hieronymi praedicti spatio 180 annorum. Ex usu igitur et tam diuturna observantia interpretativa post eorundem Hospitalis et Ecclesiae fundationem subsecuta, a qua literae Apostolicae et privilegia interpre-

tationem recipiunt, clare constat Corniolenses non esse admittendos; licet de moderno tempore minister, nonnullos et Italos et Germanos sibi adhaerentes intruserit in ipsa Congregatione et Hospitali, cuius evidens error nullum jus dat male receptis, nec potest praejudicare universae Panoniae et nationi Illyricae. Nam intrusi cum forma fundationis debent se fundare in Privilegio, et non in aliqua asserta possessione malae fidei vel in aliqua praescriptione quatenus adesset.

Carniolenses jam habent tamquam Germani locum in Collegio Germanico, nec debent excludi ab Hospitali Germanico, in quo praesens recipiuntur Styri & Carinthi; et praesumitur in eo fuisse receptos etiam Carniolenses, antequam de anno 1625 Minister eos inceperit admittere in Hospitali Illyrico per errorem. Nam dictarum trium Provinciarum est communis ratio et conditio ita, ut comprehensa una intra Regiones Germaniae comprehendantur aliae duae.

Si autem concederetur quod Ducatus Carnioliae sit hodie Provincia Illyrica, quia antiquitus continebatur in Illyrico longissime sumpto, nomine ipsius Illyrici in genere venirent nedum comprehensae praefatae tres Provinciae, verum et Ducatus Bavariae (?) Austriae, Comitatus Salisburgensis (?) Hungaria, Transylvania, Moldavia, Valachia, Thracia, Thessalia, Macedonia, Achaja (?) Creta (?) Epirus etc. Quia omnes istae Regiones ab ortu Danubii usque Constantinopolim, numerabantur in eodem Illyrico. Si praeterea praetenderetur usus Illyrici *idiomatis*, sine dubio essent Illyrici ipsi Styri, Carinthi, Carnioli, Bohemi, Poloni, Lithuani, Lusatii, Pomerani, Ruteni, Moschovitae, Bulgari, Macedones, Istri, Fori Julienses, et aliae plurimae gentes, quae per Europam et Asiam ad incognita usque loca utuntur lingua Illyrica.

Animadvertendum est tandem, quod peregrini Carniolenses triduo recipiuntur Romae in Hospitali communi SS. Trinitatis, ac Infirmi in Hospitali S. Spiritus, et S. Joannis Lateranensis.

Existimavimus itaque officii nostri esse DD. VV. Illustrissimas et Nobilissimas de eventu huius Causae certiores facere; ne videremur absque justa causa institisse pro declaratione obtenta, nempe Carniolenses esse incapaces praemissorum, ut ex adductis agnoscere poterunt DD. Vestrae Illustrissimae et nobilissimae. Quibus omnia fausta auspicamur et quo possumus maiori obsequio manus deosculamur.

Datum Romae 23. Maji anno 1654.

DD. VV. Illustrissimarum et Nobilissimarum.

Servitores addictissimi
Deputati Officiales Congregationis
S. Hieronymi
Franciscus Marchius Praeses.
Jo. Carolus Herenda Custos.
Marcus Numancus Syndicus.

*

Straga. Illustrissimis et Nobilissimis viris DD. Praesidi et Deputatis Inclijti Ducatus Carnioliae &c. &c. *)

Kad se sravna ovo pismo sa priašnjimi, lasno se mogu opaziti něka protuslovja u načelih koja su u njih izrečena. Osobito udara u oči, što su sastavitelji toga novijega pisma znamenovanje imena ilirskog na toliko stisnuli, da se nisu ustezali na jednom městu isto ime na *jedinu* samo Dalmaciu protegnuti, kad kažu, kako gore vidismo, da je rimska crkva sv. Jerolima sa svojim zavodom sagradjena jedino „pro natione *Dalmatica* seu Illyrica“ koj izraz sasvim izopačuje smisao utemeljiteljah i podupirateljah istog zavoda.

Vidi se nadalje iz toga izraza te iz žestine kojom krajnske *Ilire od* sebe odbijahu, da su od někoga vrěmena zaista jedini Dalmatini sa ovim obće ilirskim zavodom něku vrst monopola těrati bili počeli, pa da onaj glas koj se je god. 1609 podigo na hrvatskom saboru, nije bio puka izmišljotina.

Je li se je ravnateljstvo zavoda kasnie točnie držalo mislih i volje prvih njegvih utemeljiteljah? Na ovo pitanje nemogu odgovoriti, jer mi fale potrebiti podatci (data). Nu po svoj prilici zadržan je u Rimu i nadalje, osim rědkih iznimakah **) novi i krivični sistem kod primanja na konak i děljenja službah. Ovo se osobito za novie vrěme kazati može, jer je dobro poznato, kako ovo od 50 i několiko godinah, barem od Hrvatah i Slavonacah nijednog na konaku ni u službi naměštenog tamo nije bilo. Hoće li pri tom i nadalje ostati, zavisi jedino od skrbljivosti našeg višjeg katoličkog svetjenstva.

Kao dodatak važan za pověstnicu ilirskog našeg zavoda, stavljam napokon ovdě kronologičkim redom do god. 1749 one napise, koji se nalaze u Crkvi sv. Jerolima i koji su stavljeni ili na uspomenu kojega čina, ili na grob onih štono su u Rimu i u tom zavodu živili te želili da im poslě smrti i njihovi ostanci tu budu sahranjeni.

Napisi ovi nalaze se u Galletievoj knjizi „Inscriptiones Venetae infimi aevi Romae extantes. Romae 1757“ a něki i u Appendiniovom dělu:

---

*) Valvasor Ehre des Herzogthums Crain. Laibach 1689. Band IV. Buch XV. p. 598.

**) Da su se još u 18. stolětju po gděkoji Hrvati u rečeni zavod primali, svědoči nam jedno pismo Petra Franje Kovačića, u kom ovaj iz Rima oko god. 1750. Patru Josipu Bedekoviću medju ostalim ovo pisaše: (Ecclesia s Hyeronimi) Canonicos sex numerat, septimum Archipresbyterum, qui Dalmatae omnes plerumque Ragusani. Par jus in Ecclesiam et Beneficia (ipsis etiam fatentibus) est etiam »Croatis«, tenues tamen pro una persona 40 Scutorum redditus. Nihilominus fructum inde capiunt etiam »Croatiae peregrini«, qui uti reliqui Illyri triduo ibi sustentantur.» Josephi Bedekovich Natale solum S. Hieronymi Pars I. p. 251.

„Notizie istorico-critiche sulle antichitá storia e letteratura de' Ragusei. Ragusa 1803." Ja ih ovdě stavih onako, kako ih u tih knjigah nadjoh, tom samo razlikom što ih razredih po godinah.

Napisi koji se nalaze u ilirskoj crkvi sv. Jerolima u Rimu:

1479.

(na podu.)

Paulae Nobili. Bosnensi Reginam vsque. ad mor. secute. Helena Constantiss. Fort. Sotia. Mestiss. F. C. An. Sal. MCCCCLXXIX. Id. Octub.

1584.

(na podu.)

Blasio Vidoevich Nerent. Qui obiit Prid. Non. Novemb. Catha. Io Goiunovich Cetin. Viro. Dilec. P. Qui obiens VI. kal Mart. MDLXXXIV. curante Jo. Maria Bellino Ariminen. Viro Suo. Hic. cond. est.

1599.

(na podu.)

D. O. M. Comulo, Comuleo. Clerico. ac Nobili Spalatensi viro, Pio ac Religioso. Alexander Comuleus. *) Abbas Nonensis. Primus Archipresbyier Huius Ecclesiae S. Hyeronimi. Apostolica Legatione quinquennali perfunctus ad vrbem, vnde a Clemente Octavo. P. O. M. ad Magnum Moscoviae Ducem aliosque Principes pro Religione Catholica, Foedereque contra Turcos ineundo Missus erat, reversus Fratri Carissimo Vita functo Maerens Posuit. Anno Domini CIƆIƆXCIX. Eodem anno Petro Comuleo Nepoti ex Fratre Filio huiusmet Ecclesiae Canonico optimae spei Adolescenti immatura morte sublato idem Alexander rite parentavit, et hoc eodem Tumulo cum Patruo inclusit.

1624.

(na podu.)

(Na kamenu groba Pavle Bošnjakinje.) Eodem lapide Simeonem Tettam Sicensem I. V. D. mirae integritatis virum Jo. Tomco Marnavich Bosnen. Amicus texit NDCXXIIII. V. Id Januarii.

1626.

(na podu.)

D. O. M. Ossa Georgii Lignicei Cedulini Abatis MDCXXVI.

(na podu.)

D. O. M. Georgio Blascovich dicto Liberali a Jelsa, qnarto huius Ecclesiae Archipbro. Executores Testamentarij posuere anno Salutis MDCXXVI.

---

*) Gledaj o njem Appendini Notizie hist. Critiche II. p. 251. Izdao je u Rimu god. 1582. ilirski Katekizam latinskimi slovi.

1628.

(na podu.)

D. O. M. Georgio Barakoviae *) gentis a Bela IV. Rege Vng. in Regnum restituto magna parte Aenonen. agri donatae sero nepoti, Pio V. Pont. contra Turcas adversis vvlneribus illustri, musarvm Illyricar. ad octuag. aetat. miro cultori, tertia Romana peregrinatione vita Functo Kal. aug. MDCXXVIII amicitiae veterisque hospitii Jure Jo. Tomatus Marnavitius parentavit.

1629.

(na podu.)

D. O. M. Petro Vrsino ex Comitibus Papven. Thomae Archiepi *Antibaren.* Serviae Primatis Fratris filio, Pietate in Deum, amore in *Patriam*, officio in amicos, raro Dotibus sacerdotalibus, Charitate in egenos. Castimonia perpetua rarissimo. L. annum ineunti ipso Xpi. Nati sacro die mortalib. aerumnis abeunti MDCXXIX. Benedictus Vrsinus Alexien. Epus. Patruelli de se optime merito PP.

1630.

(na zidu.)

Urbano Octavo P. O. M. Quod Patris affectu complexus Nationem Illyricam a C. C. annis in hoc Templo postea a Sixto V. a Funda: extructo congregatam eidem Congregationi tranquillitate redita Domo. S. Caii P. P. M. Illyrici a Fundo excitata Babtisterio S. Costatini Imp. Illyr. illustrato. sacrorum misteriorum Libris Illyricis purgatis, Alumnis Illyr. Lavretano Collegio restitutis, immortalibus Beneficiis affecerit. Alexandro S. R. E. Diac. Card. Caesarino Protectore eadem Natio grati animi hoc monumentum P. P. anno Dni. MDCXXX.

1634.

(na zidu.)

Urbani VIII. P. O. M. Jussu Eccliam. hanc titularem Petri Pasmany S. R. E. Card. Et altare die VIII. mensis octob. A. D. MDCXXXIV. Joannes Tomcus Marnavitius Epus Bosnen Cengregone. Illyrica procurante consecravit.

1660.

(Grob sa kamenitom slikom.)

Paulo Gozzio **) Patritio Ragusino cvi post adolescentiam Romae praeclare traductam schola vivendi fuit orbis terrarum, nam illustratus itineribus oriens atque occidens uberioris sapientiae cupidum erudivit mox

---

*) Gledaj o njemu Appendini: Not. Hist. critiche II. 252. Fabianich Alcuni Cenni sulle scienze e lettere dei Secoli passati in Dalmazia. In Venezia 1843. p. 29.

**) Jedan iz medju najznamenitiih muževah iz Dubrovnika. Slavan kao diplomat, spisatelj i umětnik, budući da se je bavio i slikariom.

variis gentium linguis et moribus instructo dignitatem auxit Senatoriam, in Patria munus et Constantinopolitana Legatio difficillimis temporibus laudabiliter obita, tandem intermissis publicis curis, ad urbem reverso sibique et musis honesto vacanti in otio longiorem suae virtutis fructum intempestiva mors invidit. Annos nato XLVII. anno salutis MDCLX. Vladislaus et Nicolaus Fratri optimo P. P.

1666.

(na zidu.)

Joanni Bosdario Ragusino spei optimae adolescenti, modestia, pietate, caeterisque animi bonis Famam contra immaturae mortis invidiam ad posteros merito. Deodonus Bosdarius ex Franc. Fratre Nepoti Cariss. P. C. Ob. V. kl. April Anno Dni. MDCLXVI. aetat. suae XVII.

1679, 1683, 1708 i 1740.

(na podu.)

D. O. M. Illyricae nationis in Orbe Praesidibus Joanni Lucio Nobili Traguriensi qui Dalmatiae Croatiae patriamque Historiam illustravit et conscripsit ob III. Id. Jan. MDCLXXIX.

Stephano Abb. Gradio *) Patritio Ragusino Bibliothecae Vaticanae Prefecto S. Inquisitionis consultori, Christinae Svecorum Reginae Academico. Ob. VI. Non. Maii MDCLXXXIII.

Joanni Abb. Pastritio **) Spalatensi in Collegio Urbano de Propaganda fide Theologiae Polemicae Lectori emerito, Accademiae de Conciliis Institutori, omnigena eruditione, exoticisque linguis ornatiss. ob XIII. Kal. aprilis. MDCCVIII.

Georgius Georgicaeus Spalatensis huius templi Archipresb. Viris Pietate ac Doctrina clariss. Mon D. S. Pos. MDCCXL.

1685.

(na podu.)

Petro Bosdario ***) Prot. Aplco. J. V. D. Patritio et Canco. Ragusino variarum linguarum nec non conciliorum et sacrae eruditionis peritissimo, morum suavitate et integritate vitae conspicuo. Principibus viris aeque ac popularibus charo. Post praeclare gesta Epidauri in munere genlis. vicarii Archieppi Ragusini Genuae in Legatione ob angustiis temporum difficillima, Romae in promovendis publicis negotiis Ragusinis apud

*) Gledaj o njemu Appendini Not. critiche II. p. 138. Galleria di Ragusci illustri. Ragusa 1841. sa obrazom.

**) O znamenitom i učenom tom mužu, gledaj M. Caraman Identità della lingua literale Slava, e necessità di conservarla ne' libri sacri. Roma 1741. I. Chr. Engel Geschichte v. Serbien str. 466. — P. J. Šafařik. Geschihte der slavischen Literatur str. 244.

***) Gledaj Appendini Not. critiche II. p. 106.

summm. Pontif. de Patria optime merito, anno aetatis XXXIX. in ipso dignitatum limine morbi vi terris erepto desiderium chari capitis non sine dolore ferentes FF. Amantiss. Fratri posuere. Anno Dni. MDCLXXXV.

1729.

(na podu.).

Francisco Georgicaeo *) Spalatensi per annos amplius L. Templi huius Archipreb. a Georgio Georgicaeo Epo. Veglen Patruo suo hortatu Benedicti Card. Odescalchi Romam misso, Doctrina, Prudentia, Religione, eidem Card. Innocentio inde XI. et Alexandro VIII. summe accepto a Clemente XI. ad conciliandum Romanae Eccliae. Ruthenorum Imp. totamq. Gentem Ablegato designato. Episcopali dignitate vel quod ultro et saepius *oblatam* recusaverit, dignissimo, de Illyrica natione praeclare merito, *Georgius* Georgicaeus ex Fratre nepos Archip. succes. Patruo optimo, viro magnanimo integerrimo M. P. obiit fere Nonagenarius Prid. Id. Jan. aD. MDCCXXIX.

1749.

(na zidu.)

D. O. M. Aram principem huius Ecclesiae, veteri sublata elegantius exstructam exornatamque cura Congregationis Illyricae Deo sacram fecit Ferdinandus de Rubeis Archiep. Tharsi VIII. kal. Apr. a R. S. MDCCXLIX.

---

*) Jurjević.

I. K. S.

III.

Književnost i umětnost.

1. *Tiskari jugoslavenski XV. i XVI. věka.*

Kad stanemo promotrivati današnji duhovni život Jugoslavenah, obuzima nas něka tuga i stid, jer vidimo kako malo ima u našem narodu onakvih učenih i umětnih ljudih, kakvimi se ponose ini narodi oko nas. Mnogi je već pomislio da naš narod nije ni sposoban da nauči druge nauke nego jedino mekaničko poljodělstvo i rukotvorstvo, te krvni rat. Osobito misle tako tudjinci o nas. Nu tko zaviri u prošastnost našega naroda, mora da se uvěri da u staro vrěme naš narod za drugimi narodi u ničemu daleko zaostao nije.

Premda su Jugnslaveni za rana pali pod jaram raznih narodah i vladah; prem da od vrěmena žalostne katastrofe carigradske, naš narod većom stranom nije ni znao što će to reći: *sloboda* i *narodan život*; ipak nije moglo ni sve ovo satrti duševne sposobnosti Jugoslavenah.

Kao što su Jugoslaveni narodnim svojim pěsničtvom sve ine narode nadkrilili, kao što se u hrabrosti s najhrabriimi usporediti mogu; isto tako nema ni nauke ni umětnosti u inih narodah, u kojoj nebi bio koji južni Slavenin do velikog savršenstva dotěrao.

Imasmo mi slavnih državnikah i vojvodah, imasmo filozofah, matematikah, zvězdo- i prirodoznanacah, historikah, jezikoslovacah, lěkarah itd. Nu imasmo takodjer umnih i slavnih umětnikah svake vrsti, graditeljah, kipotvoracah, rězbarah, lěvaocah, slikarah, kao i knjigotiskarah itd.

Pretěsan je ovdě prostor, da o svih tih umětnicih koju rěč progovorim, zato naumih evo na kratkom samo něšta napomenuti o naših najstariih *tiskarih*, kao o onih ljudih, kojim je sav učeni svět najviše zahvalnosti dužan pa na koje ipak malo tkogod i misli, zadovoljan time što se njihovimi proizvodi i njihovim težkim trudom nasladjuje.*)

---

*) Život slědećih tiskarah izvadjen je, s někimi proměnami, iz mog povećeg rukopisa, koji će s vrěmenom pod naslovom »Životopisi ilirskih umětnikah« na světlo izići.

Andria Paltašić.

Od god. 1473. do 1487.

U isto doba, kad se Holandez Lovro Janson Coster, sa trojicom Němacah: Ivanom Guttenbergom (Kutnohorskim?) te Faustom i Petrom Schöfferom natěcaše o tom tko je od njih prvi izumio umětnost knjigotiskarstva; rodi se na dalekom zalěvu Jadranskoga mora u gradu *Kotoru* muž kome bi sudjeno da prvi izmedju sviuh Slavenah nauči božanstvenu umětnost tiskarstva.*) Taj muž biaše Andria Paltašić sin Jakova.

Šta je bio njegov otac Jakov i koje se uprav godine rodi *Andria*, to se potanko nezna. Nu sravnajuć godine poznatih njegovih *tiskarskih* proizvodah, može se po svoj prilici ustanoviti vrěme njegovog rodjenja god. 1430 — 1440.

Još neminu dvadeset godinah, što je bila tiskana prva biblia Guttenbergova u Maincu, kad se oko 1470 naš Andria nastani u Mletcih. Sa najstariimi mletačkimi tiskari, koji su većom stranom iz dalekih němačkih pokrajinah ovamo došli bili, poče on u Mletcih tiskati knjige, i postavi isto tako temelj novomu *duhovnomu* životu i razvitku Mletčanah, kao što su ini njegovi sunarodnici postavili bili temelj političkomu životu i razvitku Mletakah.

Nakoliko je meni do sada poznato, izišla je na světlo njegova prva tiskana knjiga god. 1473 pod slědećim naslovom:

„Marci Tullii Ciceronis de Oratore“ Venetiis Andreas Cattarensis impressit Millesimo CCCCLXXIII. na čitavom malenom listu, sa okruglimi i lěpimi pismeni.

U rukopisu Karla Belgrada Furlanina, iz kog sam gore stavljeni naslov knjige prepisao, stoji zabilježeno: Liber ignotus omnibns bibliographis, impressus caractere rotundo et nitido.**)

---

*) Mudri naš, ako i ne sunarodnik, a to barem svakako zemljak, sv. Jerolim, domisli se već hiljadu godinah prie iznašastja knjigotiskarstva ,da bi se pismena isto tako kao što se pišu i na novcih knju, lěvati i razstaviti te onda za porabu i umnoženje knjigah upotrebiti mogla. Česki spisatelj Jan. P. Kaubek govori o tom slědeće: »Swati Jeronim, — podle narodniho podání ilirských Slovanův apoštol, — uvádí ve svých knihách jistý spůsob, dle něhož možna bilo pomisliti na knih tlačitelství, a však tuto veleváżnú myšlenku nikdo po něm na misli pilněji nepřemital, nikdo do praktického neuvedl života; a hle, blahodějný, božský vynalezek knjihtlačitelství o tisíc let se opozdil.« Jungmann Slowesnost. V Praze 1846 str. 367. — Žalimo što nam nije Kaubek naznačio, u kojem od svojih dělah govori o tom sv. Jerolim.

**) Catalogo de' hibri del secolo XV., che trovansi nella Bibliotheca del Prim. Carlo Belgrado e Famiglia sua sino a questi dí 20 Giugno 1817. MSC. Slučajno dobio sam taj rukopis iz Verone po knjigaru i starinaru Českonu (Cesconi), koji mi ga kao savitak s drugimi knjigami posla.

Ostale Andrišve meni poznate knjige jesu slědeće:

2. Diodori Siculi Historiarum priscarum libri sex, nec non Cornelii Taciti Liber de moribus et Populis Germaniae. Fol. Venetiis Andreas Jacobi Catharensis impr. MCCCCLXXVI. [1])

3. Auli Gellii Noctes atticae, cum commentariis. Venetiis per Andream Jacobi Catharensem. Anno MCCCCLXXVII. Fol. [2])

4. Lactantii Firmiani Opera. Fol. Venetiis per Magistrum Andream de Paltasichis Catharensem et Boninum de Boninis socios. MCCCCLXXVIII. Veoma krasna na čitavom listu i na velinu tiskana knjiga. [3])

5. Mamotrectus, sive excursus per totam sacram Scripturam ad partium difficilium significantia. U 4. Venetiis per Andream Jacobi de Cattara, impensis Octaviani Scoti Gothi. Anno MCCCCLXXXII. [4])

6. S. Antonini Archiepiscopi Flor. et S. Scrpt. Interpr. Summa Theologica, cum Repertorio generali. Fol. Tom. 6. Basileae per Amorbachium et Froben Collegas, impensa Andreae de Catharo castigata et impressa, charactere Gothico. Anno MCCCCLXXXV. [5])

7. Ciceronis Marci Tullii Epistolarum familiarium Libri XVI cum Hubertini Clerici crescentinatis commentario. Impressum est hoc opus Venetiis per magistrum andream Catharensem. MCCCCLXXXVII. die XVIII. mensis Junii. In Folio. [6])

8. Catulus Propertius Tibullus, et cum Commentarijs. Ant. Partherii Lacisii, Ant. Volsci et Bernardini Veronensis. Impressum Venetiis per magistrum Andream de Paltascichis Catarensem MCCCCLXXXVII. folio. Krasno tiskana knjiga. [7])

Iz ovih napomenutih knjigah učimo se, da je Andria Paltašić od god. 1473. do 1487. u Mletcih tiskao knjige, i to po ondašnjem običaju ponajviše latinske klasike i bogoslovna děla. Godine 1478, kako gore vidismo, stupi u družtvo sa Boninom Boninićem (Dobrinićem?) rodom iz Dubrovnika; a godine 1482 sa němačkim tiskarom Oktavianom Šotom (Schotom) o kojega trošku izda tiskom izjasnjenje sv. pisma.

---

[1]) Appendini. Memorie spettanti ad alcuni uomini illustri di Cattaro, Ragusa 1811 st. 60. i Delalain Dict. Bibliographique I. p. 373.

[2]) Belgrado MSC. i Cesconi Catalogo di Libri antichi e moderni. Kod Cesconia stoji na prodaju za 90 lirah.

[3]) Kod Cescona stoji na prodaju za 80 lirah. Kod T. O. Weigela u Lipsii za 6 talirah.

[4]) Belgrado MSC.

[5]) Catologus Josephi Remondini Anni 1778.

[6]) Pray. Index rariorum Librorum Bibliothecae Universitatis Budensis I. str. 259.

[7]) Belgrado. »Valde bene impressum.« Delalain I. 253. Edition estimée et peu commune.

Jeda li je isti Paltašić, izim napomenutih knjigah, štogodj više tiskao, pa kako je živio i kada je umro, to pored svega moga iztraživanja saznati nisam mogao.

Bonin Boninis.

1478. do 1490.

Slavni naš Dubrovnik nije zaostao gotovo ni u jednoj znanosti i umětnosti za ostalimi gradovi světa. Tim se nije čuditi što su se odmah u početku izumljenja knjigotiskarstva našli u Dubrovniku ljudi koji se trudjahu naučiti i ovu najkoristniju od svih umětnostih.

Nu kao što su mal ne svi književnici i umětnici dubrovački volili živiti izvan rodnoga svoga města u stranih zemljah; tako su i dubrovački prvi knjigotiskari zaboravili na svoje rodište, te su pošli u strani svět, da tamo rade ne samo za svoj narod nego i za cělo čověčanstvo.

Medju ove muževe spada i Bonin Boninis (valjda Boninić, Buninić, ili Dobrinić?) Po svoj prilici Oko god. 1477 ostavi on Dubrovnik, rodno svoje město, i dodje někom zgodom najprie u Mletke. Taj grad mogao se je još u ono doba nazivati punim pravom polutalianskim i poluslavenskim. On se je smatrao poslie razorenja samostalnosti srbske i bosanske kao glavni grad istočno-krstjanskoga Jugoslavenstva. Biaše zajedno srědište naukah i umětoostih za sve Jugoslavene, zašto su mnogi Jugoslaveni, osobito pako primorski, někom tajnom silom onamo gonjeni bili. Valja da je i Bonina, kao prie několiko godinah i Paltašića, onamo dotěrala ili ljubav k novoj umětnosti tiskarstva, ili pako što su obadvojica znali da će tu naći množtvo sunarodnikah svojih.

Ako to stoji, da je gorespomenuto dělo Laktancia, koje Bonin god. 1478. u družtvu sa Andriom Paltašićem u Mletcih tiskom izdade, prvi tiskarski proizvod Boninov; to bi se onda moglo iz toga zaključiti, da je njegov sunarodnik i bližnji suséd Andria Paltašić ili već odprie bio njegov priatelj, ili da mu je bio učitelj u tiskarstvu, ili da se je radi toga sdružio š njime da može njegovom pomoćju rečeno krasno dělo što lěpše na světlo izdati. Drugoga razloga neznam zašto bi Paltašić, poslie kako je već pet godinah sam pod svojim imenom u Mletcih knjige tiskao, na jedankrat u savez sa Boninom stupio bio, da može samo Laktancia izdati, pa da onda opet sve ostale knjige jedino pod svojim imenom tiska.

Malko poslie, kada děla Laktanciova na světlo izadju, ostavi Bonin Mletke i otidc u Veronu, gdè je onda još veoma malo tiskarah bilo. Tu podigne oko god. 1480. sàm svoju vlastitu tiskarnu, te izdade više knjigah.

Tri godine zatim ostavi Veronu i preseli se u Breziu (Brešiu). Od ovuda otidje godine 1489. u Francezku u grad Lyon, gdě jednu prekrasnu

molitvenu gnjigu svojim tiskom izda. Povrati se zatim opet u Breziu i umre, valjda u istom gradu, oko god. 1491—1495.

Njegovi tiskarski proizvodi, na koliko su meni poznati, jesu izim višerečenog „Laktancia“ sledeći:

2. Blondi Flavii Forliviensis Roma instaurata cum Gestis Venetorum. Veronae per Boninum de Boninis de Ragusia. Anno salutis MCCCCLXXXI. in vigilia Sancti Tbomae apostoli. [1])

3. Blondi Flavii Forliviensis Italia illustrata. Impressum in inclyta Ciuitate Verone per Boninum de Boninis anno MCCCCLXXXII. die Septima Februarii. [2])

4. Valturii Ariminensis de re militari. Libri XII. cum praefatione et Epistola Pauli Ramusii, Ariminensis, ad Illustriss. Pandulphum Malatestam Principem Ariminensem. Opus impress. Veronae per Boninum de Boninis. Anno 1483.

5. Eiusdem Operis Versio Italica per Paulum Ramusium de Arimino. Veronae per Boninum de Boninis de Ragusia Anno 1483 a di 17. de Febrnario in folio cum figuris. [3])

6. Sorte composite per le nobile ingegno di Lorenzo Spirito Perugino. In Prcscia 1484.

7. Aulii Gelii Noctes atticae. Brixiae 1485. [4])

8. Il Dante, col Commento del Christophoro Landino. In Brescia, per Boninum de Boninis. Anno 1487 in folio. [5])

9. Pluttarchi de liberis educandis et alia opuscula Guarino interprete. Brixiae 1485 in 4°.

10. Pomponii Interpretatio Virgilii. Brixiae 1487. Folio. [6])

11. Officium P. M. V. Impressum Lugduni. Anno 1489. [7])

12. Pomponii Interpretatio in Aeneidem Virgilii. Brixiae per Boninum de Boninis de Ragusia Anno 1490. Folio. [8])

Što Appendini kaže, da je isti Bonin něke knjige sa Šimunom iz Kotora tiskao, o tom nemam nikakovih dokazah. Valja da je Appendini Šimuna Kotoranina poměšao sa Andriem Paltašičem iz Kotora. Sebastian Dolci (Sladčić) žali, što je Bonin na někih svojih tiskarskih proizvodih počeo

[1]) L' Archeografo Triestino. Trieste 1830. T. II. str. 16. — Cesconi Catalogo str. 306.

[2]) Larcheografo Triestino kao gore.

[3]) Ove dve knjige napominje Delalain T III, 142. velikom hvalom.

[4]) Ove dve knjige napominje. Appendini. Notizie Ist. critiche sulla storia e letter da Ragusa. T. II. str. 214. i Sebastian. Dolci. Fasti Litterario — Ragusini. Venetiis 1767. str. 50.

[5]) Delalain I. 348.

[6]) Ove dvě knjige naznačene su u katalogu Českona.

[7]) Dolci i Appendini kao gore.

[8]) Belgrado. Catalogo MSC.

se imenovati *Dalmatinom* nenapominjajući da je *Dubrovčanin*. Ali ni o tom nemogoh dobiti dokazah.

Šimun Kotoranin i Šimun Paskvalić.

god. 1480 — 1490.

Franjo Karara stavlja u svom dělu: „Chiesa di Spalato" na strani 151 gori imenovana dva Dalmatina, medju najstarie tiskare i kaže, da je Šimun Paskvalić bio rodom iz Zadra. Appendini spominje takodjer, kako smo gori vidili, Šimuna Kotaranina kao jednoga od najstariih tiskarah. Ja nisam pored sve moje revnosti mogao pronaći, šta su ova dva tiskara na světlo izdala. Budući pak uvěren o tom, da ih rečeni spisatelji nisu mogli bez temelja nazvati tiskarima nevidivši nikakova děla od njih, ili barem nečitavši o kojemgod njihovom dělu; stavljam ih ovamo, nebi li se s vrěmenom tko našao koji bi o tih tiskarih štogod obširniega kazati znao.

Matia Crdonić.

god. 1480 — 1490.

Od ovoga tiskara, koji se u Slovenskom Gradcu (Vindischgratz) u dolnjoj Štajerskoj rodi, poznate su mi samo dvě po njem tiskane knjige i to:

1. Petri de Abano. De venenis, cum Tractatibus duorum aliorum medicorum. In 4°. Impressum per Matheum Cerdonis de Windischgrech. Anno D. 1487. caractere gothico. *).

2. Eximii Isaac. Medicinae Monarchae, Libellus de particularibus Diaetis, Paduae per Magistrum Mattheum Cerdonis de Windischgretz. Anno 1487 in 4o. **)

Makario Crnogorac.

god. 1493.

Deset godinah pokle bi, (god. 1483) bez dvojbe u Mletcih, tiskan glagoljski služebnik ili Misal ova prva štampana knjiga u jugoslavenskom jeziku; ***) počeše dvojica tiskarah tiskati knjige za Jugoslavenc i ćirils-

*) Belgrado. Catalogo MSC.

**) Delalain Diccionaire bibliographique T. II. p. 66.

***) Od ovog misala, kome poradi nedostatka pismenah, početna pismena fale, nalaze se koliko ja znadem, dva eksemplara u Vatikanskoj knjižnici u Rimu; jedan kod prof. Karare u Splitu; jedan, kako Karaman tvrdi, kod fratarah u manastiru sv. Ivana u Zadru; a jedan u narodnom muzeu zagrebačkom. Ovaj poslědnji ima 210 stranah (u malom foliu). Prvi i poslědnji list fali. Na strani 209 stoji slědeći napis: »ljet. gnih. Č. U. O. V. (1483) mca. pervara dni ib. (12) ti misli (misali) biše svršeni.« Prvi list počimlje s kalendarom měseca Marča. Od poznatih slavenskih knjigah, jedina je česka Biblia (Nov. zavěta) tiskana god. 1475. bez naznačenog města štampe, osam godinah staria od ovog misala. Sve ostale do sada poznate slavenske knjige mladje su od njega.

kimi pismeni. Jedan od ovih tiskarah bio je Andria de Thoresanis od Azule*) koji god. 1493 u Mletcih svoj časoslov (Horologium) izdà, a drugi jeromonak Makarie, koji iste god. poče na Cetinju tiskati svoj „Oktoih" ili „osmoglasnik".

Makario rodi se u Crnojgori, posveti se redovničkomu stališu i postane jeromonahom, ili kako se sám pisà, svjaščenoinokom u Monastiru cetinjskom.

Poznato je, kako su se u ono doba mal da ne svi kaludjeri bavili znanostmi ili umětnostmi. Tako obljubi i Makario, baveći se u monastiru cetinskom, umětnost tiskarstva. Tko mu biaše u toj umětnosti učitelj, to se nezna. Nu valja da su jugoslavenski i grčki kaludjeri odmah u prvo doba iznašastja tiskarstva naučili ovu umětnost po raznih městih, budući da su se od něgda bavili svakojakom rězbom, lěvanjem, slikanjem, a osobito krasnopisjem. Bez sumnje biaše i Makario iz prva ili krasnopisac ili rězbar, te postade poslie tiskar. Možebiti da je i sám lěvao pismena, po priměru mnogih kasniih redovnickih tiskarah, buduči da u svojih samotnih stanovih nisu imali na blizu ni gradovah ni potrěbitih majstorah. Nu muguće je isto tako, da Makario svoja pismena dobi iz Mletakah, jer su bila prekrasno rězana i najslićnia onim s kojimi tiskaše Torezani u Mletcih.

Prvi podupiratelj Makariev biaše sám gospodar Crnogore Jure Crnojević, koji god. 1485 cetinjski manastir sagradi. Poveljenjem i pomoćju toga vrědnoga rodoljuba, poče Makario, kako je gori rečeno, godine 1493 tiskati u Cetinu svoje prvo poznato dělo: „Oktoih" ili „osmoglasnik" na ćitavom listu sa 270 str. i svrši ga god. 1494. Slědeće godine (1495)**) dogotovi svoj „*Psaltir*" u 4[ini] sa 347 str. takodjer na istomu Cetinu.***)

---

*) Sva je prilika, da je spomenuti najstarii glagoljski Misal od god. 1483. zajedno s onim kog kasnie (god. 1528.) fratar Pavao od Modruša tiskati dade, takodjer tiskan kod ovoga tiskara, budući da je kod Torezanovih naslědnikah god. 1562 i jedan glagoljski Breviar tiskan, koji se u mene nalazi. Valja dakle da je Torezancva tiskarna imala već odprie lěvanih glagoljskih pismenah.

**) Iste godine 1495 dne 12 Marča svrši u Mletcih tiskar Damian iz Milana prvu tiskanu ilirsku knjigu, sa latinskimi, ili staro-němačkimi slovi. Ova knjiga ima slědeći naslov: Evangelia et Epistolae cum praefationibus et benedictionibus per anni circulum. In lingua illyrica feliciter expliciunt. Emendata et diligenter correcta per fratrem Bernardinum Spalatensem. Anno D. 1495. die XII. Martii. Ova knjiga preštampana je u Mletcih god. 1596.

***) Od ovog Psaltira nalazi se jedan iztisak u Moskvi. A od gorespomenutoga Oktoicha jedan iztisak u krušedolskom manastiru.

P. J. Šafarik mnije da Makario, osim rečene dvě knjige, tiskaše na Cetinju i *„Molitvenik“* ili „Enchologion“, buduči da su pismena ove knjige posve slična pismu gori navedenih knigah.*)

Pošto je Makario ove knjige na světlo izdao, nezna se gdě je několiko godinah živio i jedali je štogodj tiskao. Stopram poslie sedamnaest godinah tiskaše opet po nalogu i o trošku Joana Basarabe, velikog vojevode zemlje ugrovlaške i Podunavja, jedno *„Evangjelie“* na staroslavenskom jeziku, koje sa posve novimi i lěpimi pismeni, na čitavom listu sa 288 str. god. 1512 svrši. Žalibože nezna se gdě je ta knjiga tiskana, jer premda P. J. Šafarik misli, da je valjda u Trgovištu glavnom| městu Ugrovlaške zemlje na světlo izišla, něma ipak tomu nikakovih jasnih dokazah. Tekst ovoga Evangjelia služio je kasnie svim slědečim izdanjem Evangjeliah staroslavenskih.

Ako je isto Evangjelie i poslědnja knjiga što je izpod Makarieve tiskarne izišla, to se nemože ipak tvrditi, da su gorenavedene 4 knjige njegovo jedino dělo, jer nije moguće da on od god. 1493 sve do 1512 štogodj više tiskao nije. Ostaje nam dakle za buduće vrěme, pokraj mnogih drugih staroslavenskih knjigah, razpitati i za ostale Makarieve tiskarske proizvode.

Grgur Senjanin.

God. 1507 i 8.

Po predavanju hrvatskih naših predjah imala bi biti glagoljica mnogo staria nego li ćirilica, ali ovu prednost nehtědoše priznati mnogi učeni i neučeni Slaveni od drugih plemenah, pa su se trudili dokazati da je glagoljsko pismo někakovo novo izumljenje. Nu nisu sve do sada ništa dokazali, i tako věruju oni u svoje mněnje, a mi u naše.

U novie vrěme našlo se je svakojakih rukopisah koji pokazuju veliku starinu glagoljskoga pisma. Ono što je něgda mudri Dobrovsky tvrdio, nevěruju sada ni oni, koji su ga odprie slěpo slědili. Ja se za stalno ufam, da za nekoliko godinah kad se put naukam u naš istok prokrči, neće isti verovati ni ono o čem su sada u svojoj misli tvrdo osvědočeni.

Mi Hrvati po Hrvatskoj, Dalmacii i Istrii, možemo zadovoljni biti time, što smo jedini izmedju Slavenah sačuvali pismo kojim su naši predji pisali prie Metoda i Ćirila. A da su pisati znali valjda neće nitko dvojiti, kao ni o tome, da su prie rečenih slavenskih Apostolah krstjeni bili.

*) Časopis česk. mus. 1842 I. str. 100.

Zato imamo tim večma zahvalni biti onim vrědnim muževom, koji su najviše pripomogli da je glagoljsko pismo sve do danas sačuvano, a medju ove muževe spada i meštar *Grgur Senjanin.*

Prie sam već napomenuo, kako je glagoljski Misal od god. 1483 prva knjiga tiskana u našem jeziku. Nu Grgur Senjanin prvi je poznati knjigotiskar glagoljski. Bez sumnje otišao je za mlada još u Mletke, nauči se tu umětnost knjigotiskarstva i postane meštrom. Kao takav valja da je bio na glasu, jer god. 1507 obrati na njega više redovnikah i gospode senjske svoju pozornost i on bude po Arcidjakonu i vikaru Senjskom Silvestru Bedričiću pozvan da dodje u svoje rodno město i da tu tiska několiko knjigah. Na ovaj poziv dodje Grgur zaista sa svojom tiskarnom u Senj i svrši 27. Kolovoza god. 1507 svoje prvo dělo pod naslovom: „Naručnik plebanušev.“ Knjigu ovu biaše Dominik Urban iz Otočca i Toma Djakon, Kanonici crkve Senjske, trudom takodjer inih redovnikah preveli iz latinskoga polag Guida de Monte Rotherii Manipulus Curatorum. Kod izdanja ove knjige ima velike zasluge gore spomenuti Silvestar Bedričić, koj ne samo da je svoga zemljaka Grgura sa njegovom ttiskarnom u svoju kuću primio, nego ga je takodjer bez sumnje i s novci podupirao. Vrědno je da se tu navedu one iste rěči kako se nalaze u rečenom Naručniku. Straga naime ove knjige stoji natiskano slědeće: „Ove knjige, ke se zovu naručnik plebanušev, biše štampane v Senni, po narejenju počtovanoga gdina Silvestra Bedričića, arhižakna i vikara Senskoga na tlik. trud od mnogo redovnikov prošen i po mnogo gospode potaknenju dobro tomačene, poveče našega jazika redovnikih i zaistnu nikih městar i doktrv (doktorov) kih imna neizriču se, za uklonit se tče (tašće) slve (slave). Ke knjige bše komponene i korežene (izpravljene) po domini Urbani z Otočca, i po Tomašu Djakonu kanonicih crkve senske, i bi štampa svršena po městru Grguru Senaninu, ki navlaš na to dělo pride iz Benetak i svršeno biše v hiži rečenoga gospodina Arhižakna misec avgosta na dan i (20) tr ž (7) letih spasitela našego č. f. ž. (1507).“ *)

Osim ove knjige tiskaše Grgur iste godine 1507 u Senju: *„Transitus Hieronymi“* na hrvatskom jeziku, a god. 1508 *„Kvarežimal“*. Obadvoje na trošak gorerečenog Bedrićića.

Moguće je da se isti Grgur pod starost svoju u Rěku preseli, ili da su njegova pismena prenešena onamo, buduć da god. 1531 nalazimo jednu glagoljsku tiskarnu i u Rěci, gdě je osim jednog *Misala*, kog biskup Modruški Kožičić na světlo izdà, tiskano i drugo dělo istoga biskupa pod slědećim naslovom: „Šimuna Kožičića Zadranina biskupa modruškoga

*) Jedan iztisak ove knjige nalazi se u carskoj knjižnici u Beču. —

knižice od žitja rimskih Archiereov i cesarov, od Petra i Julija daže do sadanih Klimenta sedmoga i Karla petoga, let gospodnih 1531." *Straga:* „Štampano v rici v hižah prebivanja gna. Šimuna biskupa modruškoga, vladajuću vedrenomu gnu. Ferdinandu kralju rimskomu, ugarskomu, českomu i prč. na vrime vzveličenoga gna. Mikule jurišića kapitana ričkoga dan 15. maja leta od Krstova rojstva 1531." Ista knjiga narešena je sa više drvorezah. Pismena su prekrasna, format u 4^{ini}.*)

Pahomie Crnogorac.

God. 1519.

Tko bi věrovao da se je na kamenitoj Crnojgori, baš u ono doba kad njezinoj slobodi sila turska i lukavština mletačka smrtju prětiaše, našlo još ljudih koji su se mogli baviti naukom i onimi srědstvi koje najviše promiču znanosti. Dočim je oko Crnogore i na podnožju njezinih visokih stěnah krv slavenska potokom tekla, vidimo evo u drugom već kaludjeru, da je imala Crnagora ljudih koji u svom samotnom stanu nisu zaboravili na srědstvo kojim se jedino svaka zemaljska sila satrti dade. Jedva je inok Makarie prestao bio izdavati knjige, kad mu se eto drugi naslědnik nadje u inoku Pahomii, koj se takodjer rodi na Crnojgori u městu nazvanom Rěka. Nezna se jedali je on tiskao štogod u svojoj otačbini, gdě je valjda od Makarie naučio knjigotiskarstvo; nu oko godine 1518 — 1519 bi pozvan po neumrlome Božidaru u Mletke, gdě na njegove troškove poče tiskati crkvene knjige koje su u naše vrěme vrlo rědke. Pahomio biaše prvi u kolu onih rodoljubivih muževah kojih pomoćju jedino mogao je Božidar onoliko na korist svoga roda i crkve raditi, koliko je radio. I zato připada Crnogorcu Pahomii najveća strana one hvale, koja ide ostale pomoćnike Božidarove. Do sada poznate su samo dvě knjige koje su u Mletcih god. 1519 njegovim trudom tiskane, i to 1. *Liturgion* ili službenik s evangjeliami. 2. Psaltir. O knjigah ovih govoriti ću obširnie u životu Božidarovom.

Božidar Vuković.

Od god 1519 do 1540.

Kao što su poslie podnutja carigradskoga Grci gomilami pobitili bili u Italiu i u zapadnu Europu, te su ondě oživili znanosti i uměťnosti; isto tako utekoše slobodu ljubeći Jugoslaveni izpod jarma aziatskog, tražeć utočiste ili u državah svoje bratje, ili u gradovih krasne Italie. Mnogi

*) Istisci ove knjige nalaze se u carskoj knjižnici u Beču i u rimskom Vatikanu.

od njih preselili su se u Mletke, osobito pako oni koji su ili sami ili po svojih predjih zadobili bili mletačku plemenštinu. Medju ovimi biaše i porodica Vukovićah, o kojoj bi već prie govoreno u toj knjizi. Oni su vukli lozu od Vuka despota srbskoga (kao što to sám Vinko Vuković, sin Božidarov, n jednom po njem izdanom Psaltiru tvrdi) te su imali mnogo dobarah u maćedonskih, hercegovačkih i arbanskih stranah.

Božidar Vuković rodi se oko god. 1460 — 1470 u Podgorici u maćedonskih ili dukljanskih (hercegovačkih) stranah. Po svoj prilici biaše mu otac onaj Gjure Vuković, koj god. 1425 prvi mletačku plemenštinu dobi. Ovo se može iz toga izvoditi, jer se je Božidar pisao uvěk: Božidar Vuković od *Gjurić*. Poslie kako Turci Maćedoniu, a sa gradom Skadrom i veću stranu Arbanie i Hercegovine pod svoju ruku metnuše, ostavi Božidar svoju bogatu baštinu, te ode stanovat u Mletke. Tu bi bio mogao kao rodjeni vojvoda velike časti obnašati, da se nije odrekao svake tašte slave, i posvetio sav svoj život svomu narodu.

Jedva dodje u Mletke, odmah podigne ondě s velikim troškom *prvu stalnu slavensku knjigotiskarnu.* Po njój dělovaše više za svoj narod i za obće izobraženje, nego da je deset pokrajinah mačem podložio mletačkoj vladi. Knjige koje su iz njegove i njegovog sina tiskarne izišle, biahu mnogo stolětjah jedino duhovno blago našega naroda iztočne crkve. Pa još i sada nema gotovo crkve iztočnog obreda u kojoj se nebi pokraj noviih ruskih crkvenih knjigah našlo kojegod Božidarovo dělo. Njemu ima posrědno narod naš zahvaliti što se je u iztočnoj crkvi slavenski jezik, a šnjime i krstjanski zakon u turskoj Carevini uzdržati mogao. Jer da nisu imali svěstenici ono malo tiskanih knjigah što im Bažidarova tiskarna u zakladu ostavi, Bog zna nebi li bio grčki jezik u njihovoj crkvi mah preuzeo i tim se i za krstjansku věru veće nehajstvo u narodu našem razširilo. Zato kazà pravo mudri Dositej Obradović u svojih pismih, napomenuv na kratko Božidara: „Krepkim svojim blagoděteljnim ramenom podupre on i sačuva od padenja kako blagočestje tako i ime roda svoga.“ *)

Uprav dvadeset godinah, od 1519 do 1529 radio je Božidar u svojoj tiskarni u Mletcih, kad ga god. 1529 *već pod starost njegovu* (kako sám kazà) nadvlada ljubav domovine, za kojom je u svakoj svojoj knjizi tužio, te ode u milu svoju Hercegovinu u Grad Goraždje na Drini. Ovamo ponese i svoju tiskarnu, te izdà pomočju tiskarah *Teodora Ljubovića* i inoka *Radoje* god. 1529 i 1531 jedan *Psaltir* i jedan *Molitvenik* ili *Trebnik.* Nu valja da ga od tuda po drugi put sila turska protěrà, jer već godine 1526 nalazimo ga opet u Mletcih gdě je svoju rad-

*) Gledaj predgovor Etike Dositeja Obradovića.

*

nju nastavio. Poslie kako bi do deset podobro velikih knjigah, koje su nama poznate, tiskom izdao bio, umre u Mletcih god. 1540 u velikoj starosti, namirivši prěko 70 godinah, na koliko se može nagadjati iz predgovora njegovog Oktoiha kog u Mletcih god. 1537 svrši. Još prie svoje smrti pokazà onu vatrenu ljubav koju je prema svojoj otačbini gojio time što je na smrtnoj postelji sinu svomu naložio, da mu mrtvo tělo u rodno město prenese i tamo ga sahrani. Vinko sin njegov, izpuni s velikimi troškovi poslědnju želju otca svoga, dade prenesti po moru njegovo mrtvo tělo u Goricu pri jezeru Skadarskom i sahraniti ga tu u crkvi starca. Poslie dugog i trudnog života primi tako Božidara u svoj naručaj opet rodna zemlja iz koje ga prognà dvaput sila tudjinska.

Božidar je živio samo za svoj dom i narod. On potroši veliku stranu svoga imetka na korist svoga roda i na uzdržanje svoje crkve i narodnosti. Ali za tolike žrtve dobì on malo hvale od svoga naroda. O njemu se znade samo onoliko, koliko stoji pobilježeno u njegovih ili njegovog sina knjigah. Dosada si neuze nitko truda da o njegovom životu štogod napiše. I dočim drugi narodi podobnim ljudem ogromne spomenike podižu i njihove slike u Panteone stavljaju, Božidaru su jedini spomenik preostavši plodovi njegove neumorne radnje. Pa isti ovi plodovi cěnili su se do sada tako malo da se jedva po gděkojem městu može naći dobro sačuvani exemplar njegovih knjigah, kojim ponajviše ili početak ili svršetak ili obadvoje fali.

Poznate njegove knjige jesu slědeće:

1. Službenik ili Liturgion, tiskan u Mletcih god. 1519 u 4tini. Na koncu knjige stoji slědeće: „Sego radi i âz grešni i m'nši v čelovjeceh, Božidar Vuković od Gjurić Podgoričanin, uvjedev jako vsa žitia sego suetna i vremenna i prehodešća, smrtju vsa presjěkaema, bivšu mi togda v zapadnih stranah Italskih v slavnjem Gradje Venetiani, Bogom nastavljaem i vzrevnoval pospješeniem svetago duha trudoljub'znje pot'stjah se i spisah dušepoleznie knjigi sie Liturgie, v nihže božestvena i bezkrovna žrtva svršaet se na prosvješčenie božestviim crkvam. — Poveljeniem gospodina Božidara trudih se o sem az okaanjeišii i m'nsi v inoceh Jeromonah *Pahomie* ot Crne gori ot Reke, jemu že otčestvo grob, zemlja že mati. Da molju vi, otci i bratia, poiušče izpravljaite, ašče i grubo jest slovo i sladko jest: takožde i med aščc i na korje jest, i sladak jest, pojušče že pomenujte raba božia Božidara, izloživšago tipari sie. — Sie svrši se v ljeto od Roždestva Hristova a. f. i. th. (1519) u Bnecieh*)

*) Iztisci ove knjige nalaze se u carskoj knjižnici u Beču 1 kom., u manastiru Beočinu 4 kom., u Bodjani 1 kom., u Kovilju 2 komada.

2. *„Psaltir“* tiskan u Mletcih god. 1520. u 4tini. Na koncu knjige stoji: „Sego radi i az grješnii i m'nši v čelovjeceh, Božidar Vuković, podgoričanin ot Gjurić, želaniem v ždeljah k dušepoleznim knigam, izplniti nedostatečtvo ježe umaljenoie i razluščenoie izmail'tjeni (turci) bu. popuščšui. Bivšumi togda v zapadnih stranah italianskih. V Slavnjem gradje Venetianje bm. nastavljaem, v zrevnovah pospješeniem svetago duha trudoljubeznie podvizah se s'taviti formi v ježe biti ugodna vsakomu pročitajuščemu. Togo radi prodlžih vrjeme nestaviti vskorje i spisah siju duše poleznuju knigu Psaltir, i pročaja. — Amin. Poveljeniem gospodina mi Božidara podgoričanina. Az grješni i posljedni svjaščenoinok *pahomie* od crnie gori ot reke. S'stavih sie tipare 7028, a ot roždestva hristova 1519 u bnecieh. Spisaše se sie svietie i božestvenie knigi glagolaemi Psaltir, v ljeto 7028 a od roždestva hristova 1519. krug slncu 28. a luni 17. zlato čislo 1. Jndiktion 19' Epahta 6. meseca Aprilja 7. dn. u bnecieh. Togda že starjeišii stojuščü v slavnjem gradje Venetianje. Veleslavnomu dužu Lunardu Lordanu. Voztočnimiže načelstvujuščü i oblast deržeščü velikomu amirje sultan selim begu.*)

3. *„Psaltir* sa Sinazarom i Časlovcem“ tiskan god. 1529. u Mletcih u 4ini. Na koncu stoji: „Svršiše se sie stie. i božestvenie knigi glagoliemi Psaltir v nihže priložihom Sinazari v ohhoždenie ljetnoie tropari i koki. stiim. Takožde i postnii Sinazar priložihom. I Časlovc imjeie noščnuju i dnevnuju službu po ustavu prjepodobnago otca našego Savi ierusalemskago. Sie spisa se od bitia v ljeto 7029 a od roždestva hristova 1520 u bnecieh.**)

4. *Službenik.* Tiskan u Mletcih god. 1527 u 4ini. Poveljenjem Božidara a trudom Jurja Ljubovića i poslie njegove smrti brata mu svjaščenoinoka *Teodora.****)

5. *Molitvoslov.* Tiskan u Mletcih god. 1527. u 8ini.

6. *Psaltir.* Tiskan pri crkvi velikog mučenika sv. Jurja u Goraždju na Drini god. 1529 u 4ini. Poveljenjem Božidara Goraždjanina, a trudom *Teodora Ljubovića.*

7. *Molitvenik* ili *Trebnik.* Tiskan u Goraždju god. 1531. u 4ini. poveljenjem Božidara i trudom Jeromonaha *Teodora Ljubovića* i *Diakona Radoje.*

8. *Oktoih* ili *Osmoglasnik.* Tiskan u Mletcih god. 1536. na čitavom listu. Na koncu stoji: Povelenjem gospodina Božidara voevodje, trudihmo

---

*) Istisak ove knjige nalazi se u Kovilju 1 kom. i kod gosp. Stamatovića 1 k.

**) Jedan iztisak nalazi se u manastiru Bodjani u Fruškoj gori.

***) Jedan iztisak nalazi se u monastiru Bodjani, a jedan u Remeti.

se o siih pisanii. Smjereni v inocjah svjaščenici *Teodosie* i *Gienadie* parajeklisiarh monastira svetago Savi Srbskago iže jest v Mileševi, otečestvom že od mjesta Priepolja. Svrši se sija kniga 1536.*)

9. *Oktoih* lli *Osmoglasnik.* Tiskan po napomenutih svećenicih Teodosiu i Gjenadiu u Mletcih god. 1535. do 27. Srpnja 1537. na čitavom listu. Bez sumnje drugo izdanje gorespomenutog Osmoglasnika. Na prvom listu ove knjige nalazi se grb Božidarov, u kom stoji u srědini lav medju dvě pruge, a odozdo jednoglavni orao sa razširenimi kreljuti. Na orlovih prsih tiskano je crvenimi bojami: *Gn. Bož. Voevoda.* Oko grba načinjeni su věnci i lěpi arabeski. U predgovoru stoji medju ostalim: „*Sego* radi i az grješnii i smjereni Božidar nadjee se na milost blagoutrobja *ti.* Prjeklon koljene, pripadae, molju se neizrečenei blagosti. Da *mi otvrżesi* oči, srdčnjei i um, k razumjeniju tvojego neizčtennago božestva. Zanjc že obrešišumi se v velicje i tuzje i pečali v ijtalskih stranah. V gradje naricajeme Vnetijanje, nemoguj iziti vo otčestvi svoje. Ponježe vidjeh popirajemi rod hristijanski od ismailten (turakah). Togo radi bist moje uksnjenie v stranah siih. I pomislih jako vrjeme starosti moeje približajet se, jakože reče nel'žni prorok david: dnnije ljet naših Vnih že 70 ljet aščeli že i vsilah 8 ljet i množae i trud i boljezn, mij že oburevaemi jesmi, v pečaljah žitja věka sego suetnago, i vsegda zrim smrt vjeduščn mi k koncu itd.“ Zatim: „I postavih sij bjeljeg moj više pisanij, darovannii *prežnim moim* i mnje velicijem kjesarom kariolušem. Od roždestva hristova peti kjesar naricajet se. Obladajuščaja rimskim načelstvom i množem iniim stranam gospodin naricajetse.“

Na drugom listu nalaze se iz drva dobro i čisto rezane slike sv. Jovana, Kosme i Josipa. Na koncu knjige stoji: „Poveljeniem gospodina Božidara voevodje. Trudihmo se o siih pisanij smjerenij v inoceh svjaščenici *Teodosie* i *Gjenadie* parajeklisiarh monastira svetago Savi srbskago, iže je v mileševi, otčestvom že od mjesta prijepolja.“ Zatim slědi još četvero iz drva rezanih slikah, predstavljajućih B. D. Mariu sa dětetom, Arhangjela Mihalja i SS. Nikolu i Dimitriu sa dobro izradjenimi uresi.**)

10. *Minej prazdnični* ili *Sbornik* tiskan u Mletcih god. 1538. na čitavom listu. U predgovoru stoji medju ostalim slědeće: „Izvolenjem velikago gospoda Boga i Spasa našego Jisusa krista i blagodjeti daru Sv. Duha, az grješnii Hristu rab Božidar Vuković, otčestvom ot Dioklitiiskih

---

*) Iztisci nalaze se: U carskoj knjižnici u Beču 1.; u monastiru Gomirju u Hrvatskoj 1; u Beočinu na fruškoj gori 4; u Novih Pavljanih u križevačkoj regimenti 1. —

**) Iztisci nalaze se: U carskoj knjižnici u Beču 1; u Krušedolu 3; u Remeti 1; u Vrbniku 1; u Šisatovcu 1; u Kuveždinu 3; u Beočinu 4; u selu Ledinci 1.

stranah v predjeleh Makedonskih, ot grada sušću glagolemaa Podgorica. Poveljeniem gospodina Božidara voevodje trudih se o sem pisanii az grješni, mnogookaanjeiši i m'nši v inoceh ierodiakon *Moisi*, ot monastira glagolemago *Dečanoh*. iže jest v stranah Makedonskih, bliz veliki gór, otčcstvom že ot mjesta naricaemago *Budimlja*, bliz monastira *Sudikovje*.“ Na koncu knjige: „Poče se pisat sija svjataa i božestvenaa knjiga mjeseca Junia 11. den, a svrš'se mjeseca Genuaria 19. den u Bnetcieh pri velikomu dužu Andreju Griti načalstvujušću jego u vreme to.“ Zatim slědi posve na koncu: „Svrši se sija svetaa i božestvenaa kniga glagolemi Sbornik, ot bitia v ljeto 7047 a ót roždestva Hristova 1538 mjeseca Gcnuaria 19 den u Bnetcieh.“ I ova knjiga urešena je mnogimi drvorezi, medju kojimi su najznamenitii oni koji predstavljaju srbske svetce Sv. Paraskeviu, sv. Simeona, sv. Savu i sv. Stěpana Dečanskog. *)

11. *Molitvenik* ili *Euchologion*. Tiskan u Mletcih od god. 1538 do 40. sa drvoreznimi uresi u kojih dolazi često urezano ime Božidara. Na listu 5 odozdol pritisnut je něki pečat, koj predstavlja u srědini sědećeg Angjela, na okolo stoji nadpis: „Sia pečat stago. monastira Rači. **)

Juraj i Teodor Ljubović.

Od god. 1527 do 1544.

Bratju ovu napomenuo sam gori u dělih Božidarovih. O njih se znade samo to da su obadva bili revni pomoćnici Božidarovi. Juraj Ljubović, valjda starii brat Teodorov, tiskao je po svoj prilici već odprie više knjigah, kad ga 2. ožujka g. 1527 baš u vrěme tiskanja Božidarovog Službenika, stigne nenadna smrt. Još u bolesti svojoj oprosi svoga brata Jeromonaha Teodora da nastavi njegov preduzeti posao, i tako bi još tečajem iste godine rečeni službenik trudom Teodorovim na světlo izdan. Poslě osta Teodor revni pomoćnik Božidarov, te otide s njime oko god. 1529 u Goraždje i tiskaše tamo na njegove troškove god 1529 Psaltir, a god. 1531 Molitvenik ili Trebnik. Nezna se jeda li je Teodor oko god. 1536 Božidara iz Goraždja opet u Mletke natrag pratio. Nu valja da se je oko god. 1544 opet u tom gradu bavio, jer ga bez sumnje samo od tuda mogoše poslanici Igumana Mileševačkog sa sobom u Mileševo povesti,

*) Iztisci ove knjige nalaze se: U carskoj knjižnici u Beču 1. U Rusii u knjižnici voskresenskoj Novojerusalimskoj 1. U Hrvatskih parokiah u Belovaru 1, u Dubravi 1, u Munjavi ogulinske regimente 1, u Dedeniku 1, u velikoj Pisanici 1, u gornjem Gračacu u Gjurgjevačkoj regimenti 2, u Medaku ličke regimente 3, u županoj crkvi u Krušedolu 1, i u Popini 1. —

**) Jedan iztisak čuva se u carskoj knjižnici u Beču, a jedan u Bremenu u Ugarskoj.

gdě je god. 1544 u družtvu Jeromonaha Mardarie tiskao Psaltir, te zajedno s ovim mnogo zasluženim tiskarom iz Mletakah ovamo prenešenu tiskarnu onako kako valja uredio.

Djakon Radoje.

god. 1531.

O njemu zna se samo toliko da je bio djakon i u Goraždju pomoćnik Božidarev i Teodorov s kojim je zajedno tiskao god. 1531 Molitvenik ili Trebnik.

Teodosio i Gjenadio.

god. 1536 i 1537.

Iz Božidarovih dělah zna se da su i ova dvojica bili njegovi pomoćnici. God. 1536 i 1537 tiskali su u Mletcih dva Oktoiha, jedan pod naslovom *Osmoglasnik*, a drugi pod imenom *Petoglasnik*. Iz ovih knjigah znamo takodjer da je Teodosio bio kaludjer, a Gjenadio Parajeklisiark monastira sv. Save u Mileševu, rodom iz Prěpolja Hercegovačkoga. Valja da su se ova dvojica odmah razišli kako su svršili drugo izdanje Oktoiha, buduć da iste godine 1537 nalazimo jednog Teodosia u Srbii u monastiru Rujani ne daleko od Užice na Moravi, gdě je rečene godine tiskom izdao jedno Evangjelie na čitavom listu.*) Bez sumnje biahu oba rečena tiskara i dobri drvorezci, buduć da se u njihovih knjigah, kako je gore spomenuto, više drvorězanih slikah nalazi.

Martin Dubrovčanin.

god. 1536.

O tome knjigotiskaru koj se u svojih knjigah pisaše „Martinus de Ragusia“ zna se za sada samo toliko da je živio u Napulju i tu god. 1536 izdao: „Quaestiones Focianae Philaletis Polytopiensis.“ **)

Mojsia Jerodiakon.

god. 1547—1538.

Mojsia rodi se u Budimlju, nedaleko od monastira Šudikova, a biaše svetjenik i Jerodiakon u monastiru dečanskom. Već je gore spomenuto, da je medju ostalimi i Mojsia pomagao Božidara u tiskanju knjigah i da

*) Šafarik časopis Česk. Mus. 1842 I. str. 102.

**) Apostolo Zeno in Notis Bibliothecae Justi Fontanini Tom. II. pag. 118 i polag ovoga: Sebestiano Dolci Fasti Litterario Ragusini Venetiis 1767 pag. 173 i Appendini Notiziae hist. critich. II. 214.

je njegovim trudom god. 1537—1538 u Mletcih izišla knjiga *Sbornik* ili *prazdnični Minej*. Sbornik ovaj tiskan na čitavom listu može se nazvati najvećom i najlěpšom knjigom što je Božidar o svom trošku izdao. Dodane ovoj knjizi drvorezne slike mogu nam svědočiti da se je isti Mojsia bavio dvorezanjem, te je rezao srbske one svetce koji se tu nalaze. Valja da je njegovim trudom tiskan i molitvenik koj je iste godino 1538 sa mnogimi drvoreznimi uresi u Mletcih na světlo izašao.

Vinko Vuković nazvan: **Della Vecchia.**

Od god. 1540 do 1561.

Vinko, sin Božidara, slědjaše u svemu stope otca svoga. Poslie smrti Božidara, kog mrtvo tělo s velikim troškovi (kako ćemo niže iz vlastitih njegovih rěčih videti) u Arbaniu prenesti dade, nastavi radnju svoga otca i upotrěbi sve sile na to, kako da svoj tiskarski zavod na još veći stupanj podigne. Zato pošalje god. 1546 na sve srbske patriarhe, arhiebiskupe, jereje, kaludjere i ostale redovnike, kako i na sve vladaoce Maćedonie, Srbie, Bosne itd. slědeći poziv:

Epistola gospodina Vicenca Vukovića od starica.

V Isusu hristu mnogopočtovanim otcem, patriarhom, arhiepiskupom, biskupom, ereom, kaloerom i ostalim redovnikom. I tolikoe bgo. — čtnim. vladavicam i kraljem macedonie, serbie, bosne, srimske zemlie i ostalim knezom hristianskim velikim i maim ovogaie jazika knižnikom, kako bratje gi. i zemljakom svoim Vicenco de gospodin Božidara Vuković od Starica, a latinskim jazikom Della Vecchia imenovan, vele milo pozdravlenje.

Očito se zna bratjo i go u Krstu počtovana, jako prava izvaršena plemenščina naša neima biti potvrjena samo va veličestvu krvi, ako ju dobra i časna dila ne nasliduju, jako blgoč'sni Matiaš Ugarski kralj svidoči, onoga ot plemenitago i gskago. naroda govoreći, kogaže negova čestita dila, i dobrota vela u plemenščini potvrjaju uzvišajući, jako Is hr. u svoem svjetom Evanjelju govori: »Da ne može zlo stablo dobar plod davati, tolikože plemenito stablo zalí plod činiti. I jakože plemenito stablo po plodu jego poznavaetse takože visina plemenščine po častnih delih je očita.« Zač na stranu ostaviv pričke i mnogo govorenje, na našu namisal povrativ se moega počtovanoga gna. otca voevodě Božidara Vukovića da spomenenje učinju za uzdržanje viru hvu. i potom naroda jego, za naslidovati polag svoe zmožnosti, prvo roditele svoe izhodešče ot plemena blagočestni vladavic serbske Zemlie, ot veloga Konstantina prvago i blagoč'snago i prvago hristjanskago cra. počam, i do vremena slavnago Vuka despota i Branka Vukovića i Stefana Despota, jakože nahodi se u pismu ot roistva kralev i cesarov Serbskih, iže nestarjajušče ni blga. ni života ego v dne. i v nošć misleči svoemu narodu na pomoć biti, i to se zna po prvom štampanju knjigah stago pisma jako čitajuči zrazumijali ste i jako na smrtnoi posteli buduči u svojoj baščini umreti željaše, i takoje pc smrti jego s velim potroškom iz toliko dalešče strane v leta gna. 1540 na jego baščinu mrtvo tělo jego otnešeno iest, i pokopano u crkve starice gorica pri jezeriššu ot škutari i takoje po smrti počtovanoga gospodina otca

moego prvorečenago. Az Vicenco sin jegó nemogušči inim vseje vrjeme svoim rodjakom i baščini moiei poslužiti svelikim že potroškom napraviv slova, i ine tvari potribne štampe ot stgo. pisma knigah dvda. proroka čtose psaltir govori, na utišenie tila vašego i spasenia duš vaših ot svakoje blude, i falzita po mudrih ljudih veliku trudu napravlenjuju urešen, potom toga štampan ie na hvalu Is. ha. i veselie rodjakov svoih, i baščine svoje i na obradost svega hristíanstva, u svakoi napasti trpeščeje na ovom svitu u miru zaradi ha. I jakože plemeniti zil mirisaniem iego ino cvitie premože, tako i psaltir meu inimi knigami stga. psma. u kom sva prrčstva. hva. zdrzese Zate molim dobrote vaše sa svim srcem jako našašči stare knige pisane ot srbske zemle. pošalite mi daje štampam na spominenje starih i hvalu Hvu., počembi mogli priti u nego vo světo kraljestvo u koje nas privedi oč. i sin i sti. duh amin.

Premda se nemože dvojiti da je Vinko odmah poslie smrti svog *otca* tiskanje knjigah u Mletcih nastavio, nemamo ipak u sadašnje vrěme *njegovih* tiskarskih proizvodah sve do god. 1546. Od ove godine poznato *nam* je prvo njegovo dělo: 1. Psaltir u 4ini. sa 305 stranah, u kom je tiskan gore stavljeni poziv. U slědećih godinah tiskaše:

2. *Molitvoslov* ili *Sveto pisanje*, tiskano u Mletcih u 8ini. 304 str. god. 1547, sa prekrasnimi u drvo rezanimi uresi, kao i sa lěpimi obrazi više svetacah. *)

3. *Službenik* ili *Liturgion*, tiskan u Mletcih god. 1554 u 4ini. sa 240 stranah **) Ovaj Službenik tiskan je kasnie višekrat s nova.

4. *Molitvoslov* ili *Sveto Pisanje*, tiskano u Mletcih god. 1560 u 8ini. sa lěpimi drvorezi. U carskoj knjižnici u Beču nalazi se jedan iztisak ove knjige.

5. *Trípjesnc* ili *Tridion*, tiskan u Mletcih god. 1560 poveljcnjem Vicenca Vukovića a trudom Stepana Skadranina na čitavom listu. ***) Isti Triod tiskan je po drugiput god. 1561 a tretjiput god. 1563 u Skadru troškom Kamila Žanettia.

6. *Psaltir* sa *Tropdriom*, mjesecoslovjem itd. tiskan u Mletcih god. 1561 u 4ini. sa 282 str. Na trećem listu izrezan je grb Vinka Vukovića, posve različan od grba njegova otca. Predstavlja dvoglavnog krunjenog orla. Na prsih mu se vidi něka tica kao labud koja na jednom stupu sědi, s desne strane kraj nje stoji krunjeni lav, a slěve krunjeni medved. Oko grba, kog dva angjela drže, izrezano je svakojakih lěpih uresah. Iz

---

*) Gl: Sopikov Opit rossinski Bibliogr. č. I. Nr. 666. Dobrovski Inst. Linguae slavicae str. XLI. i Šafarik Wiener Jahrbücher Band 48. Jahrg. 1829. Anzeigeblatt. Iztisci ove knjige nalaze se: U carskoj knjižnici u Beču 1., u župi Diakovo u gjurgj. regim. 1, u imp. Akademii Nauk u Rusii 1, u kneza D. J. Ľabanova Rostovskoga knjižnici 1.

**) Nalazi se u carskoj knjižnici u Beču 1 kom., u Belovaru u Hrvatskoj 1, u Traziću ogulinsk. regim. 1, u gornjem Kosinju otočk. regim. 1, u Medjani věrovitičke župamie 1.

***) Dva iztiska nalaze se u carskoj knjižnici u Beču.

pod ovoga grba slědi isto ono pismo koje sam već gore priobćio. Poslie toga pisma slěde izrezane slike svetih 4uh. Evangjelistah. (Jedan iztisak ovog Psaltira nalazi se u carskoj knjižnici u Beču a jedan u parokialnoj crkvi u Krušedolu.)

7. *Farizeóvac*, tiskan u Mletcih god. 1561 na cělom listu, trudom Stefana od grada Skadra.*)

Mardario Jeromonah.

Od god. 1544 do 1566.

Mardario Jeromonah spada u kolo najrevniih i najzaslužniih knjigotiskarah slavenskih 16. věka. Rodom iz někog města na rěki drini, otide za mlada medju kaludjere i postane u monastiru města Mileševa u Hercegovini Jeromonahom. Kao takov bude oko god. 1544 od svog Igumana Daniila, zajedno sa Jeromonasi *Nikanorom* i *Savom* poslan u Mletke, da tamo nabavi sva potrěbita za podignutje u rečenom monastiru knjigotiskarne. Po svoj prilici nadjoše ovi poslanici u Mletcih Teodora Ljubovića bivšeg pomoćnika pokojnog Božidara, koj ih je tu kao svoje zemljake u svem revno podpomagao i na njihovu prošnju se sklonio da ih prati u Mileševo. — U družtvu sa ovim Teodorom metne Mardario u red donešenu iz Mletakah knjigotiskarsku spravu, i pečataše tu god. 1544 *Psaltir* zajedno sa Sinazarom dnevnim i postnim, sa Troparom i sa Časlovcem sadržavajućim dnevnu i noćnu službu.**) U Mileševu živio je Mardario několiko godinah u tišini i zabiti, radeći oko knjigotiskarstva i nadzirući po svoj prilici mladje redovnike i tiskare *Damiana* i *Milana*, koji su tu god. 1545 jedan Molitvenik tiskali.***) Oko god. 1552 bude iznenada po svom zemaljskom knezu *Radišu Dmitroviću* pozvan u Belgrad, da i tu podigne opet novu tiskarnu i da izdade veliko tetroevangjelie koje ovaj knez na svoje troškove za tiskanje pripravi.

Mardario otide na taj poziv u Belgrad i uredi na trošak rečenog Radiše tiskarnu, te poče god. 1552 tiskati gorespomenuto evangjelie. — Mnogi će pitati u kakov to *Belgrad* otide Mardario, buduć da ima *devet* poznatih Belgradah, od kojiuh jedan leži u Arbanii, drugi u Dalmacii, treći blizu Furlanske, četvrti u Hrvatskom Vinodolu, peti u Bosni, šesti u Erdelju, sedmi u Ugarskoj, osmi u Srbii a deveti blizu Carigrada. Nu na

---

*) Jedan iztisak prerědke ove knjige nalazi se, kako mi je javljeno, kod župnika u Vlaškoj Kapeli u križevačkoj regimenti.

**) U parokialnoj crkvi u Krušedolu nalazi se jedan Minej tiskan na čitavom listu u dva stupca od god. 1544. Valja da je i on od Mardarie tiskan.

***) Od ovog molitvenika nalaze se 3 knjige u Šišatovcu, 1 biaše u Kovilju.

ovo pitanje moram po mốm uputjenju odgovoriti, da je to bio svakako Belgrad Arbanaski (Berat, ili Arnaud-Belgrad), premda su dosada mnogi spisatelji tvrdili da se tu ima razumĕvati Belgrad srbski. Ja se ufam da će uz ovo moje mnĕnje svatko tim više pristati, kad promisli, da je taj Bĕlgrad najbliži ostalim mĕstim najstariih ćirilskih knjigotiskarnah, tako n. p. na Cetinju, Goraždu, Mileševu i Skadru, kao takodjer i gradu Dubrovniku, rodnom mĕstu drugoga gospodara Belgradske tiskarne.

Nu Mardario nesvrši još u Belgradu svoje Evangjelie, kad njegov pokrovitelj knez *Radiša Dmitrović* umre i po svoj prilici sav imetak zajedno sa tiskarnom dubrovačkomu vlastelinu *Trojanu Gunduliću* ostavi. Drugčie bo se neda razjasniti kako bi bio mogao Gundulić do Dmitrovićeve tiskarne doći, i kako bi on kao slĕdbenik *rimske* vĕre na svoj trošak izdavao bio knjige za *grčku* crkvu. Troškom dakle ovoga Dubrovčanina, koj rečenu tiskarnu poslie smrti Radiše u svoj *dom* prenese, svrši se još iste godine više spomenuto Evangjelie na čitavom listu sa 212 stranah *) i Mardario vrati se poslie svršenog tog posla opet u svoj monastir u Mileševo ili u Mrkšinu crkvu. **) Bez sumnje tiskaše tu onaj *Psaltir* koj je god. 1557 poveljenjem ili na zapovĕd višepomenutog Igumana Danila u Mileševu bez imena tiskara na svĕtlo izašao, a možebit pokraj toga i još koju drugu knjigu, kojoj sada više traga neima. Pet godinah kasnie, naime god. 1562, poče opet pod svojim imenom tiskati knjige. Nu buduć da su se ona pismena zajedno sa tiskarskom spravom, što biaše prie 18 godinah iz Mletakah donio, posve izkvarila, to naumi s nova bez svake tudje pomoći, sve potrĕbite za tiskanje stvari prirediti. Te tako izrĕza svojom rukom iz željeza i mĕda pismena i prigotovi velikim trudom i ostale sprave. Ovimi novimi svojimi pismeni svrši god. 1562 drugo izdanje svoga velikog *Tetroevangjelia*, u kome na poslĕdnjem listu slĕdeća zabilježi: „Blagovoleniem že v troici slavimago boga, az v hristu rab,

---

*) Iztisci ove knjige nalaze se: U Irigu u Srĕmu 1, u monastiru Kovilju 1, (valjda je u zadnjem ratu izgorio), u monastiru Preobraženja u Srbii 1, u Dabru u otočkoj regimenti 1.

**) Po svoj prilici nosio je taj monastir, (kog Turci god. 1459 8. nov. spališe, a nezna se tko ga opet sagradi,) obadva gore rečena imena, naime monastir od Mileševa i od Mrkšine crkve. U Molitveniku tiskanom god. 1544 imenuje se taj monastir od mĕsta Mileševa monastirom »svetoga voznešenja gospodinia.« a u Evangjeliu tiskanom god. 1562 stoji opet ovako: »Svrši se sie stie i božestvenie knigi pri hramu svetago Voznesenija, iže jest Mrkšina crkva v pod krilje Crnie Gori.« Moguće je dakle, da je taj monastir »sv. voznešenja gospodnjega« imao zaisto dvoja imena, i to jedno od mĕsta Mileševa, a drugo od crkve, koja se je isto tako zvala »Mrkšina crkva« kao i hram sv. Voznošenja. U ostalom valja znati da Mĕstu »Mrkšina crkva« neima traga ni u Crnojgori, ni u Hercegovini, ni u Arbanii. —

ieromonah Mardarie *rukodelisah sia slova ot železa i medi i pročaa*, s velikim trudom i podvigom. Svrših siju svetuju dušu spasonosnuju knigu glagolajemu Tetroevangjelie molju že junie i sv'zrastnie i starie čtušče ili prepisujušče, ljubve radi hristovje, izpravljajte a ne klni te. Ponieže nepisà duh sveti, ni angjel, no ruka brjenna, i duh unili, okaani, i grješni. Togda že vostočnim stranam obladajušćemu velikomu caru turskomu sultan Suljemanu. — Svršiše sie svetie i božestvenie knigi pri *hramu svetago voznesenja* iže jest Mrkšina crkva u podkrilje crnie gori v ljeto 7070 (1562) mca. Junia 24. dn., az že ot'čestvom ot rěke rekomie drina. Slava svršitelju bogu našemu v vjeki amin." *)

Četiri godine kasnie svrši Mardario svoju poslědnju nam poznatu knjigu, pod naslovom „*Triod cvjetnaja*" na čitavom listu sa 218 str. Na koncu te knjige stoji: „Tjemže i az v hristu rab ieromonah Mardarie blagodatiju Božieju želanie imah i ljubov k božestvenim crkvam itd. Togda že mnogimi carstvi carstvujušću velikomu Caru turskomu Sultan Sulejmanu arhiepiskopu kir Makariu itd. Svrši se sia sveta i božestvena kniga glagolemaa pendikostar pri hramu *svetago v'znesenia* iže jest Mrkšina crkva v ljeto 1566. *Pri vseobšćenom* Mitropolite Smederevskom kyr Zaharii i pri Igumjenu že Mrkšinskomu Jeromonahu kyr Savi. Trudiše se zdje grješni rab božii *pop Živko* i rab božii dijak *Radul.* **)

Kakove je knjige osim napomenutih Mardario poslie izdao i kad je umro, to se nezna.

Damian i Milan.

god. 1545.

Od ove dvojice tiskarah znamo samo toliko da su kao diakoni živili u monastiru mileševskom, da su tu god. 1545 tiskom izdali: Molitvenik u 4ini. sa 360 str., i da je Milan bio rodom iz města Obna u Crnom Zagorju na rěki Savi. ***)

Dimitria logotet i njegovi učenici Opar i Petar.

god. 1547.

Od ove trojice knjigotiskarah, od kojih biaše Dimitria unuk Božidara Vukovića, a drugi dva učenici Dimitrievi, poznade se jedna jedina

*) Iztisci ove knjige nalaze se u monastiru Blagovješćenia u Srbii 1. k. u crkvi sv. Paraskeve u selu glavatičići obćine Grbaljske u Dalmacii 1 k. —

**) Jedan iztisak ove knjige nalazi se u manastiru »Beočinu u Fruškoj Gori.

***) Jedan iztisak ove knjige čuvao se je u razorenom po Magjarih monastiru Kovilju.

knjiga „Apostol“ tiskana u vlaškom gradu Trgovišću god. 1547 u 4ini sa 258 str. u vrěme vojevode Ivana Mirče. *)

Ivan baron Ungnadski.

Od god. 1550 do 1564.

Velike misli našle su u ilirskih pokrajinah od někda mnogo slědbenikah. Zato nije mogla ni misao o reformi crkve krstjanske ostati bez odziva u naših pokrajinah gdě se rodiše Bogomili, početnici Pavlićanah, Albingenzah, Patarinah itd., ovih prvih protestantah u Europi.

Jedva što je poslie Ivana Husa i Jerolima Pražkog, Martin Luter svoj barjak podigao bio, našli su se odmah veliki muževi naroda našega koji slědjahu Luterov nauk.

Komu nisu poznata imena Matie Frankovića (Flaccius Illiricus), Andrie Dudića, Petra Vergeria, Pavla Skalića itd., koje radi svoje duboke učenosti slave uprav tako katolici, kao i protestanti? Komu nije poznat iz kasnie dobe neumrli Marko Antun Gospodnetić (de Dominis) bivši arcibiskup Splitski i prvostolnik Dalmacie i Hrvatske? Komu nisu napokon poznati iz krajnske historie Primo Trubar i baron Ivan Ungnadski?

Svi ovi slavni muževi spadaju u crkvenu i književnu pověstnicu našeg naroda. Nu poslědnjeg od rečenih trěba da ovdě napomenemo kao pokrovitelja ne samo književnosti, nego i tiskarstva slavenskog.

Ivan Ungnadski sin Ivana starieg carskog meštra komore, rodi se god. 1490 kao vlastelin hrvatski, krajnski, štajerski i koruški. On biaše odgojen na dvoru cara Maksimiliana I. Za mlada postane pokrajinskim kapetanom u Štajerskoj, a u kasnije doba zapovědnikom granice slovenske i hrvatske, te zatim (dobivši na poklon utvrdjeni grad u Varašdinu) kapetanom i velikim županom varaždinskim. Kao takov ratovao je mnogo sa Turci sad u Ugarskoj, sad u Hrvatskoj, sad u austrijskih pokrajinah proměnljivom srěćom.

Čim se novi nauk o crkvi krstjanskoj po gornjo-ilirskih pokrajinah sve većma razplodi, postade i on žestokim braniteljem toga nauka i podpisà god. 1541 prošnju dolnjo-austrijskih stališah da im kralj Ferdinand II. dozvoli tu slobodu: da mogu bez ikakovih zaprěkah izpovědati rečeni nauk i věru.

Kad se taj nauk god. 1547 svakojakimi načini zaprěči, ostavi Ungnadski svoju domovinu, odreče se svih svojih častih i otide stanovat u Němačku. Od hercoga Virtemberskog dobi u gradu Urahu něki dvor nazvani Münchhof i tu biaše u svom prognanstvu njegov konak.

---

*) Šafarik: Wiener Jahrbücher B. 48. J. 1829. Anzeige Blatt, i o staroslovanskih gmenovitě cyrillskyh tiskárnách u čas. česk. Mus. 1842 I. str. 101.

Udaljen od svoje domovine nije zaboravio ni na nju, ni na svoj narod. Videći kako něki revni muževi, medju kojimi biahu Primo Trubar, Anton Jure Dalmatin i Stepan Konzul itd. za novi zakon i za književnost slavensku dělovahu, primi ih pod svoju zaštitu i poče ih sa svimi silami podupirati.

Uputjen o tome, da se nijedna misao bez knjigah obćenito razploditi neda, obrati po naputjenju Trubarovom veliku stranu svojih dohodakah na utemeljenje prve u Němačkoj ilirske tiskarne.

Budući da su pako trudom Trubarovim krajnske knjige s latinskimi pismeni već od god. 1550 u Tübingu izlazile, to je Ungnadski syu svoju pozornost obratio na to, da bi se i něke němačke tiskarne obskrbile sa *glagoljskimi* i *ćirilskimi* pismeni, bez kojih se oko duhovničtva i crkve po Hrvatskoj, Istrii i Dalmacii u ono doba raditi moglo nije.

Godine dakle 1560 budu troškom Ungnadskog a pomoćju *Stěpana Konzula Istrianina* glagoljska pismena u Regensburgu dogotovljena i na zahtěvanje Ungnadskog u Nürnberg prenešena. Slědeće godine svrše se pomoćju *Antuna Aleksandrovića* Dalmatina i rečenog *Stěpana Konzula* u Urahu kod Ungnadskog i ćirilska pismena, te sada stoprv biše němačke tiskarne sa svimi slavenskimi pismeni obskrbljene, i posve onako kako za ilirske knjige valja, uredjene.

Pod bogatim pokroviteljstvom Ungnadskoga poče se od tog vrěmena u tiskarnah gradovah Tübinga i Nürnberga ponovljenimi silami raditi oko izdavanja krajnskih i hrvatskih knjigah. Tako izadju od god. 1560 do smrti Ungnadskog god. 1564. Trudom gorerečenog Trubara, Stěpana Konzula i Antuna Dalmatina, kao takodjer Petra Vergera Istrianina, Jure Juričića Dalmatina, Mate Popovića Srbljina, Ivana Maleševića Bošnjaka, Leonarda Merčerića Dalmatina itd. slědeće glagoljske i ćirilske knjige.

1. Tablica azbukom glagoljskom sa otčenašom, jednim poglavljem sv. pisma i sa 117. Psalmom, tiskana u Nürnbergu god. 1560.

2. Tabla za ditcu sa glagoljskom azbukom i katekizmom, bez tumačenja u Tübingi 1561 u 8ini.

3. Katekizmus. Edna malahna kniga u koi esu vele potribni i prudni nauki i artikuli prave krstianske vere, s kratkim iztomačenjem za mlade i priproste ljudi. I edna prediga od kreposti i ploda prave krstianske vere, krozi Stipana Istrianina s pomoću dobrih Hrvatov, sad najprvo iztumačena. Štampana n Tubingi godišće po Isukrstovim rojstvu 1561. U 8ini. Na koncu ove knjige, posveljene kralju Maksimilianu, govori Stipan svojim zemljakom medju ostalim ovako: „Predraga bratja v Isukrstu! Mi vas prosimo, da ovo naše prvo dělo, tumačenie i štampanie od nas sada za dobro vazmite. — I ako je u nem ko pomankanie u tlmačcniu u besidah ili u slovjah, v ortografii, to isto nam skoro daite v pravi ljubavi

na znanie. Hoćemo te iste za naprvo u drugih popraviti. Zašto za ovimi knižicami (ako bode Bog hotil) hoćemo novi Testament s glagolskimi i ćirilskimi slovmi štampati. U tim toga věrno molite Boga za nas. Stipan Istrianin i drugi ostali vaši sluge.“ *)

4. Prvi del staroga testamenta i va tom jesu četiri Evangeliste i dijanje Apostolsko, iz mnogih jezikov v općeni sadašnji i razumni harvatski jezik po Antunu Dalmatinu i Stipanu Istrianinu s pomoću drugih bratov sada prvo verno stlmačen. V Tubingi lcto od Krstova roistva 1662 u 4ini glagoljskimi pismeni.

5. Artikuli ili deli prve stare krstianske vere iz svetoga pisma redom postavleni na kratko razumno razloženi i stumačeni: koi jesu takaiše tako va 1530 godišću našemu naimilostivomu gospodinu Cesaru Karolu Petoga imena, hogoljubna spomenutja. I potle va 1552 godišću, konziliu ili zborišću va Trentu od ednih velikih Hercegov i voidov, varoši, gradov, i prodikači očito izročeni i dani. Sada v novja iz latinskoga, nemačkega i krainskoga jazika na hrvatski verno stlmačeni. Po Antonu Dalmatinu i Stipanu Istrianinu. V Tubingi 1562 u 4ini. „S glagoljicom“. Posvetjena je ova knjiga bratji Ivanu Fridriku i Ivanu Vilhelmu hercegom saksonskim. Podpisani su Primus Truber kranjac, Anton Dalmatin i Stipan Konsul Istrian, od dvojice poslědnjih nalaze se tu obrazi u drvo rezani!

6. Postila, to jest kratko iztlmačenje vsih nedelskih Evenjeliov i poglaviteh prazdnikov skrozi sve leto, sada najprvo *harvackimi* slovi *štampana*. V Tubingi 1562 u 4ini.

7. Prodike od tuče (gràda) u Tubingi 1562, u 4ini iz němačkoga na hrvatski prevedene.

8. Loci Communes rerum theologicarum, od Melanhtona, ili edni kratki razumni nauci najpotrebnei i prudnei artikuli ili deli stare prave vere krstianske. V Tubingi 1562 u 4ini. Posvetjena je knjiga Augustu vojvodi saksonskomu.

9. Prvi del novoga Testamenta v Tubingi 1562 u 4ini sa lěpimi drvorezi.

10. Postila to est itd. V Tubingi 1560; u 4ini.

11. Drugi djal Novoga Testamenta u kom se zadrže Apostolske epistole po ordinu kako broj na drugoj strani ove harte kaže itd. štampan v

---

*) Ovu knjigu, koju izdatelj kralju Maksimilianu posveti, poslà Ivan Ungnadski istomu kralju sa vlastnoručnim pismom i preporukom. U tom pismu napominje i Pavla Skalića, koj je već prie něke listove iste knjige napomenutomu kralju poslao bio. Još iste godine 1561 dne 5. svibnja odgovori Ungnadskomu kralj Maksimilian, pohvali u tom pismu veliki trud Ungnandskoga, kog imadoše pri pomaganju i izdavanju ove knjige, i poslà mu na pomoć 400 for. s obećanjem, da je pripravan i za druge hrvatske knjige novčanu pomoć poslati.

Tubingi 1563 u 4ini sa drvorezi. Predgovor je podpisan po Stepanu Konzulu, Antunu Dalmatinu i Jurju Juričicu.

12. Beneficium Christi. Govorenje vele prudno. U hrvatskom jeziku. U Tubingi 1563. u maloj osmini.

13. Virtenberžki crkveni red u Tubingi 1564 u 8ini.

14. Spovid i spoznanie pravje krstjanske vire, ka je prezmožnomu cesaru Karlu Petomu Rimskoga orsaga ploditelju, u spravišću va Augusti zručena, u godišću Isukrsta 1530 sada najprvo iz latinskoga i nimškoga jazika va hrvatski po Antonu Dalmatinu i Stipanu Istrianinu iztlmačena. V Tubingi 1564 u 8ini. *)

15. Bramba Augustanske spovedi, apologia imenovana, verno tlmačena iz latinskoga jazika va Hrvacki po Antonu Dalmatinu i Stipanu Istrianinu. V Tubingi 1564 u 8ini s predgovorom Melantona. Sve ove knjige tiskane su isto tako i s ćirilskimi pismeni, s někimi malimi proměnami u jeziku.

Krajnske knjige.

16. Articoli oli deili te prave stare vere kršćanske. V Tubingi 1562 u 4ini.

17. Ene duhovne peisni katere so skuzi Primoša Trubera v ta slavenski jezik prenešene. V Tubingi 1563.

18. Crkveni red. Krajnski. V Tubingi 1563.

Meseca Rujna god. 1594 odputuje Ivan Ungnadski u Česku da tamo u selu Vintericu posěti svoju sestru, udovu grofa Šlika, nu tu ga žalibože stigne dne 27. prosinca nagla smrt, koja biaše smrtonosna i njegovoj tiskarni u Tubingi. U poslědnoj svojoj oporuci zaboravi na sve ostalo, samo ne na svoju ilirsku tiskarnu, koju kao rědku svoju dragocěnost ostavšoj ženi preporuči. Ali ova preporuka nebiaše od velikih poslědicah. Poslě njegove smrti budu njegove knjige, koje u Němačkoj u gomilah ležahu, poslane u pokrajine ilirske da se tamo razděle; nu sila njih bude u bečkom Novom městu oduzeta i uništena, a ostatak što u Gradcu, što u Krajnskoj itd. spaljen. To je uzrok zašto se sada tako malo eksemplarah od rečenih knjigah nalazi.

Osim gore spomenutih tiskanih knjigah, biahu za tisak pripravljena mnoga druga hrvatska děla. Medju ostalim čitavo sveto pismo s glagoljskimi, ćirilskimi i latinskimi pismeni, isto tako Luterova postila, Melanhtonov: Methodus doctrinae eccles Magdeburgicae. Novi Zavjet itd.; ali

*) Jedan iztisak ove knjige nalazi se u monastiru bečkih diskalceatah.

ove knjige neugledaše nikada běli svět, premda Antun Dalmatin i Stěpan Konzul pomoćju někih němačkih vladaocah i nadalje mnogo nastojahu oko prevodjenja i pisanja bogoslovnih slavenskih knjigah.*)

Knez Radiša Dmitrović i Trojan Gundulić.

god. 1552.

Do sada smo vidili kako u XV. i XVI. věku onaj mali prostor ilirske naše domovine, što se proteže od grada Dubrovnika do Skadarskoga jezera, pa od Crnogorskoga Cetinja do Maćedonskih granicah, mal da ne više tiskarah porodi, nego sve ostale ilirske pokrajine. Osim mnogih tisskarah rodili su se u onih predělih najveći takodjer podupiratelji tiskarstva, a medju ove spada svim pravom knez Radiša Dmitrović iz Hercegovine, sa svojim baštnikom Trojanom Gundulićem iz Dubrovnika.

Da Radišu Dmitrovića, koj u svom domu oko god. 1552 tiskarnu podiže i Jeromanaha Mardariu k sebi pozvà, nestiže po nesrěći prenagla smrt; bio bi on po svoj prilici nadoměstiti mogao svome narodu i svojoj crkvi velezaslužnog Božidara. Nu po Radišinoj smrti pade žalibože lěpi njegov zavod u ruke dubrovačkoga vlastelina Trojana Gundulića, koj se ovim zavodom onako, kako bi bilo trěbalo, koristiti nije znao. Tek što Jeromonah Mardario Trojanovim troškom, ono još pod Radišom začeto Evangjelie svrši, prestà Gundulić u napred na tiskanje knjigah trošití, i Belgrad prestà biti ponositim gnjezdom duhovnoga dělovanja. Da je Gundulić onu svoju tiskarnu, što je od Radiše naslědio, barem u rodni svoj grad preměstio, pa kad već nije htěo iztočno-crkvena děla izdavati, a to da je izdavao bar one važne rukopise što njegovi sugradjani u ono vrěme na svom materinskom i na inih jezicih pisahu, to bi ako ne većje, barem onoliko slave stekao bio, koliko je zaslužio kasnii njegov rodjak Ivan, neumrli pěsnik Osmanide. A ovako znade iz rečenog Evangjelia njegovo potomstvo jedva toliko, da je živio, da je dobro bio započeo, ali da narodu, kako valja, koristiti nije znao.

Stěpan od Skadra.

God. 1560 i 1561.

Marljivi ovaj tiskar, koj nam je već kao pomoćnik Vinka Vukovića poznat, biaše rodom iz grada Skadra, on utemelji tu prvi tiskarnu, koja bi

*) O ostalih knjigah krajnskih i hrvatskih, koje su se oko tog vrěmena tiskom izdavale u Němačkoj, gledaj: Schnurer Slavischer Bücherdruck in Würtenberg. Tübingen 1799. — Dobrovskoga »Slavin« i Kopitarovu Krajnsku gramatiku u predgovoru i straga od str. 385 počamši. —

pokraj mnogih drugih susědnih tiskarnah biti mogla od neizměrne koristi našemu narodu, da ju nije sa svimi ostalimi sirovost i glupost turska odmah u početku zatrla bila.

Trudom njegovim izašle su iz ove tiskarne, koliko je meni poznato, slědeće knjige:

1. Tripjesnc ili Triod, tiskan u Mletcih god. 1560 na čitavom listu.*)
2. Ista knjiga u Mletcih god. 1561.**)
3. Triod postnaja i Pentikostar na čitavom listu, tiskan: „v stranah Makedonskih v ot'čestvo v gradje Skenderi (Skadru). Trudom i pomoćju meštra Kamila Zanetta.“***)

Antun Aleksandrović Dalmatin.

God. 1561.

Antun Aleksandrović, ili kako se on podpisivaše „Antonius ab Alexandro“ biaše jedan izmedju najzaslužnijih muževah za književnost i tiskarstvo Ilirah. U Životu Ivana Ungnadskoga napomenuto je, kako on oko god. 1561 dodje u Němačku, gdě na troškove Ungnadskoga nauči Němce rězati i lěvati ćirilska pismena, budući i sám majstor u tiskarstvu. Dok Ungnadski živiaše, boravio je Aleksandrović u Tubingi i Urahu, te je ondě pisao, popravljao i tiskao hrvatske knjige. Poslie smrti Ungnadskog ostà sa Stěpanom Konzulom još godinu danah u Urahu i otide měseca veljače god. 1566 sa rečenim Konsulom u Štuttgard, da moli odpust od vojvode Kristofa Vürtemberskog. Vrědni ovaj vojvoda, koji ih kao privrženik nove věre pri izdavanju hrvatskih knjigah revno podupiraše, odpusti obadvojicu s velikom žalostju, i podà im svědočbeni list u kom ih pohvali tako radi njihovog truda kog su imali pri izdavanju glagoljskih i ćirilskih knjigah, kao i radi dobrog i poštenog ponašanja. S tim listom odputuje Antun zajedno sa Stěpanom u Regensburg, poslie valjda i dalje u Němačku; nu o kasniem njegovom životu i dělovanju nezna se ništa, premda neima sumnje, da je u stražnjoj zemlji kao prognanik umro. Kako njegovi suvrěmenici pišu, biaše tih i miran čověk koj se je sa svimi ljudmi dobro pogadjao.

*) U carskoj knjižnici u Beču 2 knjige.

**) U Deringaju u ličkoj regim. 1 kom., u knjižnici matice Srbske u Pešti 1 kom.

***) Jedan iztisak ove knjige čuva se u Beočinu, a jedan u Lisičini u věrovitičkoj županii. —

Živko pop i Radul diak.

God. 1566.

Kao što već gore vidismo, biahu ova dvojica pomoćnici Jeromonaha Mardarie i natiskaše god. 1566. *Triod cvětni*, na čitavom listu, u monastiru Mrkšine crkve.

Jakov s kamene Rěke.

God. 1566.

Tiskar ovaj rodi se u kamenoj Rěci na podnožju velike gore Osagovačke, ne daleko od grada Kolašina u Hercegovini. On pripověda sam da mu pleme poteče iz starinskoga svetjeničkoga kolěna. Poslie smrti Božidara i Vinka Vukovića dodje putujući po Italii sve do Rima, i najposlie u Mletke. Slučajno nadje tu *zanemarena* Božidarova ćirilska slova (s kalupi, matrizen) i poče s njimi iz nova ćirilske knjige tiskati, te izdade tako god. 1566 jednu nama poznatu knjigu „Časoslovac“ (Horologium) u 8ini. *) —

Jerolim Zagurović.

God. 1569 i 1570.

Poslie Crnojevića, Vukovićah, Dmitrovića i Gundulića biaše u 16. věku Jerolim Zagurović poslědnji od svojih zemljakah i susědah koji su se trudili svojim troškom podignuti slavensko knjigotiskarstvo. Zagurović biaše rodom iz Kotora i vlastelin toga grada. Po smrti Vinka Vukovića dodje u Mletke, i pribavi si po svoj prilici Božidarova zanemarena ćirilska pismena s kojimi je god. 1566 Jakov s kamene Rěke svoj Časoslovac tiskao, i koja su valjda poslie opet zabadava ležala. Oko god. 1569 uzme za pomoćnika Jakova Krajkova, rodom iz Sofie, te izdade trudom ovoga tiskara, a na svoj trošak, rečene godine u Mletcih *Psaltir* u 4ini sa 274 str. Slědeće pako godine 1570 *Molitvenik* u 4ini sa 282 stranah. Ove dvě knjige tim su važnie što se u njih nalazi drvorezni obraz istoga Zagurovića. **)

---

*) Šafarik na spomenutih městih.

**) Iztisci Psaltira nalaze se u Vrdniku, Remeti, u Karlovcih i u Povčju parokii věrovitičke županie, a jedan iztisak Molitvenika u Muhačkoj crkvi.

Jakov Krajkov.

God. 1569 i 1570.

Ovo je jedini do sada poznati Bugarin koj se je u 16. stolětju bavio tiskarstvom. Rodom iz grada *Sofie* dodje, nezna se kojom sgodom, u Mletke, upozna se tu sa Jerolimom Zagurovićem i natiskà na njegov trošak god. 1569 gori spomenuti *Psaltir*, a god. 1570 *Molitvenik*.

Knez Juraj Zrinjski (starii).

God. 1570 — 1574.

Što u 16. věku svu Europu uzdrmà, nije moglo ni u Hrvatskoj bez odziva ostati. Misao o reformi crkve presadi se iz susědnih pokrajinah i u Hrvatsku, te nadje najviše privrženikah u aristokratii i kod nižjeg duhovničtva. Mnoge glasovite porodice zabace u ono vrěme věru rimsku i prigrle novi zakon reformatorah. Medju ovimi bili su Jankovići, Patačići, Heningi Susědgradski, Stančići,*) Dudići, Matkovići, Bučići i najbogatii knezovi Zrinjski.

Da mnogi od rečenih ovih muževah i nikakovih drugih zaslugah neimadu, to ih ide ipak velika hvala od naroda toga radi što su se sa svimi silami trudili kako da uz novi svoj nauk takodjer narodnu književnost iz mrtvila probude. Medju ovimi probuditelji zauzima prvo města knez Juraj Zrinjski.

Sin proslavljenog bana Nikole, branioca Sigetskog, i Katarine Bernardove Frankopanske, rodi se on god. 1549 i postade naslědnikom sviuh dobrih sposobnostih, ali ne zajedno i manah otca svoga. Ljubav za crkvene reforme usisa s duhom onoga vrěmena, a svět i občenje s največimi ljudmi one dobe izobrazili su ga.

Amo nespadaju njegova junačka děla, koja historia ratovah pobilježi. Nit je meni stalo do njegovih političkih častih, u kojih do velikoga tovarnika dotěra. Najveća ga slava ide što je mislio na *duhovnu* prosvětu svoga naroda.

Po nebrižljivosti vladah pod kojimi su ilirski narodi u ono vrěme stenjali, nebiaše oko srědine 16. věka u većoj strani ilirskih pokrajinah ni jedne jedine knjigotiskarne. Stare tiskarne hrvatske, kao n. p. senjska

*) Ovi Stančići budu kasnie zajedno s Jankovići po crkvenoj sinodi iz Hrvatske prognani, nastane se u Ugarskoj, te su stekli neizměrnih zaslugah za prosvětu ote svoje nove domovine. — Njihov priměr slědjahu mnogi ini hrvatski protestanti.

od god. 1507—8, zagrebačka od god. 1527*) i rěčka od god. 1531, biahu već prestale dělovati.

To videć mladi netom 20. godinu namirivši Juraj Zrinjski odvaži se podići o svom trošku baš na kraju sěverne Hrvatske novu tiskarnu. Oko god. 1570. dozove iz bližnje Lendave tiskara Rudolfa Hofhaltera i naměsti ga zajedno sa tiskarnom u svome městu Nedelištu, koje stoji četvrt sata od Zrinjskoga grada Cakovca a pol sata od Varašdina.

Tu dade Zrinjski prie svega o svom trošku tiskati protestantske hrvatske knjige Mihajla Bučića, arcidjakona vaškog i župnika na Belici u Medjumurju, koj medju ostalima dělima napisà „Novi Zakon“ i „Krstjanski Nauk“ posvetivši ove knjige kralju Maksimilianu kao revnomu podupiratelju nove věre.**)

God. 1574 svrši se u istoj tiskarni prvi prevod Verbecievih pravah ugarskih na hrvatskom jeziku, pod naslovom „Trojstrančni Pismotvor Navadneh pravic slavnoga orsaga Vugerskoga po Stefanu Verbeci diački izpisan i na horvatski jezik prenešen (po Ivanu Pergošiću). Vu Nedelišću pritiskan po Rudolfu Hofhalteru 1574“ na čitavom listu. —

Što je poslie ove jedine nama poznate knjige u Nedelišću tiskano, nezna se. Po svoj prilici preměštena je kasnie, kad gore spomenuti Rudolf Hofhalter u Veliki Varadin otide, Zrinjskova tiskarna u susědni Varašdin, gdě su god. 1587 kod tiskara Manela, kako ćemo niže viděti, dvě knjige tiskane. Jeda li je ovaj Manél takodjer po Jurju Zrinjskom ili po kome drugom u Varašdin pozvan bio, nezna se za stalno. Nu ipak se svakako tvrditi može da bogati knez Juraj svoju tiskarnu i svoje obljubljeno blago drugomu prodao nije. Nemože se takodjer dvojiti, da je Juraj Zrinjski poznatom svojom věštinom i revnostju u svojoj tiskarni mnogo više knjigah tiskati dao, nego što je nama žalibože poznato.

Godine 1603 umre Juraj Zrinjski u 54. godini starosti svoje.***) Po-

---

*) Ove godine tiskano je u Zagrebu, nezna se od kojeg tiskara, slědeće dělo: »Hermagorae Craft ab Obernburgo, Tabula peregrinationis D. Pauli. Zagrabiae 1527. Testis Bibliotheca Gesneri« gledaj: Abrahami Ortelii Theatrum orbis terrarum Antverpiae 1595 Inter Autores quibus usus est.

**) Od ovih knjigah, koje su valjda od ježuvitske inkvižicie spaljene, neima sada nijednog eksemplara.

***) Suvremeni Nikola Istvanfi javlja njegovu smrt ovimi rěčmi: »Georgius Comes Zrinianus, Nicolai Sigettana obsidione clari filius, vir et ipse summae virtutis et fortitudinis, nondum plane senex cum quartum et quinquagesimum annum ageret, vitam cum morte commutavit, qui supra militiae militaris opinionem, multo etiam splendore liberalis vitae militiarumque alumnorum, cultuque familiae Pannonicorum longe clarissimus habebatur.» Vidi: Istvanfi Hist. Regni Hungariae Vienna 1758 str. 487.

slie njegove smrti nije imala Hrvatska tiskarne sve do vrěmena Pavla Rittera ili Vitezovića (1696).*)

Juraj ostavi nakon sebe dva sina, Nikolu koj za mlada umre i Jurja, te jednu kćer Suzanu, udatu najprie za Barona Jurja Lenkovića a poslie za Nikolu Nadažda.

Juraj Zrinjski svrši slavno i mirno svoj život, ali potomstvo njegovo slědjaše něka tajna osveta, koja do toga nemirovà dok i poslědnji od porodice Zrinjskoga silovitom smrtju neplati Jurjeve *namišljene* grěhe. Jurjev sin *Juraj* mladji umre kao ban hrvatski i vrhovni kapetan Podunavja u srěd logora *Vallenšteinovog* tajnom smrtju od *otrova.* Ovoga stariji sin *Nikola,* ban hrvatski i pěsnik magjarski, *ubijen* je u lovu, ili kako něki pišu, razderan je od vepra. Mladji sin Jurjev a brat Nikole, *Petar Zrinjski,* ban i pěsnik hrvatski, *platio je glavom* svoju ljubav slobode u Bečkom Novom městu. *Adam* sin Nikole pade god. 1681 u ratu proti Turkom kod Slankamena, *budući straga od svojih ustrěljen.***) *Ivan Baltazar* sin Petra svrši svoj život god. 1703 u *strašnoj tamnici* tirolske tvrdje od Rattenburga, poslie kako je 20 godinah zatvoren u zdvojenju *rěč i ùm* izgubio bio. Katarina Zrinjska, rodjena kneginja Frankopanska, udovica Petrova i mati njegove dětce, umre u Němačkom Gradcu u tamnici i bude tu god. 1673 pokopana u halji kaludjericah sv. Franje. *Jelena* Zrinjska, kći Petrova, a žena Franje Rakoca i Mirka Tökölia, umre u Azii *kao prognanica* iste godine 1703 kao i njezin brat Baltazar. Judita Petronila i Veronika dvě druge kćeri Petrove, věkovale su věk žalostno pod *zatvorom* u samostanu zagrebačkih opaticah.***) I tako nestade najslavnie i najbogatie porodice hrvatske; a poslie uništenja njezinog prestà u Hrvatskoj svako slobodnie kretanje u političkom, narodnom i književnom životu.

---

*) Vitezovićeve tiskarne bili su veliki nepriatelji duhovnici, zato nenapredovaše kako bi trebalo. »Clero obsistente progressum non habuit.« Krčelić Not. Prael. str. 456.

**) Několiko godinah pric njegove smrti načine varašdinski Ježuviti nastojanjem někoga general-auditora Šimuna Molla sa Sofiom Löblovom, udovom bana Nikole Zrinjskog a materom istog Adama, slědeću pismenu pogodbu: Buduć da je napomenuta gospoja velika priateljica crkvene muzike, to se ona obvežuje Varašdinskim Ježuvitom za poboljšanje muzike i drugih svrhah poslie svoje smrti ostaviti 40 tisućah forintih, ako bi njezin sin bez dětce i »naglo te neuadno« bez oporuke umro. Adam Zrinjski umre zaisto u gorenavedenom ratu bez oporuke i Ježuviti dobiše 40,000 for.

***) Na groblju njihovom stoji sada narodni Dom.

Ivan Manel ili Manlius.

god. 1576.

Ovaj tiskar narodi se po svoj prilici ili u Krajnskoj illi u Primorju, budući da već godine 1472 u někom službenom pismu grada Rěke dolazi podpisan *Bartholomäus Manlius* kao kancelir ili bilježnik istoga grada. *)

Oko godine 1575 bude on od slědbenikah reformacie u Ljubljanu pozvan da tu prvu tiskarnu podigne, buduć da u Němačkoj poslie smrti Ivana Ungnadskoga ilirsko-protestanske tiskarne sve više propadahu.

Godine 1575 tiskaše Manel kao tiskar i gradjanin Ljubljanski prvu svoju knjigu i svrši do godine 1580 mnoga děla, medju njimi najviše evangeličko-crkvena. Nu rečene godine 1580, kad mu je baš od krajnskih stališah naloženo bilo da tiskà sveto pismo Jurja Dalmatina na slovenskom jeziku, bude mu od austrijskoga nadvojvode Karola dalje tiskanje evangeličkih knjigah zabranjeno.

Po svoj prilici biaše ovo uzrok što Manel od sada u Ljubljani ništa više na světlo izdao nije. Sedam godinah poslie nalazimo istoga tiskara u Varašdinu kamo biaše pozvan valjda od Jurja Zrinijskoga, ili od porodice Erdödiah, ili pako od samih gradjanah koji něku privrženost prama novoj věri pokazivahu.

Od njegovih u Varašdinu tiskanih knjigah poznate su samo dvě niže naznačene, koje su godine 1587 tiskane.

Poslie kako po cěloj Hrvatskoj Ježuvitska vlada mah preuzme, otide Manel oko god. 1590 na poziv hrvatskih grofovah Erdödiah u Ugarsku, i prenese svoju tiskarnu u Erdödianski grad Monjoróbkörök ili Eberovo, gdě je godine 1590 tiskao niže naznačeno němačko dělo Ivana Hartlieba. Napokon preseli se od ovuda u Seč ili Schütz nedaleko od Eberova, gdě godine 1593 magjarsko dělo pastora Grgura Vizaknaja tiskom izdade. I tako prognan iz svoje domovine svrši tumarajući po světu svoj život valjda u Ugarskoj.

Poznata njegova tiskarska děla jesu slědeća:

1. Joannis Saliceti oratio contra Turcas. U Ljubljani 1575 per Joannem Manlium.**)

2. Christophori Spindler Superintendentis. Der evangelische Prediger. Leich-Predigt bei Begräbniss des Freiherrn Herward von Auersperg. Laibach 1576 bei Johann Mandl. ***)

*) Gledaj: Krčelić Notitiae Praeliminares str. 469.

**) Valvazor. Ehre des Herzogthums Crain. Buch XI. st, 716.

***) Valvazor. B. VI. str. 348.

3. Jurja Barona Kisela Život i smrt Hervata Aursberga (nezna se u kom jeziku). U Ljubljani 1577 u četvrtini. *)

4. Postilla, to jest keršćanske evangelske Predige verhu evangelia, skoz celo leto, za hižne gospodarie, šole, mlade inu preproste ljudi, od Ivana Spangenberga na vprašanie inu sveisto stolmačena, inu u pravi slovenski jezik prepisana leta M. D. LXXVIII. u 4. Drukano v Lublani skozi Joanesa Mandella.

5. Antona Vramca (Vramecz) kronika u slovenskom jeziku. V Lublani 1578.

6. Ivana Hebermana molitve u hrvatskom jeziku v Lublani 1579.

7. Katekismuš i duhovne peisni v slovenskom jeziku od Primuša Truberja, Sebastiana Krella itd. V Lublani 1579.

8. Psalmi Salamonovi v slovenskom jeziku. V Lublani 1579. **)

9. De Agno paschali, Explicationes Mysticae in XII. Caput. Exodi. Authore Blasio Literato Schryniarich Judice Regiae Civitatis Varasdinensis, nunc recens editae. *Varasdini* anno 1587 in 8. 113 listovah. Knjiga ova posvetjena je Antunu Vramcu, Bogoslovja doktoru i župniku Varašdinskomu. Medju ostalim stoji u predgovoru slědeće: Cum nuper explicationes de agno Paschali in duodecimum caput exodi, olim per me conscriptas, et in hac *schola* Varasdinensi, cum fuissem ejusdem scholae *Rector*, auditoribus meis publice dictatas, tuae praestantiae casu aliquo in domo mea ostendissem etc. Zatim: Enimvero timebam hominum quoque invidiorum morsus, quorum nonnulli,, sanctos etiam tuos labores, super *Fvangelio dominicalia* et sanctorum festa ad decus patriae gentisque Sclavoniae, et utilitatem christianae Reipublicae *nunc recens Sclavonice editos*, et jam divulgatos malevole reprehendunt etc.

10. Antona Vramca Iztumačenja evangjeliah i prodečtvah.

11. Praefationes et Epistolae dedicatoriae Doctiss. et sanctae vitae viri Desiderij Erasmi Rotterdami, in quatuor Evangelistas, christianis hominibus lectu dignae. Adjuncta est pia S. Stephani Regis Hungariae ad filium suum Emericum Ducem Sclavoniae admonitio, subsequitur adhortatio Stephani Battorei ad milites tempore Mathiae Regis facta. Sub finem continentur aliquot praecationes piae. Opera et impensis Joannis Pergossich. Tipis renovatae. Varasdini *Joannes Manlius* excudebat Anno 1587 u 8. U predgovoru kaže Pergošić (Sedis hujus cottus Judicariae et Varasd.

---

*) Valvasor. B. VI. str. 348.

**) Gledaj o tih dělih Kopitarovu gramatiku i Schnurera str. 119.

Civitatis Notarius) kako je tu priliku, što se u Varašdinu nalazi tiskarna ktio upotrěbiti, da bude tako u něčemu na korist svomu *slovenskomu* narodu. *)

12. Johann Hartlieb christlicher und kurzer Bericht von den hochwürdigen Sacrament des Altars aus der ersten Epistel an die Corinther am eilften gezogen. Gedruckt zu Eberau in Ungern bei Hans Mannel. 1590 u 8. **)

13. Vizaknay Gergely (Pastor Ecclesiae Colosvariensis) az keresztény tudományok egy néhány fö articulusirul való könyvecske. Siczben Nyomtatta *Manlius Janos* 1693 u 12. ***)

Koreš Monah.

god. 1577 — 1580.

Od ovoga inače posve nepoznatoga tiskara izašla je u erdeljskom gradu Šebešu god. 1580 knjiga „Minej prazdnični" povelenjem erdeljskoga Mitropolite Genadia. Za priměr je služio Božidarov Minej od godine 1538. Šafarik misli, da su po svoj prilici od istoga tiskara na istom městu tiskane i slědeće knjige:

1. Psaltir god. 1577 na čitavom listu sa 172 stranah.
2. Evangjelie god. 1579 na čitavom listu sa 268 stranah.
3. Postni Triod na čitavom listu sa 288 stranah. †)

Dodatak.

Kad je već ovaj članak složen i na polu tiskan bio, dodje mi po slučaju u ruke dělo Chr. Josipa Jagemanna: „Die Geschichte der freien Künste und Wissenschaften in Italien" Tu nadjoh u knjizi III dio 3 na str. 680 zabilježeno sledeće meni dosad nepoznato od Paltašića i Bonina tiskano dělo: „Leggendario de' Santi da Jacopo de Voragine (prevedeno iz lat. od Nikole Malerma) in Venezia per Paltasichi e Bonino 1484 in fol." Za moći izpuniti naslove knjigah tiskanih po rečenih dviuh tiskarah stavljam dakle i napomenuti naslov naknadno ovamo.

I. K. S.

---

*) Tudományos Gyüjtemény 1819. Kötet V. str. 82.

**) Walaszky Censpectus Reipublicae Litterariae in Ungaria. Budae 1808 pag. 185.

***) Walaszky kako gore, i Szecheny: Catalogus Bibliothecae P. II. pag. 585.

†) Časopis Čes. Muz. 1842 I. str. 104.

2. Dragocěne i umětne stvari grofovah Zrinjskih u gradu Čakovcu.

Mnogo se je dosad pogovaralo i pisalo o dragocěnih i umětnih stvarih slavne hrvatske porodice Zrinjskove, bez da se je uprav znalo kakove biahu to dragocěnosti te kuda dospěše poslie nesretnog uništenja rečene porodice.

Po slučaju našao sam ove godine (uredjujući starinska pisma zemaljskog zagrebačkog arkiva) jedno pismo, u kom su službeno popisane sve one dragocěnosti što su poslie pogubljenja Petra Zrinjskoga carski komisari u gradu Čakovcu našli, te iste godine Petrovog pogubljenja (1671) caru Leopoldu I. u Beč poslali; dočim su još žena i dětca Petra Zrinjskoga na životu bila te u najvećoj nevolji razděljena po tamnicah i samostanih u progonstvu čamila, i dočim je njegov netjak Adam (poslědnji Zrinjski) kao vojnik věrno cara služio.

Dragocěnosti i umětne stvari kojih popis ovde u izvoru latinskom i u hrvatskom prevodu čitateljem našim priobćujem, mogu nam dati něki pojam o onom velikom bogatstvu po kojem su Zrinjski bili na glasu. Nu nipošto nevalja misliti da ove čakovačke dragocěnosti sačinjavahu sve blago knezovah Zrinjskih, jer su oni u svojih primorskih, vojničko-hrvatskih i drugih gradovih isto toliko ako ne više nagomilanih dragocěnostih posědovali. Jesu li i ove dragocěnosti, isto tako kao niže popisane, carskoj blagajnici ili komori poslane, ili su pako po svakojakih komisarih itd. razgrabljene, to se nezna; prem da bi se prie ovo poslědnje tvrditi moglo, buduć da se u zagrebačkom zemaljskom arkivu nalazi jedan drugi rukopis, u kom je na sedam čitavih arkah pobilježeno svakojako blago, gospodarsko orudje, pokućtvo i sprava, medju ovom nalaze se i něke dragocěuosti i umětne stvari kao slike, kipotvori itd. što su iz Zrinjskovih gradovah Bakra, Kraljevice, Bukarice, Grobnika, Drivenika, Grižanah, Bribira, Selca, Čabra, Broda, Skrada itd. silom oteli, razgrabili ili razprodali medju ostalimi: general karlovački Herberstein, grof Ivan Ernest Paradaizer, kapetan žumberski i zapovědnik bakarski, zatim Sigismundo Paradaizer sa svojimi ljudmi i sa drugimi kapetani, vojvodami, satnici i vojnici.*)

*) Extractus diversarum rerum mobilium per infradenotatos, utpote Illustrissimos Dnos. Generalem Carlostadiensem et Comitem Joannem Ernestum Paradayszer

Niže stavljeni popis napomenutih dragocĕnostih i rĕdkostih biti će za naše čitatelje još zanimivii, kad ga sravnam sa jednim pismom suvremenog holandezkog spisatelja Jakova Tollia, koi god. 1660 posĕtivši na svom putovanju Čakovac, pohodi tu i grad još tada u životu bivšeg Nikole Zrinjskog, te priobći god. 1671 svomu priatelju Nikoli Vitsenu ono što je tamo vidio slĕdećimi rĕčmi: „Ubi in Csak Tornyam appropinquare coepimus (fuit in Comitatu Comitis Pöttingi, affinis Zrinii) obuii fuere admissis equis speculatores complures, qui Comitem Serenyum, de appropinquationis nostrae momentis, certiorem facerent. Itaque cum mille circiter passus abessemus, occurit affini suo Comiti Pöttingio, equo vectus omni circnm familia itidem in equis prosequente: mox dimisso equo, inter mutuos amplexus in currum ascendens, per digestas militum stationes in palatium deducit. Erat id valde splendidum et amplum, egregieque contra Turcarum vim munitum, circumdatum ferme ex omni parte palude, quao cuniculos arceret. Unum latus tantum, quod pagum prospectat, solido solo nititur, eo firmiori opere praecinctum. Mirabamur in tanta circumjectorum nationum barbarie cultissimas aedes, lectam familiam, ditissimam supellectilem, et summum ubique nitorem. Suspensae erant in porticibus exuviae Turcarum, Arcus, Pharetrae, Mallei, Clypei, aliaque id genus arma: quorum tamen splendorem fulgor Acinacum Damascenorum superabat. Erant in iis, quorum capula auro, argentoque erant ornata: quorumdam Vaginae insertis gemmis illustres occulorum aciem perstringebant: videre licebat in atriis suspensa vexilla quae ex Turcis capta multoque sanguine foedata, non incruentam neque imbellem victoriam denotabant. Monstrabantur ibidem *Tabulae* in quibus *res fortiter a Comite gestae, depictae erant.* Unius memini, in qua respiciens caput Turcae praecidit, qui praehenso a tergo sagulo, elata dextra mortem minabatur. Fuerat hoc primum iuveni militiae rudimentum: ex uno disce caetera. — Tertio quartoue, ex quo veneramus die, deducti sumus in *Bibliothecam*, quam insignem ex omni librorum copia refertam habehat: inde in *Armamentarium*, quod ultra quam credi potest, aeneis Tormentis, Bombardis, Hastis, Acinacibus, aliisque Armorum generibus instruxerat. Accesit huic humanitati amplissimum auctuarium. *Cimeliotheca* aperta, in qua praeter alia haud spernenda, antiquorum Numismatum copia. — Erant Effigies Regum, Princi-

---

Capitaneum Sumbergensem in arceque et portu Buccari Commendantem constitutum, nec non fratrem eiusdem Sigismundum Paradayszer item Servitores et homines Eorundem, prouti etiam alios Capitaneos, Vayvodas, decuriones, milites Valachos, mediante inquisitione Regii et Venerabilis Capituli Ecclesiae Chasmensis hominum peracta, ex bonis Illustrissimi Condam Comitis Petri a Zrinio et relictae Viduae (Nicolai Comitis a Zrinio) Dominae Mariae Sophiae a Leöböl ablatarum et distractarum.

puti, clarorumque virorum, minuta et, orbicularia forma, torno, ut suspicor elaboratae. Monstrabantur mihi prae caeteris, effigies *Martini Lutheri*, et uxoris eius Catharinae perquam elegantes. Inde digressi in hortos Comitis perreximus, quorum nitorem elegantiamque verbis exprimere non possum, assequaeris tu fortassis cogitatione, dum veteres Alcinoi hortos tibi ob oculos proponis.“ *)

Na koncu nižestavljenog rukopisa pobilježene su pokraj Zrinjskovih čakovačkih dragocěnostih něke stvari njegovoga svaka Frankopana Trsačkog i njegovog poslanika u Turskoj Bukovačkog, kao takodjer i one stvari što su kasnie carski komisari ugarskoj komori poslali, koje i ovde radi njihove zanimivosti izpustiti mogao nisam.

I. K. S.

Specificatio.

Omnium Chaktornyae Inventatarum et pro Sacra Caesarea Regiaque Mayestate reservatarum Mobilium quondam Comitis a Zrin.

Aurum et Argentum.

	Nro.
Aurum purum ex fluvio Dravi conquisitum Ponderis Aureorum .	41 ½
Ex Argento Probae Augustane partim deaurato, partim Albo lib.	44
Ex Argento sine Proba lib.	46
Quinque forcinulae cum Manubriis Argenti probati.	
Tibularum Argentearum et Deauratarum et in qualibet Earum tres Lapilli Rubin, quae ex Thorace aliquo detractae sunt Par. .	21
Coclearia Turcica pro Itinere Argentea deaurata, ex Carmasin duro et Argento Theca intertexta obducta	2
Crux Argentea deaurata, interne cum figuris ligneis et Perlis 23 elaborata	1
Agnus Dei argenteus cum parva Catenula Decem Dopletis lapidibus elaborata, ex interne appositis duabus in ligno incissis imagunculis	1
Nodi Argentei deaurati decem, cum aliis Similiter argenteis deauratis Nodulis totidem in universum	20
Nodi alii parvuli cum Stellulis argenteis ex lapide viridi Seu Calcidanis	24
Theca Plumaria Argentea Smaltata	1

*) Jacobi Tolli »Itineraria.« Amstelodami 1700 in 4. Epistola VI. P. Wallaszky. »Conspectus Reipublicae litterariae in Hungaria. Budae 1808 p. 267.

	Nro.
Scatula Argentea Seu Pyxis interne deaurata	1
Vitrum pretiosum ex Chrystalio montano inferne, et Superne auro circumductum, ac inferne lapillis viridibus pretiosis ornatum cum Suo Cooperculo in Theca nigra	1
Disciplina Argentea ex Scoffio cum tribus argenteis deauratis nodis	1

Auro et Argento obducta Sceptra Bozdohan, Frameae, et Gladii Seu Pallas.

Sceptrum Argento deauratum ex ligno hebeni	1
Sarcullus ex Albo Argento in Extremitatibus Rosis per totum argento inaurato obductus	1
Gladius Pallas dictus cum ferro exigui valoris, Vagina bisto rubro obducta nullo ornata argento, Manubrium vero totum argenteum parvulis Tirkissiis (quorum Tres desunt) ornatum in Extremitate Manubrii Superiori Caput Draconis in ore Granum Corolae Seu Clarys rubrum gestans sine omni ligatura	1
Alius Gladius Pallas dictus, cujus vagina preter manubrium in Sex locis argento deauratis rosis ornata, et Crux similiter argentea Deaurata cum ligatura et ferro bono	1
Item alius Gladius Pallas dictus antiqui ferri boni cujus manubrium in partibus, Crux vero totaliter argentea cum ligatura ex Serico Caelestini Coloris	1
Gladii Seu Pallas dicti quorum cruces et extremitates ex argento deaurato	2
Framea cum Manubrio ex Jaspide Tirkissiis, et Rubinis Granatisque ornata, et ex puro auro noviter elaborata: in qua non nisi in Cuspide et Extremitate unicus et medius lapis, cum Ferro Damasceno aestimatur 6000 florenorum	1
Alia Framea argento inaurato obducta lata, cum lapide Granato Seu Sanguineo Pluetstain dicto in Manubrio ejusdem Frameae cum Zona Sericea novi operis cum ferro	1
Item Framea cum ferro Damasceno argento albo, et in rosis deaurato obducta: antiquioris laboris cum Zona Sericea Simili Cerulea	1
Frameae aequales noviter factae, et argento inaurato in manubriis et Extremitatibus copiose circumductae, in quarum cujuslibet manubrio Similis lapis ruber Pluetstain vocatus, habens ferrum utriusque vel Turcicum vel Damascenum	2
Framea argento inaurato elaborata nova, habens manubrium ex Cornu Bubali, Ferrum Turcicum cum Zona nova Sericea Caerulea	1

Nro.

Framea cum ferro Damasceno in qua duo Tirkissii, et unus ruber, Lapilli eidem ferro appositi imediate Sequenti consimilis praeter manubrium, etiam ex Cornu Bubali. Crux vero argentea antiqui operis in Extremitatibus pridem inaurata Sine omni ligatura et Zona 1

Framea cujus manubrium et extremitates Argento inaurato obductae sunt, Ferrum Turcicum cum Zona Sericea Coerulea. Sed Framea attrita 1

Framea in Extremitatibus et per totum manubrium in Forma antiqua argento inaurato obducta cum ligatura correi veteris similiter argento inaurato in certis locis ornata cum Ferro Fringiae Genuae (?) 1

Aequales Frameae fere aequaliter argento inaurato in locis debitis obductae, ligaturae earundem aequales ex Coreo argento inaurato ornatae unius Ferrum Turcicum, alterius latius antiquum Ferrum 2

Framea Simplicis antiqui Argenti Sicut et Correi ligatura inaurata ornata, cum Ferro Turcico valde attrita 1

Framea cum Ferro antiquo brevis albo argento Simpliciter ornata cum ligatura ex Correo 1

Pugio Turcicus cum Vagina Argentea habens in fronte manubrii Tirkissium unum 1

Argento deaurati Apparatus Equestres, et Tegumenta Equestria.

Apparatus Equestris latitudinis duorum circiter digitorum, cui in fronte Rosa, seu Circulus rotundus cum dependentia Zonarum sericearum solum cum simili antilena in cujus medio lapis ruber Pluetstain dictus, lora Sericea auro intertexta attrita, ex quo apparatu aliquot Argenti Frusta desunt 1

Alius Apparatus Equestris, argenti vilis, et operis Turcici inauratus quidem, sed attritus cum antilena sua, in quo etiam frustella aliquot, et media in Superficie catena desiderantur . . 1

Item Apparatus latitudinis medii digiti, ex argento inaurato factus, attritus, sine catenula in medio Superficiei, cujus antilena lacera, desuntque dependentia, et aliquot Frustella 1

Apparatus latitudinis minoris digiti ex Argento inaurato, cui Rosae dependere debentes desunt, similem habens antilenam, sine Capistro et Postilena 1

Apparatus equestris cum Antilena et Postilena, ex argento albo, sine capistro cum Rosis, et Catenis inauratis, Zona sericea

Nro.

Aureo Filo intertexta in cujus freno in extremis quatuor Rosae in qualibet unus ruber lapis Granatus habetur, in Superficie autem frontis, et in medio antilenae lapis unus et Postilenae similiter unus deest 1

Antilena Equestris argento deaurato circumdata 1

Frena argentea sine loris, ad latidudinem medii digiti ad formam Turcicam 2

Aliud Frenum sine loris ad formam nodorum ex argento confectum cum 5 rubris, et uno albo lapillis vilibus insignitum Cor habens, sed fractum 1

Antilena similiter ad formam nodorum argento deaurato exornata, et orbiculo seu Stella similiter deaurata insignita . . . 1

Tegumentum operis Turcici, pro Equo Cooperiendo cum circumferentibus aureis dependentiis 1

Aliud tegumentum ex Bisto rubro praestantius opere Phrygio elaboratum . . . , ... 1

Aliud etiam elegantius ejusdem operis 1

Item aliud ejusdem operis ex rubro bisto vilius et attritum parum 1

Adhuc unum per totum auro opere Phrygio elaboratum in atthalico, aliquantum attritum 1

Vestes.

Vestis aestivalis ex aureo Brochato cum nodis aureis 30, et in quolibet nodo lapillus parvus unus Rubin cum Rosulis parvis aureis 30 et in qualibet rosula lapillus parvulus Rubin unus deinde in qualibet manica nodi ex Scoffio flavo sex . . . 1

Vestis nova caerulea ex Atthalico cum 29 nodis ex Matre Perlarum, aut unionum in quorum quolibet lapis parvus Rubin auro inclusus 1

Chlamys una ex bisso Regii coloris cum Subductura flava Tarcanetiana seu Brochato cum sex nodis quolibet instructo lapillis Rubin 1

Chlamys alia ex bisto nigro flavo Tarczanello seu Brochatto subducta cum sex nodis aureis in quorum quolibet minores adamantes 7 medius tamen major reliquis 1

Chlamys una aestiva e Panno sericeo subatri coloris nodis oblongis ex Scoffio 1

Chlamys una ex bysso muliebris cum subductura Sobollina et fimbriis argenteis et aureis circumdata, cum nodis aureis parvulis 30 in quolibet lapis parvus Rubin habetur.

	Nro.
Cinguli Turcici Persici operis, ex Argento et Serico variegato contexti	2

Tegumenta, Tapetes, Peristromata et Sellae.

Tegumentum Venetianum flavo Atthalico subductum acu elegantissime elaboratum, et ob raritatem laboris sex Millibus aestimatum a Zrinianis	1
Tegumentum sericeum in partibus ex Atthalico rubro et in medio ex flavo ad rosas acu pictum, cum nonnullis insertis minoribus perlis, seu unionibus	1
Sericei Tapetes Venetiani	5
Germanici operis Tapes ad formam Turcicam elaboratus ex lana .	1
Tapetes Persici operis, quorum unus in medio lacer . . .	2
Tapes similis Persici operis	1
Novorum Peristromatum longorum ex rubro Damasco alba tela subductorum frusta	30
Ex materia subviridi pro 18 Sellis ad diversos acu pictos flores; superiora, et inferiora folia	18
Item ex simili materia ct opere Tapes	1
Item Rosae ejusdem operis	11
Ex 24 Sellis detracta Superiora, et inferiora folia aliquantum attrita	24
Pariter minora folia Simplicia	12

Aureum et Argenteum Brochatum et Bissus.

Ex Brochato Merasei coloris argenteo, ulnae	$22^3/_4$
Ex Brochato aureo Regii coloris, ulnae	1
Brochati rubri Rosis intertexti, Ulnae	$13^1/_2$
Ex Brochato aureo, et argenteo flavi Coloris, Ulnae . . .	$4^1/_2$
Brochati Argentei Caerulei Coloris, Ulnae	8
Ex Bysso nigro finno, Ulnae	33

Cuspides, Fimbriae et Zonae pro Baldachino filo Sericco et Argenteo intermixtae.

	Nro.
Ex Atthalico Rubri et flavi Coloris ad rosas acu pictas pro Baldachino deputata frusta	7
Diversae sericeae, argenteae dependentiae pro Baldachino destinatae	.
Ex Serico Merasei Coloris argento intermixto parum minores fimbriae, Ulnae	21
Ex Serico ejusdem Coloris et Argento minores Fimbriae, Ulnae .	55
Item ex filo argenteo et aureo fimbriolae	$6^1/_2$
Fimbriarum pro Sellis ex albo, Rubro, et flavo Serico, Ulnae .	23

	Nro.
Ex Rubro et Albo Serico majores fimbriae, Ulnae . . .	21
Item ex serico ejusdem Coloris minores fimbriae, Ulnae . .	74
Fimbriae ex Rubro Serico, Ulnae	21
Zonae ex rubro Serico, Ulnae	32
Zonarum ex Rubro et Albo serico fasciculi	7
Item aliae Zonae ex Rubro et Albo Serico, Ulnae . . .	29
Cuspidum argento et auro intertextarum altitudinis plusquam unius Spitamae, Ulnae	$2^3/_4$
Cuspidum minorum argento et auro intertextarum, Ulnae . .	3
Argentei Galloni, Lotth	9

Res ex tela alba aureo filo intertextae, et similes aliae.

Cervicalia auro et argento filo picta	4
Item pro Cervicalibus ejusdem laboris circumferentiae . . .	2
Pro Cervicalibus ejusdem laboris frusta	4
Pro Cervicalibus dictis frusta	2
Mantile ex Tela aureo filo pictum	1
Linteaminum per totum aureo et sericeo filo pictorum, Par . .	1
Linteaminum alium Par quorum unum per totum aureo filo contextum, et fimbriis aureis circumdatum, alium vero contextura et fimbriis destitutum	1
Ornamenta ad Rosas aureo filo picta pro linteaminibus . .	9
In duobus Frustis ex Damasco Belgico pro Mappis faciendis Ulnae	39
Item ex Simili Damasco Belgico in tribus Frustis pulchri laboris pro strophiolis conficiendis, Ulnae . . . , . . .	140
Rosae argenteo et aureo filo pictae pro mappis	24

Aliae Res Particulares.

Lapis verus Magneticus cum Catenula ferrea ponderans Lotth $18^1/_2$	1
Corneta argento, et auro leonico pulchre elaborata cum suis Zonis et circumferentiis cuspide Cuprea deaurata	1
Bursa Venatoria pro repenondis avibus auro et argento picta cum circulo argenteo . . . . , ...	1
Ventilabrum muliebre Strutionis cum manubrio ex Jaspide, lapidibus rubris, et viridibus per totum ornatum	1
Cristae ex ardeis, prout Croatarum moris est portare . . .	3
Sobollinarum praestantiorum Par	1
Arcus et Sagittae Tartaricae cum Thecis aureo et argenteo filo contextis	1
Lapis octoangularis Turcicus in forma Rosae et in eodem rubri et	

	Nro.
virides 22 parvi lapilli, in medio vero unus magnus viridis pro Cingulo Turcico	1
Armaria ex ligno Indico uniformia aereis elegantibus figuris elaborata	2
Cistula parva nigra pincernula cum C lagenulis vitreis et suis cooperculis per totum incisis	1
Horologium pensile magnum rotundum ab extra cupreum deauratum	1
Figurae antiquitum ex aere Fusae	4
Cornua rariora et incognita . . . . :	3

Arma.

Sclopi longi Tessini inaurati, et Matre Perlarum ornati . .	2
Sclopetum longum florentinum in extremitatibus ubique argento obductum	1
Sclopeta Brixiensia	3
Carabina Belgica in extremitatibus argento ornata	1
Paria Pistolarum, inter quae unum Rakoczianum in extremitatibus puro Auro obductum, in toto Paria	14

Chakternyae die 30. Mensis Octobris 1671.

SPECIFICATIO.

Rerum praestantiorum Zrinianorum, Tersachkyanarum et Bucovachkyanarum pro Sacrma Cesarea Majestate reservatarum et per Dominos Comissarios in Cistam unam repositarum et obsigillatarum.

	Lott.	Quar.
Coclearia Argentea 10. sine Proba ponderantia	24	2
Theca Plummaria Argentea, una sine Proba	5	—
Acus Argenteae pro Sclopis cum Catenulis et tribus Rosis, in qualibet Rosa lapis ruber falsus sine Proba	9	—
Capistrum Argenteum sine Proba	14	—
Nodi Argentei deaurati 14 cum nodulis parvulis totidem sine Proba	21	2
Fibulae argenteae pro Caligis sine Proba	15	—
Fibulae argenteae deauratae sine Proba	8	2
Nodi argentei semideaurati sine Proba	10	—
Manubrium Germanicum Fildegran cum Proba	4	—
Calamus Argenteus sine Proba	1	3
Libellus Scriptorius cujus Coopertum ex argento Fildegran cum Proba	8	—
Sigillum Comitissae Frangepanae in quo duo Cultri ponderans Simul cum Proba	2	—
Cantharus Argenteus deauratus cum Proba	116	—

	Lott.	Quar.
Scyphus magnus deauratus cum Cooperculo cum Proba .	100	—
Duo Salina cum Proba	17	2
Pelvis Argentea Deaurata cum Fusorio cum Proba . .	174	—
Sceptrum Argenteum deauratum, cujus Manubrium ligneum Argento deaurato obductum, sine proba, ponderans in toto	56	—
Item in diversis rebus minutis fractis Argentum Frangepanium sine Proba	296	—
Cum Proba Argentum	60	—

Lapis Turcicus Albus Simplex pro Cingulo, in medio capiens lapidem rubrum Plutstain dictum Anulo Argenteo celato Nr. 1. Scatula falso Argento obducta antiqua.

	Nro.
Framea Argenteis deauratis Rosis 9, Quadraginta Septem Tirkisiis et Triginta quinque Granatis ornata, nomine Bukovachkyano in dono Signata cum bono Ferro antiquo	1
Framea alia cujus Manubrium totum argento obductum et in reliquis partibus etiam argento obducta	1
Apparatus Equestris Argenteus latitudinis unius digiti habens Fraenum, Lora et Antilenam; Apparatus Equestris ex Zona rubra Sericea Unus.	
Ex Roseto seu Brochatello Flavo et rubro Peristromata in Columnis integris	38
Item in minoribus frustis pro mensis et fenestris	7
Arcus Tres, cum Sagittis.	

Summa Ponderis Argenti.

Puri cum Proba	491	Lott.	2	Quar.
Sine Proba	461	„	1	„
	957	„	3	„

SPECIFICATIO.

Mobilium Rerum per Dominos Commissarios aestimaturam et in Cistam ex ligno Nucis factam una Sera occlusam repositarum, ac ad Excelsam Cameram Hnngaricam una cum Superiori Cista Expeditarum.

	fl.	kr.
Peristromata ex Roseto rubro, Caerulaeo, et flavo, jam attrita maculata, et ex parte lacera, Columnae 51. Una 45 kr. facit	38	15
Item hujus operis Particulae Consutae attritae Nr. 31. Una 15 kr.	3	15
Peristromata ex Tela Crassa Floribus impressa, una cum quinque Telis pro fenestris attrita et lacera . . .	12	—
Tapes Sericeus Mensinensis lacer et attritus, major unus .	5	—
Item parvulus similis unus	3	—

In hanc Cistam addita.

Gladius Argento inaurato obductus per totum Unus, cujus Ferrum Gladii Svecici.

Fraeni et antilenarum Equestrium, latitudinis quatuor fere digitorum, cum circulis Argento inaurato celato, frusta Sex, in quibus lapides Tirkissii 130 ac alii diversi minores lapilli.

Item, Luna Argentea deaurata pro Theca Plumaria Equestri, cum diversis Vitreis Lapidibus, Rubris, Albis, et Viridibus, in Catenula Argentea Pendens:

Item pro Capistro Equestri Supra nares equinos argentea inaurata lamina, in cujus medio Luna et catenulae argenteae dependentes.

Item Stapetum argenteorum Simplicium Par unum.

Ego infrascriptus recognosco praesentem copiam me ex signaturis et Paribus actorum commissionis per Sacratissimam Caesaream et Regiam Majestatem — deputatae describi fecisse, et quoad mobilia Introscripta Genuine comportasse. Testante subscriptione et Sigillo meis. Actum Crapinae die 2. Mensis Junii Anno Domini 1681. *)

Petrus Prasinsky m. p.
(Pritisnjena mala crvena pečat).

Prevod hrvatski.

POPIS SVIUH U ČAKOVCU NADJENIH I ZA POSVETJENO CESARSKO-KRALJEVSKO VELIČANSTVO UZETIH POKRETNIH STVARIH POKOJNOGA GROFA PETRA ZRINJSKOGA.

Zlato i srebro.

Zlata čistoga iz rěke Drave izpranoga težine, dukatah 41 $^1/_2$.

Srebra augsburske probe, koje pozlatjenog, koje bělog, funtih 44.

Srebra bez probe funtih 46.

Pet klešćicah sa držalima iz probanoga srebra.

Kopčah srebernih i pozlatjenih, a u svakoj od njih po tri rubin-kamena, izvadjenih iz někakvog oklopa, parah 21.

Turske žlice za put (sklopnice) od srebra pozlatjena u toku protkanom karmesinskim zlatom i srebrom 2.

---

*) Nalazi se u zemaljskom Arkivu u Zagrebu medju novouredjenimi pismi u svezku 1091 pod. br. 28.

Srebrni pozlatjeni krst, unutra sa drvenimi slikami, i sa dvaest i tri biserova zrna urešen, 1.

Srebrno jagnje božje sa malim lančićem, od deset dvogubih kamenah napravljenim, a unutra sa dvě male slike izrezane u drvo, 1.

Deset srebrnih pozlatjenih gumbah (pucetah) sa drugih deset takodjer srebrnih pozlatjenih gumbićah, svega skupa 20.

Druga manja puceta od zelenoga (?) kamena, ili kalcedona sa srebrnimi zvězdicami 24.

Srebrni savatleisani (emaillirani) pernjak 1.

Srebrna škatulja ili kutija, (burmutica?) iznutra pozlatjena 1.

Dragocěna čaša od kristala, ozgor i ozdol dragocěnimi zelenimi kamenčići izkitjena, sa zaklopcem u crnom toku 1.

Srebrna sprava iz scoffia (?) sa tri srebrna puceta.

Pozlatjena i posrebrena žezla, buzdovani, sablje i palaši.

Žezlo od ebanova drva sa srebrom pozlatjeno 1.

Čakan od běloga srebra, na krajevih posvuda nakitjen ružami od pozlatjenoga srebra, 1.

Palaš sa gvoždjem od male vrědnosti, u nožnicah od crvenoga baršuna (kadive), bez srebrnog uresa, a balčak sav od srebra, nakitjen sitnimi turquoise-kamenčići, od kojih tri fale; na gornjem kraju balčaka ima glavu zmaja, držećeg u ustima koraljevo zrno, bez pojasa.

Drugi palaš, sa nožnicami nakitjenimi na šest městah s ružami od pozlatjenog srebra, a krst takodjer od pozlatjena srebra, sa pojasom i dobrim gvoždjem, 1.

Drugi palaš, sa dobrim starim gvoždjem, s balčakom sa strane, a s krstom sasvime srebrnim, sa svilenim jasno-modrim pojasom, 1.

Dva palaša sa krstovi i krajevi iz pozlatjenoga srebra, 2.

Sablja sa jaspidovim balčakom izkitjenim turquoise- i rubin-kameniem i granati, (nožnice?) na novo preradjene iz suhoga zlata, imajuće na svakom kraju i srědini po jedan kamen, sablja-dimišćija, cěni se na 6000 forintih, 1.

Druga široka sablja sa nožnicami od pozlatjenog srebra, sa granatom u balčaku, modrom svilenom žnorom i gvoždjem, 1.

Sablja-dimišćija sa nožnicami od běloga srebra i pozlatjenimi ružami, staro dělo, sa svilenom takodjer modrom žnorom.

Dvě jednake nove sablje, obilno nakitjene na balčaku i oba kraja pozlatjenim srebrom, a na svakom balčaku takodjer po jedan crven kamen (blutstein?). Za gvoždje misli se da je tursko ili dimišćijsko, 2.

Nova sablja pozlatjenim srebrom nakitjena sa balčakom od bivolova roga, sa turskim gvoždjem (Klinge) i novom svilenom modrom žnorom 1.

Sablja demeskinja sa dva turquoise- i jednim crvenim kamenom u istom gvoždju, sasvim slična slědećoj, osim balčaka, koji je takodjer iz bivolova roga. Krst pako od sablje srebrni, a na krajevih odprije pozlatjeni, staro je dělo. Bez pojasa i žnorah, 1.

Sablja, kojoj su balčak i krajevi izkitjeni pozlatjenim srebrom; gvoždje je tursko sa modrom svilenom žnorom, nu sablja je otlačena, 1.

Sablja izkitjena na stari način pozlatjenim srebrom na krajevih i na balčaku posvuda, sa pojasom od starog vremena, koje gdě pozlatjenim srebrom izkitjen, sa gvoždjem genoveskim (?), 1.

Jednake sablje mal ne jednako na dotičnih městih pozlatjenim srebrom izkitjene, pojasi su jim jednaki od remenja, pozlatjenim srebrom nakitjeni, gvoždje jedne je tursko, druge širje staro, 2.

Sablja od srebra nakitjena kao i remenje pozlatom, sa turskim gvoždjem, vrlo izjedjena, 1.

Sablja kratka sa starinskim gvoždjem, jednostavno nakitjena bělim srebrom, sa pojasom od remenja, 1.

Handžar turski sa srebrnimi nožnicami, a na čelu balčaka s turquoise-kamenom, 1.

Pozlatjena konjska sprava i capragi.

Konjska sprava od prilike dva palca široka, sa ružom na čelu ili kolobarom, s kojega vise svilene žnore, sa sličnom podprsinom, u koje srědini ima crven kamen (Blutstein?), uzda svilena zlatom protkana tlačena, od ove konjske sprave fali několiko komadah srebra, 1.

Druga konjska sprava od prostoga srebra i turskoga děla, pozlatjena doduše, nu otlačena i sa podprsinom, te fali několiko komadah i karikah od lanca, 1.

Konjska sprava pol palca široka od pozlatjenoga srebra, otlačena, bez lančića; podprsina joj je poderana, pa njoj fale kite i několiko komadah, 1.

Konjska sprava jedan prst široka od pozlatjenoga srebra, kojoj fale ruže, što bi imale visiti, ima sličnu podprsinu, a niti oglavnika, niti podrepine, 1.

Konjska sprava s podprsinom i podrepinom od běloga srebra, bez oglavnika s ružami i s pozlatjenimi lanci, 1.

Uzde svilene s protkanimi zlatnimi žicami, na kraju žvalah četiri ruže, a u svakoj po jedan granat-kamen, na čelu, usrěd podprsine i podrepine fali po jedan kamen, 1.

Konjska podprsina obrubljena pozlatjenim srebrom, 1.

Srebrne žvale bez uzde pol palca široke i na turski način napravljene, 2.

Druge žvale bez uzdah na način gumbah imajuće srebrno srce nakitjeno sa pet crvenih i jednim bělim prostim kamenom, nu potrto, 1.

Podprsina nakitjena takodjer kao srebrnimi pozlatjenimi gumbi i pozlatjenom zvězdom, 1.

Turska abajlija (caprag) sa zlatnimi kitami, 1.

Drugi lěpši, izvezeni caprag od crvenog baršuna, 1.

Drugi takodjer lěpši, izvezeni, 1.

Jošte drugi od crvenog baršuna izvezeni, nu prostiji i malko izlizani, 1.

Jošte jedan posvuda izvezen na atlasu i poněšto izlizan, 1.

Oděće.

Lětna oprava od brokatnoga zlata, sa trideset zlatnih pucetah, a u svakom pucetu po jedan maleni rubin-kamen, sa trideset malenih zlatnih ružicah, a u svakoj ružici po jedan sitni rubin-kamenčić. Nadalje na svakom rukavu šest žutih pletenih gumbah, 1.

Nova modra atlasova oprava sa dvaest i devet gumbah od sedefa (Perlmutter), a u svakom pojedan sitni rubin-kamen zlatom obrubljen, 1.

Baršunovi skerletni menten sa žutom postavom od brokata, sa šest gumbah, svaki sa sedam rubin-kamenčićah, 1.

Drugì baršunovi crni menten sa brokatnom postavom, sa šest zlatnih gumbah, a u svakom šest manjih diamantah, u srědini pako jedan veći, 1.

Letni menten od svilenoga sukna, tamne boje, sa podugačkimi pletenimi gumbi, 1.

Ženski baršunovi menten, sa postavom sobolovom (Zobel), sa srebrnimi i zlatnimi resami (Fransen), sa trideset sitnih zlatnih gumbah, a u svakom jedan rubin-kamenčić, 1.

Turski pojasi, persiansko dělo, od svilo šarene protkane srebrom, 2.

Pokrivači, sagovi, tapeti i stolci.

Mletački pokrivač postavljen žutim atlasom, sjajno izvezen i poradi rědkosti děla na 6000 od Zrinjskih procěnjen, 1.

Svileni pokrivač s kraja od crvenog atlasa, a u srědini od žutoga, na uglovih izvezen i sa několiko zrnah sitnog bisera izkitjen, 1.

Svilenih mletačkih sagovah 5.

Němački sag napravljen iz vune na turski način, 1.

Persianski sagovi, od kojih je jedan u srědini poderan, 2.

Takodjer persianski sag, 1.

Novih dugačkih tapetah iz crvenog damaska, postavljenih bělim platnom, komadah 30.

Tkanine zelenkaste sa izvezenim cvětjem, za gornju i dolnju stranu stolacah, komadah 18.

Tapet od slične tkanine i sličnoga děla, 1.
Ruže sličnoga děla, 11.
Sa dvaest i četiri stolacah svučena navlaka za gornju i dolnju stranu stolca poněšto izlizana, 24.
Manjih ovakvih navlakah, jednostavnih 12.

Zlatni i srebrni brokat i baršun (kadiva).

Srebrnoga brokata boje, rifah $22^3/_4$.
Zlatnoge brokata, merasne (?) skerletne boje, rif 1.
Crvenoga brokata sa utkanimi ružami, rifah $13^1/_2$.
Zlatnoga i srebrnoga brokata žute boje, rifah $4^1/_2$.
Srebrnoga brokata modre boje, rifah 8.
Crnoga baršuna, rifah 33.

Čipke, rese i žnore za nebo protkane svilom i srebrom.

Od atlasa crvene i žute boje s izvezenimi ružami za nebo odredjenih komadah 7.
Različite svilene srebrne kite za nebo.
Srebrom protkane malko manje rese rif 21.
Od svile iste boje srebrom protkane manjih resah, rifah 55.
Resice od zlatne i srebrne žice, $6^1/_2$.
Resah za stolce od crvene i žute svile, rifah 23.
Većih resah iz crvene i běle svile, rif 21.
Jošte resah manjih iz svile iste boje, rifah 74.
Resah od crvene svile, rif 21.
Žnorah od crvene svile, rifah 22.
Žnorah od crvene i běle svile, vitlićah 7.
Jošte drugih žnorah od crvene i běle svile, rifah 29.
Srebrom i zlatom protkanih, više od pedlja visokih, čipakah rifa $2^3/_4$
Manjih srebrom i zlatom protkanih čipakah, rifa 3.
Srebrni pašamani, lotah 9.

Rubenina srebrom i zlatom protkana i slične stvari.

Uzglavja zlatom i srebrom vezena 4.
Obruba (navlake?) za ovakova uzglavja 2.
Za isto ovakva uzglavja komada 4.
Za ista uzglavja komada 2.
Marama zlatom izvezena.
Plahtah skrozi zlatom i svilom izvezenih par 1.
Drugi par plahtah, od kojih je jedna protkana zlatnom žicom i obrubljena zlatnimi resami, a druga neima ni vezka ni resah 1.
Zlatom izvezeni uresi za plahte, 9.
Dva komada damaska belgianskoga za stolnjake, rifah 38.

Tri komada damaska belgianskoga lěpoga za ubruse, rifah 140.
Ruže zlatom i srebrom vezene za stolnjake, 24.

Druge stvari.

Pravi magnetički kamen sa gvozdenim lančićem težine lotah $13^1/_2$.

Kapa krasno izradjena od zlata i srebra sa žnorami, obrubi i pozlatjenim bakrenim šiljkom, 1.

Lovačka torba za spravljanje pticah zlatom i srebrom izvezena sa srebrnim kolobarom, 1.

Lepeza ženska od nojevog perja sa jaspidovim držalom nakitjena posvuda crvenim i zelenim kamenjem, 1.

Perjanicah od čaplje, kao što ih Hrvati nose, 3.

Sobolinah lěpših par 1.

Luk i strěla tatarska sa tokom od zlatnih i srebrnih žicah, 1.

Osmouglasti turski kamen na priliku ruže, a u njem 22 crvena i zelena kamenčića, u srědini pako jedan veliki zeleni za turski pojas, 1.

Ormari iz indianskoga drva, jednoliki, sa lěpimi bakrenimi slikami, 2.

Mali crni tok za boce, sa 6 staklenih bocah i njihovih zaklopacah sve izrezanih, 1.

Velika okrugla viseća ura izvana bakrena, pozlatjena, 1.

Starinski kipovi sliveni od tuča, 4.

Rědka nepoznata roga 3.

Oružje.

Dugačke tessinske pozlatjene i sedafom izkitjene puške 2.

Fiorentinska dugačka puška na kraju srebrom okovana 1.

Brescianske puške 3.

Belgianska karabina s kraja srebrom urešena 1.

Pištoljah, medju njimi jedan Rakoczyev s kraja suhim zlatom okovan, svega skupa parah 14.

U Čakovcu dana 30. listopada 1671.

Popis

znamenitijih stvarih Zrinjskih, Trsačkih i Bukovačkih za nj. posvetjeno carsko kraljevsko veličanstvo zadržanih i po gospodi pověrenicih u kovčeg metnutih i zapečatjenih.

Srebrnih žlicah 10 bez probe, teže 24 lota.

Pernjak srebrni bez probe, 5 lot.

Srebrne igle za puške s lančići i sa 3 ruže a u svakoj fališni kamen, bez probe 9 lot.

Srebrni oglavnik bez probe 14 lot.

Srebrnih pozlatjenih gumbah 14 sa isto toliko manjih gumbićah bez probe 21 lot.

Srebrne kopče za hlače bez probe 15 lot.

Srebrne pozlatjene kopče bez probe 8 lot.

Srebrni gumbi napolak pozlatjeni bez probe 10 lot.

Němačko filigransko držalo bez probe 8 lot.

Srebrno pero bez probe 1 lot.

Listnica sa srebrnim tokom filigranskim bez probe 2 lot.

Pečat grofice Frankopanske sa dva noža, teže zajedno s probom 2 lot.

Srebrna pozlatjena kupa s probom 116 lot.

Velika pozlatjena bukara (čaša) sa zaklopcem s probom 100 lot.

Dva solnjaka s probom 17 lot.

Srebrno pozlatjeno žezlo sa drvenim, pozlatjenim srebrom nakitjenime držalom bez probe, teži sve skupa 56 lot.

Manje potrte stvari, Frankopanovo srebro, bez probe, teže 296 lot.

Srebra s probom 60 lot.

Jednostavni turski kamen za pojas, imajući u srědini u srebrnom prstenu crven kamen. Kutija je starinska faližnim srebrom nakitjena.

Sablja sa 9 pozlatjenih srebrnih ružah, 47 turquoise-kamenjem i 35 granatah urešena, sa imenom Bukovačkoga otraga izpisanim, sa gvoždjem, 1.

Sablja druga, kojoj je sav balčak srebrom okovan, pa i ostale su strane srebrom izkitjene, 1.

Konjska sprava od srebra, jedan palac široka sa žvalima, remenjem i podprsinom; jedna konjska sprava od crvene svile.

Iz žutoga i crvenoga brokata tapeti u čitavih stupcih, 38.

U manjih komadih za stolove i prozore, 7.

Tri luka sa strělami.

Težina svega srebra. Čistoga s probom	491 lot.	2 dr.
Bez probe	461 „	1 „
	957 lot.	3 dr.

Popis

pokretnih stvarih procěnjenih po gospodi pověrenicih i metnutih u kovčeg od orahova drva tę poslanih zajedno s kovčegom visokoj ugarskoj komori:

Tapeti iz crvenoga modroga i žutoga roseta, već izlizani, zamrljani a stranom poderani, stupah 51, svaki po 45 kr., čini 38 for. 15 kr.

Sašivenih i izlizanih česticah iste stvari 31, svaka po 15 kr., čini 3 fr. 15. kr.

Tapeti iz gruboga platna sa utkanim cvětjem, zajedno sa pet zastorah za prozore izlizanih i poderanih 12 fr.

Svileni mesinski tapet poderan i izlizan 5 fr.

Slični manji tapet 3 fr.

U isti su kovčeg metnuti:

Pozlatjenim srebrom izkitjeni mač sa švedskim gvoždjem.

Šest komadah žvalah i podprsinah, mal ne 4 palca širokih, sa pozlatjenim srebrnim prstenjem, u kojih ima turquoise-kamenah 130, pa i drugih raznih manjih kamenićah.

Srebrni pozlatjeni měsec za pernjak konjski, sa raznim crvenim, bělim i zelenim staklenim kamenjem, viseći o srebrnom lančiću.

Srebrna pozlatjena ploča za konjski oglavnik, što se metje konju povrh gubice, iz njezine srědine vise měsec i srebrni lančići.

Jedan par jednostavnih srebrnih strumenah.*)

Podpisani priznajem, da sam ovaj prepis prepisati dao iz bilježkah i pisamah odbora odredjenoga od nj. posv. c. k. velič. za procěnjenje fiskalskih dobarah, te sam ga prispodobio sa pomenutimi u njem stvarmi. Dato u Krapini d. 2. lipnja 1681.

Petar Prasinszky.

(Preveo J. P.)

---

*) Budući da se tu medju ostalim i o někih Frankopanskih dragocěnostih govori, neće suvišno biti ako čitateljem našim priobćim odlomak jednoga pisma, iz kog se vidi da je slavna ova hrvatska porodica »glavnu« svoju blagajnu u gradu Ozlju imala. Pismo ovo koje Ivan Ručić, u kasnie vrěme podžupan zagrebački, svome priatelju god. 1634 pisaše, glasi medju ostalim ovako: »Nova de Reliquo ex partibus Ozaliensibus optatissima et pretiosissima Hodie uxor Gasparini, quae in Ozalio penes P. Milovacz in extorquendis debitis aliquandiu immorata est, rediit, simulque retulit: in arce sponte sua rimatum esse quemdam parietem, in quo Thesauras Frangepanorum latuisset, ex eo extractam esse certam pecuniae summam, repertum esse et »diadema regium« frequentissimis et pretiosissimis lapidibus adornatum, residuam parietis aperti criptam demoliri et ruinare usque ad adventum ipsorummet Illustrissimorum D. D. Comitum nollent etc.« Zagrabiae 14. Novembris 1634. (Pismo ovo nalazi se u zemaljskom Arkivu u Zagrebu).

3. Rukopisi od veće ili manje važnosti za historiu jugoslavensku.

a. U carskoj knjižnici u Beču.

1. Symeonis Metaphrastae Historia Martyrii S. Eleutheri Episcopi Illyrici (11. Aprilis). Rukopis pod brojem 111 od lista 173 do 182 (Gledaj Lambecius Commentaria de Bibl. Viennensi T. I. p. 136.)

2. Marcellini Comitis Illyriciani Chronicon. Rukopis sa grbom Matie Korvina pisan god. 1471 pod brojem 257 Hist. profana Nro. 599. Lambecius T. II. p. 773.

3. Versi sopra la gran città di Ragusa. Rukopis pod br. 308. Lambecius T. II. p. 869.

4. Photii Patriarchae Constantinop. Synopsis historica septem Conciliorium Oecumenicorum sive generalium cum Praefatione et Epilogo ad Michaelem Principem *Bulgariae.* Codex Theologicus graecus pod br. 77. od lista 139 do 144. (Isti predgovor i Epilog izdao je tiskom u latinskom prevodu Henricus Canisius P. I. T. V. u svom dělu: „Antiquae Lectionis“ od str. 183 do 187. Gl. Lambecius T. III. p. 381.)

5. Panopliae dogmaticae Euthymii Zigabeni appendix. Sadržaje: Anathematismi quatuordecim contra Massalianorum et *Bogomilorum* Haeresin, et Triumphus de eorundem repressione per Imp. Alexium Comnenum cujus jussu *Basilius* Haeresiarcha, professione quidem medicus, habitu autem Monachus, in Hyppodromo Constantinopolitano vivus combustus est. U gore napomenutom grčkom rukopisu od lista 250 do 251. (Tiskom izdano dělo u Jakova Tollia „Insignia Itinerarii Italici qnibus continentur Antiquitates sacrae“ od str. 106.)

6. Euthymii Zigabeni Monachi Constantinopolitani Epistola adversus Phundagiagitas sive *Bogomilos*, Constantinopoli in patriam suam missa. Grčki rukopis pod br. 213 od lista 185 do 209. Lambecius T. V. p. 85.

7. Euthymii Monachii Zigabeni Panopliae dogmaticae orthodoxae Fidei adversus diversas Haereses quam initio saeculi post Christum duodecimi, jussu Imp. Alexii Comneni propter *Bogomilos* potissimum composuit. Rukopis grčki pod br. 225. Lambecius T. V. p. 113.

8. De *Bogomilis.* Rukopis grčki pod br. 265 Lambecius T. V. p. 256.

9. Epistola Euthymii Zigabeni adversus Bogomilos (grčki). Pod br. 268. Lambecius T. V. str. 284.

10. Relatione de' Sindici di Dalmatia e di Levante del Clarissimo Signor Andrea Giustiniano fatta l' anno 1576. Rukopis pod broj. 5622 loco X. Fol. 1 — 14. Chmel die Handschriften der k. k. Hofbibliothek in Wien. B. I. str. 19.

11. Fugger'sche Relationen führ das Jahr 1591. Fol. 126. b. Aus Wihitsch vom 8. Nov. 1591. — Fol. 197 aus Copranütz vom 15. October 1591. — Fol. 118. Schreiben des Thomas Erdödy, Comes et banus an den Erzherzog. Zamborii 8. Octobr. 1591. — Fol. 226. Verzeichnis wie der Hassan Bassa aus Bosna yeczo den 7. October 1591 alss er 2 tag und 2 Nacht in Windischlandt geraubt und geprendt mit seinem höer in der Ordnung für Gradicz gezogen ist (zusammen 15000 Mann). Rukopis pod brojem 8964. Chmel B. I. str. 402.

12. Fuger'sche Relationen führ das Jahr 1592. — Fol. 76. Auss Agram von 16. Nov. 1592. — Fol. 134. Aus Agram von 14 Nov. 1592. Fol. 218. Litterae Bossnensis Bassae ad Dominum Franciscum Nadasdy ex Rascica lingua conversae 3. Octob. 1592. — Fol. 116. b. auss Carlstadt von 2. Oct. 1592. — Fol. 242 auss Carlstadt vom 2 Octob. 1592. Fol. 252. Auss Carlstadt vom 2. Octob. 1592. — Fol. 270. Aus Legrad von 27. Sept. 1592. Auss Tschakathurn von 28. Sept. — Fol. 391. Aus Carlstatt von 28. Augusi 1592. — Fol. 400 Auss Carlstatt von 15. August. Aus Agram detto. — Fol. 422. Aus Osságl von 2. August 1592. Fol. 462. Herr Georg Lengonitsch (Lenković) schreibt den Herrn kays. Commisarien aus Zeng von 30. Juli 1592. — Fol. 500 Aus Metling von 8 July 1592. — Fol. 502. Aus Agram von 20. July vmb. 11 Uhr in der Nacht. — Fol. 539. Aus Zeng vom 6. July 1592. — Fol. 571. Auss Clagenfurth, gegen Wündischlandt von 16. Juny 1592. — Fol. 573. Aus Carlstadt vom 21. Juny 1592. — Fol. 568. Auss Carlstatt vom 21. Juny 1592. (Rukopis pod brojem 8965. Chmel. B. I. p. 410.)

13. Fugger'sche Relationen für das Jahr 1593. Fol. 277 Nicolaus Zelinczy Ep. Sirmiensis Dno. Ungnadt. Zagrabiae 9. Sept. 1593. — Fol. 279. et 280. Der Begh von Novigrad begert der Bergkhstätt huldigung, darauf dess Herren Pograni wider Antwort. so datirt 9. Sept. 1593. — Fol. 329. Aus dem Veldtleger bei Petrinia von 16. Augusti 1593. — Fol. 419 und 420. Extract eines Schreibens aus Wyen so Herr Andreas von Aursperg an Herrn Ungnadt etc. wegen jüngst bei Sissegg türckhischen niderlag gethan. de dato 3. July 1593. — Fol. 431—433. Relation des Curriers, so auss dem Lager vor Sissegk durch Herrn Rueprechten von Eggenberg etc. an die Fürstl. Dcht. Erzherzog Ernsten abgefertiget, den 28. Juny 1593. — Fol. 452—457. Aigentliche Particularitet wie und auf

was weg die jüngste des Bassa in Bossen Niederlag vnder Sissekh den 23. Juny diss 23 Jahr fürgangen. — Fol. 460. Siegreiche Zeitung auss Sissegk von 22. Juny 1593. — Fol. 507. Copia, Herren Jacob Lenkhonitschs, Haubtmans zue Zeng Schreibens von 27. Mayo 1593. — Fol. 511 Aus Zeng von 27. May 1593. — Folio 531. Herr Bischoff von Agram schreibt von 20. Mey 1593. — Fol. 591. Translation des obersten Veziers, Synan Bassa Schreiben an die Kays. Mt. Constantinopel ungefähr 7. Febr. 1593. — Fol. 595. Georg Graff von Serin (Zrin) schreibt Herrn Ungenaden etc. auss Weltndorf, von 19. April 1593. (Rukopis pod brojem 8966. Chmel B. I. str. 418).

14. Aigentliche Particularitet von Eroberung unh Einnemung beeder Föstungen Petrinia und Sissegh. Petrinia 12. Aug. 1594. (Ruk. 8967 Fol. 449—451. Chmel B. I. str. 422).

15. Epistola Clarissimi viri Joannis Cobenzl a Prosseck Equitis Mariani, Archiducis Austriae Caroli Cancellarii etc. de legatione sua nomine Maximiliani II. Imp. apud magnum Moscoviae Ducem obita, ad N. Georgium Drascouitium etc. Archiepiscopum Colossensem et Episcopum Zagrabiensem scripta, et eius iussu ab homine quodam Hungaro ex lingua Illyrica seu Croatica latina facta, anno 1577. (Rukopis pod brojem 8707. Fol. 36).

16. Ain verschreibung Herren Cristoff Vngnaden beschehen herren Jorgen von Rottendorf über den Türkeneinfall in Krein. — Noch einige Notizen von 1479. Von den Türkeneinfällen in Krein, Ungarn etc. (Rukopis pod. br. 5609. fol. 28 i 36. Chmel B. I. st. 530.)

17. Cathalogus exulum Stirorum, Carinth. et Carniol. ex numero provincialium, Anno 1629. (Rukopis pod br. 8830 fol. 18. Chmel B. I. str. 486).

18. Pläne und Situationszeichnungen die Gränz - Festungen gegen die Türken betreffend von Martin Stier Ober Ingenier. Dat. Vienn Anno 1660. Obširnie opisanje hrvatske granice i primorja sa slikama i krajobrazi (Rukopis pod br. 8508. Chmel B. I. str. 619.)

19. Pläne und Situationszeichnungen der stadt Gratz und der Gränz-Festungen gegen die Türken von Martin Stier oberingenier. Od lista 35. do 69. nalaze se tu risarie i krajobrazi od samih predělah i gradovah hrvatskih, kao Karlovca, Petrinje, Siska, Ivanića, Križevca, Gjurgjevca, Koprivnice, Varašdina itd. Rukopis pod. brojem 9225. Chmel B. I. str. 620.

20. Anonymi historia latina Regni Vngariae ab A. C. 1458 usque ad A. C. 1490. (Rukopis pod br. 8677. Chmel B. II. str. 83.)

21. Vitae et Epistolae nonnulorum clarorum virorum ad Gasparem a Nydpruck scriptae. Fol. 1. Vita Nicolai Isthuannffi. — Fol. 13. Mathias Flaccius Illyricus ad Nydbruck Moguntiae 5. Martii 1557. — Fol. 13. b. Idem ad eundem 7. Juni 1554. Moguntiae. Fol. 14. Idem ad eundem 18. Febr. 1557. — Fol. 15. Idem ad eundem. Magdeburgae 10. Nov. 1552.

Fol. 15. b. Nicolaus Gallus ad eundem a Nydbruck (de Flaccio Illyrico) sa više pisamah o istom Matei Flacciu (Frankoviću) (Rukopis pod br. 10364. Chmel B. II. str. 227—258. Tu se nalaze ista pisma tiskana.)

Libellus Sanctorum Patronorum et publicorum Insigniorum Regnorum et Familiarum Illustrium Illyrici Imperii, quae magna cura, singularique diligentia collegit atquae depinxit, Stanislaus Rubchich, Rex Insigniorum Domini Imperatoris Stephani Nemagnich. — Quod quidem translatum est ex antiquissimo libro et charactere Illyrico scripto, reperto in Bibliotheca Monasterii de Monte Sancto, ordinis diui Basilii. Rukopis taj koj se u rečenoj knjižnici pod br. 7683 čuva, prepisà i prevede iz ilirskog izvora Marko Skorojević bošnjak i posveti ga Austrianskom Nadvojvodi Ferdinandu Franji sinu Ferdinanda III. i Marie. Ja ću o tom dělu na drugom městu obširnie govoriti.

23. Obsidio Sighettana, Carmen Heroicum Croaticum autore et scriptore manuscp. Comitis Petri a Zrinio olim Croatiae Bani. (Rukopis pod brojem 10122). Ovaj rukopis pisan je posve drugim pismom nego što je pisan naslov, možebiti da je vlastiti rukopis Petra Zrinjskog, Počimluje sa sledećim versom:

Ar med nymi uidi odurnu neztalnost
Ostauiusi Boga ter k Baluanom sluznost
liztur dassi ueliku uhite slobodnost
i gerlu fsuoiemu za dobe posripnost.

poslědni list 116.

24. Tractatus cuiusdam croatae mihi (nezna se komu) transmissus a Domino Gussich. Fol. 1. De Comitibus Corbauiae qui fuerunt de genere Gussich. Na koncu ovoga rukopisa stoji tudjim pismom pisano sledeće: Extractum ex aliquo Dalmatico libro Comitum Possedariorum inventum Venetiis 1380: „Petrus vir Nobilis Petri Racij filius de Possedario. 1393 Stephanus filius Petrij Possedarij de matris genere Gussich. — Jacobus de Nobili et egregia Domina Anna Gussich. — Reliqui Spectabiles viri Comitis Jacobi de Possedario de Szlaua Gussich. (Rukopis pod brojem 8121. pro III.) U istom rukopisu nalaze se još sledeći predmeti:

Nro VIII. Bulgarie Principes (od nikakove važnosti).

„ IX. Epitaphium ascriptum sculpturae in Tschakaturn Illustrissimi Comitis Nicolai Zriny etc. 1566. Uz drugih manje važnih nadgrobnih napisah. Nro. X. Regum Seruiae Neemaniae Stirpis Genesis. (neznatno.)

„ XI. Bani Sclauoniae. Plerique ex Manuscriptis Comitum de Blagay. Taj rukopis od něke važnosti prepisao sam za sebe.

25. Carinthiae Chronici fragmentum ad Annum 1274. (Rukopis pod brojem 756.

26. Glauinieh. Relatio de rebus moscouiticis (Ruk. pod br. 937.)

27. Mechemetis Bassae (Sokolović) ad Ceesarem litterae de an 1579. (Ruk. pod br. 132, fol. 149

28. Schalichii Pauli Genealogia Scaligerum (Rukopis pod br. 935.)

29. Novigradensis arcis Expugnatio anno 1594. Historia. (Ruk. pod br. 214 fol. 14.)

30. Morte di Fratre Georgio (Utěšinović) con alcune altre cose in Transiluania, Vngaria, etc. Negli anni 1551 et 1552. (Ruk. pod br. 7803.)

b) U knjižnici peštanskog sveučilišta.

1. Bedekovich Jos, Liber vitae et mortis, sive Catalogus fratrum Ord. S. Pauli 1721. (Rukopis pod brojem III. a.)

2. Registrum Colonorum Conventus Terrae Fluminis ab Anno 1576. Urbar rečenog monastira reda sv. Augustina ima listovah 111. (Rukopis pod br. III. a.)

3. Benger Nicolai Menologium Illyricanum, seu Syllabus Sanctorum et ven. Dei servorum ad Illyricam nationem spectantium cum Indice. Od god. 1742 sa 126 listovah. (Ruk. pod VII. e.)

4. Frangipani Rosario. Raccolte delle Ragioni che dalli Estrationi per infra in fuori del' Regno delle merci, frumenti, orzi, et altri vittuali si debbano. Sa 269 listovah. (Ruk. VII. e.)

5. Dubravii Jani. De Piscinis et Piscium qui in illis aluntur naturis, libri quinque 1596. (VII. f.) *)

6. Commentatio historica de Jurc Regum Hungariae in Bosniam Seruiam et Bulgariam, conscripta a Georgio Praj 1786. (Taj rukopis izdan je tiskom. (VII. f.)

7. Bedekovich Jos. Stridon, Natale solum S. Hyeronimi a Paulo Ritter aliter Vitezovich contra P. Irenaeum Carmelitum et a P. Josepho Bedekovich Paulino contra Paulum praecognominiatum Ritterum in duabus partibus per plura colloquia vindicata. Sa 178 listovah, važno za nas dělo. (VII. g)

8. Silvii Aeneae Historia Bohemica notabilis et iocunda a principio Gentis ad Georgium Podjebradum. Od god. 1457 sa 60 list. (VIII. c.)

9. Csikuliny Comitis Josephidos Carolinae libri XII. od god. 1718 sa 192 list. (VIII. u 39.

10. Benger. Elucidatio synoptica Bullae caenae. (VIII. h 23.)

*) Osim ovog za Čehe znamenitog děla ima tu mnogo rukopisah o moravskoj bratji (mährische Brüder) o kojima ću govoriti na drugom městu.

11. Czeles Manuscripta e bibliotheca vaticana excerpta XI. Tomi. (IX. g. 1 — 11.) Ovaj prevažni za nas rukopis zaslužio bi da se od kojeg učenog našinca potanko pretrese.

12. Historia Collegii Zagrabiensis S. J. (IX. f 27.)

13. Diarium Missionis Essekiensis Societatis Jesu ab anno 1763. (IX f 5.)

Slavjanski rukopisi.

14. Xiuot Svetih miseca Februara. Od god. 1754 sa 182 listovah. (I e 8.)

15. Vitae Patrum, aneb životi otců to gest spisowanj mnohich starich otcu. 2 Tem. Prvi ima 1326 listovah sa 2 list zadržaja. Drugi 1361 i 12 listovah zadržaja. (VII. e.)

16. Silvii Aenei Historia o Puwodu zeme česke sa 46 list. K tomu Historije židovske list. 403 — 472 (VII. e.)

17. Epistole sv. Apostolov u staroslavenskom jeziku na pergaméni sa 210 list. U foliu bez mesta i godine. (VIII. c.) *)

c) U knjižnici Sv. Marka u Mletcih.

1. Dialoghi due intorno alla nobiltà ed antichità di Pola. U redu VI. pod br. 29.

2. Istoria di Veglia (Pověstnica otoka Krka.) U redu VI. pod br. 44.

3. Niccolo Monticelli. Cronaca delle Famiglie Nobilli del Friuli. U redu VI pod br. 59.

4. Vicenzo Scussa. Istoria di Trieste. U redu VI. pod br. 70.

5. Relazioni de' Successi della città di Segna 1601 e 1602 et della morte del commissario Rabatta Giusepe (suvremeni rukopis). U redu VI. pod br. 65 i drugi pod 71.

6. Viaggio da Venezia a Constantinopoli con alcune osservazioni intorno i Turchi. (Ruk. u 4ini iz 16. veka) u redu VI, pod br. 105.

7. Giacomo Filipo Tomasini. Dei Commentarii Istorico Geografici della provincia dell' Istria. (Na čitavom listu u redu IIVI. pod br. 160.

8. Francesco Zeno vescovo di Capodistria. Raccolta di Notizie varie attinenti al' Istoria della città e Diocesi di Capodistria. U redu VI. pod br. 171.

9. Relazione et descrizzione del Sangiacato di Scutari dove si ha piena contezza delle città et siti loro, villagi, case et habitatori, rito, costumi, havere et armi di quei popoli, et quanto di considerabile minuta-

---

*) Osim ovog rukopisa staroslavenskog nalazi se tu još. 1. Evangjelia pisana u Rusii za vrěme Vasila Ivanovića. (IX) 2. Triod postnaja pisana na čitavom listu, bez naznačenja pisca města i godine (XVI stolětja?) (IX. e 15).

mente si contenga in quel Ducato, fatta da Mariano Bolizza Nobile di Cattaro in Venetia 1614. U redu VI. pod br. 176.

10. Faustino Brascuglia. Descrizione Corografica, Topografica et Iconografica della Provincia di Dalmazia. (Na čit. listu pisano u 18 stolětju.) U redu VI. pod br. 2000.

11. Ragionamento in difesa dei procedimenti della republica di Venezia rap .... agli uscocchi in risposta all' orazione del .... Lodovico Eliano recitata nella lega di cambrai a Massimiliano Imperadore (iz 16 věka) u redu VII. pod br. 11.

12. Cronaca Veneta fino al 1475. U redu VII. pod br. 51 i druge dve pod br. 52 i 53.

13. Andrea Giustiniano. Relazione di Dalmazia e Levante fatta nell' 1576. U redu VII. pod br. 333.

14. Pietro Semitecolo. Dispaci alla Republica di Venezia sugli affari di Lesina nell 1611. U redu VII pod br. 558.

15. Litterae quas Diedo Angelus, electus Anno 1784 Provisor alla Sanità Senatui veneto misit occasione pestis Spalatensis (talianski). U redu VII pod br. 748.

16. Regestum omnium litterarum quas ex Officio Diedo Angelus extraordinarius Provisor alla Sanità dedit 1784 et 1785 occasione pestis Spalatensis (talianski). U redu VII. pod br. 749 do 751.

17. Edicta manuscripta postea typis edita relate ad pestem Spalatensem, quae dedit Angelus Diedo (talianski). U redu VII. pod br. 752.

18. Jacopo di Valvasone. Descrizione dei luoghi pei quali passarono i Turchi partendosi dalla Bossina per la patria del Friuli, colle loro incursioni in qnella Provincia, U redu X. pod br. 39.

19. Lettera intorno a Marc' Antonio de Dominis (Gospodnetić). U redu XI. pod br. 42.

20. Veritas indicata contra Patrem Georgium (Gjorgjić) Benedictinum de naufragio D. Pauli Auctore N. Ricci (talianski).

21. Responsum objectis nonnulorum eruditorum in librum Ignatii Georgii de naufragio Paulino (talianski).

22. Epistola Justi Fontanini Patri Ignatio Georgio de naufragio Paulino (talianski). Svi tri napomenuti rukopisi nalaze se u redu XI pod br. 54.

23. Notizia dei vescovi di Cattaro tratta dagli atti di quel vescovado. Od god. 456 do god. 1622. U redu XI pod br. 62.

24. Autori che trattano dell' Illirico e della Dalmatia. U istom redu i pod istim brojem.

*

25. Dissertazione dell abbate Giuseppe Bini recitata di Monsignor Illmo. e Revssmo. Dionisio Delfino Patriarcha d' Aquilegia 1733. Govori o patriarkatu voglejskom i o biskupiah koje su spadale pod njega. U redu XI pod br. 65.

26. Marci Marulli Spalatensis Iscriptiones salonitanae antiquae collectae et explicatae. U redu XI. pod br. 67.

27. Breve Compendio istorico dell' origine della famiglia Ochmuchevich-Gargurich. U redu XI. pod br. 80 ili 89.

Produženje podobnih popisah slědit će.

I. K. S.

4. Knjge tiskane od god. 1846 do 1851, manje ili više važne za povêstnicu jugoslavensku.

Davidović Dimitria. Istoria naroda srbskog. U Beogradu 1846 sa krajobrazom Srbie (ćirilicom) u velikoj 8ni 160 str.

Sreznjevskoga Izmaila. Svjatilišća i obrjadi jazičeskago bogosluženja drevnih Slavjàn, po svidjetelstvam sovremenim i predanijam. Harkov 1846. u velikoj 8ini 107 str.

Essai sur la Philologie Slave et sur l' influence politique et religieuse qui l' a dirigée. Par M. D. S . . . . k. Paris 1846. u 8ini sa 95 str.

Ljubić S. Običaji kod Morlakah u Dalmacii. U Zadru 1846 u 8ini sa 114 str.

Kukuljević Ivan Sakcinski. Pleme grofovah Oršićah historički spisano. (Izvadjeno iz Iskre. Zabavnika za god. 1836.) U Zagrebu 1846, u 12ini sa 51 stranah.

Stojačković Aleksander. Istorja vostočno-slavenskog bogosluženja i kirilskog knjižestva kod Slavena zapadne crkve. U Novom-Sadu 1847. U 8ini sa 153 str.

Maletić Gjorgje. Istoričko-kritičesko opisanie bitke Kosovopoljske od god. 1389. Junia 15. zajedno s kartom od Kosovog polja izdano Gjorgjem Mušickim. U Novom Sadu 1847. (ćirilicom) u 8ini 57 str.

Kamen pretikanja ili povjest o početku i pričini razdjelenja grečeske i latinske crkve, najprie grečeski sastavljen od Ilie Miniatesa, na němački preveden od Jakova Kempera a na srbski od Pavla Nikolića. U Novom Sadu 1847. U maloj 8ini sa 148 str. (ćirilicom.)

Abel Otto Dr. Makedonien von König Philipp. Leipzig 1847. u velikoj 8ini str. 268.

Kurd von Schlözer Dr. Russlands älteste Beziehungen zu Skandinavien und Constantinopel. Berlin 1847 u 8ini sa 53 str.

Heffter. M. W. Dr. Der Weltkampf der Deutschen und Slaven seit dem Ende des fünften Jahrhunderts nach Christlicher Zeitrechnung, nach seinem Ursprunge, Verlaufe und nach seinen Folgen dargestellt. Hamburg und Gotha 1847 u 8ini sa 481. str.

Unus e Croatis (Biskup Mirko Ožegović). Responsa ad vastum illud: Croatiae ac Slavoniae cum regno Hungariae nexus et relationes disquisivit Georgius Fejer. — Non minus quam et aliud: De situ et ambitu Slavo-

niae et Croatiae quem critice illustravit et de eo in usum Croatorum latine disseruit Georgius Gjuriković. Zagrabiae 1847. u 8ini sa 188 str.

Avramović Dimitria. Sveta Gora (Athos) sa strane věre, hudožestva i pověstnice. U Beogradu 1848 u maloj 8ini sa 180 str. (ćirilicom.)

Neugart Rutpertus. P. Historia monasterii Ord S. Benedicti ad S. Paulum in valle inferioris Carinthiae Lavantina. Clagenfurt 1848 u velikoj 8ini sa 109 str.

Schafarik Paul Joseph. Kurze Uibersicht der ältesten kirchenslawischen Literatur „aus Jordans Slavischen Jahrbüchern“ 1848 besonders abgedruckt. Leipzig 1848 u velikoj 8ini sa 24 str.

Schriften des historischen Vereins für Innerösterreich. Erstes Heft. Graz 1848 sa više kamenopisnih slikah u velikoj 8ini sa 217 str.

Pratobevera Eduard. Was hat Steiermark in den Türkenkriegen für Kroatien gethan? Graz 1848 u maloj 8ini sa 32 str.

Vascotti Chiaro P. Storia della Castagnavizza. Gorizia 1848 u vel. 8ini sa 208 str.

Eckermann Karl Dr. Lehrbuch der Religionsgeschichte und Mythologie der slavischen und serbischen Stämme. Erste Abtheilung. Halle 1848 u 8ini sa 210 str.

Die Geschichtsschreiber der deutschen Vorzeit, herausgegcben von Perz, J. Grimm, K. Lachmann, L. Ranke, K. Ritter. Ovo za nas veoma važno dělo izlazi još uvěk u pojedinih svezčićih.

Krasinski Valerian Count. Panslavism and Germanism. London 1848 u 8ini sa 338 str. U německi jezik prevedeno pod naslovom: Slaventhum und Deutschthum von Lindau. Dresden 1849. U 8ini sa 292 str.

X. Slavjanke sa historičkimi primětbami. U Zagrebu 1848 u 12ini sa 88 stranah.

Mažuranić Ivan. Hrvati Madjarom odgovor na proglase njihove od ožujka měseca i travnja 1848. Karlovac 1848 u velikoj 8ini sa 20 str.

Mažuranić Ivan. A' Horvátok a' Magjaroknak Felelet. itd. (Prevod iz hrvatskog) Zágrában 1848 u velikoj 8ini sa 23 str.

Despotstvo srbsko, sloboda srbska 1848.

Odgovor na one magjarske hartije što je tužna Rothova vojska kući poněla. U Zagrebu 1848 u 8ini sa 16 str.

Succinctae Animadversiones unius e Croatis in Partem III. Illustrationis criticae situs et Ambitus Slavoniae et Croatiae quam in usum Croatorum latine adornavit Georgius Gjurikovits. Posonii 1848 u 8ini sa 83 strankah.

Die kroatische Frage in Oesterreich. (Wien) 1848 u velikoj 8ini sa 31 stranah.

Ignjatijevitsch. E. J. Croaten Serben und Magjaren, ihre Verhältnisse

zu einander und zu Deutschland. Sendschreiben an Arnold Ruge. Wien 1848 u 8ini sa 23. str.

Rufende Worte der serbischen nnd kroatischen Nation an ihre Söhne die Grenzer überhaupt und an die Kämpfenden in Italien insbesondere. Von einigen Liberalen. In Monat August 1848 u velikoj 8ini sa 46 str.

Malisz Carl Dr. Der Slaven-Kongress und die neuesten Ereignisse in Prag. Mannheim 1848 u velikoj 8ini sa 20 str.

Der Völkerprocess der Magjaren und Kroaten. Mit Berücksichtigung seiner auch für Deutschland wichtigen Folgen. Weinmar 1848 u velikoj 8ini sa 78 stranah.

Opisanje drevnostii srbski u svetoj (atonskoj) gori s XIII. litografiranih tablica. U Beogradu 1847 (1849) u velikoj 8ini sa 82 str. (ćirilicom.)

Dubrovnik. Cvět narodnog književstva. U Dubrovniku 1849 u maloj 8ini sa 309 str.

Glasnik družtva srbske slovesnosti. U Beogradu svezak I. god. 1847. u velikoj 8ini sa 261 str. Svezak II. god. 1849 u velikoj 8ini sa 286 str. (Časopis veoma važan za pověstnicu jugoslavensku, tiskan ćirilicom.)

Srbsko-dalmatinski *Magazin* od god. 1846 do 1849. Ima više historičkih sastavakah i podatkah (ćirilicom).

Venelina Ju. J. Kritičeskija izsledovanija ob Istorii Bolgár. Izdanija na iždivenii Bolgarina J. N. Denkoglu. Moskva 1849 u velikoj 8ini 342 str.

Vattenbach Wilchelm. Beiträge zur Geschichte der christlichen Kirche in Mähren und Böhmen. Wien 1849 u 8ini sa 54 str.

Hanka Václeslav. Dalimilova Chronika česka. W Praze 1849 u maloj 8ini sa 183 str.

Hermann Heinrich. Handbuch der Geschichte des Herzogthumes Kärnten in Vereinigung mit den österreichischen Fürstenthümern IV. Heft. Klagenfurt 1849.

Wachsmuth W. Dr. Geschichte des Illyrismus oder des südslavischen Antagonismus gegen die Magjaren. Leipzig 1849 u velikoj 8ini sa 199 str.

Ankershofen (Gottlieb Freicherr v.) Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie, herausgegeben von dem historischen Vereine für Kärnten. Erster Jahrgang. Klagenfurt 1849 u velikoj 8ini sa 192 str.

Mittheilungen des historischen Vereins für Krain. Od god. 1846 do 1849 u 4ini Laibach.

Carrara Francesco. Canti del popolo Dalmata. Zara 1849 u 8ini sa24 str.

La fratellanza de' popoli, giornale ch'esce in Venezia 1849. Sa mnogimi pismi N. Tommasea na Bana i druge častnike našega naroda. U 8ini sa 184. stranah.

J. Chmel. Fontes rerum austriacarum, österreichische Geschichtsquellen Herausgegeben von der historischen Comission der k. Akademie der Wis-

senschaften. Wien 1849 u 8ini Band I. Diplomatarium miscell. seculi XIII. Urkunden zur Geschichte von Österreich, Steiermark, Kärnten, Krain, Görz, Istrien, Tirol.

Quellen und Forschungen der Vaterländischen Geschichte, Literatur und Kunst. Mit sieben Kunstbeilagen. Wien 1849 u 4ini sa 521 stranah. Ima něke članke koji se protežu na jugoslavensku i ugarsku pověstnicu.

I. K. Die deutschen Hegemonen. Offenes Sendschreiben an Herrn Georg Gervinus. Berlin 1849 u 8ini sa 52 str.

Teleki (Ladislaus Graf) Die Ereignisse in Ungarn seit dem März 1848. Mit einem Vorwort von Friedrich Szarvady. Leipzig 1849 u vel. 8ini sa 86 stra.

Wilkinson (Sir. J. Gardner). Dalmatien und Montegro. Mit einem Ausfluge nach der Hercegovina und einer geschichtlichen Uibersicht der Schiksale Dalmatiens und Ragusas. Iz englezkoga preveo Wilhelm Adolf Lindau Leipzig 1849 I. B. sa 297 str. II. B. sa 352. str. sa jednom kartom Dalmacie i Crnegore.

Carrara. Dr. Franc. La Dalmazia descritta con 48 Tavole miniate. Zara 1848—1849. U velikoj 4ini.

Letopis slovinskiga družtva na krajnskim. I. svezak. V Ljubljani 1849. u velikoj 8ini sa 44 str.

Krasinski Valerian Count. Lectures on the Religious History of the Slavonic Nation. London 1849 u 8ini sa 478 str.

Robert Ciprian. La Pologne. Annales contemporaines, politiques, religieuses et literaires des peuples, de l' Europe orientale. Publication de la societe slave de Paris. Paris 1848, 1849 et 1850 u 4ini

Muhar Albert Dr. Geschichte des Herzogthumes Steiermark. 3. bis 5. Band. Gräz 1846—1850 u velikoj 8ini.

Obrenović (Mihalj M. knez.) Miloš Obrenović ili pogled na istoriu Srbie od 1814 do 1839 kao odgovor g. Ciprianu Robertu. Preveo s francezkog jezika Č. U B. 1850. u maloj 8ini sa 127 str. (ćirilicom).

Bossuet J. B. Razgovor čez občno zgodovino. Poslovenil M. Verne. V Terstu 1850. U velikoj 8ini sa 70 str.

Napoleona. Naredba o ustrojenju *Ilirie* od god. 1811. — prevod iz francezkoga „Decret sur l' organisation de l' *Illyrie.*") U Zagrebu 1850. u 8.

Jugović Slavoljub. Razlaganja o sadašnjosti i budućnosti Slavena. U Zagrebu 1850 u 12ini sa 56 str. ćirilicom.

Desprez, Les peuples d' Austriche. II. Vol. Paris 1850.

Hanusch Ign. Joh. Geschichte der Filosofie von ihren Uranfängen an bis zur Schliessung der Filosofenschulen durch Kaiser Justinian. Mit Beigabe der Literatur vom allgemein kulturhistorischen Standpunkte entworfen. Olmüz 1850 u 8ini sa 643 str.

Hurter Fr. Geschichte Kaiser Ferdinands II. und seiner Eltern bis zu dessen Krönung in Frankfurt. Schaffhausen 1850 I. Band.

Ristić Ivan. Kurze Charackteristik der geistigen und sittlichen zustände von Serbien. Heidelberg 1850 u 8ini sa 18 str.

Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark, herausgegeben von dessen Ausschusse. Erstes Heft mit drei Steindruck-Beilagen. Graz 1850 u 8ini sa 156 str.

Ankershofen (Gottlieb Freicherr v.) Handbuch der Geschichte des Herzogthums Kärnten vor und unter der Römerherrschaft. Klagenfurt 1850. Band I. u velikoj 8ini sa 655 str.

Haltaus Karl. Geschichte des Kaisers Maximilian des Ersten. Leipzig 1850 u velikoj 8ini sa 273 str.

Schröder J, F. Geschichte Karl's des Grossen. Leipzig 1850 u vel. 8ini sa 319 str.

Jukić J. Bosanski priatelj. U Zagrebu 1850 u velikoj 8ini sa 137 str.

Chmel J. Fontes rerum Austriacarum. Band II. Diplomatarium Habsburgicum seculi XV. Urkunden Berichte und Actenstücke zur Geschichte der Habsburgischen Fürsten K. Ladislaus Posth. Erzh. Albrecht VI. und Herzog Siegmund von Oesterreich. Aus den Jahren 1443—1473. Wien 1850 u 8ini,

Arneth Joseph. Die Antiken Gold- und Silbermonumente des k. k Münz- und Antiken-Cabinettes in Wien. Wien 1850. Fol. mit 41 Kupfertafeln.

Subbotić J. Dr. Einige Grundzüge aus der Geschichte der serbischen Literatur. Wien 1850 u maloj 8ini sa 56 stranah.

Carrara Francesco. La Topografia di Salona. Zara 1850. U 8ini.

Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen herausgegeben von der zur Pflege vaterländischen Geschichte aufgestellten Commission der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Od god. 1848 do 1851 3 knj. u velikoj 8ini. Za jugoslavensku pověstnicu od velike cěne.

Obći zagrebački Koledar od god. 1845 do 1851 u 4ini imade mnogo zanimivih historičkih članakah.

Razlag Radoslav Zvězdice. U Gradcu 1851. U 16ini sa 108 str.

Slavoljub Bošnjak. Zemljopis i Pověstnica Bosne. U Zagrebu 1851. U 8ini sa 164 str.

, Mirozrenie. Spisanje pomesjačno. Izlazi u Beču u bugarskom narečju te obečaje i historičkih članakah. *)

---

*) Mi ćemo o pojedinih navedenih knjigah drugom prilikom obširnie govoriti.

IV. Pravoslovje.

1. Zakoni grada Zagreba.

Od godine 1242 do 1429.

U Hrvatskoj kao i u Dalmacii nema gotovo grada koj u srědnjem věku nije imao svojih osobitih zakonah ili štatutah. Mnogi od ovih zakonah izdani su već tiskom, ali ih još više leži u prahu medju inimi starinskimi pismi i čeka ono sretno doba kad će se obělodaniti.

Suvišno bi bilo ovdě napomenuti od kolike su važnosti podobni zakoni za naše domaće i obće slavensko pravoslovje. Suvišno bi bilo kazati da objavljenje podobnih zakonah, pravah i naredbah više razjasnuje gradjanski život, način mišlenja, svakojaka odnošenja i težnje jednog naroda, nego li budi kakove kronike s opisivanji bojnih ratovah i sa zgodami kraljevah i njihovih dvoranikah, vojvodah itd. Zato naumismo i mi, pokraj inih granah domaće pověstnice, osobitu pozornost obratiti na granu pravoslovnu, te koliko nam sile dopustile budu, priobćivat ćemo i u buduće sve moguće podatke na tu granu spadajuće.

Za sada priobćujemo ponajprie zakone glavnoga grada Hrvatske i Slavonie, ne kao da nemamo i drugih zanimiviih podatakah istog predmeta, već s jedne strane zato, što mislimo da glavni grad Hrvatske i Slavonie kao srědotočje novieg jugoslavenskog pokreta, zaslužuje něku prednost pred inimi gradovi široke naše jugoslavenske domovine; a s druge strane i zato, što one zakone, kao n. p. zakon Poljički, Lastovski, Kastavski, Trsački, Novljanski i Senjski, koji se u naših rukuh u prepisih nalaze, i koji su, osim senjskoga, u hrvatskom jeziku pisani, stoprv poslie potankog pretresivanja s izvornici ili sa stariimi prepisi izdati želimo.

Nižestavljeni zakoni, koje ovdě čitateljem našim priobćujemo, nalaze se u Arkivu grada Zagreba u svezku I. pod brojem 1. Pisani su na pergameni na 13 listah u malom foliu, s narešenimi početnimi pismeni, i navadnimi onoga věka prikraćivanji rěčih.

Iste zakone sastavili su zagrebački gradjani oko godine 1242 1425 i 1429. Oni od 1242 potvrdjeni iste godine po kralju Beli IV. u tako nazvanoj zlatnoj buli ili povelji urešenoj zlatnom pečatju, potvrdjeni

su po drugiput po istom Beli godine 1266. Zatim po kralju Karolu I. god. 1322 i 1324, a po kralju Sigismundu god. 1406. Prepisani su poslie na zahtěvanje gradjanah zagrebačkih po kaptolu zagrebackom godine 1417 i upisani su u rukopisnu knjigu, koju mi upotrěbismo, godine 1425. Na koncu istog rukopisa dodane su napokon něke kasnie naredbe, načinjene po zagrebačkih gradjanih oko iste godine 1425 i god. 1429.

U istom rukopisu nalazi se pokraj više napomenutih zakonah i onaj zakon ili dekret, kog je poděLio kralj Sigismundo god. 1405 čitavoj kraljevini Ugarskoj i š njom skopčanim zemljam. Nu ovoga izpustismo ovdě radi toga, jer se od rěči do rěči s onim tekstom slaže, koj se u obćenitom ugarskom zakoniku (Corpus Juris T. I. p. 178) tiskan nalazi.

Valja nam čitatelje naše još i na to pozorne učiniti, da se gorenapomenuti zakoni od god. 1242, u rukopisu po nama upotrebljenom, samo onako pobilježeni nalaze, kako su god. 1266 po kralju Beli potvrdjeni, i da su prilikom tog potvrdjenja něke točke, koje se u zlatnoj buli nalaze, izostavljene, a něke druge dodane; zašto držasmo za našu dužnost rečeni rukopis sa istom zlatnom bulom prispodobiti i sve one točke u opazkah navesti koje su u rukopisu izpuštene ili dodane.

Osim ovih zakonah grada Zagreba nalaze se još mnoge ine naredbe istoga grada u starinskih njegovih zapisnicih, koje ćemo, ako nam i kako moguće bude, drugom prilikom naknadno priobćiti.

I. K. S.

In nomine Domini Jesu Christi Amen. Anno eiusdem nativitatis millesimo quadrigentesimo vigesimo quinto. In festo videlicet beati Andree Apostoli. Incipiunt transsumpta Statutorum et Privilegiorum ac aliarum libertatum Civitatis regalis montis Grecensis de iuxta Zagrabiam, a nonnullis imo pluribus dominis regibus Hungarie felicis recordacionis in eiusdem Statutis seu privilegiis atque libertatibus nominatim expressis, eidem civitati et per consequens civibus, hospitibus et inhabitatoribus eiusdem, dudum et a seculo concessis, per providum et circumspectum virum dominum Andream filium Petri olym ipsius Civitatis similiter judic ... judicem modernum eiusdem Civitatis, tempore judicatus sui in presentem libruu ad honorem et decorem ac vtilitatem civium presentata et concivium ac quo (sic) habitatorum eiusdem conscripta, quorum tenores exceptis titulis rubricati (s) sunt tales ut sequitur.

Capitulum Ecclesie Zagrabiensis omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris, presencium noticiam habituris, salutem in omnium salvatore. Ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire. Quod providi et honesti viri Johannes Pwz Judex, Caspar, Ludovicus, Demetrius et Ladislaus jurati cives civitatis montis grecensis de juxta Zagrabiam, suis et universorum concivium et hospitum ipsorum inhabitatorum utputa ipsius civitatis nominibus et personis, ad nostram personaliter accedentes presenciam, exhibuerunt nobis et presentaverunt quoddam privilegium serenissimi principis et Domini Domini Sigismundi Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque regis, marchionis Brandem Burgensis, ac Sacri Romani Imperii Archicamerarii, nec non Bochemie et Lucen Burgensis heredis, domini nostri naturalis, subsequentis tenoris duplicis autentici pendentis Sigilli Sue Majestatis munimine roboratum, petentes nos presentium cum instancia, ut tenorem eiusdem privilegii in transcripto litterarum nostrarum sub nostri Sigilli appensione eisdem daremus ob remidium cautele uberioris, cuius quidem privilegii tenor sequitur per omnia. Et est talis:

Sigismnudus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque rex, Marchio Brandem Burgensis, Sacri Romani Imperii Archi Camerarius, nec non Bochemie et Lucem Burgensis hères. Omnibus Christi fidelibus pariter et futuris presencium noticiam habituris Salutem in eo, per quem Reges regnant et principes Dominantur. Favorabilis peticio supplicancium effectu debet consequenti compleri, ut dum ea que juste postulant, promerentur, ad fidelitatis obsequia ita magis

eorum devocio augeatur; perinde ad universorum noticiam harum serie volumus perveniere (sic). Quod fideles nostri viri providi petrus dictus Saphar, filius Petri, Judex, nec non Chon ac Johannes filius Bozo, Cives Civitatis nostre montis Grecensis de Zagrabia, suis et universorum concivium et Cohospitum ipsorum inhabitatorum utputa ipsius Civitatis nominibus et in personis, ad nostre claritatis accedentes conspectum, exhibuerint nobis et presentaverint quoddam privilegium Excellentissimi principis olim domini Caroli Regis hungarie, predecessoris nostri carissimi, laudande reminiscencie, postremi sui duplici autentici Sigilli appensione munitum, tenorem alterius privilegii eiusdem domini Caroli Regis, veteri suo sigillo autentico consignati, confirmatum privilegium domini Bele olim similiter illustris Regis hungarie proavi ipsius domini Caroli et nostri predecessoris beate recordacionis, libertates eorundem Civium hospitum civitatis de Monte grecensi infra declarandas et collacionem terre circa Montem Grech in eodem privilegio declarata, per eundem dominum Belam Regem ipsis civibus et hospitibus pro sustentacione eorundem factam et concessas, in se limpide exprimens, confirmative continens tenorem subsequentem, supplicantes exinde culmini nostro, nominibus quibus supra, humiliter et devote, ut ipsum privilegium ratum habendo atque gratum, pro ipsis civibus nostris de monte grecensi, simul cum libertatibus, donacione terre prefate et aliis in eodem contentis, ipsum nostris litteris inseri faciendo, verbotenus innovare et perpetuo dignaremur valituras confirmare, cuius tenor talis est et per omnia sequitur in hec verba.

Karolus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque Rex, princeps Sallernitanus et honoris ac Montis sancti Angeli dominus, omnibus christi fidelibus tam presentibus quam futuris presencium noticiam habituris, Salutem in eo qui Regibus dat Salutem. Ad universorum noticiam tam presencium quam futurorum harum serie volumus pervenire. Quod Magister Thomas notarius Civitatis nostre de Monte Grech ac civis de eadem, vice et nomine universitatis civium de eodem Monte Grech, ad nostre serenitatis accedens presenciam, exhibuit nobis quoddam privilegium nostrum veteri Sigillo nostro consignatum, confirmans privilegium domini Bele quondam illustris Regis Hungarie super libertate et terra per eundem ipsis civibus concessis confectum, petens nos precum (cum) instantia subjectiva ut ipsum ratificare et approbare ac nostri novi autentici sigilli appensione ad majorem cautelam de benignitate Regia dignaremur confirmare, cuius tenor talis est: Karolus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Bulgarie, Comanieque Rex, omnibus Christi fidelibus presentem paginam inspecturis Salutem in omnium salvatore. Juste petencium desi-

deriis facilem prebere consensum Jus invitat, equitas svadet et Regia sublimitas exortatur, proinde ad universorum tam presencium quam futurorum noticiam harum serie volumus pervenire, Quod universi cives de monte Grech, dilecti et fideles nostri, exhibuerint nobis privilegium felicissime recordacionis domini Bele quondam illustris Regis Hungarie, proavi nostri, super libertate et terra per eundem eis data et concessa confectum, petentes a nobis humili cum instancia, ut ipsum ob respectum fidelium serviciorum eorundem (et) merita progenitoribus nostris et demum nobis impensa ratum habere, nostro privilegio confirmare et ipsos in predicta libertate dignaremur conservare. Cuius quidem privilegii tenor talis est.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie Lodomerie, Cumanieque Rex, omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris Salutem in salutis largitore. Regie Speculacionis et sollicitudinis esse debet invigillare subditorum remediis et quieti, et eos prosequi amplioris gracie munificencia specialis, ut tanto illi ex fidelibus fideliores et devociores se exhibeant ex devotis, quanto pociori libertatis beneficio et regalis promissionis dono eos contingerit gratulari, proinde ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire. Quod cum olym fines et termini Regni seu Ducatus Sclavonie continuijs latrunculorum et frequentibus insultibus pulsarentur, Nos tam quieti nostre proprie, quam subditorum nostrorum in illis partibus degencium securitati prospicere salubriter cupientes, Castrum in monte Grech juxta Zagrabiam ob tuicionem eorundem confiniorum decrevimus construendum, in cuius castri construccione fideles nostri cives eiusdem Castri in edificando sibi domos ibidem et alias edes illuc transferendo sumptus non modicos, labores continuos et dampna plurima usque exinanicionem extreme virtutis fideliter subierunt, exponentes see (sic) et sua illis temporibus pro regio sive ducatus honore crebris periculis et fortune (sic).

Nos igitur huiusmodi obsequiosis et sumptuosis laboribus ipsorum grata volentes vicissitudine respondere, hanc eis prerogativam concedimus libertatis, ut nec per se, nec per alios, ad exercitum quo nos vel carissimum filium nostrum dominum Belam inclitum ducem tocius Sclavonie et Croacie diversis temporibus et quomodocunque facere contingerit, ire nullatenus (debeant), nec aliquam propter hoc vel eius occasionem nobis vel sibi inpendere teneantur.

Eos denique nullius exaccionis tallie, seu collecte, vel cuiuslibet publice funccionis aut aliorum serviciorum onus subire volumus, sed sint a prestacione earundem in perpetuum liberi et inmunes. Ita tamen quod predicto duci Bele carissimo filio nostro, Quadraginta marcas solummodo in usuali moneta, cuius quidem monete ducente pense predictarum Quadra-

ginta marcarum valorem contingunt, in die Screnarum et non ante neque post, ipsi videlicet cives per nuncios suos precise et absque interpellacione qualibet, mittere et solvere pro censu annuo teneantur.

Condiciones itaque et libertates hospitum seu civium in predicto castro habitancium et conveniencium quas ipsi inter sc fecerunt, et nos approbamus, tales habentur:

Quod si idem hospites vel Cives in districtu Hungarie, Dalmacie, Croacie (aut) Sclavonie spoliati uel occisi per latrones vel alios malefactores fuerint; Dominus terre in qua spoliati aut occisi fuerint, estimata quantitate pecunie juxta arbitrium bonorum virorum et Sacramentum et concivium ad hoc electorum, vel oblata refundat vel malefactorem ostendere teneatur, aut homicidii penam solvat juxta *Ducatus Sclavonie consuetudinem approbatam.* *) Item tributa infra regales terminos ipsi cives seu hospites de Monte Grech in nullo loco solvere teneantur.

DE VITUPERIIS.

Item quicunque civis alium civem vituperijs, opprobrijs aut contumelijs affecerit, si inde convictus fuerit, leso decem pensas, in communes expensas centum denarios solvat, quod si post trinam correccionem se non emendauerit, rebus omnibus in commune applicatis tamquam infamis de civitate turpiter expellatur. Si quis alappam etiam alteri dederit vel per crines maliciose traxerit, eandem penam paciatur.

DE PENA .... JUDICI .. SEU ASSESSOR ... (Pena Duplex).

Si vero hoc judice sedente pro tribunali vel alias ubicunque in eius conspectu id perpetrare presumpserit, pena dupli puniatur. Aut si hoc in persona judicis vel cuiuscunque sui assessoris idem attemptaverit, decem marcas usualis monete pro pena eidem solvat, quod si solvendo non habuerit, manum ammittat. **)

DE PENA WLNERUM.

Si quis vero cutello, gladio, lancea, aut sagitta, aut aliquo tali modo alium wlneraverit & wlneratus sine defectu membrorum resanatus fuerit, medico lesi satisfaciat & leso viginti quinque pensas, Quinque vero pensas ad usus civitatis persolvat. Si vero in aliquo membrorum debilitatus fuerit, medico lesi satisfaciat & leso decem marcas et adversus civitatem duas marcas persolvat.

---

*) Ovo několiko rěčih od »teneatur« do konca točke, pridano je poslie, jer ih u zlatnoj buli neima.

**) Ove točke neima u zlatnoj buli.

DE PENA HOMICIDII.

Si quis vero hominem interfecerit et affugerit, due partes rerum suarum cedantur parentibus occisi, pars tercia civitati, si autem captus fuerit, secundum consvetudinem de ipso vindicta sumpmatur, nisi quis in ludo sine premeditata malicia aliquem interfecerit, in hoc enim casu centum pensas cognati interfecti persolvat, viginti vero pensas ad communes usus refundat interfectorum, cui si facultas non suffecerit civium arbitrio relinquatur.

DE JUDICIO . . . EXTRANEORUM.

Item si quis de extraneis civitatem intrans, sive in uico, sive in domo, sive in foro, similia ut supra notatum est, perpetraverit, per judicem civitatis judicetur. Et eisdem penis subiaceat condempnatus.

DE FURTO & LATROCINIO.

Si vero ex incollis Civitatis aliquis, sive extraneus, infra terminos civitatis in furto vel latrocinio deprehensus fuerit, semper per judicem civitatis puniatur.

. . . .

Item si quis extraneus aliquem de civitate in causa pecuniaria vel illata injuria voluerit convenire, coram judice Civitatis conveniat, et nulla causa ad duellum judicetur, sed per testes et juramenta terminetur, sive sit cum extraneis, siue cum indigenis, et quod ipsi testes jurati in die ponendo testimonio singillatim singulariter examinentur, testes autem eiusdem libertatis et condicionis sint prout sunt isti, assummantur eodem modo, sive extraneus hospes sit (?) apud incollas, sive incolla apud extraneos equum ... bovem aut aliquas res furtivas, semper testes ut supra diximus producantur.

CAPITULUM DE APPELLACIONE.

Item cives de predicta civitate vel Jobagiones de villis ad ipsam pertinentibus, que prope territorium ipsius civitatis fuerint, vel in eodem site, nullius judicio nisi judicis civitatis astare teneantur. Quod si judex suspectus habebitur et actor legitimam causam allegaverit recusacionis, convocatis omnibus maioribus Civitatis, ipso iudice presente, negocium decidatur, de quorum sentencia si adhuc contingerit dubitari et actor importunius eos ad Regis citaverit presenciam, solus judex pro alijs omnibus ad Regem ire teneatur; eodem modo, si pro quacunque causa judicem Civitatis et Cives, vel cives solos, ad regis presenciam quis citaret, non tenetur ire nisi solus Iudex Civitatis. Et si aliquis aliquem Civem vel cives non requirens antea a judice Civitatis justiciam sibi fieri, ad Regem citaverit, pro illo vel illis Judex ire tenebitur et ei citator refundet expensas eo, quod contempta auctoritate regalis privilegii sibi cogniti irrequisito judice civitatis, fatigabit eum frustra laboribus et expensis.

DE JUDICE ELIGENDO.

Idem Cives autem liberam habeant undecunque voluerint eligendi facultatem in Judicem Civitatis nobis presentando et mutando eundem pro sue arbitrio voluntatis annuatim.

CALLUMNIA & FALSUM TESTIMONIUM.

Sane si quis in callumnia vel falso testimonio inacte (?) convictus fuerit, vel eciam deprehensus fuerit, nec in judicem uel eius assessores seu consiliarium deinceps admittatur.

CAPITULUM DE LEGACIONIBUS TESTAMENTARIIS.

Item si quis de civibus sine herede decesserit, de rebus suis mobilibus liberam habeat disponendi cuicumque voluerit disponendi facultatem. Res vero immobiles, domos, curiam, vineas, terras et alia quecunque edificia, suorum concivium habito consilio, uxori sue vel alicui cognatorum suorum relinquat. Ita tamen, quod nec per ipsum, nec per uxorem, nec per cognatos a jurisdiccione civitatis possit alienari seu eximi vel avelli.

CAPITULUM DE INTESTATO.

Item si quis intestatus decesserit et nec uxorem nec filios nec cognatos habuerit, due partes rerum suarum per viros fidedignos ad hoc consilio civium deputatos, pauperibus et Ecclesie eiusdem civitatis distribuantur. Tercia vero pars ad utilitatem civitatis reservetur.

CAPITULUM DE FORO.

Item statuimus, quod in eadem civitate forum solempne duobus diebus in ebdomada videlicet die Lune et die iovis celebretur et propterea forum cottidianum cottidie habeatur. *)

---

*) Poslie ove točke izpuštena je ovdě jedna točka koja u zlatnoj buli ovako glasi: »Vniuersitas autem Ciuitatis supradicte nobis tenetur ad seruicia infrascripta. Cum enim Rex Hvngarie expedicionem ad partes maritimas uel Carinthiam, uel Austriam facere uoluerit, dicti ciues decem milites mittere tenentur cum armis militaribus apparatos. Preterea domino Regi quando ipsum illuc ire contigerit, debent dare pro prandio duodecim boues, mille panes, quatuor tunellas uini »Duci autem tocius Sclavonie« si sit de prole regia, medietatem predictorum dare tenentur. Bano uero pro tempore constituto, non tamen Vicebano, nihil aliud soluere, nisi in principio introitus sui banatus vnum bouem, centum panes, tunellam unam uini, semel quamdiu durauerit in banatu. (Ta običaj sačuvala se je do danas). Sane ab omnibus istis seruicijs usque quinquennium erunt liberi et immunes. Transacto quinquennio tenebuntur. Item iidem ciues uoluntate spontanea super se assumpserunt, quod expensis proprijs dictum montem Grech (Kreč ili Kerč i Grič znači u slovenskom narěčju: Mons, collis) muro firmissimo communirent. —

CAPITULUM DE METIS.

Ad sustentacionem autem hospitum in dicto castro habitancium, dedimus terram circa montem grech, quam olym per dilectum et fidelem nostrum quondam Dyonisium Banum tocius Sclavonie eisdem civibus dinoscimus statuisse sub metis et distinccionibus perpetuo possidendam, cuius terre mete hoc ordine distinguuntur:

Item prima meta est in portu *Zave*, qui kyralrive dicitur. Inter magnam viam, per eandem tendit usque rivum *Zavicha* dictum, quem rivum transit per pontem, deinde per eandem viam tendit versus aquilonem, transiens aquam que Mlaka dicitur et pervenit ad monticulum juxta quem est meta tere que dividit teram populorum regis a parte orientali, dein transsiens ad montem Mlakam pervenit ad magnam viam que vulgo ythewyn dicitur, per quam veniens pervenit ad rivulum Chyrkwenik, ibi est pons, hinc superius per eundem rivulum juxta montem grech vadit directe versus aquilonem, metatim tendens ad fontem qui dicitur Kebelkwt, juxta quem est meta terea, a qua superius per rivulum Cyrkvenik versus aquilonem pervenit ad rivulum qui vocatur zopotnika, hinc transiens monticulum cadit in quandem vallem, per quam transsit in rivulum qui dicitur Lonzkipotok, dein ascendit ad metas capituli Zagrabiensis et ibi sunt mete tres, una Capituli Zagrabiensis, altera hospitum de Grech, tercia filiorum Dobcha de genere Athya, deinde procedit per cacumen eiusdem montis vocabulo Medvednicha, versus occidentem, pervenit ad metam filiorum Mykula que plesivicha dicitur juxta quam est meta terea, dein de cacumine ejusdem descendendo versus partem meridionalem metatim ad arborem castaneam supra quam est tera, et iuxta eam est meta terea, deinde descendit ad caput fontis qui Chicherya dicitur, qui fons dividit teram Endre de terra predicta, et sic descendendo per eundem, divertit aliquantulum versus occidentem et ibi est arbor castanea cruce signata juxta quam est meta terea, deinde ad cacumen montis eiusdem procedit versus meridiem dividendo terram Ecclesie Zagrabiensis, deinde per girum ad occidentem aliquantulum divertit et ibi transsiens rivulum qui vocatur Nyznik potoka et inde descendendo superius de terra Endre per vallem ad verticem unius montis, ibi est meta, hinc separando per veteres metas terram Gorymleye, descendit ad arborem que vocatur Yhor et ibi est meta, et cadit in viam que exit de villa Gorimlye, deinde per eandem versus meridiem procedit ad campum et metam teream, deinde aliquantulum divertit ad sinistram per viam et pervenit ad palludes que Mlaka dicuntur et ibi est meta terea, juxta eandem Mlakam a sinistra parte vadit ad arborem nucis ibi est meta, deinde ad sambucum, sub quo est meta terrea, dehinc metatim procedit et cadit in fluvium Zave, deinde ad metam priorem descendit et sic terminantur mete.

Ceterum quia iidem Cives super teris et possessionibus suis alia eciam priuilegia ac litteratoria instrumenta a nobis eis concessa habere noscuntur, illa eis inconcussa seruare volumus et a nostris successoribus et subjectis inviolabiliter observari. In cujus rei memoriam et perpetvam firmitatem, presentes dedimus literas duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus Magistri Farkasij prepositi Albensis, Aule nostre vice cancelarij, dilecti et fidelis nostri, anno domini millesimo CC sexagesimo sexto, nono kalendas Decembris Regni autem nostri anno tricesimo primo. *)

Nos itaque justis peticionibus eorundem Civium fidelium nostrorum Regio inclinati cum favore, predictum privilegium non abrasum, non cancellatum, nec in aliqua sui parte viciatum, de verbo ad verbum transscribi et presentibus inseri facientes, propter fidelium serviciorum Ipsorum merita progenitoribus nostris et nobis ut fideliter sic ferventer inpensa, approbamus, ratificamus, et infrascripto patrocinio confirmamus, volentes eosdem in posterum in ipsorum libertate conseruare. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam, presentes litteras eisdem concessimus sigilli nostri duplicis munimine roboratas. Datum per manus discreti viri magistri Ladislai prepositi ecclesie Tytulensis, Albensis electi, aule nostre Vicecancellary dilecti et fidelis nostre (sic) secundo ydus octobris, anno domini milesimo trecentesimo vigesimo secundo. Regni autem nostri anno similiter vicesimo secundo.

Nos igitur justis et legitimis admissioneque dignis eiusdem magistri Thome peticionibus favoribiliter inclinati, predictum privilegium nostrum non abrasum, non cancellatum, nec in aliqua sui parte viciatum, de verbo ad verbum presentibus inseri facientes, ratificamus et approbamus, et prescriptas libertates, cum predicta terra, ipsis civibus et hospitibus nostris

---

*) Ova poslědnja točka izpuštena je da kako u povelji od godine 1242. Město nje stoji u istoj povelji ovako: »Ut igitur dicta ordinacio nostra et dictorum libertas hospitum firma et inuiolabilis perpetuo perseueret, presens eis priuilegium concessimus auree bulle nostre munimine perpetuo confirmantes. Datum apud Wereuzha per manus magistri Benedicti prepositi Albensis aule nostre Cancellarij electi in Archiepiscopum Colocensem. Bartholomeo Quinqueecclesiensi, Cleto Agriensi, Stephano Zagrabiensi, Bartholomeo Nitriensi, Blasio Chenadiensi Episcopis. Benedicto Waradiensi, et postulato Jauriensi, Stephano Vaciensi et postulato in Archiepiscopum Strigoniensem, Ecclesias Dei gubernantibus. Dilecto cognato nostro Johanne Angelo domino Syrmie et comite Bachiensi, Ladislao palatino Matheo Tauarnicorum et Comite Soproniensi . . . Dapiferorum et Comite . . . . Mauricio pincernarum. Stephano Agazonum magistris. Arnoldo Symigiensis. Paulo albensis magistratus et comitatus tenentibus. Anno ab Incarnacione Domini Millesimo ducentesimo Quadragesimo secundo. Septodecimo Kal. Decembris. Regni nostri anno octauo.« (Od zdola visi zlatna pečat na světlo žutoj svili.)

*

de monte grech et ipsorum posteritatibus appensione novi sigilli nostri et autentici presencium patrocinio perpetuo confirmamus. In cuius confirmacionis serie et perpetua firmitate, presentes concessimus litteras novi et autentici Sigilli nostri duplicis munimine roboratas. Datum per manus discreti viri magistri Andree lectoris Quinqueecclesiensis Aule nostre Vice Cancellary, dilecti et fidelis nostri, anno domini millesimo tercentesimo vigesimo quarto, octo ydus Marcy. Regni autem nostri anno similiter vigesimo quarto. Venerabilibus in Christo patribus Dominis Bolezlao Strigoniensi, et fratre Ladislao Colocensi, Archiepiscopis. Johanne Nytriensis. Benedicto Chanadiensis. Michaele Jaurinensis. Georgio de Syrmia. Ladislao Quinqueecclesiensis. Fratre Petro Bosnensis. Ivanka Varadiensis. Andrea Transylvaniensis. Henrico Vezprimensis et Chanadino Adreynsis (sic) ecclesiarum episcopis, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Magnificis viris Philippo palatino comite Scepusiensi et de Wiwar. Demetrio magistro Thavernicorum nostrorum comite Bachiensi et Trynchiniensi (sic) Lanperto Iudice Curie nostre, comite Chanadiensi et Nytriensi. Thoma Waywoda Transsilvano Comite de Zolnok, Nicolao Bano tocius Sclavonie et Comite Sopronensi. Paulo Bano de Machow Comite Syrimiensi et de Walko et de Bodrug. Wlch magistro Thavernicorum domine Regine consortis nostre carissime. Deseu judice curie eiusdem domne regine, Blasio magistro agazonum nostrorum. Dyonisio magistro dapiferorum nostrorum, et Nicolao Comite Posoniensi, alysque quam pluribus Comitatus regni nostri tenentibus et honores.

Nos igitur annotatorum Petri Iudicis nec non Chon et Johannis Civium dicte civitatis nostre de Monte Grech supplicationibus antefatis, per ipsos nominibus quibus supra nostre sub... oblat... Mayestati Regia benignitate exauditis et clementer admissis, prescriptum privilegium Ipsius quidem domini Karoli Regis, non abrasum, non cancellatum, nec in aliqua sui parte suspectum, sed prorsus omni ambiguitate et Suspicionis scrupulo carens, ymo sincere veritatis integritate perpollens, presentibus verbotenus absque qualicunque varicacione, diminucione, seu augmento, in superioribus insertum, quoad omnes suas continencias, clausulas et articulos, acceptamus, approbamus, et ratificamus ac ipsum pro fidelibus et gratis obsequiorum meritis ipsorum civium et hospitum pro utilitate quoque et commodo ac augmentacione antedicte civitatis nostre de monte Grech, similiter cum tenoribus privilegiorum, ac cunctis libertatibus, condicionibus, consvetudinibusque, nec non prescripta terra circa Montemgrech, eiusdemque metis, limitationibus, ac distancys superius in Eisdem tenoribus limpide explicatis, alysque singulis in ipsis contentis, mera auctoritate Regia et potencie plenitudine, ac de certa sciencia nostre Mayestatis, prelatorumque et Baronum nostrorum prematuro consilio, pro ipsis civibus et hospitibus eorumque

posteritatibus et successoribus quibuslibet, dicta quoque Civitate, Innovantes perpetuo valituras, testimonio presencium confirmamus, salvo jure alieno. In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem, presentes eisdem concessimus literas nostras privilegiales, pendentis et autentici sigilli nostri novi duplicis munimine roboratas, datum per manus reverendi in Christo patris domini Eberhardi Episcopi Zagrabiensis aule nostre supremi Cancellary fidelis nostri dilecti. Anno domini millesimo quadringentesimo sexto. Quarto ydus January, anno autem nostri Regni decimo octavo. Venerabilibus in Christo patribus et dominis Valentino Tituli sancte Sabine sacro sancte Romane Ecclesie presbytero Cardinali et Ecclesie Quinqueecclesiensis gubernatore. Johanne Strigoniensi. Collocensi et Jadrensi sedibus vacantibus. Andrea Spalatensi, altero Andrea Ragusiensi Archiepiscopis. Luca Waradiensi. Stephano Transsilvaniensi. Eodem domino Eberhardo Zagrabiensi. Agriensi sede vacante. Johanne Boznensi. Wesprimensi sede vacante. Johanne Jaurinensi. Vaciensi sede vacante. Fratre Dousa Chanadiensi et hynkone Nitriensi Electis ac Thoma Seremyensis, Ecclesiarum Episcopis, ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Item Magnificis viris Nicolao de gara pallatino. Johanne et Jacobo Wayvodis nostris Transsilvanensibus. Comite Frank filio quondam Konebani Iudice aule nostre. Paulo bisseno et altero Paulo de Peech Dalmacie Croacie et tocius Sclavonie Banis. Johanne de Moruth Macedoniensis (Machoviensis) Banis, honore Banatus Zewriensis vacante. Nicolao Trewt Thavernicorum et Comite de Posega. Simone filio predicto Konebani Janitorum Magistro. Martino Ders Dapiferorum. Laurencio de Taar pincernarum. Petro Chech agasonum nostrorum magistris, et Silstrang Comite posonensi. Alysque quam pluribus Regni nostri Comitatus tenentibus et honores.

Nos igitur peticionibus eorundem ipsius privilegii exhibicionem annuentes, predictum privilegium de verbo ad verbum transscribi et transsumpmi facientes, absque augmento et diminucione aliquali, transscriptum et transsumptum ejusdem sub nostri Sigilli appensione eisdem duximus concedendum, nostris et Ecclesie nostre Juribus salvis remanentibus. Datum in festo exaltacionis Sacre Crucis. Anno Domini millesimo Quadringentesimo decimo septimo.

Incipiunt Statuta noua domini Sigismundi Regis Civitati Montis grecensis et universis Regnicolis per ipsum dominum regem data. Anno Domini 1405. (Štatuta ova na pet i pol listovih pisana, izpuštena su ovdě.)*

(List 12.) Notandum est quod tota Communitas id vnanimiter decreverit, ut prius statutum per totum anni circulum firmiter ac inuiolabiliter deberet permanere obseruandum.

---

*) Gledaj Corpus Juris T. I. p. 178. Decretum secundum Sigismundi Regis.

Item primo eadem Communitas Ciuitatis videlicet Montisgrecensis de Juxta Zagrabiam statuit: ut quilibet Stacionarius seu Apotecarius veras et Justas mensuras ac lances, nec non vlnas tam panni quam Tele, tenere et seruare teneatur. Et si eas falsificaret, res quas vendit mercionales, pro excessu huiusmodi perdere debeat. Et quod nec pannum cum vlna Tele, nec Telam cum vlna panni mensurare presumat, et si de hoc excederet, pannum et telam ammitat.

Item super vna funta seu Talento olei, non plus nisi duos denarios, pro tempore curentes, lucrari possit sub ammissione eiusdem olei.

Item pristrices panum (sic) super vnum cubulum frumenti non magis nisi quadraginta denarios, furfures includendo, lucrari valeant. Itaque quelibet earumdem fornacem habens, precellos pistare, et duodecim precellos pro vno nwmo seu denario, dare teneatur; que si non pistauerit, tunc quelibet talium in lx denariis convincetur.

Item quilibet sutor vnum par Sotularum maiorum, pro mercenarys necessariorum, pro decem et octo denariis. Minus autem par sotularum pro quatuordecim denarys non carius vendere presumat.

Pro circumsuicione vero antiquorum Calceorum seu sotularum, non plus nisi tres denarios recipere debeat.

Vbi vero sutor nova capita et subsolia sua propria vni consueret, quatuordecim denarios recipiat sub ammissione sotularum predictorum.

Item piscatores pisces crudes in curru adducentes in domibus deponere non presumant, nisi in foro stando, vsque triduum vendant. Qui vero in pondere portarent tales, vsque pulsum magne campane in Quadragesima, alys autem temporibus infra meridiem vendicioni exponere teneantur.

Pisces autem qui remanserint vltra tempus predictum, talibus piscibus decanus Janatorum per preconem Communitatis caudas amputari facere teneatur.

Item venditores cancrorum de cancris maioribus duodocim, de minoribus vero XXIIIIor pro vno denario dare teneantur, et aliter facientes eosdem cancros ammitant.

Item piscatores in civitate residentes, ex *ista parte fluuy Zawe*, pisces sub ammissione eorundem piscium emere non presumant, sed ipsimet quorum sunt, eosdem importent et importare teneantur.

Item penestice vsque meridiem nullas res comparare debeant. Ita quod prius Ciues pro se, vel eorum homines debeant forizare. Si autem aliqua earum premissa transgrederetur, talis penestica re per eam empta, per Juratos priuetur.

Item nullus Stacionarius vel Institutor, telam emere, nec eciam Sartores vsque meridiem ad revendendam eandem emere presumant, sub am-

missione eiusdem telo, nisi semper prius cives forizandi liberam habeant potestatem.

Item nullus hominum tam domesticorum quam eciam extraneorum, auenam, fenum et frumentum, vsque meridiem ad reuendendum emere presumat, eo quod ciuibus conpetit Juridice, prius pro domibus eorum necessaria comparare, omnibus autem, per eos contra presens decretum emptis, per Juratos ciuitatis priuentur.

Item vniuersi et singuli cuiuscunque status et condicionis homines existant, qui aliqua mercimonia, causa vendendi, in Ciuitatem conducerent, aut eciam apportarent, talia mercimonia non in hospicio sed in foro vendere teneantur, vbi vero in hospicio inscienter venderent, quia hospiti eorum est notum statutum ciuitatis, Ideo valorem rerum venditarum hospes domus debeat subleuare in earum prodicionem, vtputa Judici et Juratis illius anni.

Item lucifiguli in quolibet foro consueto ollas et picaria pro thabernatoribus vini necessaria preparando ante se habere debeant. Et vt quatuor picaria pro vno denario dare teneantur. In casu vero quo picaria ad forum apportare non curarent contra mandatorum statutum communitatis, tunc ollis coram eis habitis priuentur per Juratos ciuitatis. In secundo vero, maiorem penam pacientur.

Item quilibet homo veras mensuras signo communitatis et Judicis illius anni consignatas, videlicet Bladorum et vinorum, puta medium Cubulum, quartale Cubuli, prout lapidea mensura Ciuitatis demonstrat. Item medium vini seu pintam, aut quartale Justas et veras seruare teneatur, sub ammissione rerum tunc venalium.

Item nullus hominum, in Circuitu Ciuitatis, et prope ac subtus murum eiusdem Ciuitatis, terram seu argillam fodi facere presummat. Et si qui (sic) vel homo cuiuscunque condicionis, in talibus repertus fuerit, in primo sexaginta denarios pro pena soluat, in secundo uero tres pensas, et in tercio, majori pena prout in priuilegio Ciuitatis continetur, punietur.

Item nulllus hominum spurticias, wlgo *Zmety* (Smetje) dictas in domo scopatas, nec etiam lanatoria scultellarum, vel aliarum imundiciarum fetidarum, specialiter cineres, wlgariter *parilo* et *poplathy* dictorum, ad plateas comunes nullomodo proicere aut fundere presummat, nec sint ausi modo aliquali. Qui autem fecerint, tales in sexaginta denarios in primo conuincantur. In secundo in tribus pensis. In tercio vero maiorem penam pacientur.

Item omnes porcos seruantes, eos sub clausuris tenere debeant, ne ciuibus dampna faciant ipsi porci per Ciuitatis plateas ambulantes. Si quis

autem aliquem ipsorum porcorum in suo dampno reperiendo mactauerit, tales porcos Judex et Jurati pro se recipere possint, domino vero porci nulla solucio inpendatur.

Item simili modo porci qui in platea, seu vico exteriori, aut vbicunque in suburbio Civitatis existentes, muros ipsius ciuitatis subfoderent, Tales porcos Jurati illius anni pro Judice et pro se ipsis recipere valeant, atque possint, contradiccione hospitis ipsius porci non obstante, eo, quod ipse transgressor statuti communitatis est repertus.

Item nullus omnino hominum cadauera animalium cuiusuis condicionis in plateas proicere, nec ad *pallacium Regis*, nec eciam extra *portellam* Ciuitatis Campestre, portare, conducere, seu trahere, aut proicere et deferre, debeat modo aliquali. Si quis autem contra id facere presumpserit, pro pena cum sexaginta denarys, pro perpetracione tali eo quod perpetrauerit soluat, et cum alys sexaginta denarys deferat et deportet extra portam Carnificum ad vallem sub ponte, vel extra nouam portam Ciuitatis, similiter ad vallem.

Item nulla pistrix sala (salaria?) penestica circa suam venalitatem seu forizacionem, videlicet circa panes, sal et alias res venales, in foro sedens, seu stans, filare nec fusare debeat modo aliquali, eo, quia per tales inmumdicias *stupe* seu lini, homines inficiuntur, si que ipsarum premissa transgressa fuerit, In primo lx denarios, in secundo tres pensas dm. (denariorum) pro pena soluat. In tercio vero rem suam venalem quam vendit eotunc perdat.

Item nullus omnino hominum, videlicet Stacionariorum et Institorum et aliorum quorumlibet qui piper et oleum et alia mercimonia ad pondus et Stateram mensurare solent, ad aliam funtam, seu ad aliud pondus non debent mensurare, nisi ad funtam seu pondus Theuthonicalem, seu Theuthonicale, sub perdicione talis rei mensurate, et sub persolucione sex marcarum denariorum in communes vsus persoluendarum, quod tota Communitas vnanimiter statuit et predictis statutis adiunxit.

In nomine domini Amen. Anno nativitatis eiusdem *Millesimo quadrigentesimo vigesimo nono*. tempore Judicatus viri prouidi et circumspecti Michaelis pridem et nunc Judicis Ciuitatis Montis Grecensis, presens katerna est facta ex pari et vnanimi voluntate Communitatis dicte Ciuitatis, Juxta equalem et pariformem libertatem Ciuium ipsius Ciuitatis, vt ita vnus sicuti alter debeat pariformiter pro vtilitate tocius Ciuitatis predicte, Claues portarum eiusdem Ciuitatis conservare. Et per infrascripta singulariter denotabuntur: qui Ciues, ad quas portas Ciuitatis, Claues predictas ordinarie tenere et conseruare tenebuntur. Ita videlicet vt quilibet ciuis Juxta moracionalem et residencialem domum suam in qua habitare dinoscitur, siue

plures domos, siue vnum tantum domum habeat, semper nisi de vna domo in qua vt predicitur moram habet personalem, Clauem tenere debet porte alicuius Ciuitatis predicte, ad quam portam cum predicta claue est seruire deputatus et hoc per vnum integrum mensem.

Item primo ad portam lapideam debeant seruare clauem ciues Incipiendo in domo Andree Judicis dicti de Zwinaria et vsque in domum liberorum Thome Vicary, et ad ipsos pertinentes sunt Insule octaua, nona, et prima.

Item ad portellam Ciuitatis campestrem, seu ad campum tendentem, debent seruare clauem eiusdem porte ciues incipiendo in domo liberorum *Stephani lapicide* in Circullo vsque ad Macella Communitatis, et ad ipsos pertinentes sunt Insule septima, sexta et quinta.

Item ad portam Ciuitatis Carnificum dictam, debent seruare clauem eiusdem porte Ciues incipiendo a predictis macellis communitatis in circullo, vsque ad domum pauli decani, seu liberorum paulas (sic) et ad ipsos pertinens est quarta Insula seu Ciues in eadem morantes.

Item ad nouam portam Ciuitatis, debent seruare clauem porte eiusdem Ciues, incipiendo in predicta domo ipsorum liberorum paulas in circulo et usque ad domum liberorum vrbani Hansethyn, et ad ipsos pertinens est insula tercia, seu ciues in eadem habitantes.

Item ad portellam paruam Ciuitatis predicte ab oriente sitam, *Surowe dwercze* wlgo appellatam *) debent seruare clauem eiusdem portelle ciues

---

*) Malena ova vratca ili dverce, načinjena su bila za vrěme Karola I. oko god. 1335, ne daleko od kraljevskoga dvora, na današnjih Zvircah, kako to slědeće pismo kralja Karola pisano god. 1335 banu Mikiču svedoči: »Karolus dei gracia Rex Hungarie, dilecto sibi et fideli magnifico viro Mykch Bano tocius Sclauonie salutem et graciam. Noueritis quod quamquam nos in ciuitate nostra Castri montis grecensis de Zagrabia, iuxta murum domum Regalem per vos fieri uolumus in eadem. Tamen magne porte preparacionem, quam dicti ciues nostri vos velle ffacere prope ipsam nostram domum dicunt, nobis per eorum nuncios humiliter nunciantes, nolumus magnam portam, sed portellam per quam vnus equus exire uel intrare valeat sine lesione preparari Quod precipimus vobis firmiter per presentes, quatenus magnam portam in ipso loco parare nullatenus faciatis, sed paruam portam, prout diximus, inibi fieri facientes; custodientes per omnia, et auertentes, quod nec per vos, nec vestros officiales, hospites nostros de eadem, in ipsorum Juribus perturbetis, eorum libertates infringendo. Datum in Wissegrad in Vigilia beati Andree Apostoli. Anno Domini MCCCXXX. quinto. (S vana vidi se biléga izgubljene velike pritisnjene pečati. Listina ova pisana je na malom podugačkom komadu pergamene, i posve je dobro sačuvana, a nalazi se za sada u mene, dok ju s drugimi mojimi starinskimi pismi narodnomu muzeu nepredadem..

I. K. S.

incipiendo in predicta domo dictorum liberorum ipsius vrbani hansetis, vsque ad domum predicti Andree de Zwynaria, et ad ipsos pertinens est Insula secunda, et sic terminantur perpetuis temporibus durando, vt quilibet ordinarie Curam et onus Ciuitatis supportet modo prenotato.

2. Stari hrvatski sudovi.*)

a.

Mateo Drašković kupuje někakvu plemenštinu u dolnjem Zažićnu u primorju od Ivana Račića, pred Jurjem Orlovčićem španom stola kraljevskoga i pred sudci istoga stola.

Mi jurai orlovčić špan stola kraleva meju plemenitimi ljudi v lici, (u licu) i mi sudci li togae stola, po imenu: ivan starac od pribislavlić, jakov sobčić od ribničan', grgur nelković od vrhovlan', matijac piričić od dugošan' matii babić od tugomerić. — Daemo na znane vsim i vsakomu komu se dostoi i pred kih obraz ta naš list pride. Da kadi mi kupni budući v puni stoli, i s plemenitimi ljudi, i s vladanem sijahomo v stoli rečenom, v dan navadni pitanja našega, va obranom mesti našem u sgo jurja na skurini**) pravdu i zakone dileći potribujućim od nas. I tu stà i pristupi pred nas plemenit čk toga vladanja po imenu: ivan račić, budući prokaratur svoj i svoga brata martina, I s počtenim od nas uprošenem vzgovori: kneže, i sudci, gospodo, i vi plemeniti ljudi i vladane! molim vas, slišite me, ovo mi se e spotribilo plemenčine moe prodati za nike moe potribe, mogu li, ili nemogu? Dabiste mi dali svoj zakon. A mi knez, i sudci, i s vladanem, imivši pun svit i cel dogovor, rekosmo: poimi našega rotnoga pristava i nudi vsih svoih bližnih i dalnih i kih pristoi. I kada se opet vzvrati k nam naš rotni pristav, nami pitan, nam povida: Da e nudil vsih svoih bližnih i dalnih i nigdor ni hotil pohititi. A mi rekosmo: a ti prodai komu moreš. I totu reče rečeni ivan: gospodo! kada e to vaš zakon, a ja to prodaju matiju draškoviću, nemu i nega ostanku, i nega ostanka ostavšim, vikovičnim zakonom, seliče i podkošne zemlie. 40 tr 6 úž, i senokoše, to ča pristoi po zakonu, to

*) Za dokaz, da se je kod sudovah hrvatskih jur u staro doba javno i ustmeno postupalo priobćujemo za sada četiri povelje pisane glagoljskim i bosansko-ćirilskim pismom. Ove povelje tiskane su sasvim onako, kao što se nalaze u izvoru; mi smo samo umetnuli interpunctiu, da je čitatelji mogu laglje razuměti.

**) Selo u hrvatskom primorju, ne daleko od Rěke.

vse kupi rečeni matij drašković; driva, kamika i malinića, ča e vrh zemle i pod zemlju i v zemli, gore i vode. I ako bi gdo suprotivil, i tom kupu rečenoga matija, da ga imam ja rečeni ivan stupiti i skupiti pod zavez 100 dukatov, pol španu a pol strani trpećei, a ta kup da li e tvrd? I totu obi strani dobrovolnim zakonom kuntenti biše. I totu opet vzgovori rečeni ivan: gdo kneže i sudci! oto ste slišali ovi strani govorene i utakmlene na ju, za to molimo vas daite mi na to vaš list pod vašimi pečati, da prodah tu više rečenu zemlju v zažićnu dolnem. A mi knz i sudci slišavši od stran govorene, imismo pun svit i cel dogovor s mnozimi plemenitimi ljudi i s vladanem, s nami pri tom budućimi, vidismo podobnu prošnu rečenoga matij draškovića, dasmo u to ta naš list otvoren, pod našimi pečati visučimi navadnimi. I za veće verovane predasmo im na to naše rotne pristave; po imenu damjanca radmančića z gaćeleg' i filipa zoranića z lućan. Dan na skurini v stoli rečenom na pojure sgo leona papi mčnka lt bžh 1470. (Dole visi 6 malih pečatah.)

Listina ova pisana glagoljicom na pergameni, nalazi se u zemaljskom arkivu u Zagrebu medju pismi pavlinskog samostana grada Novoga pod brojem 17.

b.

Rotni sudci stola lučkoga, uslěd parnice po Kašićih radi plemenštine proti Miloti podignute, dadoše Kašićim za dobito a Miloti za izgubljeno.

Mi luka jurhanić z otres, špan rotni stola lučkoga, Ivan marković od plemena šubić, jurai duimović od plemena karinani, pavao hatježjević od plemena kukari. ivan banić od plemena virevič, *sutci rotni* stola lučkoga; jurai sin grgura pavičića z otres, tomaš šadobrić s polače, takoje pristavi rotni stola; mi sedeće s plemenitimi ludmi kupno na našem misti navadnom u rukšićih,*) u punu stolu sudačkom pravdu dileće od nas potribujućim: i pridoše prid nas plemeniti ludi kašićane, imenom zvani: stojan mundić z bratiom, mihovio mlatčić z bratiom, juraj sršić i prokaratur nih, i pristupivše prid nas, i sprosiše govorenje od nas, kako e zakon naš, i počeše govoriti: gospodo, špane, sutci, počteni stole! pozvali smo milotu nješustovića ki drži našu plemenštinu, i naše bratie kašićan, i radi bismo od nega slišati po čem ju drži, ali po kupu, ali po zakladu, i mi rekosmo: milota odgovarai, jur su se vsi zakoni roci svršili i sada e pravem rok zabašni (konačni); milota pristupiv i negov prokaratur, rekoše: imamo na to pravi pisane gospodo, ovo su, ogledaite je, i pokazà jedan list u kom listu biše ponuda i prodaje dane uvod, i u tom pristupivše rečeni plemeniti ludi kašićane zgora pisani i nih prokaratur počeše govoriti miloti i negovu prokaraturu: imaš li

*) Ovo město leži u ličkoj regimenti.

veće pravi na tu plemenštinu? a on i negov prokaratur reče: to ča smo imali to smo ukazali; i mi slišav obi strani, vsi kupno dogovorimo se cilim dogovorom, zakonom našim, dasmo rečenim plemenitim ludem više pisanim kašićam za dobito, a miloti za izgubleno, pokle meimaše milota vsih pravi zakonih; i u tom pristupivše više pisani plemeniti ludi kašićane s prokaraturum svoim, počeše prositi na to od nas šentencie naše, i mi vidivše da e zakono, dasmo im tu našu šentenciju, pod naše pečati navadne, pisana i dana na vukšićih, u litih gospodinih tekuće tisuća i četirista i devetdeset i drugo, teciše na dan našastija svetoga križa dana. (Od zdol visi pet malenih pečatah na crvenoi svili.)

Ova listina pisana na pergameni bosanskom ćirilicom, nalazi se u zemaljskom Arkivu u Zagrebu medju novouredjenimi pismi u svezku 1650 pod brojem 7.

c

Pavel Slavković od plemena Mogorovićah, prodaje i poklanja pred rotnim sudom pol ždribja svojih zemaljah sa svimi pristojališći fratrom B. D. M. u Zažičnu.

Mi jurai korlatović knz plemenitoga stola kraleva, meju pol plemenitimi ljudi mogorovići v lici. I mi sudci li togae stola ivn starac od hiže tvrdković, grgur nelković od hiže slavković, Jakv radčić od hiže paladinić, jurislav piričić od hiže sopčić. Jvn surotvić od hiže tugomerić, mi više imenovani daemo na znane po udržaniju toga lista nšega, na večno vspomenutie vsakomu gospodstvu, pače vsim i vsake vrste ljudem kim koli pristoi se i pred kih obraz ta nš list otvōren pride, da kadi mi sijahomo v dn navadni pitania nšega va obranom mesti nšem u sgo jurja na skurini, prvdu i zkn deleći vsm potribujućim ju od ns; tu pristupi pred ns v pln stol kralev, plemenit čk pvl slavković od plemena mogorović, iz sela ribnika, sn bivšega pokoem pomenutoga šimunca slavkovića, i spočtenim uprošeniem od ns i vzgovori: gospodo kneže i sudci i vladane, moja gospodo! pitam u vs zkna, ovo mi se e potriba spotribila brez ke nemogu biti, hotil bim prodati moe prave plemenščine didinne, otdilene i slobodne ot brata moga i vsh ki mene pristoe, pače i vsake vrste ljudi, v seli bisičih i kotari bisičskom v španstvi ličkom, sa vsim pristojanem malim i velikim, ki ždribi se onde miri i teče mjarom úž 80 zemle vnutrne, podalo senokoša, i vsega ča pristoi, naiprvo imenujući selo na kom sada stoi tomaš mitarinić s kraja sela od podsluna. I tolikoi bih hotil li v tom seli dati pol ždribja úž 40 vnutrne zemle, počan sela i vsega i vsega (tako) i ča koli pristoi prodat ždribja na kom ni sada kmeta, ki e sada pod u matija Mitarinića v rukah, a to na čast gdnu bogu i dve marie i

ne crkvi i kloštru i fratrom v zažičnu, za moga oca i matre dše, i vsh ki nas pristoe, i moih vsih živih i mene, za grihe naše; totu mi knez i sudci rekosmo pvlu više rečenomu: ovo e nš zkn da gre s tobom rotni pristav, i da ždribi ki prodaeš, nudi pred nim bližnih i dalnih, a za pol ždribja ki bi hotil dati crikvi i kloštru više rečenomu, toliko nemoreš dati po zakonu našem, ako ti nedopuste bližni i dalni i kih pristoi, prosi nih da ti dopuste učiniti ta dar pred našim pristavom; i kada se povrati k nam v pln stol kralev naš rotni pristav, nami pitan povida nam: da e godil više rečeni pvl i nudil e predamnom bližnih i dalnih, i vsih kih pristoi, i nigdor ni hotil kupiti, pače su mu dopustili dobrovolno prodati više rečeni ždribi komu nemu drago, i pol ždribja takoe nemu dobrovolno dopustiše darovati crikvi više imenovanoi; totu mi knz i sudci rekosmo pvlu više rečenomu: to e nš zkn, kada oni nete kupiti, prodai komu moreš, i darui kada e nih dobra vola kako tbi drago; totu vzgovori pvl: gospodo! kada e to vaš zkn tada ja prodaju ždribi više rečeni crikvi i više rečenomu kloštru ste marie iz zažićna i fratrom reda sga pvla prvoga remete živućim pod regulu bžnago avgustina biskupa i spodnika, i daruju poli to kupno po lit kup ta pol ždribja crikvi i kloštru i fratrom vse kupno počanši sela i selišč, i vrtlov, i podvornic, i vse vnutrne i vanne ze, i dilnic idilnic, (tako) i gaev i sinokoš i blat, i pridblatji, i paš, i pašišč, put vrićnih i okolnih, i staz velikih i malih, vode, vodotići, i malinov, i mališč, pače i malinov vas svoj del v kotari bisićskom, stupe, i stupišč, i studenc, i jazov, i vod kopanih i stoećih, i tekućih, i driva plodnoga i neplodnoga i prudnoga i neprudnoga, gore i kamka, i vsih obćin, i vsega mala i velika ča koli i koliko godi pristojalo bi k više imenovanomu pol drugu ždribju, a malin vas moi del, mejami i meinici, i granicami, i kotari, v seli rečenom, to od sada prodaju i daruju kako se više imenue crikvi i kloštru ste marie i fratrom više rečenim, da crikv i kloštr i fratri uživati dati i prodati i darovati (mogu) kko vse svoje. I od sada stavim crikv i kloštr i fratre v plno držanne i iznimam od sada vsu moju oblast, i vsh pače vsakoga čka i ki budu od ns i vsh od ostanka našega va vse veki vek. I tu pristupi pred ns z druge strane fratr frano budišić, priur više rečenoga kloštra, i vzgovori pred nami: gospodo, kneže i sudci, moja gospodo! oto ste slišali toga plemenita čka svoim jezikom govoreća kko e prodal edan ždrib, kako se više udrži, i vsh svoj del malina, a pol ždribja daroval, daite crikvi i kloštru vaš list na to otvoren pod vašimi pečati visućimi navadnimi. Totu mi knez i sudci dasmo na to ta nš list otvoren, pod našimi pečati visućimi navadnimi, i za vekše verovane i

tvrdost toga lista nšgo, pridasmo k tomu nše rotne pristave po imeni ptra gonešića is čahović, i jurja blapčića is zahumić, da pri stom juri na skurini misca aprila 25. 1499. (Od zdo vidi se město pet malih pečatah.

Listina ova pisana glagoljicom na pergameni, nalazi se u zemaljskom Arkivu u Zagrebu medju pismi samostana svete Marie od Zažična pod brojem 10.

d.

(Juraj Malić od plemena Mogorovićah valuje pred sudom kako je Petar Mogorović ostavio fratrom sv. Marie u Zažičnu něke zemlje.)

Mi jadrij kobasić knez plemenitoga stola kraleva meju plemenitimi ljudi mogorovići v lici. I mi sudci li togae stola grgur nelković od svoe hiže, grgur sopković od hiže jurisla..., jakov radčić od hiže vučić, jurai hlibčić od zahumić, petar sudčić od tumerić, mi više imenovani dae mo na znane po udržaniju toga lista nšega, na večno uspomenutie sakomu gospodstvu, pače vsim i vsakoe vrste ljudem kim koli pristoi se i pred kih obraz ta naš list otvoren pride; da kadi mi sijahomo v dn navadni pitanja našega, va obranom mesti našem u sgo jurja na skurini pravdu i zkn. (zakon) dileći vsim potribujućim ju od ns, tu pristupi pred ns v pln kralev (sud) plemenit čk juraj malić od plemena mogorović iz sela *kuklić*, i spočtenim uprošeniem od ns, i vzgovori: gospodo kneže i sudci, i vladane, moja gospodo! ovo e sn moi petr od ovoga svita preminul, i ovo e negov taštament, ki taštament est učinil budući v mali moći a v plni svoei pameti, ki taštament e učinil s moju dobru volju i dopuščenem, i vsih ki koli ns i naše hiže pristoe, bližnih i dalnih, da ča koli dá, ili poruči crikvam, ili ubozim, ili komu nemu drago, plemenščine naše didinne, ili kupa, ili dara, ili blaga našega, da mu ja i vsi naši više imenovani dobrovolno i neoporočno dopustimo, pače i dopuščamo i ovoe meju inim svoim poručeniem po taštamentu više imenovanom, est naporučil crikvi bžne dve marie v zažičnu, i kloštru ne i fratrom pri ne crikve, i kloštru živućim, tako sadanim, tako vsim naprida budućim reda sga pvla prvoga remeti živućim pod regulu bžngo augustina, biskpa i spovdnika, prave naše deddine plemenščine v seli *bišićih* v kneštvi stola kraleva više imenovanoga v lici, to est ždribi edan, to est úž merom vladanskom o (80) ze vnutrne, a toliko i vanne ze, na kom ždribju sada stoi mikula lopušić, to dal est više imenovan, ko sada vlašćim imenem imenovati hoću, to est crikav, sela, i selišć i vrtov, i podornic, i vse vnutrnne i vanne ze, i dilnic, i gaev, i sinokoš, i blat,

i priblatji, paš i pašišč, putov vričnih i okolnih, stáz velikih i malih, vode i vodotiči, malinov i mališč, stupe i stupišč, i studenac, i jazov, i vód kopanih i stoećih i tekućih, i drva plodnoga i neplodnoga, prudnoga i neprudnoga, gore i kamika, i vsih opčin, i vsega mala i velika ča koli pristoi k ždribju više imenovanomu, svrhu ze i pod zemlju, ča koli se more imenovati, i ja esam hodil svoim kipom v zažičan k crikvi bžne dve marie, i ondi esam zapisal v misál crikve ste marie kupno s priurom i fratri, službu ka ima biti dobrovolno vična za takov dar i takovu ljubav od fratrov, ne va ime plaće, dapače va ime almuštva, kako plnie udrži se v zapisu više imenovanom, ko ciča dugine netribue pisati v ta list. I ja esam hodil s priurom više imenovane crikve ste marie i kloštra nee fratrom frankom budišićem v selo više imenovano bisiće na lice Ze, esam postavil i vpelal va vse više imenovano imine crikv više imenovanu i kloštr i fratre više imenovane, da mozi crikva i kloštr i fratri mirno držati, i radovati, i dati i darovati kako vse svoe vičnim i neodizvanim zakonom, od mene i ostanka moga i vsih bližnih i dalnih naše hiže, pače vsake vrsti ljudi. I tu z druge strane pristupi pred nas počtovani redovnik fratr franko budišić, budući v to vrime priur crikve i kloštra više imenovanoga i s počtenim uprošeniem od ns vzgovori: gospodo, kneže i sudci moja gospodo! to ste slišali govorene toga dobra čka kneza jurja, kakko e dal zemlju više imenovanu crikvi i kloštru i fratrom više imenovanim po taštamentu sina svoga petra, po koem pomenutoga prosim vas daite na to vaš list otvoren pod vašimi pečati navadnimi; totu mi knz i sudci vidivši podobnu prošnu priura više rečenoga, dasmo na to nim nš list otvoren pod nšimi pečati visućimi navadnimi, i za vekše verovanie pridasmo k tomu nše rotne pristave: jurja dudulovića iz zahumić, i ivana surotvića iz zabrda; pisan i dan pri stom juri na skurini miseca ijuna na dn deseti v letih roistva ishva 1499. (Od zdo vise četiri male pečati).

Ova listina pisana glagoljicom na pergameni, nalazi se u zemaljskom Arkivu u Zagrebu medju pismi samostana sv. Marie od Zažićna pod brojem 12.

V. Směsice.

1. U više novinah govorilo se je o znamenitom dělu, koje slavni Ivan Kollár pod naslovom „Staroitalia slavjanska“ velikim trudom za više godinah napisà, te sada pomoćju carske akademie znanostih tiskom izdaje. Mi smo u stanju čitateljem našim sadržaj čitavog děla ovdě potanko priobćiti, budući da je g. spisatelj tako dobar bio, te je uredniku ovoga časopisa sadržaj taj svojeručno iz svoga rukopisa prepisao.

Obsah.

Auwod.

Předběžné známosti.

§. 1. Nejstarší osadníci Italie Sláwowé; odkud a jak přišli. §. 2. Nejstarší šlepěje a powěsti o swazku mezi Italií a Sláwií z báječných časů. §. 3. Swědectwí klassiků o slawo-illyrském půwodu některých staroitalskych kmenů z historických předkřesťanských časů:

a) Řeckých. b) Latinských. c) Slawských.

§. 4. Základy a klíče žiwota staroitalského. §. 5. Oheň a woda půwodně co jeden žiwel. Následky odtud. §. 6. Rozličná jména Italie: Aborigines, Argessa, Ausonia, Aurunca, Chonia, Janicula, Vitalia, Italia Oenotria, Saturnia, Tyrrhenia, Volsca Wlaská, Wólská Latium. §. 7. Význam wolatura w aziatsko-europejském hwězdo- a bohoslowí. Swazek mezi těmito slunko-wolowskými jmény a numismatikau Italie. §. 8. Názwy Italie a jejich krajů od wody a moře: Morges, Cameria, Pomutia, Frentani, Bruti. §. 9. Casci, Prisci, Dauni. §. 10. Bájeprawa a wida indoeuropejských národů o kosmo-mythologické trojici, Trimurti, Triglaw a její rozličné utwoření. §. 11. Græcomania we staré Slawoitalii. §. 12. Virgil a Aeneida. Ovid. §. 13. Láska k náboženstwí we Staroitalii, tak jako u Sláwů. §. 14. Prwotní podobizny bohů a bohyň. §. 15. Láska k rolnictwí. Srownalost slow na rolníctwí, rolnické práce, plody, jídla, oděw se wztahující·

14

Hlava I.

Krajowé a kmenowé Italii sausední aneb blízcí. Řeč slawská, co do nářečí neurčitá, gallčinau otočená a promichaná.

Článek I. Elvii Helvii Helvetia; Rhaeti Rhaetia.

§. 1. Jména wýklad. §. 2. Wrchowé w Helwetsko-Rhaetských Alpách. §. 3. Jezera w Helvetii. §. 4. Řeky hlawní a jejích starší jména w Helvetii. §. 5. Města w Helvetii. §. 6. Kmenowé a župy w Alpách; zwláště w Helvetii a Rhätii. §. 7. Lebici Leponti, Viberi a jejích pozůstatkowé w Helvetii w Annivierském údolí. §. 8. Ladini w Tyrolsku a Latini w Italii. Resiani a Raseni. §. 9. Města a wesnice w Alpách helwetsko-räthských od Klassiků zpomínaná.

Článek II. Ligur Liguria.

§. 1. Jméno. §. 2. Kmenowé a župy. §. 3. Hory a wrchy. §. 4. Řeky. §. 5. Města a wsi. §. 6. Mythologia. §. 7. Literatura (pozůstatky)

Článek III. Carni Carnia.

§. 1. Jméno. §. 2. Wrchowé. §. 3. Řeky, jezera. §. 4. Města, wesnice §. 5. Mythologia.

Článek IV. Istria Histria.

§. 1. Jméno. §. 2. Řeky. §. 3. Města. §. 4. Ostrowy Istrianské.

Článek V. Illur (Wil-ur Wol-ur, Bos-urus).

§. 1. Jméno. §. 2. Wrchowé. §. 3. Řeky. §. 4. Kmenowé a jejich města: a) Japidia. b) Liburnia. c) Dalmatia. §. 5. Ostrowy Illyrské. §. 6. Osobní jména illyrská, mužská i ženská z historie. §. 7. Mythologia Illyrů. §. 8. Literatura.

Hlava II.

Nářečí Slawo-etruské.

(Horní, wýchodní a západní Italia).

Článek I. Euganei a Venetowé.

§. 1. Jméno Euganů. §. 2. Kmenowé a župy Euganů. §. 3. Města a wsi Euganské. §. 4. Venetowé a Antenor. §. 5. Studnice a řeky we Venetech. §. 6. Jezera. §. 7. Padus- Eridanus a jeho přítokowé. §. 8. Města a wesnice Venetů a slawní mužewé z nich pošlí. §. 9. Města Venetů za-Padanská. §. 10. Města Venetů před-Padanská k Umbrům a Sabinům zabíhající, od gallských národů Ananů, Bojů, Ligonů zaujatá. §. 11. Náboženstwí a bájeslowí, bohowé, chrámowé. §. 12. Literatura.

Článek II. Etruria, Tusci.

§. 1. Jména: Etruria Tusci. §. 2. Raseni Rasci: Razianė. §. 3. Lydia Ludia t. j. Etruria. §. 4. Hory a wrchy. §. 5. Wody: *A*) Studnice a jezera. *B*) Řeky a potoky. §. 6. Tiber, Rumo, Albula, Serra. §. 7. Města a wesnice w Etrurii. Ostrowy. §. 8. Božstwa a náboženstwí. §. 9. Um umen umena umenie co názwy rozumných bytností duchů, bohů a lidí. §. 10. Dardan a Jas. §. 11. Domarat. §. 12. Literatura etruská.

A. Předměty náboženské.

1. Napis Perusinský o Velthině. 2. Napis na Hadačském chrámě w Perusii. 3. Napis na oltární skále. 4. Cver-Svar. 5. Velusa, Selvansl, Cver. 6. Nápisy na plochách 12 hromowládných bohů. 7. Siwa-Žiwa. 8. Epulph e Aritimi. 9. Toknu Oslonsi. 10. Saelui Kapnastu. 11. Sethlanl. 12. Ekaras thuphithi Cveia. 13. Silvan. 14. Bohyně lásky Piree-Prija. 15. Lasvith. 16. 17. Bohyně lásky. 18. Fležra-Pložda, Ploda, Flora. 19. Lasa Vecu. 20. Vesia. 21. Tirtir. 22. Tinscvil. 23. Calustla. 24. Nápis na slaupu. 25. Nápis na oitáři. 26. Nápis na štitě. 27. 28. Nápisy na swícnech. 29. Nápis na desce záslibné. 30. Nápis na losní desce. 31. Nápis na náprsniku.

B. Předměty občanské, wojenské, míšené:

32. Nápis na soše Metelowě. 33. 34. Nápis na číšech. 35. Nápisy se slowem suthi, suthina, a nesl.

C. Předměty hrobní:

36. Nápisy s wýrazy lupu a tular. 37. Nápis na průčelí hrobky. 38. Na rakwi. 39. Na popelnici. 40. Nápis choti. 41. Nápis manželce. 42. Nápis nemluwňátku. 43. Nápis synu snaše (newestě) neti. 44. Nápis pastorkowi. 45. 46. Nápis děwce, dceři. 47. Nápis dwojjazyký etrusko-latin. 48. Nápisy s wýrazy, ril, avil, leine. 49. Nápisy s wýrazy, eter etera. 50. Nápisy s wýrazy, clan, clen. 51. Nápisy s wýrazy, Cech, Serv, Rasen. §. 13. Jmenosloví Etrusků. §. 14. Báječná a dějinná jména králů a knížat. §. 15. Slowník slow etruských zde se nalezajících aneb jinde od spisowatelů zpomínaných.

Hlawa III.

Nářečí Slawo-umbrické.

(Horní wýchodní Italia).

Článek: Umbri, Umbria.

§. 1. Jméno Umbrů Vilumbrů Aborigines. §. 2. Hory a wrchy w Umbrii. §. 3. Studnice a řeky. §. 4. Města a wesnice. *A.* Z této strany, *B.*

Z ouné strany Apeninů. §. 5. Osobní jména Umbrická. §. 6. Literatura čili písemné pozůstatky Umbrů.

A. Iguwinské Tabule w počtu 7. Text i překlad doslovní a smyslowý:

Tab. I. Předpisy o 12 obětech od zborů bratrů Atierských pro 12 bohů. Tab. II. Předpisy obřadní o dwau obětech: Jovi a Žehu. Tab. III. IV. Předpisy obřadní o obětech Puemuny Pupriky. Tab. V. Předpisy obřadní bratrů Atiersiů. Darowací listina. Tab. VI. VII. Předpisy o 12 obětech. Modlitby při nich říkané.

§. 7. Slowník čili wyswětlení slow a čísel w tabulech iguwinských. §. 8. Jména bohů a bohyň w těchto tabulech. §. 9. Přijmení aneb přídawná jména těchto bohů a bohyň. §. 10. Swátky a obětě w nich. §. 11. Kněží w tab. iguw. §. 12. Jména kmenů a rodín w tab. iguw. §. 13. Jména zeměpisná a místní. §. 14. Srownáwání modliteb iguw. se staro-římskau Catonowau.

B. Menší umbričtí nápisowé:

§. 15. Nápis Tuderský. §. 16. Nápis Bastio-Aššisský. §. 17. Nápis Faliský.

Hlawa IV.

Nářečí slawo-latinské.

(Prostřední západní Italia).

Článek I. Latini, Ladini, Řím.

§. 1. Jméno Latium Latini. §. 2. Wrchy, Kopce, lesy. §. 3. Wody, studnice, řeky, jezera. §. 4. Města a wesnice. §. 5. Roma Řím, jeho počátek a nejstarší jména. §. 6. Jiná jména Římu aneb jeho částek. §. 7. Mundus-mir; Septimontium. §. 8. Menší wrškowé a pahrbkowé města Říma. §. 9. Sublicius pons, Sublica: Swlačiwý most swlak. §. 10. Aunos díwek Sabinských, w Římě a děwčí boj w Čechách, Romulus a Remus. Čech a Lech. §. 11. Consus, Neptunus, Equestris, Hippius, Consualia, Equiria, Ludi Equestres: Kůň, Konský, Konice. §. 12. Equus eques equestris Neptunus; Oř Ros. §. 13. Troja, Trizna, turnaj, Dráha; Pyrrhicha, Pieřcha Prcha; Sedanie. §. 14. Tres turmae equitum; rozdělení na tré, Seviri Sexprimi; šest díwek u Dalimila. §. 15. Talissio, Talassus. §. 16. Způsob wolení knížat a panowníků ů Staroitalců a Slawjanů. §. 17. Literatura 1. Ambarvale carmen. 2. Zákon Romulůw. 3. Zákony Numy Pompilia. 4. Nápis Duilský in columna rostrata. 5. Senatusconsultum de Bacchanalibus. 6. Hrobní nápisowé Scipionů.

§. 18. Příbytkowé bohů a lidí od ohně, jeho wlastností a následků pojmenowáni. §. 19. Bohosloví Římsko-latinské. §. 20. Argei, Argiletum,

Argessa, Sexagenani, Depontani, Libysius campus. §. 21. Salii Saliaria carmina assamenta axamenta. §. 22. Fetiales, Fides Fidius. §. 23. Sibula Sibylla, Siwula, Albuka, Bílá Paní, Bila Vila. §. 24. Veda Weda. §. 25. Vappo, vapor, Vampir, Upir. Nava, Numen, anima, puch, bach, spiritus běs. §. 26. Jménoslowí, ukazující srownalost starolatinskýh a staroslawských osobnich jmen.

Článek II. Rutuli.

§. 1. Jméno Rutulů. §. 2. Místa. §. 3. Náboženstwi a božstwa.

Hlawa V.

Nářečí Hawo sabínskó čili volské, umbrickému příbuzné.

(Prostřední, wýchodní a západni Italia).

Článek I. Sabini, Safini, Sabelli, Savniti, Samniti.

§. 1. Jméno a půwod Sabinů. §. 2. Wrchy. §. 3. Wody, studnice, řeky, jezera. §. 4. Města a wesnice. §. 5. Literatura: Nápis Scoptický.

Článek II. Piceni Picenum.

§. 1. Jméno. §. 2. Wrchy, předhoří. §. 3. Wody, řeky. §. 4. Města. §. 5. Praecutianus ager, jeho jméno a města. Palmentis ager.

Článek III. Vestini.

§. 1. Jméno. §. 2. Wody. §. 3. Města.

Článek IV. Marucini, Maroukai.

§. 1. Jméno. §. 2. Města. §. 3. Literatura: Nápis Rapinský.

Článek V. Hernici.

§. 1. Jméno. §. 2. Města. wesnice.

Článek VI. Peligni, Palini.

§. 1. Jméno. §. 2. Wrchy. §. 3. Wody, řeky. §. 4. Města wesnice.

Článek VII. Marsi.

§. 1. Jméno. §. 2. Wrchy. §. 3. Wody, řeky, jezera. §. 4. Města, wesnice. §. 5. Náboženstwi. §. 6. Literatura: a) Nápis Milonský. b) Nápis Antinský. c) Nápis Fucinský čili San Benedetský.

Článek VIII. Aequi Aequani Aequicoli.

§. 1. Jméno. §. 2. Wrchy. §. 3. Města.

Článek IX. Volsci.

§. 1. Jméno. §. 2. Wrchy. §. 3. Wody, řeky. §. 4. Města wesnice.

Hlawa VI.

Nářeči slawo-opské čili oské, ze sabinského pošlé.

(Dolní západni a wýchodni Italia)

teratura: 1. Nápis na bronzowé tabulce. 2. Tabulka Bantina. a) Opská strana, s překladem i wýkladem. b) Latinska strana. §. 6. Jména mythicko-historická w Apulii a Mesapii.

Článek IX. Brutia, Bruttii.

§. 1. Jméno a původ kmene. §. 2. Wrchowé a předhoří. §. 3. Wody, řeky. §. 4. Města, wesnice. §. 5. Mythologia Brutiů. §. 6. Graecia Magna et Parva.

Clánek X. Sicilia Cicilia Siculi Sicani.

§. 1. Jméno a půwod kmene. §. 2. Skylla a Charybdis. §. 3. Wrchowé a předhoří. §. 4. Studnice, jezera. §. 5. Řeky a potoky. §. 6. Města a wesnice. §. 7. Bohowé a bohyně w Sicilii. §. 8. Literatura: Napis Mamertinský, opský text, řecké písmeny.

Článek XI. Přídawky.

§. 1. Slowník sabinsko-opských slow. §. 2. Pořád trwající nepřetržený wplyw Sławjanů na Italii we křesťanské době, až do nejnowějších časů, letočetním pořádkem.

2. Něšto o našoj pověstnici.*)

(Od Mijata Stojanovića)

Naša jugoslavenska pověstnica od prvih stolětjah velikom je pokrita tamom, kao u obće pověstnica Slavenah, ovog velikog i mnogobrojnog naroda u Europi.

Sve što znamo o dogodovštini naših predjah iz prastarih věkovah nalik je okostnici, kojoj bi valjalo po priměru drugih izobraženih i prosvěštenih narodah dati meso, krv, žile i život.

Zato je sklopljeno u Zagrebu družtvo za našu pověstnicu pozvalo po svom načelniku sve priatelje domaćih starinah i naše pověstnice da obrate svoju pozornost na *narodne običaje*, iz kojih se može poněšto gonetati stari život našeg naroda i zaključit na narodni značaj i pripetjenja njegova; da obrate pozornost na brežuljke, stečke i humke, na izkopane kosti, izkopano oružje, prstenje, kamenje, uglevlje itd.; na stare zidine, na ostanke starih vodovodah, na izkopane stare novce i posude i druge spodobne stvari itd. itd.; da obrate pozornost na iste narodne pripovědke, pověsti i bajke, koje bi ma u kakvom mu drago smislu s narodnom našom dogodovštinom u savezu stajale, budi po kakvom u dogodovštini dolazećem slavnom imenu, gradu, zidini itd., budi po kakvom městu i prispodobi, koja bi bar iz daleka na takovu odnositi se mogla.

Ovim pozivom otvoreno je široko polje poslovanju priateljah naše pověstnice i ako svaki od nas samo na jedno od onih po načelniku družtva za jugoslavensku pověstnicu stavljenih pitanjah povoljno odgovori, biti će što naša poslovica veli: *„Zrno do zrna pogača, kamen do kamena palača.“*

Ja sam odlučio — ako bude dao Bog — na više otih pitanjah malo po malo odgovoriti, onako kako mogu i znam, i ako mi nepodje za rukom po želji uspěti sa svakim mojim odgovorom, to ću barem dati povod, da i drugi o istoj stvari budu više razmišljavali, te da se nadje junački sin u cělom našem narodu, koji će moje odgovore svojimi izpraviti i dopu-

*) Zanimivi ovaj članak dobismo tek onda kad je već 13 arkah našeg Arkiva tiskano bilo, zato neimajući města drugamo ga uvstiti, stavljamo ga ovamo medju směsice.

niti. Jedan čověk malo znade, ali svi ljudi — mnogo znadu. Jedan čověk sám jedva je kadar sagraditi najmanju kolibicu, ali mnogo ljudih sagrade palače i tvrdjave, podignu piramide i obeliske, stvore lančanike i galie, paroplove i željeznice itd. a gdě je sloga tu i Bog pomaže!

Gdě se bratska srdca slože
I olovo plivat može,
A nesloga gdě zavlada
Isto perje na dno pada!

Složno dakle hajdmo k dělu!

ODGOVOR NA PITANJE:

„Koji su kod nas običaji pučki kod poroda, krstjenja, ženitbe, kumovanja, smrti, i pogreba? Koji nadalje kod koledovanja oko nove godine, kod svetkovanja uskrsa, kod ladovanja na Jurjevo, kod kresa na Ivanje? Što radi puk na dušni dan, na božić i na badnjak? Koje se pěsme pěvaju ovom prilikom?

1. Kod poroda i krstjenja. Noseće ili trudne žene u Slavonii i Srěmu kad opaze, da se kobni čas približava, u kom će poroditi, drúga drúgi, jetrva jetrvi, zaovi ili svekrvi sobći što osětja, i ova se postara naći babicu, ako sama nije poslu věšta, što je rědko; jerbo kod nas skoro svaka vrěměšnia žena razuměva se u posao primalje, a porodi su ponajviše srećni i lahki, jako se rědko pripeti, da koi težji i pogibelnii bude, pri kom se hoće primaljačka osobita věština. To ponajviše dolazi odtud, što naše noseće žene uměreno živu i nijednog se ni domaćeg ni poljskog posla neklone, pak zato lahko i zdrava čeda radjaju. Poslědnje vrěme prie poroda sprema buduća majka pelenice i haljice, prostirače i pokrivače prtene i suknene i plete povoje, a otac, ili stric, ili děd još nerodjenog čeda pravi bešičicu (zibčicu), stalak (stolac za stajanje děci) klupu sa ogradom, na kojoj će stajati bešika uz postelj majčinu itd.

Ako je lěto, porodilja radja u svomu ajatu (klět), ako li je zima u kuhinji ili u sobi. Dok se ona trudi, grije se voda za okupanje děteta i drže u pripravi kakve stare makaze sa klubašcem konacah za rezanje pupka. Čim se porodi děte, babica mu veže pupak i gleda jeli mužko ili žensko. Ako je mužko, ište babica bradvu ili koje orudje težačko, pak malog momka šukne tim govoreći mu: *„Budi vrědan orač, kopač i kosac kao otac, i věšt tesač i dělač kao děd!“* Ako li je žensko, ište pověsmo lana, pak ga prevuče dětetu prěko ustah govoreći: *„Budi vrědna pr lja, tkalja, švelja i vezilja kao majka i baka!“*

Zatim se děte okupa u mlakoj vodi i povije; dok to biva ode tkogod iz kuće po kuma ili kumu. Kod nas je običajno, te ponajviše věnčani

kum bude i kod krštenja děce. No i to se više putah dogadja, da se drugi uzme kum, osobito kad više děce istih roditeljah umre, měnjaju roditelji kuma iz predsude, nebi li im děte ostalo živo.

Kad dodje kum, postavi se děte u bešiku (ako ove neima u jastuk, a kadkad i u kakvo koritašce). Bešika se pokrije bělim ručnikom, po ovome vunenom, srmom utkanom ili vezenom pregačom, i na mnogih městih, osobito po Slavonii još povrh toga opašu zibku novom srmenom ili rudičavom tkanicom i nakiti svilenom maramom.

Domaće čeljade — děvojka ili mlada snaša nosi děte na krštenje i to ponajviše na glavi, a kum ili kuma ide skupa.

Dok se povrati děte s krštenja, dotle se porodilja spremi u postelju i postelja se zastre zavěsami od ponjavah, da nemože svatko viděti porodilju ležeću u babinjah, osobito mužke glave neimaju k njoj pristupiti. Samo gděšto smije otac doći, děte viděti i pomilovati, a drugdě ni to nije slobodno.

Kum dariva kumče novcom po mogućnosti, a kumu nesmije falit najmanje lěp ručnik od dva lakta i duži, a kadšto mu padne i košulja.

Kumu se daje ručak ili užina: kulen, kobasica, ili pečenica, but ili pleće, cicvara, sir i pita, vino i rakija — sva, što dao Bog boljeg u domu. S kumom blaguje babica i domaćin. Ako je děte prvo i otac mlad, běga on od kuće, ili se krije od stida kroz něko vrěme. —

Tetke, ujne, strine i druge rodjakinje porodiljke nose joj kroz dva ili tri tjedna ponude, pečene, varene i kuhane jestvine: pogače, kolače, gibanice, pečenke itd. To jede porodiljka sa babicom i drugimi ženami u kući, a za muževe bila bi sramota — misle ljudi — jesti od babinjskih ponudah. Na mnogih městih i taj je običaj, da se obdèržaje obćeni oběd u domu novorodjenog čeda, osobito ako je mužko, a kućni lonci nepogledaju začina iz sela. Na čast pozovu se kumovi, susědi, rodjaci i znanci, osobito žene, i svaki uzovnik i gost obično daruje novorodjeno děte novčićem — ako će biti samo krajcara. Pri takvoj časti pucaju puške, pěvaju se pěsme, napijaju zdravice i provodi šala. Evo kakve se čuju tom prilikom pěsmice po Slavonii:

Udala se lěpa Andja
Za junaka Radivoja,
Nije prošla ni godina
Angja rodi do dva čeda:
Milivoja i Milicu.
Milivoj će otca hranit,
A Milica majki biti,
Majki svojoj pomoćnica;
Milivoj će volke pásti,
Volke pasti i orati

Dugu njivu položinu
Za pšenicu i jaricu
I braniti otca i majku;
Milica će svilu presti,
Svilu presti, zlatom vesti
I burundje tkanje tkati,
Njime majku oděvati.

Kumu

Nešali se bolan kume!
Kumče valja nahraniti,
Dobrim ručkom zaoblicom;
Kumče valja napojiti,
Dobrim pitjem medenicom;
Kumče valja zaoděti,
Zaoděti i obuti:
Sa kalpakom i dolamom
Sa městvami i opanci,
I opasat svilen-pasom.

Što se tiče krstnih imenah, naš puk osobito po Slavonii daje novorodjenomu dětetu ono ime, koje mu dan rodjenja ili obližnji koi svetac donese. Tako n. p. mužko děte rodjeno oko Josipova dobije ime Joso, oko Martinja — Martin, oko Gjurgjeva — Gjuro itd. Ženska oko s. Ane — Ana, oko koje Gospine svetkovine — Maria, oko Lucie — Luca, itd. Někoji ako im umiraju děca, daju otčino ili materino ime, ili — ako je mužko — Živko, Stanko, ako li žensko — Stana, Staža, kano ti da ostanu živi. Daju mnogi još kod nas svojoj děci lěpa naša starinska imena: Dragutin, Miloš, Milica, Ljubica, Cvětko, Domoslav, Ružica itd.

Porodiljka ostane, ako nije samica u kući, po tri tjedna u babinjah, kroz koje vrěme nesmije hoditi izvan kuće, niti se prihvatja domaćeg posla — osobito nesmě hleb měsiti i jelo gotoviti, nego radi oko sebe i děteta: kroji, plete, šiva itd. Ako li je samica, drugi je račun, i dok se samo malo oporavi, prihvatja se svakog domaćeg posla, samo do četèrdeset danah neide s mužem u postelj, niti hodi u crkvu.

Kad se izpune dani očistjenja, uzme mati svoje děte u naručaj, te hodi u crkvu, da se dá uvesti, i ondě moli se Bogu za milo čedo svoje od prilike ovako: „Bože! uděli mu dobru pamet, ćud i zdravlje, i sve mu pokloni, što je potrebno za duševno spasenje.“

Dakako to nečine sve matere, nego mnoge običaju vračati i bajati okolo děce od poroda dok neodrastu. Tako na priměr kada děte noću plače, misle, jedu ga *věštice* — traže dakle travu, što se zove *věštički izjed*, pak ju steru po bešiki i njom děte napajaju, ili bělim lukom mažu bešiku i tabanje děčje, da věštice odběgnu; ako děte zaboli glava, vele,

urečeno je, raznešeno na očima, daj traži babu, koja zna *vidati uroke*, u vodu bacajuć živo uglevlje naměnjujuć po ugljen na osobu, od koje misle, da je děte razněla na očima i urekla, ili bacajuć u zdělicu vode *injirok* (něki kamečak od urokah), i tom vodom umivaju děte; ako trese groznica děte, vežu mu u krpici pod vrat njeku travu (grozničaru) i kad žeravi (ždrali) pod jesen ostavljaju naše kraje da podju u toplie strane, bacaju ovu travu za njima govoreći: Žeravi! nosite sa sobom našu groznicu; kad izpade dětetu prvi zub, običaju ga zavrtati u staru vrbu i klinom začepiti, da děte netrpi zubobolju. Drugdě opet kad izpade zub, pošalju děte š njim na tavan, da ga bacajuć rekne: *„Miš! miš! evo tebi zub kosteni, a ti meni daj gvozdeni!“* To se pak čini da nijedan zub nepofali.

(Dalje će slěditi.)

3. Iz privatnog jednog pisma g. Jana Kollara iz Novog Strělca, čitamo u Srbskih Novinah běogradskih u broju 99. god. 1850 slědeće:

„Zbirka mužkih i ženskih božtvah, posudja za žrtve i drugih starodrevnostih u Muzeumu u Novom Strělcu, jest veliko i neizplatimo sokrovište ne samo za slavenstvo, nego u obšte i za cělu Europu. Više od 200 komadah različnog roda nalaze se ovdě, sa dostapametnim nadpisima. Jezik je vrlo lěpo obrazovan, českom narěčju najbliži, budući su Česi ovdašnjih Slavenah u Pomoranskoj i dužom (kraj) Labe svagda najbliži susědi bili. Ja sam sve ove idole strogo i kritično već izpitao i providio, i ni jedan umni izpitatelj nemože o njihovoj istinitosti sumnjati. Kad bi se svi i najučenii Slaveni i hudožnici (umětnici) sastali i sve svoje sile sajuzili, da štogod tom podobno stvore, nebi u stanju bili. To su darovi i plodovi više stoletjah.“

Ova božtva děle se na dva reda i na dva perioda. Prvi, t. j. gološavi idoli jesu najstarii, iz tople Azie i Indie prenešeni, gdě nisu haljinah potrěbovali; polu obučena božtva iz onog vrěmena, kad su Slaveni s iztoka u ladniju Evropu dolazili, pa su štogod oděla potrěbovali; sasvim oděvena božtva, i to u savršenom čeho-slavenskom kroju, ondašnjeg su vrěmena, kad su naši praotci u sěvernim ladnim predělima stanovali; ovi poslědnji idoli jesu najmladji i najnovii, načinjeni tek pred uvodenjem hristjanskog zakona. Na někim idolima jesu dvogubi (dvostruki) nadpisi, na jednoj strani slavenski, na drugoj němački, koje je neoprovrgnjeno dokazateljstvo, da su ova dva naroda, Slaveni i Němci, u ljubavi i slogi živili, šta više, obšte hramove i bogove imali, i da su se nesrětne narodne mrzosti tek docnie porodile, nasilnim uvodenjem hristjanstva. Něki idoli imadu vrednost, zbog srebra i zlata od 50—60 talirah.“

4. Slovensko družtvo u Ljubljani odlučilo je izdat *pověstnicu naroda slovenskoga*, i obratilo se je radi toga na gospodina *Terdinu*, koj je već napisao veliki dio iste pověstnice. Na koliko mi poznamo gospod. Terdinu iz njegovih članakah, koje piše u razne slovenske časopise, to se možemo nadati, da će u njegovom dělu vladati duh narodan i slobodan. Mi se takovim poduzetjam već iz toga iz svega srdca radujemo, što smo čvrsto uprtjeni, da jugoslavenski narod tek onda dobru i kritičku ukupnu historiu sviuh svojih plemenah dobiti može, kad bude imao dobrih pověstnicah *pojedinih* svojih plemenah. Narod naš jugoslavenski stanujući na velikom prostoru stare Ilirie, i děleći se na pleme hrvatsko, srbsko, bugarsko i karantansko-slovensko, bio je žalibože uvěk razkomadan. Malo je pokazao sloge i u dělih i u duhu. U novie vrěme bliži se někako sve više i više u duševnih svojih teženjih, sad mu netrěba drugo nego jednog obćenitog pravca i jedne obćenite svrhe, na koju spisatelj pověstnice svake grane jugoslavenstva zaboraviti nesmě. Ako tu veliku zadaću i gospod. Terdina umom i perom dohvati, to ga onda ide u napred velika hvala svoga naroda.

5. G, Molini, někadašnji čuvar knjižnice velikog vojvode toskanskog te zajedno izdatelj poznatog děla: „*Documenti di Storia Italiana*,“ naměrava opet jedno novo dělo pod slědećim naslovom izdati: „Catalogo delle Edizioni del secolo XV. esistenti nella libreria Magliabechiana.“ Ovo važno dělo zanimati će sve Bibliophile tim više, budući da će u njemu svaka naznačena knjiga kritički opisana biti. Izdatelj je pri izradjivanju istog děla upotrebio osim poznatih bibliografičkih dělah Panzera i Haina, takodjer dělo Ferdinanda Fossia, koje ovaj god. 1793 u trih velikih foliantih pod naslovom: „Catalogus Codicum Seculo XV. impressorum, u Florencii na světlo izdade.

6. U Florencii izišla je peta knjiga najnovieg izdanja klasičkog děla *Vasarievog* o umětnicih raznih talianskih školah, koje ima mnogo gradiva za životopise jugoslavenskih umětnikah. U istom městu izlazi novo jevtinie izdanje *Rossiniove* pověstnice umětnosti od početka njezinog procvětanja do Appiana t. j. do najnoviih vrěmenah. Cělo dělo imat će pet knjigah sa 600 bakrorezanih slikah.

7. U Beču će do skora izaći prvi svezak Biblioteke našeg poznatog spisatelja Dr. Miklošića, u kom će biti članakah u raznih slavenskih jezicih pisanih, te zajedno predmetah tičućih se pověstnice i staro slavenskog jezika.

8. Ksaver Klement iz Kranjske pripravlja, kako se čuje, s někimi spisatelji slovenskimi, veliki obće slavenski historički Koledar, koj će do nove godine 1852 na světlo izaći. (Ljubljanski Časnik).

9. U Odesi izišlo je god. 1848—1849 u ruskom jeziku sledeće za sve prijatelje pověstnice i starinah veoma zanimivo dělo: „Vosporskoe Carstwo s jego paleografičeskimi i nadgrobnimi pamätnikami, razpisanimi vazami, planami, kartami i vidami. Sočinenie Antona Ašika, direktora krčevskago muzeuma i člana raznih učenih občestv.“ Časti III. u velikoj četvrtini. Ovo dělo koje govori o pověstnici i starinah Kerča, Krima i bosporskih pokrajinah, zaslužuje pozornost svakog Jugoslavena, budući da je spisatelj istoga děla, kako čujemo, rodom iz Dubrovnika, te tako spada on zajedno sa svojim dělom u pověstnicu naše književnosti. Prekrasan eksemplar rečenog děla, poklonio je světli naš Ban i pokrovitelj našemu družtvu, koje ga je pokraj inih stvarih narodnomu muzeu u shranbu predalo.

10. G. Intibus Slovak, sada nalazeći se u Pragu, dao je pod štampu prvi dio svoje pověstnice narodah panonskih od najstarieg vrěmena pa sve do današnjeg dana. Ovaj dio sadržavati će cělu pověstnicu narodah, koji su prie došastja Magjarah u današnjoj Ugarskoj stanovali u Panonii do bitke požunske sa sinovima Svatopluka. Dělo ovo biti će krasno izdano te je spisano u českom narěčju.

11. Na polju ruske književnosti zaslužuje našu osobitu pozornost novo jedno dělo, koje se je započelo izdavati u Moskvi pod slědećim naslovom: Archiv istoriko-juridičeskih svjedjenii otnosjaščih sja do Rosii.“ (Archiv istoričko-juridičkih věstih spadajućih na Rusiu.) Izdan od Mik. Kalučova. Dio I. u Moskvi 1850 stranah 359 u 8.

U predgovoru ovog děla veli urednik: Svrha naša je, sabirati u ovo dělo ne samo pověstničke i pravničke uspomene i pisma, nego takodjer iztraživanja i gradivo spadajuće na rusku filologiu i archeologiu u širjem smislu. Glavni obzir obratit će se na unutarnji stališ naše domovine i našega naroda, imajući vazda pred očima těsni savez, u kom stoji u svakom obziru starodavna Rusia s novom Rusiom. Sadržaj ovog Sbornika dělit će se na dvě polovice po razlici članakah, koji će u njem stojat.

Prva čest je opreděljena za pověstničko-pravnička iztraživanja i gradivo, tako da će amo spadat 1. Radnje i kritička razmatranja o spomenicih pověstničkih, statističkih i pravničkih stare Rusie. 2. Gradivo, koje ide za dogodopis, pravo i statistisku stare Rusie. 3. Gotovi poslovi za pověstničko — pravnički slovar osobitih nazivah i tehničkih izrazah, nahodećih se u starih ruskih spomenicih. 4. Dopunjenja i prilozi k osobitom iztraživanju i drugdě izdanom gradivu tičućem se nutrnjeg stanja Rusie. 5. Pisma u tudjih jezicih izdana o staroj pověstnici i pravu ruskom, za izgled i u izcrpih. 6. Archeologičke pojave i novosti za objasnjenje stališa i književnosti stare Rusie.

Druga manja polovica je posvetjena prilozim, koji će imat svi skupa taj cilj, da izvěste čitateljstvo o bibliografiii, koja je nuždna svim bavećim se s pověstnicom, statiskom i pravom narodnim.

U I. svezku nahode se slědeći članci:

Opis ponašanja, običaje i věre Slavenah, imenito iztočnih, u vrěme paganstva. Od prof. Solověva. Spisatelj nastoji razjasniti najdavniji stališ ruskoga naroda iz obćeslavenskog značaja, te takodjer po damaćimi i izvanjskimi svědočanstvi o toj stvari. Gledište si je uzeo s onih odnošenjah porodice, koja su bila u javnom i kućevnom životu i koja su oni preneli u svoju pogansku mythologiu. S' toga gledišta motri spisatelj vrlo dobro na gostoljubje Slavenah, na postupanje s tudjimi rodjaci, sa zarobljenimi, sužnji, na starinsku ženidbu uvadjajuću u porodicu novu osobu, na imanje porodice i na pogansku theogoniu (bogorodstvo) naših predjah. Glavni bogovi iztočnih Slavenah biahu po življih uzeti: — *Svaruh-Perun* i njegove dvoje děce, dva Svarožića: *Sunce* i *oganj.* Na slavu ovih bogovah življenih bile su naredjene narodne slavnosti izvorno poganske ali uzčuvane u pripověsti puka. Slavnosti te su bile: 24. prosinca bila je *Koleda*, slavnost zimska, *Maslenica*, slavnost prolětna, *Kupala*, slavljena 23. Lipnja na slavu lěta i tvorećih silah zemlje. Osim glavnih živaljnih bogovah, kojih nebiaše velik broj, poganstvo uzė pod obranu ona odnošenja porodice, koja vladahu kod Slavenah za života, i koja oni i iza smrti prenosiše. Odtale proizhode dusi branitelji cělih porodicah i svakog poroda — *Rod* i *Rožanice*, uspomene umrlih, spravljanje raznih jěstvinah na njihovu slavu i na priznavanje *Rusalkah*, duhovah mrtvačkih izlazećih u prolětju da se utěše oživljenom prirodom. Na koncu spisatelj razlaže na několiko stranah, gdě su stari Slaveni žrtve bogovom prinašali, u čem su ove sastojale, i tko je kod njih vėrozakonske obrede ovršavao.

O znamenovanju izgojah i o izgojstvu davnoj Rusii. Od Kalačova. Porodica se kod starih Rusah sastoji po jednoj krvi, ostaje uvěk med sobom i bez osobite potrěbe nepripušta tudjinca u se, i ako tudjinac unj unidje, ima manje prava nego drugi članovi. Iz raznih uzrokah, kadkad baš po slučaju ili rad osobne krivnje, n. p. prevare, biaše čověk iztěran iz obćine i iz porodice, ka kojoj po rodjenju spadaše, i pripadaše k drugoj obćini i k drugoj porodici kao tudjinac, te se nazivaše izgoj. Izgoj indi biahu ljudi, odbačeni od kakove obćine, bez stalne obrane, sirote i poslě crkveni ljudi; staše k crkvi u rodbinstvu a crkva jih braniše.

O baštinstvu davnih dostojanstvah med Rusima za vrěme od 1054 do 1240. od Pogodina. U lětopisih ruske prošastnosti može se opazit periodičko vraćanje imenah osobah, koje obavljahu dužnosti vojvodah, naměstnikah, posadnikah, tisućnikah. Data sabrana od Pogodina po lětopisih pokazuju, da su ta dostojanstva kao više službe spadala u Rusii u

stara vrěmena někim porodicam i prelazila s otca na sina, kao kod gospodujućih knezovah.

O mongolskih činovnicih u Rusii spomenutih u chanskih lětopisih. Od Bělajeva. Spisatelj je htěo pokazati, kakov biaše način tatarsko-mongolskog upravljanja u Rusii. Prvi biahu *knezovi* i to veliki, srědnji i nižji knezovi. Ovim knezovom, u koje chan imadiaše osobito pověrenje, bile su naložene razne dužnosti, po kojih im još različni nazivi pridodavani bijahu. — Poslě knezovah bihu velmože, starešine porodicah, kako se čini. Da se razjasne zlamenovanja mongolskih napisah, danih činovnikom od njih po Rusii naredjenim, mora se to na očima imat, da mongolski vitezovi za unutrnje poslove Rusie nemariše, pa nedírahu ni u věrozakonsko ni u ćudoredno uredjivanje naroda, ni u temeljito uredjenje vlade, jer nemogahu to nadoknaditi ničim novim, a najmanje svojim. Zato neimadoše Mongoli ni dosta věštine, ni osobitih svojih uredbah.

Tim se izvorna iztraživanja dokončaju.

(Iz žurnala ministra. nar. prosvěte).

(Preveo A. T. Brlić).

12. *Objavljenja carskoga arkeologičkoga družtva u Petrogradu*, o trih zadaćah za iskanje nagrade, o izdanju sbirke starinskih ruskih napisah, i o priobćenju věstih po predmetih protežućih se na rusku arkeologiu u obće.

Zadaće predložene za rěšenje s nagradom.

Prva zadaća. (Nagrada od grofa A. S. Uvarova.)

Onim, koji se žele natěcati za prvu arkeologičku nagradu, predlaže se zadaća: *O rudarskom proizvodstvu u Rusii do konca XVII věka, u odnošenju na věštinu, umětnosti i zanate.*

I. Spis trěba da bude pisan na ruskom jeziku jasno i razgovetno polag priloženoga propisa.

II. Od spisa želećeg se natěcati za nagradu, potrěbuje se: 1) Da bude napisan s kritičkim iztraživanjem postanka i razvitka věštine, umětnostih i zanatah. — 2) Da se osniva na pověstnih aktih, lětopisih i spomenicih, koji se nalaze u krunskih ili privatnih sbirkah. — 3) Da sadrži historičke podatke o ruskih spomenicih, kritički otrěbljene i preradjene, shodne potrebovanju nauka našeg vrěmena.

III. Najbolji spis, sastavljen po priklopljenom propisu (programu) dobit će kolajnu od 300 srebrnih rubaljah. Ako nijedan od poslatih spisah nebude zaslužio cěle nagrade, to se za spis, koji se najbolje približava propisu svojim razlaganjem i opisivanjem predmetah, naznačuje pola nagrade, naime 150 srebrnih rubaljah.

IV. Prikazivanju spisah natěčajnih za nagradu grofa S. A. Uvarova naznačuje se rok od godine danah, brojeć od 1. sěč. 1850. do 1. sěč. 1851.

V. Gospoda spisatelji imaju poslati svoje rukopise za prva dva měseca godišta 1851 u Petrograd carskomu arkeologičkomu družtvu.

VI. Spisi se pošiljaju družtvu bez podpisa pisca, nu svaki rukopis trěba da ima kakovu poslovicu, koja bi se nahodila i na priloženom spisu zapečatjenom zavitku, u kojem da bude napisano ime, domovina, rod, zvanje i stojbina pisceva.

VII. Od natěcanja izključuju se samo pravi članovi družtva.

VIII. Dosudjenje nagrade obznanjuje se u Glasniku (Vědomostjah), al se neizbrajaju razlozi, zašto je dosudjena nagrada ovomu ili onomu spiscu; već se samo obćinstvu do znanja dostavljaju razlozi, poradi kojih je družtvo dostojnim pronašlo otaj spis nagrade.

IX. Spis udostojen od družtva nagrade grofa A. S. Uvarova, štampat će se ponajprije u Spomenicih družtva; no spisatelj je vlastan tiskati ga u drugih izdanjih u smislu obstojećih zakonah.

Propis

zadaće za nagradu grofa A. S. Uvarova.

Družtvo želi, da bi natěcatelji ponajprije okom svrnuli na historički postanak i razpitak umětnostih i věštine u Rusii i razmotrili ovu stvar na temelju lětopisah, aktah i opísah, koje imaju manastiri i carska blagajna. Ovo razmatranje, tičuć se samo od česti umětnostih, trěba da se proteže na dotične spomenike, nalazeće se u ruskih museah, i na predmete naznačene za rěšenje zadaće, no netrěba da bude obceniti izvadak iz pověstnice sviuh ruske věštine i umětnostih.

Družtvo se nada, da će iztraživatelji kod razmatranja ruske věštine i umětnostih, osobito gledati ns različne znake rudnih proizvodah: bizantinskih, iztočnih, zapadno-europejskih i ruskih.

Proizvodi bizantinski bijahu prvi ogledi (obrazci) u Ruskom i položiše prvi temelj kod nas věštini i umětnostim i vidimo je u dvorih, u crkvenih stvarih i u pokućstvu. Ovi proizvodi nalaze se do sada u ruskih museih. Neće biti iztraživatelju mučan posao naznačiti njihove glavne znake i razlike, kojimi se razlikuju od iztočnih i zapadno-europejskih.

Proizvodi iztočnih narodah dolazili su u Rusiu iz srědnje Azie i Persie prěko Kavkaza i sa obalah Crnoga mora. Iztočni umotvori poznati našim otcem pod imenom *kizilbašskih*, *turskih* i *arabskih*, pojavljuju se samo u staro doba, možda sve u 9. věku. Povolžki Bugani prvi su upoznali Ruse s ovimi proizvodi na obalah Volge, a u Rusiu su je onda uvozili Jermeni, Tatari, Grci i Turci. Iztraživatelj naći će u naših museih samo malen broj iztočnih proizvodah. Takovi su tako zvani kunhani, kuvšini, prstenje, pojasi, ploče, narukvice, ogrlice, praporci itd.

Zapadno-europejski proizvodi prelazahu u Rusiu ponajprije prěko Novgoroda i Smolenska, a potom, u V. věku udomili su se u Moskvi. Veliki knez Ivan III. Vasiljević prvi je dozvao u Rusiu inostrane umětnike, te je njihovimi proizvodi prisvojio Rusii europejske umětnosti. Od zapadnih umětnikah živivših u Rusii poznati su: Kleus Sebastian, Maružin Friedrich, Sifret Jakov, Tirman Andria, Advud Toma, Gans, Keler, Ditmer, Karnik Franjo, Kopert Ephim, Kotaro, Tomas Boris, Gosom Ivan, Jor Julian, Ramsdes Jakov. — Zapadno-europejski proizvodi nalaze se u naših museih medju mužkimi i ženskimi uresi, stolnim posudjem i kućnim stvarmi. Iz razmatranja ovih proizvodah može iztraživatelj izvesti věrodostojno, da je Rnsia u XV., XVI. i XVII. věku umila i proizvodila sama sve tvorine, koje su se onda nalazile u Europi.

Proizvodi Ruskih umětnikah poznatih u Rusii od starine. Ruski je narod do odkrivenja rudah u svojoj zemlji dobivao kove (metalla) trgovinom, i umio ih je izraditi kao što su to zahtěvali njegovi običaji i potrěbe. Kovnim umětnostim učili su Ruse najprije Grci, a potom zapadni majstori dozvani u Rusiu. Uz prisvajanje inostrane věštine uměli su ruski umětnici proizvoditi i svoje vlastite tvorine nepoznate u drugih zemljah. Naši su umětnici sami znali kove kovati, lěvati, čekaniti (getriebene Arbeit), zlatiti, rězati, vući, presti, vraniti, crniti, navlačiti, gladiti, bilježiti itd. U naših museih nalaze se proizvodi umětnikah kijevskih, novgorodskih, vladimirskih, moskovskih, rostovskih, ustjužskih. Od ruskih umětnikah poznati su: Arip Ivan (u XV. věku), Bovykin Bogdan (XVI. v.), Bratilov Flor. (XV. v.) Bjeliji Vasilii (XVI. v.) Vasiljev Šemjaka (XVII. v.), Grigorjev Aleksander (XVII. v.), Grigorjev Ivan (XVII. v.), Grigorjev Mate (XVII. v.), Dmitrij gost (XVII. v.), Evdokimov Gavrilo (XVII. v.), Evsignejev Todor (XVII. v.), Ivanov Petar (XVII. v.), Iljin Nečaj (XVI. v.), Isakov, Fedor (XVII. v.), Kozma (XIII. v.), Konstantin (XV. v.), Lisicyn Bulhak XVI. v.), Lisicyn Ivan (XVI. v.), Lopuhin Lašuk (XVI. v.), Makar (XIV. v.), Makarov Nikita (XVI. v.), Maksimov Bogdan (XVI. v.), Matvějev Ivan (XVI. v.), Mihajlov Kozma (XVI. v.), Mihajlov Nekras (XVI. v.), Osipov Martjian (XVII. v.), Oskarev Timotej (XVI. v.), Ostafjev Tretjak (XVI. v.), Pervoj Kozmin (XVI. v.), Paramša (XIV. v.), Petrov Antemij (XVI. v.), Pestrikov Ciril (XVII. v.), Petrov Irodion (XVI. v.), Popor Ivan (XVII. v.), Romanov Grgur (XVI. v.), Sverčkov Dimitria (XVII. v.), Stepanov Roman (XVI. v.), Timofejev Todor (XVII. v.), Čehov Andria (XVI. v.), Šiška (XIV. v.), Jurjev Ivan (XVII. v.), Fedulov Ćiril (XVII. v.), Fedorov Pronja (XVII. v.).

Sravnivši spomenike može iztraživatelj odkriti izvornike i naslědovanje. Ovakovi podatci vode ka konačnomu resultatu: Koga i u čem su ruski umětnici naslědovali druge? Što su si prisvojili iz proizvodah bizantinskih, iztočnih, zapadno-europejskih? Što imamo brojiti medju ruske proizvode?

Družtvo predlaže, da se kod starinskih kovnih spomenikah, nalazećih se u ruskih museih, razmotre: 1) svetjene stvari i crkveno orudje; 2) stvari za stol i pokućstvo; 3) ženski i mužki uresi.

Medju prve spadaju: 1) kipovi lěvani i kovani; 2) okovi na slikah, krstovih, evangjelju i carskih vratih; 3) krstovi crkveni; 4) sveto posudje: kaleži, diskosi, žlice, koplje, zvězde i zděle; 5) věnci slikani i svatbeni; 6) obrazni ukrasi: grivne, cate (mladi měsec) i nakiti; 7) velike žlice; 8) svetiljnaci; 9) kadionice; 10) kandila; 11) ripide; 12) kovčegi u kojih se čuvaju sv. moći; 13) rake za sv. moći; 14) panagije; 15) svěćnjaci; 16) šatori i neba; 17) krstionice; 18) dveri; 19) čaše za sv. vodicu; 20) pečati itd.

K drugim spadaju: 1) tanjiri; 2) noževi; 3) vilice; 4) žlice; 5) solnjaci; 6) kutlače; 7) kupe; 8) kupice; 9) findžani; 10) čaše; 11) tiganji; 12) bukare; 13) zděle; 14) lěvci; 15) cědila; 16) bočice; 17) bačvice; 18) ibriki; 19) žbanci; 20) ledjeni; 21) svěćnjaci; 22) světiljnjaci; 23) pečati; 24) tintarnice; 25) umivaonice pričestne, seoske i bojarske; 26) zrcala; 27) kotarice; 28) kutije; 29) ormarići; 30) běliljnače; 31) vedra; 32) kotlovi. itd.

Na treće spadaju: 1) prstenje; 2) obodci; 3) narukvice; 4) čipke, kovane od zlata i srebra; 5) gnivne; 6) djerdani; 7) ogrlice; 8) puceta; 9) kuke; 10) pojasi; 11) lanci za krstove; 12) tokovi; 13) zaponi; 14) češlji; 15) kopče; 16) ploče; 17) uprte; 18) barutnjače itd.

Družtvo predlaže, da se od kovnih proizvodah samo oni opišu, koji su bili napravljeni od zlata, srebra, bakra, olova i znamenitiji od željeza.

S kovnimi proizvodi sdruživale su se i druge umětnosti: savatleisanje (Schmelzen) zatim tako zvano „černevoje i ceninnoje.“ Ovo kao samo uresi tvorinah treba da se mimogred napomenu, a ne da se napose iztražuju.

Savatleisanje dobili smo iz Grčke. Ima ga na tvorinah běloga, crnoga, modroga, crvenoga, tamnomodroga, zelenoga i žutoga. Težko da će se naći stari spomenik, koji nebi bio savatom našaran. Nevalja s tim měšati zapadni *Email*, jer se ovaj drugčije radi. Iztražitelj da nezaboravi razlučiti grčki savat od ruskoga.

„Černevoje proizvodstvo“ jeste stara ruska umětnost. Neimamo pověstnih datah o njegovom prenešenju k nam iz starih zemaljah, no znademo, da je umětnost ova postajala u Rusii oko XI. věka, i da su ruski majstori znali crniti zlato i srebro bez pomoći tudjih zanatlijah.

„Ceninnoje proizvodstvo“ dešlo je k nam iz Grčke i poznato je bilo u Rusii već u XI. věku. Kovni proizvodi povučeni su bili ceninom u bojah běloj, crnoj, žutoj, crvenoj, tamno-modroj, zelenoj i modroj. Kod nas su do sada poměšavali ceninu sa savatom bez ikakva razloga.

*

Svakako trěba da iztraživatelji paze osobito na nadpise nalazeće se na kovnih proizvodih. Umětnici su napise lěvali, rězali i udarali. Pismo ovih nadpisah bilo je: ustavno (crkveno), skoropis, väz, litorejnoje i tarabarskoje. Nadpisi ovi su za nas važni kao pověstni izvori, kao dopunjenje rodoslovnih knjigah i kao izreke, kojimi su se naši otci najvolili služiti.

Kovno proizvodstvo u Rusii imalo je svoja posebna imena:

1. *Voljažnyja* (voljačnyja, valjašnyja). Po ovoj rěči razuměvala se je věština lěvanja, massivni posao, proizvodstvo krupnih i sitnih tvorinah. Još i sada govori naš narod: pungovki (puceta) voljaščatyja, strema (strumen) voljaščatoje.

2. *Basemnyja* (basemnyja, batebnyja). Ova rěč naznačivala je věštinu *vybivnoju*, *vybočajtoju*, *toščuju*, *vidutoju* (getriebene Arbeit). Stari basmeni okviri bijahu od tankih srebrnih pločicah pometanih na komposiciu od mastiksa. Basmeni bijahu poluměseci, grivne, barutnjače, plašti, krstovi, věnci na sv. ikonah itd.

3. *Obronnyja* (ili vypuklyja). Ovom rěči izraživala se věština udaranja ili bilěženja na kovu raznih slikah i obrazah napupljenih (basrelief). Takove slike i obraze imadjahu starinske kupe i čaše.

4. *Skannyja.* Ovom rěči naznačivala se je věština probušivanja, prorezivanja, filigran skan (žice) metala se je na kovne tvorine u sliki čipkah i listja. Takovi bijahu okviri na starinskih evangjelijah. Oprava na sliki vladimirske matere Božje pokrivena je ovakovim listjem od žicah.

Družtvo želi, da bi se iztraživatelji uklanjali *tndjim rěčim.* Staro rusko nazivoslovje umětnostih i zanatah tako je bogato i obilato, da mu netrěba tudjih rěčih. Stari opisi crkavah, samostanah i osobito pismena moskovske oružane jesu dragocěni izvori za učenje starinske ruske terminologie.

Druga zadaća.

(nagrada I. T. Jakovljeva).

I.

Tko želi drugu arkeologičku nagradu zadobiti, naznačuje mu se zadaća: *Da opiše ruske narodne nošnje do konca XVII. věka.*

II.

Od děla spomenutoga da bude darom ověnčano, zahtěva se:

1. Da se uzme kritički obzir na ruske i inostrane izvornike, koji sbore o narodnih oděćah, te da se dokaže njihova historička věrodostojnost.

2. Historičko iztraživanje o oděćah, koje su se nosile X. stolětja i o uvedenju inostranih oděćah u slědećih stolětjih, naime o grčkih, tatarskih, němačkih i poljskih.

3. Opis mužkih i ženskih haljinah, svetčanih uresah i nakitah carskih, bojarskih, varoških i seoskih, s naznačenjem, koje su izmedju njih jur ponestajale i koje su se sačuvale, ili u svojem prastarom licu ili s proměnami.

4. Obzir na tkanine (materie), iz kojih su se krojile i šile narodne ruske nošnje s opreděljenjem i izjasnjenjem njihovih *imenah*, *uzorah* (muštarah), i *cvětovah*, s pokazanjem, kakve i koje su se izmedju njih nosile kod ruskoga naroda i u koje vrěme.

III.

Izmedju ruskih narodnih nošnjah predlaže družtvo da se opišu:

a) Mužki i ženski glavni uresi: vatola, kaptur, kika, kučma, kokošnik, kolpak, korabljik, nalobnik, nauruzi, perepel kični, povjzka, povojnik, podzatiljen, podkapok, poločka, sbornik, soroka, tafja, treuh, ubrus, fata, čelo, šapka, šljapa.

b) Mužke i ženske oděće: azjam, armjak, bugaj, varjgi, goljici, dušegrejka, epanča, epanečka, zipun, izpodnica, kabat, kaftan, kebenjak, kožuh, korzno, kofta, koc, lětnik, menten, odnorjadka, opašen, ohaben, platno, ponjeva, poddevka, porte, polukajtanje, privolska, razpašnjica, raztegaj, rubaška, rukavice, rjasa, sarafan, tegiljaj, terljik, šuba, šubejka, šušun, jubka.

c) Mužka i ženska obuća: bašmaki, bosoviki, valjeniki, ićetigi, koti, lapti, onuči, podvjazki, sapogi, čeboti, čereviki, čulki.

d) Mužki i ženski nakiti: alam, bahrama, vorborka, borka, zapjaštje, zavěsa, zarukavje, kosapletina, kušak, mufta, nagrudnik, naručni, našivki, ožerelje, platok, podpojaska, pojas, pronis, puziri, tesma, fartuk.

e) Uresi dvoranski i sobni: vzgolovje, griva, zavěs, zanavěska, kover, lentij, navoloka, nastoljnik, nebo, oděјalo, pelana, perina, podzor, podprostinik, podnožje, pokrivalo, polavočnik, polog, polotonco, postelja, prostinja, skatert, stolečnik, utiraljnik.

IV.

Dělo isto mora biti napisano ruskim jezikom, prosto i dokučljivo izjasnjeno za sveststališe, bez ikakva měšanja tudjih rěčih; nu ipak sa zadèržanjem svih starih nazivah za tkanine (materie), urese, oděće i nakite, sa paženjem na historička data, kritička očištjenja i predstavljenja u obradjenom licu.

V.

Družtvo želi zadobiti od natěcatelja slikovane oděće, urese i nakite; nu ipak nestavlja toga zahtěvanja kao neobhodnu obvezanost.

VI.

Za najbolje dělo, koje bude napisano po ovomu objavljenju, opreděljuje se *četiri stotine rubaljah srebrnih*; ako pako ni jedno od poslanih dělah nebi zasluživalo podpune nagrade (dara), to se onda za děla, koja se budu po svom izlaganju i opisivanju predmetah najvećma približavala zahtěvanjem u objavljenju naznačenim, opreděljuju dvě polovine nagrade, svaka sa 200 rubaljah srebra.

VII.

Rok do kojega se mogu děla poslati za zadobljenje nagrade J. T. Jakovljeva opreděljuje se na *dvě godine danah*, počamši od 1. svibnja (maja) 1850 do 1. svibnja 1852 godišta.

Ostali su uvěti oni isti, koji su stavljeni u §§. VII.—X. glede prve nagrade.

Treća zadaća.

(Nagrada g. S. Kuzmina).

I.

Za dobitak treće nagrade predlaže se zadaća: *Napisat pověstnicu ruskih školah slikarskih do konca XVII. věka.*

II.

Izmed ruskih školah slikarskih predlaže se, da se opišu škole: kijevska, novgorodska, moskovska, ustjužka, stroganovska, i fražka.

III.

Od radnje, koja bude opreděljena za dobitje nagrade, zahtěva se:

1. Kritičko iztraženje odkud proizhodi i kako se razvijala svaka ruska škola, s objasnenjem razgranjenja i razlike med sobom po korenitih znamenjih.

2. Opisanje onih dělah ruskih slikarah, koja su se sačuvala, s naznačenjem, u kakvih městih Rusie se ona sada nahode i s razjasnenjem, jesuli se ovi spomenici slikarske umětnosti u svojem prvobitnom stališu sačuvali, ili su obnovljeni.

3. Izbrojenje ruskih slikarah svake škole, s kratkim izvěstjem o njima, uzetim iz lětopisah, aktah, životah ruskih svetacah, nadpisah i starih opisah crkvenog imetka.

4. Objasnenje tekničkog načina dělovanja, koje se nahodi u starih ruskih školah slikarskih.

IV.

Posao mora bit napisan u ruskom jeziku, razložen jasno i dokučljivo za sve vrsti družtva, nesmě u njem biti tudjinskih rěčih, imaju se zadržat svi tehnički izrazi slikarske umětnosti, svi pověstnički dokazi, kritički prorešetani i preradjeni.

V.

Družtvo želi dobit od iztraživaocah kopie (snimke) slikarskih dělah svake škole, al ovim zahtěvanjem se nitko na to neobvezuje.

VI.

Za najbolju radnju, napisanu po ovom objavljenju, dati će se 400 srebrnih rubaljah.

VII.

Vrěme, za koje se mogu radnje za zadobitak nagrade g. S. Kuzmina dobiti, traje dvě godine, brojeć od 1. svibnja 1850 do 1. svibnja 1852.

Ostala uslovja su ona ista, koja su u VII.—X. pri prvoj nagradi.

O sbiranju nadpisah na starinskih ruskih spomenicih.

Na predlog poslujućeg svog člana J. P. Saharova, odlučilo je družtvo izdat Sbirku nadpisah nalazećih se na starinskih ruskih spomenicih do svrhe XVII. věka.

Nadpisi, pak lětopisi i akta sačinjavaju važni izvor naše pověstnice, te će zato podpuna sbirka biti glavna poluga k objasnenju ruskih starinah. One dopunjuju rodoslovne naše knjige, objasnjuju vrěme utemeljenja crkve i monastirah i odkrivaju imena umětnikah, koji se u Rusii baviše umětnostju. Nadpisi će razsvětlit slavno žitje ruskoga naroda, koje se nenahodi ni u lětopisih ni u aktih. Spomenici s nadpisi svedj se više iztrěbljuju, a s uništenjem njihovim pověstnica se lišava nuždnih pomoćih.

Družtvo, obraćajući se k izobraženim domorodcima, bavećim se s učenjem ruskih starinah u raznih městih naše domovine, moli za saobćenje poznatih im nadpisah:

1. Na nadgrobnom kamenju. 2. Na zvonovih. 3. Na slikah i krstovih. 4. Na raznih starinskih stanjih. 5. Na izšivenih haljinah i raznih crkvenih tvorovih: ruhu, epitrahilah, plaštevih, kandilah, antiminjih, zastavah, nadgrobnih pokrovih itd. 6. Na puškah, pištolah i drugom ratnom orudju. 7. Na metalnih stvarih: peharih, zdělah, čašah, činjah itd. 8. Na starih rukopisih i starotiskanih knjigah, nadpisi nakladanja, znakovi sdruženjah crkvenih, monastirskih i gradskih.

Družtvo želi, da ti nadpisi budu napisani točno do najmanjeg slovca, sa svimi monogrami, pokratjenji, i sa znakovi pod liniom stavljenimi.

O podanju věstih o starinama u obće.

Ruska zemlja ima mnogobrojne spomenike narodah iztočnih i zapadnih od najdavniih do najbližih vrěmenah. Ove starine ruskoga podzemnoga světa već su obogatili nauku s mnogimi važnimi dokazi. Imperatorsko arkeologičko družtvo, obraćajuć interese publike na pověstničku važnost nalazećih se na ruskoj zemlji starinah, pokorno moli sve, koji slučajem odkriše gdě starine, da po mogućnosti sobće potanka izvěstja o njih, ili da pošalju družtvu iste stvari, koje će bit pregledane, opisane, oceňjene, te napokon sa zahvalnostju vlastnicim povratjene.

Ruske starine su dosele manju pozornost na se obraćale nego tudjinske, koje se u Rusii nahode, te zato odluči arkeologičko družtvo obradjivat arkeologiu rusku u svih granah po dotičnim spomenicim, sačuvanim iz starih vrěmenah. Ovamo spadaju svi spomenici starinskog ruskog života od 11. do konca 17. věka. Glavni su predmeti: 1: graditeljstvo crkveno i gradjansko. 2. slikanje. 3. maljanje. 4. rězbarstvo. 5. graviranje. 6. drvorězanje. 7. mozaika. 8. crnjenje. 9. emalija (email). 10. Cenina 11. Numismatika. 12. ratne sprave i oružja. 13. metalička děla na crkvenih stvarih, pokućtvu i orudju. 14. Gudbene sprave. 15. Narodno odělo. 16. ušivanje (vezenje). 17. nadpisi. 18. gradišta, kurgani (grobovi), davne mogile (gomile) i města našastja blaga.,

Družtvo se obraća s podpunim pověrenjem na domorodce i moli ih da se zauzmu za spomenike ruske starine, po raznih městih naše otačbine. Svaka věst će bit primljena sa zahvalnostju, i zapisana u zapisnik sědnice, od kojeg će se jedan iztisak pošiljaču dati, a zanimljivie bit će ili sasvim ili u izcrpu izdano u „Zapiscih družtva.

13. *Izvěstje o dělovanju družtva srbske slovestnosti u god. 1850.*

Odsěci, na koje je družtvo umnu dělateljnost svoju god. 1849 podělilo bilo, tek su s koncem iste godine predstavljeni. — Predstajalo je još samo, da se ustroje, koje je odmah s početkom istekše 1850 god. i učinjeno, pošto su se, izuzimajući něke u městu, skoro svi i redovni i saobštavajući članovi u ovaj ili onaj odsěk upisali.

I tako

Odsěk jezikoslovni ima 10 redovnih i 10 saobštavajućih članovah, odsěk historički ima 8 redovnih i 8 saobštavajućih članovah; odsěk pravoslovni ima 11 redovnih i 3 saobštavajuća člana; odsěk filozofički ima 6 redovnih članovah; odsěk prirodoslovni ima 6 redovnih i 4 saobštavajuća člana.

Svaki od ovih pet odšěkah zanimao se u tečenju godine razmatranjem predmetah njemu prinadležećih. Tako

Odsěk jezikoslovni razmatrao je prilog redovnog člana g. I. S. Popovića o gradjanskoj azbuki. K tome razmatrao je srbsku gramatiku, sastavljenu po g. I. Balukžiću učitelju crnilěvskom, koju je družtvo, uslěd pohvalnog izvěstja odsěka, odkupilo i o svom trošku pečatalo.

Odsěk historički razmatrao je pokojnim redovnim članom Ižidorom Stojanovićem sakupljeni material za srbsku historiu novieg vrěmena.

Ovaj odsěk znamenito je obogaćen pismam i artijam familije poslědnjeg despota srbskog Gjorgja Brankovića, ustupljenima družtvu od gospoje Ekatarine Kosulović, rodjene Demetrović.

K tome, u interesu naše historije pisano je, po predloženju g. podpredsědnika družtva ovog, g. Kiprianu Robertu: 1) Da nam iz tamošnje biblioteke popiše naslove sviuh knjigah, glasećih o narodu jugoslavenskom; 2) da popiše i sve rukopise o istom narodu glaseće, kao što se u pomenutoj biblioteci pod brojem 10,264 nalazi Bertrandona de la Brokijera putovanje, koi jo god. 1432—1433 iz Francezke u Jerusalem putovao, pa odonud vraćajući se preko Carigrada, po suhom udario u svoju otačbinu, preko Srbie u povratku tom prešao, u Smederevu kod despota Gjorgja Brankovića I. bio i něšto malo napisao, šta je onda u Srbii vidio; 3) da potraži u tamošnjem arkivu: a) izvěstja maršala Marmonta, bivšeg general-gubernatora Ilirie, od god. 1809—1813, i drugih pograničnih vlastih odnosećih se na Karogjorgja i Srbiu onoga vrěmena; b) da potraži izvěstja upravitelja Dalmacie i Boke Kotorske od god. 1805—1813, tičuća se Karogjorgja i Srbie za predrečeno vrěme; c) izvěstja poslanika francezkoga iz Carigrada od god. 1805—1813, tičuća se Srbah i Karagjorgja.

Ravnim načinom u interesu naše historie, takodjer po predloženju g. podpredsědnika učinjeno je predstavlenje visokosl. popečiteljstvu prosvěte radi posrědstvovanja kod visokosl. upraviteljstva o sredstvima novčanim za jedno sposobne lice, koje bi družtvo u Mletke poslalo, da u tamošnjoj slavnoj biblioteki, pomoći iskusnog rukovoditelja, iztraži i prepiše, što bi o Srbima našao.

U istom interesu dobavilo je družtvo o svom trošku prepis děla Katančićevog: „Memoria Belgradi olim Singundini.“ K tome, obnovilo je molbu na počestnog člana svog g. patriarha Josipa, poradi prepisa historije spisane Gjorgjem Brankovićem i u karlovačkoj biblioteci nalazeće se. A pored toga učinilo je korak nedavno, da dobavi rukopise Raićeve od prevelike važnosti za historiu srbskog naroda i crkve pravoslavne.

Odsěk prirodoslovni razmatrao je kartu okružja požarevačkoga, izradjenu saobštavajućim članom g. dr. A. Medovićem, i drugu kartu okružja crnorěčkog, izradjenu sreskim pisarom g. M. Pčelarom.

Odsěk filosofički razmatrao je: 1) prevod bajskog učitelja g. Petra Tokalića, pod naslovom: *„Jezgro Mudrosti“*, 2) stihotvorna pokušenja u

prevodu i originalu, pod imenom *„Cvětna leja“* od djakona novosadskog g. Jovana Popovića; 3) prevod moralnog sadržaja protojereja ćuprijskog g. Sofronija Nadrljanskog.

Odsěk pravoslovni razmatrao je sastav redovnog člana g. D. Matića, pod naslovom: *„Kratki pregled historije razvitka, prava, morala i države.“*

Osim toga, družtvo je, povodom predloženja svojih redovnih članovah: gg. A. Nikolića i D. Matića, o zavedenih čitalištah u otečestvu, na osnovu izvěstja opreděljene bivše komisie, podnělo shodno predstavljenje visokosl. popečiteljstvu prosvěte, izloživši, na koi način i gdě bi se mogla čitališta zavesti.

No družtvo nije propustilo briniti se i o skupljanju starine srbske. Tako je ono odkupilo iz one strane sablju despota Gjorgja Smederevca, i ponudilo visokosl. upraviteljstvo da je za narodni muzeum odkupi.

U tečenju ove godine pečatalo je družtvo o svom trošku, osim srbske gramatike g. I. Balukžića, *antropologiju i psihologiju*, *astronomiju*, *fiziku i jestestveno zemljopisanje*, koje su knjižice jošte prošle godine pregledane, i o koima je u lanjskom izvěstju rěč bila.

I organ družtva ovog, *„Glasnik“* bio bi do sad pečatan, da je pečatnja mogla pečatanje njegovo preduzeti. Materijala za tretju svezku „Glasnika“ ima dovoljno; no budući je pečatnja za něколiko měsecih, osim drugih preko nuždnih izdanjah, kao što su novine i druga prije toga započeta děla, skoro izključiteljno pečatanjem školskih knjigah zanjata bila, zato je i s pečatanjem „Glasnika“ zadocněno.

Ovoliko što se tiče dělanja družtva za ovu prošlu godinu.

(Srbske Novine br. 7. god. 1851.)

14. Čudnovato je pojavlenje u pověstnici književnosti slavenske, što se u najnovie doba za starinsku misao, da su na slavenskom jugu od najdavniih vrěmenah živili Slaveni, počimlje na slavenskom sěveru i zapadu pojavljivati sve više i više glasovah, premda tu odprie najviše nepriateljah te misli biaše; dočim se baš kod nas na jugu, osobito po Dalmacii i Srbii, nalazi mnogo učenih ljudih, koji su od někog vrěmena najveći nepriatelji ove misli. Da mimoidjemo učene Ruse od kojih su se u novie doba mnogi tom ideom opriateljili, činimo pozorne naše čitatelje samo na Slovaka I. Kollara, o kojega dělu biaše govor na strani 209. ovih směsicah, i na Poljaka Tadiu Wolanskoga. Neumorni ovaj izpitatelj starinah slavenskih, koj je poznat poljskomu i němačkomu književnomu světu po svom zanimivom dělu: „Pisma o slavenskih starinah,“ izdao je prošle godine na němačkom jeziku prvi svezak novog svog děla. „Schrift-Denkmale der Slaven vor Christi Geburt. Nach dem polnischen Entwurfe ins Deutsche durch den Verfassor selbst übertragen. Erste Lieferung Tab. I.—III. Mit

Abbildungen I.—XIV. Gnesen Verlag von J. B. Lange. 1850. Bez da je g. W. znao za dělo Kollarovo, trudio se je i on posebice iztraživati starinske napise koji su se našli po raznih stranah světa, ponajviše pako u dolnjoj Italii, gdě su něgda živili Etrusci, Osci, itd. te ih tumači velikom věštinom zá napise staroslavenske. Ako gospodinu W. za rukom podje u slědećih svezcih svoga děla, kako obečaje, dokazati da su i mnogi ini spomenici, koji su se našli po Africi, maloj Azii, pa po istoj Numidii i Jegjiptu, slavenski, to će onda pověstnica sviuh, ponajviše pako južnih Slavenah, dobiti posve novi pravac.

15. Uprav sada dobili smo glas iz Beča, da je zanimivo dělo gosp. Dra. Miklošića, o kojemu u ovih směsicah na str. 221. pod br. 7. govor biaše, iz pod štampe izašlo, kojega naslov i sadržaj ovdě priobćujemo:

„Slavische bibliotek herausgegeben von Fr. Miklosich."

I. Bartholomäus Kopitar. Selbstbiognaphie.

II. Zur russischen geschichte. Vom Joseph Fiedler.

III. Lautlehre der bulgarischen sprache. Vom herausgeber.

IV. Bartholomaei Kopitarii prolegomena historica in evangelia slavica, quibus olim in regum Francorum oleo sacro inungendorum sollemnibus uti solebat ecclesia Remensis.

V. Kmet. Napisao Vuk Stef. Karadžić.

VI. Vuka Stef. Karadžića poslanica Anti Kuzmaniću u Zadar.

VII. Něšto o srbskim akcentima. Napisao Gj. Daničić.

VIII. Scibor. Wspomnienie historyczne z podrózy po Węgrzech przez Strnisława Słotwińskiego.

IX. Historische denkmäler in den klöstern des Athos. Von Joseph Müller.

X. Popevka od Svilojevića. Mitgetheilt vom herausgeber.

XI. Glagolitisches fragment. Mitgetheilt vom herausgeber.

XII. Galicko-ruski pripovědki.

XIII. Entgegnung auf herrn Wenzel Hanka's albernheiten und lügen. Vom herausgeber.

VI. Dodatak.

1. Pravila

družtva za Jugoslavensku pověstnicu i starine.

I. Svrha i poslovanje družtva.

§. 1. Svrha je družtva iztraživanje, odkrivanje, sakupljanje i čuvanje starinah i stvarih, koje se na život i historiu našega naroda protežu. Zato će družtvo iz sve snage nastojati, da izvede na vidělo i da sačuva od propasti sve izvore pověstnice jugoslavenske, te da ovako položi temelj kritičkomu obradjivanju historie našega naroda.

§. 2. Da se ova svrha postigne, obratit će družtvo osobitu pozornost na slědeće predmete: na

a) Kronike pojedinih zemaljah, gradovah, obćinah, samostanah, obiteljih itd. b) Starinske zakone i statuta pojedinih městah; uredbe sudbene, političke i věrozakonske. c) Darovana pisma i svake vrsti listinc (diplome). d) Stare urbare, račune, měre, trgovačka pisma. e) Rodoslovje pojedinih obiteljih. f) Rukopise umrših domaćih spisateljah svake grane znanostih. g) Dopise slavnih muževah i ženah našega naroda. (Sve ovo bilo ono u kojem god jeziku ili pismu pisano.) h) Životopise ljudih, koji su stekli zaslugah za naš narod, za crkvu, znanosti ili umětnosti. i) Opise pojedinih pokrajinah, predělah, županah, gospoštinah, městah i njihovih medjah (statutoriae et reambulatoriae literae), zatim spiljah, pećinah itd. k) Sve plastičke umotvore nalazeće se u našoj domovini, naime na starinske grčke, rimske i slavenske napise, spomenike, orudje, novce, oružje, posude, kipove, stupove, slike, pečate itd. l) Na proizvode srednjega věka, po imenu na proizvode umětne lěvane i rezane, kao što se nalaze u starinskih crkvah i gradovih, zatim oružje, barjake, pokućstvo, grbove, različite urese itd. m) Obraze slavnih ljudih, slike gradovah, městah, razvalinah, samostanah, crkvah, sgradah, starinske nošnje. n) Pučke pripověsti, poslovice i pěsme zajedno s napěvi. o) Opise starinskih svečanostih, običajah, zabavah. p) Jugoslavensko bajoslovje (mythus) t. j. gatanje, vračanje, vile, věštice, vukodlake itd. r) Osobito postupanje naroda našega kod poljodělstva, rukotvorstva, ribarenja, lova, gospodarstva; jednom rěčju na narodni život. s) Knjige, koje se protežuna gori izbrojene predmete.

§. 3. Družtvo će oko svoje svrhe nastojati:

a) Iztraživanjem i opisivanjem gore izbrojenih stvarih. Zato gledat će da u svakom kraju bude članovah, koji će na to paziti. Ako pako dozna za koju starinu, koja se nalazi u městu, gdě neima člana, to će zaprositi koga drugoga věštaka, da mu stvar opiše.

b) Nabavljenjem i čuvanjem istih stvarih.

c) Stupit će u dogovor sa sličnimi družtvi.

d) Izradjivat će sastavke protežuće se na jugoslavensku historiu. Za tu svrhu izdavati će se posebni časopis, koji će biti njegov organ, te će priobćivati osim historičkih članakah i izvěstja o napredovanju družtva, račune i imenik članovah.

§. 4. Ravnateljstvo će imenovati urednika ovog časopisa i izraditi program, po kojem će ga imati uredjivati. Časopis ovaj zvat će se *„Historički arkiv"* ili *„Spomenici jugoslavenske pověstnice,"* *) a izdavat će se troškom družtva. Na izdavanje ovog časopisa obratit će se i ono 500 for. srebra, koje je visoko bansko věće za tu svrhu odredilo.

§. 5. Buduć da je područje družtva ogromno, zato će se u pojedinih krajevih ustrojiti podružnice, koje će s glavnim ravnateljstvom družtva dopisivati. Područje podružnicah opredělit će se kasnije.

II. Práva i dužnosti članovah.

§. 6. Tko želi da postane članom družtva ovoga, treba da to izjavi pismeno ravnateljstvu obvezujuć se da će izvršavati sve dužnosti njemu naložene i svesrdno nastojati, da družtvo svoj cilj postigne.

§. 7. Svatko će se smatrati dotle članom družtva, dok opet neizjavi pismeno, da iz njega izstupljuje.

§. 8. Za namirenje troškovah družtva davat će svaki član u ime godišnjega prineska početkom svake godine 2 for. srebre; a u ime upisne platja svaki novi član 1 for. srebra.

§. 9. Na pitanja od ravnateljstva dobivena odgovorit će svaki član družtva pismeno i točno.

§. 10. Članovi su:

a) Poslujući, koji će osim godišnjega prineska i drugih dužnostih, za družtveni časopis članke pisati.

b) Ostali članovi pomagajući.

Svaki član trěba da izjavi, stupajuć u družtvo, u koju vrst da ga upišu.

---

*) Ravnateljstvo gledeć na shodnost stvari, proměnilo je u sědnici 19. sěčnja 1851 ovaj naslov ovako: *„Arkiv za pověstnicu jugoslavensku."*

§. 11. Osobe, koje su znamenitih zaslugah stekle za družtvo, mogu se po predlogu ravnateljstva izabrati za počastne članove.

§. 12. Svaki član ima pravo dolazenja, govorenja i glasovanja u glavnih skupštinah.

§. 13. Ako šta želi skupštini predložiti, treba da svoj predlog 8 danah prije skupštine ravnateljstvu priobći.

§. 14. Svaki član ima pravo na sbirku družtva, te se njome more poslužiti na literarne svrhe, pod stanovitimi uvěti, koji će se kasnije poimence obznaniti.

§. 15. Časopis družtva davat će se članovima za pol cěne.

III. Pokrovitelj.

§. 16. Pokrovitelj ovog družtva je světli ban trojedne kraljevine *Josip baron Jelačić* bužimski p. n.

IV. Ravnateljstvo.

§. 17. Ravnateljstvo sastoji iz načelnika, šest savětnikah, od kojih jedan bit će blagajnik. Od ovoga ravnateljstva izstupljuju svake godine dvojica, ali mogu opet izabrani biti.

Za svaku odluku njegovu treba da budu u sědnici osim načelnika barem četiri savětnika.

Ravnatelji podružnicah smatrat će se kao članovi glavnoga ravnateljstva, te mogu polaziti njegove sědnice i onde glasovati.

Ravnateljstvo odgovara za sve svoje čine glavnoj skupštini i stanuje u Zagrebu.

§. 18. Ravnateljstvo izabira tajnika, prigleda na imetak družtva, na uredno izdavanje časopisa, odgovara na pisma upravljena na družtvo, dopisuje s drugimi družtvi, sastavlja pitanja, na koja imaju članovi odgovarati, pregleda račune družtva i pregledane priobćuje glavnoj skupštini, obći s podružnicami.

§. 19. Načelnik saziva ravnateljstvo u sědnicu, kadgod ima poslovah za rěšenje. Ako su glasovi razpolovljeni, njegov glas odlučuje.

§. 20. Svake pol godine u sgodno vrěme saziva glavnu skupštinu, kojoj će podněti točno izvěstje o poslovanju ravnateljstva i račune.

Ako uztrěba, moći će i izvanrednu skupštinu sazvati; nu svakako putem novinah i za takov rok, da budu mogli i izvanjski članovi na nju doći.

§. 21. Ako načelnik poslove družtva nemože obavljati, ili ako premine, njegova prava i dužnosti prelaze na najstarijega savětnika, dokle glavna skupština drugčije neodluči.

§. 22. Imetak družtva čine: a) Svakolětni prinesci članovah i upisna; b) dobrovoljni darovi; c) novci za razprodani časopis.

Imetkom ovim upravlja blagajnik družtva pod nadzorničtvom ravnateljstva. On prima i daje novce, vodi račune, skrbi za prodaju i razpošiljanje časopisa. Svake četvrt godine podnosi ravnateljstvu izvěstje o stanju imetka družtvenoga.

§. 23. Tajnik vodi zapisnik ravnateljstva, i glavnih skupštinah, odgovara na pisma po nalogu ravnateljstva i pomaže urednika kod uredjivanja časopisa. Družtvo će mu oprediěliti priměrnu godišnju nagradu.

§. 24. Ako se nagomila mnogo posla, načelnik će pozvati pojedine članove, da mu budu u pomoć, a ovi će morati zadovoljiti pozivu.

V. Podružnice.

§. 25. Gděgod se sabere više članovah, moći će se ustrojiti podružnica.

§. 26. Svaka podružnica izabrat će si svoga ravnatelja, koji će njezine poslove obavljati, prineske primati, časopis děliti i s glavnim ravnateljstvom dopisivati.

VI. Obćenite naredbe.

§. 27. Jezik poslovni družtva jeste naš narodni jezik, nu dopisi i članci mogu biti pisani kojimgod jezikom.

§. 28. Družtvo će poklanjati svoje sbirke ovdašnjemu museu, zadržavši si pravo literarnog upotrěbljenja ne samo ovih nego i ostalih historičkih sbirkah narodnoga musea.

§. 29. Prinesci novčani upotrebljivat će se osim izdavanja časopisa na pribavljanje gore spomenutih historičkih predmetah.

§. 30. Za proměnu pravilah treba da barem dvě tretjine nazočnih u skupštini članovah na nju pristanu.

U Zagrebu dne 1. listopada 1850.

Ivan Kukuljević, s. r. načelnik.

Odbornici.

Mihovilj Sabljar, s. r.
Ferdo Žerjavić, s. r.
Mirko Bogović, s. r.
Petar Preradović, s. r.
Věkoslav Babukić, s. r.
Nikola Vakanović, s. r.

Andria Torkvato Brlić,
tajnik.

Pitanja

na sve priatelje domaćih starinah i jugoslavenske pověstnice.

1. Ima li u vašoj okolici na gori ili na polju, malih okruglih brežuljakah, koji su od ljudskih rukuh nanešeni? Kako se zovu, i šta se od njih pripověda? Ima li *stečakah* i *humkah?*

2. Jesu li se ikada u vašoj okolici, podaleko od navadnoga groblja, slučajno izkopale kakove kosti, i koje veličine?

3. Jesu li takove kosti ležale u zemlji, ili na zamlji? Jeda li je takovo město, gdě su ležale, bilo ogradjeno kamenom ili opekom? I jeda li se je tu našlo takodjer oružja, prstenja, novacah, dragog kamenja, uglevlja, pepela, itd.

4. Ima li u vašoj okolici starih zidinah nad ili pod zemljom? Oda šta su sagradjene, kada i od koga?

5. Nalaze li se kod vas stare opeke (cigle) sa kakovimi urezanimi znakovi?

6. Ima li kod vas ostanakah starih vodovodah s gvoždjenimi, olovnimi ili zemljenimi cěvmi?

7. Jesu li se našle u vašoj okolici kod kopanja ili oranja stare posude, šta je u njih bilo? Ili su možebiti druge kakove spodobne stvari izkopane?

8. Jesu li ikad u vašoj okolici izkopane ili nadjene slike, novci, igle, prsteni, kopja, mamuze, mačevi, šlemovi, štitovi, kacige itd. od zlata, srebra, mědi, bakra, gvoždja itd.

9. Nalaze li se kod vas kameni s napisi grčkimi, latinskimi, slavenskimi, ili drugim kojim pismom?

10. Ako su ovakve stvari nadjene, gdě se nalaze sada?

11. Ima li kod vas imenah gorah, brěgovah, poljah, dolinah, klanjacah, špiljah, ponorah, liticah, skalinah, kamenah itd., koja na staru dobu ili na historiu opominju, i šta se je ondě znamenita sgodilo?

12. Ima li u vas starih gradovah, samostanah, crkvištah ili drugih znamenitih sgradah, i šta se o njih pripověda?

13. ima li u vašoj okolici po crkvah, gradovih, ili gdě drugdě znamenitih starih slikah od dobrih umětnikah? Ili zar ima tu slikah od gra-

dovah, samostanah, crkvah, i čitavih predělah domaćih? Ima li slikanih obrazah slavnih muževah i ženah, ili narisanih narodnih nošnjah i dogadjajah.

14. Ima li u vašoj okolici gděgod starih rukopisah sa slikami, ili knjigah sa bakro-, mědo i drvorězi?

15. Ima li u vašoj okolici kakovih arkivah, ili pismenih sbirkah, ili pako pojedinih starih poveljah (diplomah), rukopisah, knjigah itd., bilo u kojemgod jeziku? Kada i od koga pisan je takov rukopis? Kada i od koga izdana je takva stara knjiga? Tko ju je štampao i gdě?

16. Kod kog se nalazi takov rukopis i takva knjiga, može li se dobiti u matici ili u prepisu?

17. Jeda li je vama poznato, gdě se nalaze vlastoručni rukopisi ili druge vrsti pisma znantnih muževah našega naroda? Mogu li se dobiti?

18. Koji su kod vas običaji pučki kod *poroda, krštěnja, ženitbe, kumovanja, smrti i pogreba?* koji nadalje kod *koledovanja* oko nove godine, kod svetkovanja *uskrsa* (vuzma), kod *ladovanja* na Jurjevo, kod *kresa* na Ivanje? Što radi puk na *dušni dan*, na *božić* i na *badnjak?* Koje se pěsme pěvaju ovom prigodom?

19. Šta kod vas pripověda puk o *vilah, věšticah, coprnicah, viškah, bahornicah, viščacih, krstnicih, coprnjacih, vilenjacih, vračarih i vračaricah?* Šta o *Rojenicah, Sudicah, Dračicah, Letnicah, Polednicah?* Šta o *Ladu i Ladi, o Bělbogu i Perunu, o Triglavu, o Svetovidu i svetom Vidu, o zlatoj i Jagodi babi, o Dodi, Dundi i Dodoli, o Lelu i Lelivi, o Davoru, Turu i Turici, o Živi i Živani, o Jeki, o Jaseni i Ješi, o Gromovniku i svetom Ilii, o Vukodlaku, o Crnom-Bogu, Běsu, Črtu i Čartu, o Helli, o Maliku i Maličcu, o Škrapcu i Škratelu, o Sablasti, o Mori i Morani, o kugi i o smrti?* Što napokon o noćnih svěćicah (Irrlichter) o živoj vatri? itd.

20. Ima li u vas osobito koje město, o kojem se pripověda, da se tamo sastaju *vile* ili *věštice* (coprnice), ili da tamo takove stanuju? Ima li gorah, šumah, špiljah i rudarskih jamah, gdě se po narodnom pripovědanju zli dusi i mitologička bitja nalaze?

21. Šta pripověda puk u svojih bajkah ili pěsmah o mitologičkih pticah i zvěradi: *o sovi, kukavici, golubu, běloj zmiji* (kači), *kućarici*, ili o drugih *zmijah, o zmaju i pozoju, o biku, o šarcu?* itd. Šta *o zori, suncu, měsecu, zvězdah, o mladjaku* (mlaju) *i mladoj Nedělji?* Šta *o větrovih i oblacih, o grădu* (tuči) *i o gromu?*

22. Kako zove kod vas puk pojedine *zvězde*, što mu je *mlěčni put* ili *nebeski pás?* Šta pripověda *o vlastaricah* (Siebengestirn), *o koscih, o kolih, o kresanju zvězdah*, itd.

23. Kakove vrsti narodnih pěsamah pěva kod vas puk? Šta se pripověda ili pěva o starih naših kraljevih, banovih, ili drugih vitezovih? Šta o bojevih i razbojih?

24. Kakav se je znamenit čověk, bio on spisatelj, umětnik, svetjenik, vojnik ili šta drugog porodio u vašem kotaru?

25. Ima li u vas starih grobovah i nadgrobnicah s napisom ili grbom (cimerom) u crkvi ili izvan crkve?

26. Bavi li se tkogod u vašem kotaru sabiranjem ili popisivanjem starinah? Jeda li bi se moglo od njega štogod kupiti ili na dar dobiti za narodni muzeum?

Svaki prijatelj starinah i pověstnice, osobito pako članovi družtva za pověstnicu jugoslavensku, mole se ovim uljudno, da na jedno, ili ako je moguće, i na više gore stavljenih pitanjah, pismeno, u kojem im drago jeziku odgovore, i svoj odgovor podpisanomu pošalju. Njihova će se imena staviti sa zahvalnicom u novine, i njihovi sastavci čitat će se, ako im bude povoljno, u velikoj skupštini spomenutoga družtva.

U Zagrebu dne 29. listopada 1850.

Ivan Kukuljević, s. r.

Popis

gospode članovah družtva za jugoslavensku pověstnicu i starine.

Pokrovitelj družtva.

Preuzvišeni gospodin baron **Josip Jellačić** bužimski, ban Dalmacie, Hrvatske i Slavonie. Njeg. c. kr. veličanstva komornik, pravi tajni savětnik i general topničtva; više sjajnih austrianskih i inostranih redovah velekrstnik i prve vrsti vitez, zapovědnik sjedinjene hrvatsko-slavonske generalkomande, i vlastnik dviuh narodno-krajiških banovačkih regimentah, ne jednog erdeljsko-seklerskog puka itd.

Načelnik.

Ivan Kukuljević Sakcinski. Kraljevinah Dalmacie, Hrvatske i Slavonie državni arkivar, te gradovah Zagreba i Oseka počastni gradjanin.

Odbornici.

Mihail Sabljar, c. kr. major u miru.

Ferdinand Žerjavić, odvětnik i privr. prisědnik zem. suda u Zagrebu.

Mirko Bogović, odvětnik.

Petar Preradović, c. kr. kapetan.

Věkoslav Babukić, c. k. učitelj ilirskog jezika kod akad. gimnazije zagrebačke. (Zajedno i blagajnik družtva.)

Nikola Vakanović, privr. prisědnik zem. suda u Zagrebu.

Tajnik.

Andria Torkvato Brlić.

Članovi počastni.

Bodjanski Josip, professor u Rusii.

Carrara Franjo Dr., član c. kr. akademie znanostih, u Dalmacii.

Chmel Josip, c. kr. savětnik i čuvar arkiva c. kr. dvora i kuće austrianske, u Beču.

Čertkov A., podpredsědnik carskoga družtva za historiu i starine u Moskvi.

Desprez Hipolit, suurednik časopisa „Revue des deux mondes“ u Parizu.

Fallmereyer Jakob Filip, spisatelj i više učenih družtvah sučlan.

Grigorović Viktor, professor u Rusii.

Grimm Jakob Ludvik Karlo, član kralj. pruske akademie znanostih u Berlinu.

Grimm Vilelmo Karlo, član iste akademie u Berlinu.

Gučetić — Ovčarević Lukša, grof, vlastelin dubrovački, c. k. komornik i savětnik austrijskog poslaničtva u Draždjanih.
Hammer-Purgstall Josip, baron, vitez austrijskog Leopoldova i ruskog reda svete Anne 2. razreda u dragom kamenju i kraljevskog švedskog reda zvězde polarne, častnik francuzke Legie d' honneur, commandeur kralj. danskog Danebrogova kralj. hanoveranskog gvelfskog i constantinopolitanskog reda sv. Jurja iz Parme, vitez kralj. sardinskog reda Mavricie i Lazara, reda od zaslugah bavarske krune, vlastnik otmanskog od zaslugah i perriskog reda Lava i Sunca 2. razreda, c. kr. dvorni savětnik, predsědnik c. kr. akademie znanostih u Beču i više učenih družtvah član u Beču.
Hanka Venceslav, čuvar českog narodnog muzeuma u Pragu.
Karadžić Vuk Stefanović, član c. kr. akademie znanostih u Beču i više inih učenih družtvah.
Maciejowski Venceslav Aleksa, spisatelj poljski u Varšavi.
Mihanović Antun, c. k. konzul u Carigradu.
Nadeždin Nikolaj, carski savětnik i član odeskoga družtva za iztraživanje starinah u Rusii.
Nisiteo Petar, Dr., spisatelj u Dalmacii.
Palacky Franjo, historiograf kraljevstva českog u Pragu.
Reguly Antun, činovnik u kralj. knjigarni sveučilišta peštanskog u Pešti.
Robert Cyprien, professor na College de France u Parizu.
Sreznjevski Ismail, professor, i cenzor knjigah u Petrogradu.
Šafařik Pavao Josip, čuvar knjižnice Clementinuma u Pragu.
Ševirev S., professor u Moskvi.
Tomek Vladivoj, professor u Pragu.
Torlonia Ivan, duka od Bračiana, Pola i Gvadanjola, u Rimu.
Vocel Jerasim, professor u Pragu.

Članovi poslujući i pomagajući. *)

Broj tekući	Ime i prezime	Stališ	Prebivalište
	G. Agustić Dragutin,	sudac	Krapina
	„ Andrić Jerolim,	dr., župnik b. dj.	Otok
	*„ Babukić Věkoslav,	c. kr. učitelj	Zagreb
	„ Badovinac Juraj	trgovac	Karlovac
5	„ Bakšaj Skender	kotarski sudac	Varašdin
	„ Barac Evgenio		Karlovac

*) Sa zvězdom znamenovani članovi jesu poslujući, svi ostali pomagajući.

Broj tekući	Ime i prezime	Stališ	Prebivalište
	G. Bedeković Ljudevit,	baron, kr. pod-kancelar u miru.	Beč
	„ Bedenko Janko,	župnik b. z.	Krapina
	„ Belobrajdić Antun,	c. kr. nadporuč. uprav. ogul. r.	Brinj
10	* „ Berkić Tadia,	c. kr. kapetan u miru.	Mitrovica
	„ Berlić Ognjoslav,	slušatelj gornje gymnazie.	Zagreb
	„ Bernardić Antun,	starešina.	Karlovac
	„ Bišćan Julio,	odvětnik.	Zagreb
	* „ Bogović Mirko,	žup. tajnik.	„
15	„ Brugetti Jerolim,		Rěka
	„ Bubanović Mitar,	žup. tajnik.	Križevci
	* „ Buratti Sahsić Ivan,	professor.	Zagreb
	„ Bužan Herman,	prisěd. kod vrh. sud. i c. k. savět.	Beč
	„ Car Janko,	perovodja kod banske vlade.	Zagreb
20	* „ Car Stěpan,	županski savětnik.	Požega
	„ Cekuš Dragutin,	odvětnik.	Križevci
	„ Ciringar Jernej,	duh. pom. (kod Maribora u Štaj.)	Jarenina
	„ Cvitičanin Aleksa,	c. kr. poručnik uprav. og. r.	Rakovica
	„ Čepulić Avelin,	odvětnik.	Rěka
25	„ Čupović Pajo,	c. k. poručnik uprav. og. r.	Ostaria
	* „ Čavlović Paja,	činov. kod pověr. za zemljarinu.	Zagreb
	„ Čegel Dragutin,	prisědnik zemaljskog suda.	Varašdin
	„ Daubah Ivan,	ministerialski perovodja.	Beč
	„ David-Dragutin,	župnik.	Križevci
30	* „ Demeter Dimitria,	dr. prevoditelj kod banske vlade.	Zagreb
	„ Derčić Stevan,	vlastelin.	Varašdin
	„ Domaćinović Petar,	duhovni pomoćnik.	Petrovarad.
	„ Domian Ivan,		Rěka
	„ Durbešić Ivan,		„
35	* „ Dvoranić Josip,	bilježnik banskog stola.	Zagreb
	„ Egersdorfer Josip,	odvětnik.	Varašdin
	„ Ergotić Petar,	c. kr. nadporučnik kod uprav.	Gospić
	„ Farkaš Imbro,	vlastelin.	Križevci
	„ Farkaš Stana,	vlastelinka.	„
40	„ Farkaš Šišman,	prisědnik zemaljskog suda.	Rěka
	„ Ferkić Imbro,	poreznik.	Križevci
	„ Filetić Ernesto,	župnik b. z.	Kutjevo
	„ Filić Jakov,	duh. pomoćnik b. z.	Orubica
	„ Filipović Ivan,	školski pomoćnik.	Zagreb
45	„ Fink Slavoljub,	duh. pomoćnik b. z.	Petrinja
	„ Firholcer Lavoslav,	župnik b. z.	Varašdin
	„ Fodroci Aleksander,	vlastelin.	Križevci
	„ Forko Mirko,	poreznik.	Varašdin
	„ Francul Franjo,	duh. pomoćnik b. z.	Sisak
50	„ Gaj Gustav,	adjunkt.	Varašdin

Broj tekući	Ime i prezime	S t a l i š	Prebivalište
	*G. Gaj Ljudevit,	Dr. carski savětnik	Zagreb
	„ Gajdek Tomo,	župnik b. z.	V. Erpenja
	„ Gjurkovečki Franjo,	župnik b. z.	Krapina
	*„ Golić Petar,	c. k. major u miru.	Mitrovica
55	„ Gregurić Ivan,	perovodja.	Zagreb
	„ Hadrović Jakov,	sudac.	Križevci
	„ Hadžić Nikola,	c. k. ravnatelj učionah u Slav. kr.	Vinkovci
	„ Halper Slavoljub,	kotarski sudac.	Škarićevo
	„ Halter Adolfo.	tajnik zem. suda.	Varašdin
60	„ Haulik Juraj,	nad bis. Zag. i vitez r. sv. St.	Zagreb
	„ Hergešić Josip,	učitelj gim. u miru.	„
	„ Horvat Franjo,	župnik b z.	Radoboj
	„ Hranilović Ilia,	c. k. poručnik kod uprav.	N. Gradiška
	*„ Ilakovac Tomo,	župnik b. dj.	Slankamen
65	„ Ivančević Nikola,	Dr. med.	Karlovac
	„ Ivanošić Dragutin,	vlastelin.	Repišće
	„ Iveković Stěpan,	precěnitelj kod katastra.	Zagreb
	„ Janda Josip,	odvětnik.	Križevci
	„ Janković Gjuragj,	c. k. poručnik kod uprav.	N. Gradiška
70	„ Janković Josip,	prisědnik banske stolice.	Gorjani
	„ Jelačić Kažim,	kotarski sudac.	Varašdin
	„ Jelačić Ladislav,	kotarski sudac.	Krapina
	„ Jerko Mirko,		Rěka
	*„ Jukić Franjo,	ot. reda sv. Franje.	Bosna
75	„ Kalaj Antun,	pristavnik.	Krapina
	„ Kalinić Josip,	c. k. kapetan prvi računovodja.	Ogulin
	„ Kallabar Franjo,	podjašprišt i župnik b. z.	Sisak
	„ Katineli Dragutin,	savětnik zem. suda.	Temišvar
	„ Katti Gjuro,		Rěka
80	„ Kemenović Franjo,	odvětnik.	Križevci
	„ Kiepach Nestor,	vlastelin.	Krapina
	„ Kincel Josip	Dr. med. c. k. kapet. puk. lěk.	Gospić
	„ Kirchmayer Domin.,	o. r. sv. Franje, rav. gimnaz.	Osěk
	„ Kiš Ladislav,	podžupan.	Čakovac
85	„ Klobučarić Dragut.,	predsěd. bivšeg měnbenog suda.	Karlovac
	*„ Kollár Ján,	Dr. profes. arkeologie slavenske,	Beč
	„ Kombol Gašpar,	ravnatelj gimnazie.	Rěka
	„ Kombol Mihail,		„
	„ Kontić Gjuragj,	prisědnik zem. suda.	Osěk
90	„ Korač Nikola,	c. kr. poručnik kod uprav.	N. Gradiška
	„ Koritić Dragutin.	podžupan.	Križevci
	„ Kostić Gjuragj,	odvětnik.	Karlovac
	„ Košak Josip,	odvětnik.	Varašdin
	„ Kotur Basilie Pavao,	trgovac.	Karlovac

Broj tekući	Ime i prezime	S t a l i š	Prebivalište
95	G. Krajačić Svetozar,	podžupan.	Klanjac
	„ Krajnc Ivan,	činovnik pri děželnoj peneznici	Gradac
	„ Kralj Ivan,	opat i kanonik.	Zagreb
	*„ Krestić Nikola,	odvětnik.	„
	„ Krieger Josip,	dr. med.	„
100	„ Krizmanić Hinko,	kotarski sudac.	Varašdin
	*„ Kukuljević Ivan,	državni arkivar.	Zagreb
	„ Kulmer Franjo,	baron, c. k. ministar i komor.	Beč
	„ Kunić Andria,	trgovac.	Karlovac
	„ Kušlan Dragutin,	odvětnik.	„
105	*„ Kušević Svetozar,	županinski savětnik.	Zagreb
	„ Kvaternik Eugen,	perovodja.	„
	*„ Kvaternik Romuald,	prof. pověstnice.	„
	„ Labaš Antun,	kotarski sudac.	Lovrečani
	„ Lajer Josip,	učitelj.	Križevci
110	„ Lattas Petar,	c. kr. kapelan.	Jezerana
	„ Lentulaj Antun,	odvětnik.	Zagreb
	„ Lentulaj Benko,	podban.	„
	*„ Ljubiša Stevan,		Budva
	„ Lopašić Stěp. Ljub.	činovnik žup. zagr.	Karlovac
115	„ Lovrić Franjo,	trgovac.	Sisak
	„ Mallin Naum,	trgovac.	Zagreb
	„ Mandić Stěpan,	c. kr. nadporučnik.	Jezerana
	„ Mandrović Gjuro,	mladji, trgovac.	N. Gradiška
	„ Manzoni Ivan,	odvětnik.	Rěka
120	„ Marojčić Josip,	c. kr. pukovnik.	Ogulin
	„ Matiašić Juraj,	učitelj věrozakona.	Maribor
	„ Matković Matia,	odvětnik.	Rěka
	*„ Mažuranić Ivan,	državni general-prokurator.	Zagreb
	„ Medunić Silvin,	odvětnik.	Karlovac
125	„ Medunić Virgilio,	odvětnik.	„
	„ Mekovec Ferdinand,	odvětnik.	Varašdin
	„ Midolović David,	graničar.	Slankamen
	„ Mihić Ivan,		Rěka
	„ Mikešić Mihailo,	školski věžbenik.	N. Gradiška
130	*„ Miklošić Franjo,	Dr. činovnik u carskoj knjižnici.	Beč
	„ Mikoc Jakov Antun,	učitelj na mornarskoj školi.	Rěka
	„ Milčić Mavro,	bilježnik.	Karlovac
	„ Miličić Franjo,	Dr. medicine.	Zagreb
	„ Milić Juraj,	věžbenik kod uprav. slunj. r.	Karlovac
135	*„ Mlinarić Stěpan,	kapelan.	Prislin
	„ Molnar Antun,	professor.	Zagreb
	„ Morassi Franjo,		Rěka
	„ Movrin Věkoslav,	duh. pomoćnik b. dj.	Petrovarad.

Broj tekući	Ime i prezime	Stališ	Prebivalište
	G. Mraović Skender,	dr. medicine.	Zagreb
140	* „ Mrazović Matia,	odvětnik.	„
	„ Muha Vatroslav,	ot. r. sv. Franje.	Osěk
	„ Němčić Janko,	podžupan.	Samobor
	„ Novak Franjo,	prisědnik ban. stola	Zagreb
	„ Novak Mijat,	tajnik kod banske vlade.	„
145	„ Novosel Juraj,	ravnatelj akad. gimnazie.	„
	„ Obradović Ivan,	čeonik.	Karlovac
	„ Obrenović Mihail,	knez.	Beč
	„ Opačić Evgenie,	c. kr. poručnik.	„
	„ Ožegović Martin	perovodni županinski pomoćnik.	Koprivnica
150	„ Ožegović Metel,	savětnik kod vrhovnog sudišta.	Beč
	„ Pachmann Daniel,	professor.	Djakovo
	„ Partaš Josip,	učitelj.	Zagreb
	„ Pavić Antun,	dr. med, lěčnik žup.	Požega
	„ Pejačević Petar,	grof, vel. župan osěč. županije.	Osěk
155	* „ Pejaković Stěpan,	ministerialni perovodja.	Beč
	„ Perkovac Ivan,	odvětnik.	Zagreb
	„ Perušić Josip,		Rěka
	„ Petričić Proko,		Drežnik
	„ Petrović Nedeljko,	ot. gvardian.	Osěk
160	„ Petzek Josip,	porezník,	„
	„ Philipović Adam,	župnik b. dj.	Gorjani
	„ Pisačić Gjuro,	kot. sud.	Novakovec
	„ Piškorec Makso,	privr. prisědnik zem. suda.	Zagreb
	„ Pluharš Venceslav,		Rěka
165	„ Pogledić Dragutin,	podžupan.	Jaska
	„ Polovina Ivan,	nadziratelj narod. doma.	Zagreb
	* „ Preradović Petar,	c. kr. kapetan.	„
	„ Prica Maksim,	odvětnik.	„
	„ Radić Gašpar,	župnik.	Petrovarad.
170	„ Radoslav Antun,	c. k. poručnik kod uprav.	N. Gradiška
	„ Rakasović Petar,	c. k. nadporučnik kod. uprav.	Ogulin
	* „ Rakovec Dragutin,	tajnik gosp. dr. i čuv. n. mus.	Zagreb
	„ Randić Jakov,		Rěka
	„ Raslić Mijo,	šumarski poglavica.	N. Gradiška
175	„ Raslić Vuk,	c. k. poruč. uprav. ogul. reg.	Krivi put
	„ Reichherzer Franjo,	pěneznik.	Karlovac
	„ Resar Janko,	trgovac.	Križevci
	„ Riesel Mihailo,	učitelj.	N. Gradiška
	* „ Rogić Petar,	župnik b. dj.	Petrievci
180	„ Roksandić Glišo,	c. k. poručnik uprav. og. reg.	Plaški
	„ Rozgaj Nikola,	odvětnik.	Krapina
	„ Rubessa Andria,		Rěka

17

Broj tekući	Ime i prezime	Stališ	Prebivalište
	G. Sabljar Matia,	c. kr. kapetan u miru.	Zagreb
	*„ Sabljar Mihail,	c. kr. major u miru.	„
185	„ Sabljar Vinko,	c. kr. nadzornik financiah.	„
	„ Sačić Josip,	župnik podarcidjakon b. z:	Stupnik
	„ Schmidt Franjo,	starešina.	Karlovac
	„ Sinković Ljudevit,	odvětnik.	Zagreb
	„ Smendrovac Josip,	pojedinac sudac.	Karlovac
190	*„ Soljančević Mihailo,	c. kr. vrhovni učitelj.	Mitrovica
	„ Stanisavljević Dane,	c. kr. financinski savětnik.	Zagreb
	„ Stelinović Ivan,	c. k poručnik ogul. reg.	Zdenac
	*„ Stojanović Mijat,	c. kr. učitelj.	Karlovci
	*„ Stoós Pavao,	župnik.	Pokupsko
195	„ Stražimir Ivan,	pristavnik.	Popovuća
	„ Strossmayer J. Jur.	biskup djakovački.	Djakovo
	*„ Subbotić Jovan,	dr.	Beč
	„ Suppe Faustin,	Odvètnik.	Rěka
	„ Šimunčić Skender,	vrhovni župan.	Varašdin
200	*„ Šlosser Josip,	dr. med.	Križevci
	„ Šojat Maksim,	c. kr. poručnik upr. og. r.	Tounj
	„ Šoštarić Dragutin,	odvětnik.	Karlovac
	„ Špeciari Radoslav,	odvětnik.	Krapina
	„ Špišić Viktor,	kot. sudac.	Varašdin
205	*„ Šplait Ljudevit,	perovodja kod c. k. porez. rav.	Zagreb
	„ Šreier Lavoslav,	c. kr. nadporučnik.	Varašdin
	„ Štauduar Franjo,	urednik zagreb. něm. novinah.	Zagreb
	*„ Šulek Bogoslav,	spisatelj.	„
	„ Šušković Josip,	c. kr. učitelj gornje gimnazie.	„
210	„ Švagel Dragutin,	privr. predsědnik zem. suda.	Varašdin
	„ Švarc Josip,	trgovac.	N. Gradiška
	„ Švelec Vilelmo,	kapelan.	Radoboj
	„ Šviglin Stěpan,	odvětnik.	Zagreb
	„ Teodorović Aksen.	c. kr. major u miru.	Ogulin
215	„ Teodorović Aleksa,	dr., c. k. poručnik uprav.	„
	*„ Ternski Ivan,	c. k. poručnik uprav.	Glina
	„ Terzić Antun,	kapelan.	N. Gradiška
	„ Tkalčević Adolfo,	učitelj gimn.	Zagreb
	„ Tkalec Marko,	okružni perovodja.	Krapina
220	„ Tompak Skender,	upravitelj dobar. Jankovićevih.	Terezovac
	*„ Uhernik Andria,	učitelj.	Križevci
	„ Utěšenović Ognjos.	podžupan.	Varašdin
	*„ Vakanović Nikola,	privrěmeni prisědnik zem. suda.	Zagreb
	*„ Verbančić Slavolj.	odvětnik.	„
225	„ Vernak Ognjan,	župnik.	Visoko
	*„ Veselić Krunoslav,	kapelan b. dj.	Hertkovci

Broj tekući	Ime i prezime	Stališ	Prebivalište
	G. Vidali Simo,	trgovac.	Karlovac
	„ Vidnjević Josip,	penezn. kod c. k. glav. z. blag.	Zagreb
	„ Vinković Ivan Nep.,	pěneznik županinski.	Varašdin
230	„ Vorgić Jakov,	administrator župe kat.	Mitrovica
	„ Vranyczany A. ml.,	bivši nač. ods. p. kod b. v.	Zagreb
	„ Vranyczany Nikola,	trgovac.	Karlovac
	„ Vukasović Antun,	c. kr. nadporučnik upr. og. r.	Modruš
	„ Vukičević Luka,		Zemun
235	* „ Vukmanić Ivan,	član ured. nar. novinah.	Zagreb
	* „ Vukotinović Ljud.,	privr. predsědnik zem. suda.	Križevci
	„ Vuščić Josip,	odvětnik.	„
	„ Weiser,	dr. med.	Krapina
	„ Welnreiter Jaćim,	trgovac.	Sisak
240	„ Zaplatić Franjo.	sudac.	Krapina
	„ Zdenčaj Eduard,	prisědnik sudb. stola hsd.	Zagreb
	„ Zengeval Franjo,	c. k. savětnik ban. vlade.	„
	„ Zlatarović Robert,	prisědnik zem. suda.	„
	„ Zohar Dragutin,		Rěka
245	„ Zoller Davorin,	dr. med.	Krapina
	„ Zorac Vladovit,	odvětnik.	Sisak
	„ Zubanović Mate,	župnik b. dj.	Punitovci
	„ Žerjav Antun,	podžupan.	Delnice
	* „ Žerjavić Ferdinand,	odvětnik.	Zagreb
250	✡ „ Žigrović Franjo,	c. kr. savětnik kod. ban. vlade	„
	✡ „ Župan Lavoslav,	štampar.	„
	✡ „ Žužel Franjo,	duhovni pomoćnik.	„

Kasnije upisani članovi.

G. Domjanić Dragutin, kot. sudac, u Zelini.
„ Joanović Stěpan, tajnik kod vrhovnog suda, u Beču.
„ Kottas Antun, c. kr. kapet. poboč. kod ban. krila, u Zagrebu.
„ Kralj Skender, podžupan, u Zagrebu.
„ Marković Miloš, duh. pomoćnik b. z.
„ Stojanović Ante, perovodja kod banske vlade, u Zagrebu.

Kazalo.

Stran.

Pogrěške tiska.

Budući su se iz toga razloga, što urednik ovoga časopisa korekturu uvěk sám voditi nije mogao, mnoge tiskarske pogrěške uvukle, to molimo g. čitatelje, da oni one manje pogrěške, koje se ovdě neizpravljaju, sámi izprave:

					Kako je tiskano.	Kako bi valjalo da je tiskano.
Na str.	38	u opaz.		**)	Gledaj Lunu od g. 1846.	Gledaj Lunu od god. 1844 br. 36.
«	« 46	u red.	19.		To je onaj isti Frakopan	To je valjda děd ili otac onog istog Frankopana.
«	« 53	«	« 12.		isto takodjer	isto tako
«	« 69	«	« 8.		Nikole Gorskoga	Nikole Gorjanskoga
«	« 105	«	« 19.		našeg narodo	našeg naroda
«	« «	«	« 22.		našege	našega
«	« 152	«	« 2.		god. 1576	god. 1575 do 1593.
«	« 153	«	« 24.		Tvangelio	Evangelia
«	« 187	«	« 10.		jer se od rěči do rěči	jer se skoro od rěči do rěči

